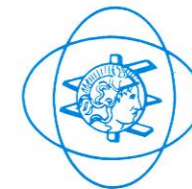

Ν. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- Μέθοδοι επιλογής και προσλήψεως προσωπικού. 'Ανάτυπο από την *Νέα Οικονομία*.
- Le principe de la distinction chez Descartes, στην *Revue de métaphysique et de morale*, Paris.
- La théorie de l' espace chez Kant et chez Platon, Genève.
- Dreams of Illusion, A Play Preceded by a Preface Towards a New Theory of Aesthetic, New York.
- Some Considerations Concerning the Categories of Understanding, στην *Diotima*, 'Αθήναι.
- Νέοι Σωκρατικοί Διάλογοι - Γνωσιολογικοί, 'Αθήναι.
- Στροφές και 'Αντιστροφές, 'Αθήναι.
- *Analekta*, Γενεύη.
- 'Επιστήμη και Βεβαιότητα, 'Ανάτυπο, 'Αθήναι.
- Πολιτικά Γράμματα, 'Αθήναι ('Ανάτυπο δημοσιευμάτων και επιστολών στον ελληνικό και ξένο Τύπο).
- 'Η Προπαγάνδα ως μέσον βιασμού των συγχρόνων λαών, 'Επιφυλλίς εφημερίδος *ΕΣΤΙΑ* (28.12.1983 - 16.1.1984).
- 'Η Προπαγάνδα, μέσον βιασμού των λαών, 'Αθήναι.
- Στοιχεία της μαρξιστικής μυθολογίας. 'Επιφυλλίς εφημερίδος *ΕΣΤΙΑ* (7.6.1984 - 26.6.1984).
- The Function of the Aesthetic Categories, 'Ανακοίνωσις στην 3η Διεθνή 'Εβδομάδα Φιλοσοφίας τής Τέχνης, Κέρκυρα, 1984.
- 'Ο Μαρξιστικός Μύθος, 'Αθήναι.
- Αί πολλαπλάι μορφαί του καθεστώτος τής Δημοκρατίας. 'Επιφυλλίς εφημερίδος *ΕΣΤΙΑ* (4.2.1985 έως 16.2.1985).
- 'Η Κοινοβουλευτική και ή Μικτή μορφή του καθεστώτος τής Δημοκρατίας. 'Επιφυλλίς εφημερίδος *ΕΣΤΙΑ* (5.3.1985 έως 18.3.1985).
- Τό έλβετικόν πρότυπον και ή 'Ελλάς. 'Επιφυλλίς εφημερίδος *ΕΣΤΙΑ* (20.5.1985 - 25.5.1985).

Ν. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
Διδάκτωρ Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Γενεύης

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

«Si dans le nombre infini de choses qui sont dans ce livre, il y en avait quelqu'une qui, contre mon attente, pût offenser, il n'y en a pas du moins qui y ait été mise avec mauvaise intention»

Montesquieu

«Διά τίνα μὲν οὖν εἰσὶν αἰτίαν αἱ πολιτεῖαι πλείους, καὶ διὰ τί παρὰ τὰς λεγομένας ἕτεροι (δημοκρατία τε γάρ οὐ μίαν τὸν ἀριθμὸν ἐστὶ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως), ἔτι δὲ τίνες αἱ διαφοραὶ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν συμβαίνει, πρὸς δὲ τούτοις τίς ἀρίστη τῶν πολιτειῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, καὶ τῶν ἄλλων ποία ποίοις ἀρμόττει τῶν πολιτειῶν, εἴρηται...»

Ἀριστοτέλης (Πολ. 1297b)

«Δήμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον γέρας ὅσον ἀπαρκεῖν»

Σόλων

Όφείλω θερμές ευχαριστίες στην διεύθυνση της εφημερίδος

ΕΣΤΙΑ

πού ἐδέχθη νά φιλοξενήσῃ σέ τρεῖς ἐπιφυλλίδες (ἀπό 4.2.1985 μέχρι 16.2.1985, ἀπό 5.3.1985 μέχρι 18.3.1985 καί ἀπό 20.5.1985 μέχρι 25.5.1985) τό κυριώτερο τμήμα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ ἔχω ἐπιφέρει πολλές μετατροπές καί προσθήκες τόσο στήν ἔκφρασιν ὅσο καί στό περιεχόμενο καί ἔχω προσθέσει τόν Πρόλογο καί τό Παράρτημα (§ 3 καί 4).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος	11
Κεφάλαιον Πρῶτον. Ἡ Ἀθηναϊκή Δημοκρατία	14
Κεφάλαιον Δεύτερον. Ἡ Πολιτεία τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας .	30
Κεφάλαιον Τρίτον. Ἡ «Δημοκρατία» τοῦ Μαρξισμού	41
Κεφάλαιον Τέταρτον. Ἡ Κοινοβουλευτική Δημοκρατία – Ἡ Ἱστορική Ἐξέλιξις	51
Κεφάλαιον Πέμπτον. Ἡ Κοινοβουλευτική Δημοκρατία – Ἡ κριτική θεώρησις	64
Κεφάλαιον Ἑκτον. Ἡ Μικτή Δημοκρατία	78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
1. Ἡ Ἑλβετία, ἡ Εὐρώπη καί ἡ Ἑλλάς	89
2. Μπορεῖ ἡ Ἑλλάς νά γίνει Ἑλβετία;	96
3. Κοινωνία καί Πολιτεία	103
4. Ἡ Γενεαλογία τῆς Δημοκρατίας	110

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Δημοκρατία», είπεν ὁ Ἐνγκελς, «εἶναι ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου». Αὐτή ἦταν ἱστορικῶς ἡ πρώτη φράσι πού καθώρισεν ἔκτοτε τό συντακτικό τῆς νέας γλώσσας τήν ὁποῖαν ὁ Ὅργουελ ἀπεκάλεσε Νόβλανγκ. Ἡ γλωσσική καί ἐκπαιδευτική μεταρρύθμισις ἐσυνεχίσθη κατόπιν ἀδιάκοπη καί μέ προοδευτικό ρυθμό. Ἔτσι φτάσαμε σήμερα ν' ἀκοῦμε, ἀκόμη καί νά πιστεύομε, ὅτι «ἡ ὑποδούλωσις εἶναι ἐλευθερία», «ἡ οἰκονομική πρόοδος εἶναι ὀπισθοδρόμησις» ἢ «ἡ εὐημερία εἶναι καταπίεσις». Μᾶς εἶπαν ἀκόμα χωρίς νά χάσουν καθόλου τήν σοβαρότητά τους, ὅτι ὁ Γιαρουζέλσκυ ὀδηγεῖ τήν Πολωνία πρὸς τήν πρόοδο, ὁ Καντάφι «θά χρησιμοποιήσῃ κάθε μέσον» γιά νά μᾶς βοηθήσῃ στήν ἐγκαθίδρυσιν τῆς «δημοκρατίας» καί ἡ φίλη Ἀλβανία εἶναι εὐτυχής πού ἀποτελεῖ μία «κλειστή, θά ἔλεγα, μία γνήσια κλειστή οἰκονομία! Ἔχει πλέον ἀποδειχθεῖ ὅτι διάφορες λέξεις, πού ἐπὶ αἰῶνες ἐκφράζουν ἔννοιες ἐμποτισμένες μέ βιώματα πολιτικῆς καί αἰσθητικῆς ἀνωτερότητος, μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν σάν ἐπικαλύμματα οἰουδήποτε περιεχομένου – ἀκόμη καί ἂν τοῦτο εἶναι ἡ ἀντίφασι τοῦ νοήματος πού κατά παράδοσι συμβολίζει ἡ λέξις. Τό ἴδιο ἀκριβῶς ὅπως ἕνα ἐπίχρισμα ἀπό ζάχαρι μπορεῖ νά μεταβάλλῃ σέ εὐγευστο καταπότιο τό πιά πικρό δηλητήριο.

Σπάνια μία λέξις ἔχει ὑποστῆί τόσο σημαντικῆς ἀλλοιώσεις στό περιεχόμενον ὅπως ἡ λέξις «δημοκρατία». Ἀπό τήν πρώτη της ἐμφάνισι στόν ἀρχαῖον ἑλληνικό χῶρο, καί ἰδιαίτερα στόν ἀθηναϊκό, μέχρι τήν τελικήν ἀναχώνευσίν της στόν μαρξιστικό κλίβανον, ἡ λέξις δημοκρατία ἔχει γνωρίσει ποικίλες μορφές.

Τό βιβλίον αὐτό γράφτηκε μέ δύο κυρίως σκοπούς. Ὁ ἕνας εἶναι νά ὑπενθυμίσει καί ἀναπτύξῃ τίς διάφορες μορφές πολιτευμάτων πού χαρακτηρίζονται μέ τό ὄνομα δημοκρατία. Γι' αὐτά, θά προβάλλῃ στή συνείδησιν τά πλεονεκτήματα, χωρίς ὅμως νά παραλείψῃ, ἀπό ὑπερβολικό ζήλον γιά τό ἰδεῶδες, νά δείξῃ τά μειονεκτήματα, τίς παρανοήσεις, τίς παρεκκλίσεις, ἀκόμα καί τίς διαστροφές πού μοιραῖα ἐπιφυλάσσει πάντοτε ἡ ἀνθρώπινη πράξις καί ἐμπειρία στίς κάθε εἴδους ἰδεατές μορφές. Ὁ ἄλλος σκοπός εἶναι, ἀφοῦ ζωγραφίσῃ τίς παρεκκλίσεις πού πολλές φορές ἔχουν ὀδηγήσει στόν ἐκφυλισμό τῆς ἐννοίας, νά προκαλέσει σκέψεις γιά τήν ἀνάγκη ριζικῶν

μεταρρυθμίσεων πού θ' αποβάλουν τήν φενάκη τοῦ «ὀνόματος» γιά ν' ἀποκαταστήσουν ἀτόφιο τό «πράγμα» - δηλαδή νά πλησιάσουν καί πάλι τήν ιδέα στήν πράξι. Τοῦτο μπορεῖ ὅπωςδήποτε νά ἐπιτευχθεῖ, ὄχι βέβαια μέ πλήρη τελειότητα ἀλλά, ὅπως προσφυστάτα τό ἐτόνισεν ἡ πείρα καί ἡ φρόνησι τοῦ Ἀριστοτέλους, «ὡς ἐπί τό πλεῖστον εἰπεῖν»!

Μ' αὐτές τίς ἀρχές θά ἐξετάσομε πρῶτα τήν δημοκρατία στήν πορεία τῆς προοδευτικῆς τῆς γενέσεως μέσα στήν ἀθηναϊκή πολιτεία. Μετά θά ἀναζητήσομε τήν πλησιέστερη πρὸς αὐτήν δυνατή μορφή ὅπως μποροῦν νά τό ἐπιτρέψουν οἱ σημερινές γεωπολιτικές συνθήκες καί ὅπως πραγματοποιεῖται στό μοναδικό ἐκεῖνο εὐρωπαϊκό φαινόμενο καί πρότυπο πού ἀποτελεῖ τό θαῦμα τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Ἑλβετίας. Σάν ἀντίθεσι πρὸς τίς θέσεις αὐτές - καί γιά τήν πιά ζωντανή ἀνάγλυψη προβολή τους μέ τή μέθοδο τοῦ «κιαιρόσκουρο» - θά ἐκθέσομε τήν ἔννοια πού ὑποκρύπτεται κάτω ἀπό τή λέξι «δημοκρατία» στόν ἀναχρονιστικό καί σκοταδιστικό κόσμο τοῦ μαρξιστικοῦ μύθου. Στά δύο ἐπόμενα κεφάλαια θά ἀκολουθήσει ἡ ἔννοια καί τά σοβαρότερα προβλήματα τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὅπως αὐτή ἐφαρμόζεται σήμερα στόν δυτικό κόσμο - ὕστερα ἀπό μία συστηματική πρόοδο γενέσεως πού ἔχει διαρκέσει τέσσαρες περίπου αἰῶνες καί γιά τήν ὁποίαν ἔχουν χυθεῖ αἶμα καί δάκρυα. Τέλος, μέ βάσι τά προλεχθέντα καί τήν συστηματική ἀνάλυσι τῶν πλεονεκτημάτων καί μειονεκτημάτων τῆς κάθε μορφῆς, θά καταλήξομε στήν ἀνάπτυξι τῶν γενικῶν προτάσεων πού συνιστοῦν τό σύστημα τῆς Μικτῆς Δημοκρατίας. Τό σύστημα τοῦτο εἶναι ἐμπνευσμένο, κυρίως, ἀπό δύο μακρότατες καί βαθύτατες καί παράλληλες ἐμπειρίες - τά μακροχρόνια βιώματα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς καί τῆς σύγχρονης ἑλβετικῆς πραγματικότητος.

Γι' αὐτές ἀκριβῶς τίς ἐμπειρίες καί τίς κρίσεις καί συγκρίσεις σέ σχέσι μέ τήν σημερινή Ἑλλάδα δέν θάταν ἄπρεπο νά θυμηθεῖ κανεῖς τοὺς πρώτους στίχους τῆς ἐλεγείας τοῦ Σόλωνος,

Γιγνώσκω, καί μοι φρενός ἔνδοθεν ἄλγεα κείται,
πρεσβυτάτην ἔσορῶν γαῖαν Ἰαονίας
καινομένην.

Τό ξέρω, κι' ὅμως πονᾷ ἡ ψυχὴ μου, σάν βλέπω νά δολοφονεῖται ἡ πανάρχαιη γῆ τῆς Ἑλλάδος.

**

Στό ἔργο αὐτό παραλείπω τά συστήματα τῆς Προεδρικῆς Δημοκρατίας κατὰ τά πρότυπα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καί τῆς Γαλλίας. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι θέλω νά διατηρήσω τήν σταθερή μου φρον-

τίδα ὥστε τό κάθε βιβλίό μου πού προορίζεται γιά τό εὐρύτερο κοινό νά μὴν ὑπερβαίνει ἕναν περιορισμένο ἀριθμὸ σελίδων. Πιστεύω πὼς ἕνα τέτοιο βιβλίό ἢ πρέπει νά διαβάζεται σύντομα καί ὀλοκλήρῳ ἢ νά μὴ διαβάζεται καθόλου.

Ἀλλά ἡ παράλειψις αὐτῶν τῶν συστημάτων εἶναι χωρὶς ἐπίδρασι στήν βασικὴν ιδέα πού διέπει αὐτὴ τὴν ἐργασία. Καί τοῦτο διότι δέν εἶν' ἐπιθυμία μου ν' ἀσχοληθῶ μέ ὁποιαδήποτε μορφή πολιτεύματος πού, ἰδιαίτερα ἐδῶ στήν Ἑλλάδα, θά κινδύνευε νά καταστήσει «ἐνὸς ἀνδρός ἀρχή». Ἀρκετὰ ἔχει ὑποφέρει ἡ χώρα ἀπ' αὐτό τό νόσημα. Ἀντιθέτως, σκοπός μου εἶναι νά διαγράψω σ' αὐτό τό βιβλίό τίς προϋποθέσεις πού θά μποροῦν νά ὀδηγήσουν σέ μία πραγματικὴ «λαϊκὴ κυριαρχία». Αὐτό μπορεῖ νά θρέψει τίς ρίζες του, ἐδῶ στόν ἑλληνικό χῶρο, μέ δύο κύριες προϋποθέσεις.

Πρῶτον, ἂν πλησιάσομε, ὅσο ἀσφαλῶς τό ἐπιτρέπουν οἱ σύγχρονες γεωπολιτικὲς συνθήκες, τά ιδεώδη πρότυπα τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας μέ βάσι τό δοκιμασμένο καί δουλεμένο στήν πράξι μοναδικό σύγχρονο παράδειγμα τῆς ἑλβετικῆς ἐμπειρίας. Δεύτερον, ἂν συνειδητοποιήσομε, τό ταχύτερο δυνατόν, μία τρομερὴ ἀπαίτησι τῆς Δημοκρατίας πού ἀπό τήν πραγματώσι τῆς ἐξαρτᾷ ὄχι μόνο τήν υγεία τῆς ἀλλά καί τήν ζωὴ τῆς: ὅτι ἡ ἀληθινὴ «λαϊκὴ κυριαρχία» (ἐκεῖ δηλαδή πού ὁ λαὸς στέκεται ὀλόρθος στά πόδια του καί εἶναι κύριος τῶν τυχῶν του χωρὶς κηδεμόνες) δέν πρόκειται ποτέ νά γίνει συνεχές καί ὀλοκληρωτικό βίωμα ἂν δέν προηγηθεῖ μία συστηματικὴ καί μεθοδικὴ ἀνασυγκρότησι τῆς Παιδείας. Μιᾶς ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ πού θά ἔχει βρεῖ - καί δέν θά ἀναζητᾷ παραδέροντας ἀσυνάρτητα ὅπως μέχρι σήμερα - τοὺς ἀντικειμενικούς της στόχους.

Ἡ πρώτη προϋπόθεσις ἀναπτύσσεται σ' αὐτό τό βιβλίό. Ἡ δευτέρη θά εἶναι ἀντικείμενο μιᾶς ἄλλης ἐργασίας.

Στό τέλος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου παρατίθεται, κατὰ τήν γνωστὴ μου συνήθεια, ἕνα Παράρτημα. Σ' αὐτό ἐκτίθεται μία γενικὴ ἐπισκόπησι τῆς θέσεως τοῦ ἑλβετικοῦ προτύπου γιά τήν προετοιμασία καί πραγματώσι τῆς Μεγάλης Ἰδέας τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης καί τῆς δυνατῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξι (§ 1). Ἀκολουθεῖ μία σύγκρισι μεταξύ τοῦ προτύπου τῆς Ἑλβετίας καί τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς πραγματικότητος (§ 2). Οἱ δύο τελευταῖες παράγραφοι ἀναφέρονται σέ θεωρητικὲς παρατηρήσεις μέ βάσι τό Φυσικὸ Δίκαιο γιά τὸν καθορισμὸ τῆς φύσεως τοῦ πολιτεύματος (§ 3) καί, τέλος, σέ καθαρὰ φιλοσοφικὲς ἀναλύσεις γιά τὴν θεμελίωσι τῆς ἔννοιας τῆς δημοκρατίας (§ 4).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ Ἡ Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία

Ὅπως πιστεύεται γενικά, τὸ δίκαιον ἀνεπτύχθη σάν ἐνιαία ἐπιστήμη τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Τοῦτο ὅμως δέν εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια. Στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν κανόνες δικαίου πού ἦταν διαφορετικοί σέ κάθε πόλι. Οἱ γραπτοί νόμοι δέν ἦταν ἴσως οἱ ἄριστοι ἀλλ' ἦσαν ἐκεῖνοι πού ἄρμοζαν περισσότερο στήν ἐκάστοτε περίπτωσι, ὅπως τὸ εἶχε τονίσει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σόλων. Πάντως ὅμως οἱ γενικές ἀρχές τοῦ δικαίου ἦσαν ἐνιαῖες καὶ εἶναι αὐτές ἀκριβῶς οἱ ὁποῖες, μετὰ τὴν ἐπεξεργασία τους ἀπὸ τὴν ἑλληνική φιλοσοφία, ἀπετέλεσαν ἀργότερα τὴν θάσι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου. Οἱ ἀρχές αὐτές, οἱ ὁποῖες συνιστοῦν στήν οὐσία τους καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας, ἐθεωροῦντο ἀνεκάθεν ὅτι εἶχαν θεϊκὴ προέλευσι. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἄγραφοι νόμοι καθώρισαν τελικά καὶ τὴν ὀριστικὴ διαμόρφωσι τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τῶν Ἑλλήνων¹.

Στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ πορεία πρὸς τὴν Δημοκρατίαν ὑπῆρξε προοδευτικὴ. Στὰ ὀμηρικά ἔπη, οἱ εὐγενεῖς συνεδριάζουσι, συζητοῦν μετὰξὺ τους με λογικά ἐπιχειρήματα καὶ παίρνουσι τὴν ἀποφάσει, ὅχι ἐν κρυπτῶ καὶ παραθύστῳ, ἀλλὰ μπροστά στὸν δῆμο πού ἔχει προσκληθεῖ ἀπὸ τὸν κῆρυκα στήν «ἀγορά» ἢ «ἐκκλησία». Ὁ δῆμος ἐκφράζει τὸν ἐνθουσιασμό του με κραυγές ἢ τὴν δυσἀρεσκεία του με ψιθύρους, ἀλλὰ ἡ ἐπιρροή του εἶναι μᾶλλον ἠθικὴ παρά πραγματικὴ. Τὸν τελικόν ἐλεγχον στίς ἀποφάσεις τῶν εὐγενῶν ἔχουσι μόνον οἱ θεοί. Αὐτοὶ θά ἐπιβραβεύσουσι ἢ τιμωρήσουσι ἀνάλογα με τὸ ἂν οἱ ἀποφάσεις ὑπῆρξαν σύμφωνες ἢ ὄχι με τὴν κοσμικὴ τάξι. Ὁ Ἀναξίμανδρος εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐκφράζει μίαν ἤδη γενικῶς ἀποδεκτὴ πεποίθησι ὅταν τὴν, ἀπὸ τὸ Ἄπειρο, κοσμικὴ γένεσι καὶ φθορά τὴν ἀνάγει στήν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἢ ὁποῖα ὀδηγεῖ στήν ἐπικράτησι τῆς τελικῆς ἰσορροπίας².

1. Βλ. Παράρτημα 3 καὶ 4.

2. Γιά τὸν Ἀναξίμανδρον τὰ ὄντα γεννῶνται ἀπὸ τὸ Ἄπειρο πού εἶναι ἡ Πρῶτη Ἀρχή. Θά πρέπει λοιπόν νά καταλήξουσι σὸ Ἄπειρο γιά νά ἱκανοποιηθεῖ ἡ δικαιοσύνη. «Ἐξ ὧν δέ ἡ γένεσις ἐστι τοῖς οὐσι καὶ τὴν φθοράν εἰς ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τὸ χρεῶν. διδόναι γάρ αὐτὰ τίσιν καὶ δίκην ἀλλήλοις τῆς ἀδικίας κατὰ

Ἄν καὶ ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης εἶναι συνυφασμένη με τὴν θεότητα, ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες εἶχαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διαχωρίσει τὴν θέσι τους ἀπὸ τὰ θεοκρατικά συστήματα θρησκείων πού ἐπικρατοῦσαν στοὺς ἄλλους λαούς τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης τίθεται πράγματι πάνω ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ εἶναι ἔννοια συνυφασμένη με τὸν Λόγον. Εἶναι δηλαδὴ κτῆμα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τῆς κάθε προσωπικῆς ὄντοτος, ἀποτελεῖ «ἀνάμνησιν» πού ἐμφωλεῖ σέ κάθε μίαν ἀτομικὴ ψυχὴ. Ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ ἀντίληψι τῆς δικαιοσύνης πού ἐνυπάρχει στήν ἀτομικὴ συνείδησι καὶ ὁ λαὸς αἰσθάνεται σάν ἀκατάλυτη δύναμι, δείχνει ὅτι τὸ ἔμβρυον τῆς δημοκρατίας σκιρτᾷ ἤδη, σάν ἄλλη Ἀθηνα, μέσα σὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δημοκρατία, συνυφασμένη ἀρρηκτα με τὴν δικαιοσύνην, ἔχει ἀποκτήσει ζωὴ σάν ἔννοια ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴ. Ἐάν ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἰσορροπία, ἡ δημοκρατία νοεῖται σάν ἰσονομία καὶ ἐντάσσεται σὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς παγκοσμίου τάξεως³.

**

Ἡ πολιτικὴ ζωὴ ἀρχίζει με τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιά κοινωνικὴ συμβίωσι. Πρῶτη ὀμάς, σάν κοινωνικὸ κῦτταρον, εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ ὅταν αὐτὴ ἀναπτύσσεται δημιουργεῖ τὸ «γένος», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν δημιουργόν ἀρχὴ τῆς πολιτείας. Γιά τοὺς Ἀθηναίους, τὰ γένη ἀπαρτίζουσι τὴν φρατρίαν⁴ καὶ αὐτές, τὴν τέσσαρες φυλές πού εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμένες στήν Ἀττικὴ. Ἀρχικά, ὅπως ἀναφέρει ὁ Φιλόχορος, ὑπῆρχαν δώδεκα πόλεις στήν Ἀττικὴν οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀνεξάρτητες καὶ κάθε μία εἶχε τὸ πρυτανεῖον καὶ τοὺς δικούς της ἄρχοντες. Ἡ τιμὴ τῆς ἐνοποιήσεως αὐτῶν ἀνήκει, κατὰ τὴν παράδοσι, σὸν Θησέα. Αὐτὸς συνήθροισεν ὄλους τοὺς πολίτες στὰς Ἀθήνας ὅπου ἐγκαθίδρυσεν ἕνα μόνον βουλευτήριον καὶ ἕνα πρυτανεῖον. Χάρι σ' αὐτὸν τὸν «συννοικισμόν» ἡ πόλις ἔλαβε ταχεῖαν ἀνάπτυξι. Ἦταν ἡ πρῶτη μορφή «κράτους» με πολίτες ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς.

τὴν τοῦ χρόνου τάξι». Ἡ ἔννοια αὐτὴ τῆς ἰσορροπίας σέ κοσμικὴ κλίμακα παρουσιάζει ἀναλογίαν με τὸν φυσικὸ νόμον τῆς ἐντροπίας πού εἶναι ὁ δεῦτερος νόμος τῆς θερμοδυναμικῆς, ὅπως ὑποστηρίζω σὸ βιβλίον μου *Νέοι Σοκρατικοὶ Διάλογοι - Γνωσιολογικοί*, σελ. 164 κέ. Ἐκεῖ μεταθέτω τὴν ἔννοιαν ἀπὸ τὴν ὄντολογικὴ στὴ γνωσιολογικὴ σφαῖρα καὶ τελικά τὴν ἀποδίδω στήν καντιανὴ ἔννοιαν τοῦ Χώρου σάν a priori μορφῆς τῆς ἐνοράσεως. Πθ. καὶ Παράρτημα, 3 καὶ 4.

3. Βλ. Παράρτημα 4.

4. Ὁ ὄρος φρατρία ἔχει κοινὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν ρίζαν με τὴν εὐρωπαϊκὴν λέξι frère, Bruder, fraternel κλπ.

Ἐκεῖ διακρίνονται τρεῖς κοινωνικές τάξεις, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ γεωμόροι καί οἱ δημιουργοί. Τελευταία τάξις ἦσαν οἱ θῆτες οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὸ ἀκτῆμον «προλεταριάτο». Ἀρχικά, οἱ εὐπατρίδαι εἶχαν πολιτικὴν ἐξουσία κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ βασιλέως ἀλλὰ ἡ δύναμί τους ἐνισχύεται διαρκῶς περισσότερο. Ἀργότερα οἱ ἀρχές τῆς πόλεως ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα, τὸν πολέμαρχον καὶ τὸν βασιλέα. Ἡ ἰσόβιος ἐξουσία μετατρέπεται σέ δεκαετῆ, ἀργότερα δέ σέ ἐτήσια. Τὸ συμβούλιο τῶν εὐπατριδῶν καλεῖται Βουλή καὶ συνεδριάζει στὸν Ἄρειο Πάγο, κάτω ἀπὸ τὴν διεύθυνσι τοῦ ἐπώνυμου. Καθήκοντα τοῦ βασιλέως ἦταν ἡ ἐπιμέλεια τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων καὶ ἄλλες δικαστικές ἀρμοδιότητες. Τὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου συγκαλοῦν οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ Βουλή ὅταν αὐτὸ τὸ ἔκριναν ἀναγκαῖο. Βρισκόμαστε τώρα στὸ ἔτος 686 π.Χ. ὅταν ὁ Λεωκράτης γίνεται ὁ πρῶτος ἐπώνυμος ἄρχων.

Οἱ ἀρεοπαγίται ἐξελέγοντο μεταξύ τῶν ἀρχόντων «ἀριστίνδην καὶ πλουτίνδην». Ἔτσι, τὴν παλαιὰν ἀριστοκρατικὴ διοίκησιν ἀντικαθιστᾷ βαθμηδὸν ἡ «τιμοκρατικὴ», ὅπου κριτήριον ἐπιλογῆς δέν ἦτο μόνον ἡ εὐγενὴς καταγωγὴ ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκονομικὴ δύναμι. Μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ χρήματος σάν μέσου συναλλαγῆς ἡ κατάστασι τῶν γεωμόρων (ἀγροτῶν) ἐπιδεινοῦται. Διότι χρεώνονται συνεχῶς στοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀναγκάζονται νὰ παραχωροῦν σ' αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς παραγωγῆς τους. Ὅταν τοῦτο δέν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ τὴν ἐξόφλησι τῶν χρεῶν ἐσύροντο στὴν δουλεία μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τους. Τὰ κοινὰ βρίσκονται ἐπίσης σέ κακὴ κατάστασι καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψι τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ἡ ἀντίθεσι τῶν πολλῶν κατὰ τῶν εὐγενῶν ὀγκοῦται, ἡ ἀνάγκη νέων θεσμῶν γιὰ τὴν ἐδραίωσι τῆς δημοκρατίας γίνεται ἐπιτακτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνατίθεται τὸ πρῶτον στὸν Δράκοντα νὰ θεσμοθετήσῃ τοὺς γνωστούς σκληροὺς νόμους (624 ἢ 621 π.Χ.). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ τάξις εἶχεν ὡς ἐξῆς:

Πολιτικά δικαιώματα εἶχαν ὅλοι ὅσοι μποροῦσαν νὰ φέρουν ὄπλα, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἐξέλεγαν τοὺς ἐννέα ἄρχοντες καὶ τοὺς ταμῖες μεταξύ τῶν πλουσιωτέρων. Μὲ κληρο ἐπελέγοντο 401 βουλευταὶ πού εἶχαν ἔργο νὰ φυλάττουν τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐλέγχουν τίς ἀρχές. Ἐάν ἀπουσίαζαν ἀπὸ τὴν βουλὴν ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἐπλήρωναν πρόστιμον ἀνάλογο μὲ τὴν περιουσιακὴ τους κατάστασι. Ἡ ὀλιγαρχικὴ ὁμωσ αὐτὴ διακυβέρνησι τῆς βουλῆς τοῦ Ἄρειου Πάγου προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασι τῶν πολλῶν. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ἡ ἐξασθένησι τῆς ἰσχύος τῆς ὀλιγαρχίας τῶν εὐγενῶν γαιοκτημόνων καὶ ἡ ἀνοδος

τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν τάξεων ἦταν ἀποτέλεσμα ὄχι τῆς ἀλλαγῆς τῶν μέσων παραγωγῆς (ὅπως θὰ ὑπέθετε σήμερα ὁ καθαρόαιμος μαρξιστῆς) ἀλλὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ἡ μεταβολὴ τοῦ ὄπλισμοῦ κατέστησε βαθμηδὸν πῖο σημαντικὸ τὸν ρόλο τῆς «φάλαγγος», ἡ ὁποία καταρτίζεται ἀπὸ τοὺς πολίτες τῶν μεσαίων κοινωνικῶν τάξεων, σέ ἀντίθεσι πρὸς τὸν ρόλο τῶν εὐγενῶν «ἰπέων». Ἔτσι, οἱ πολλοὶ ἀπέκτησαν μεγαλύτερη πολιτικὴν ἰσχύν ὄχι μόνον λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς εὐμάρειας πού εἶχεν ἐπιφέρει ἡ ἐξάπλωσι τοῦ ἐμπορίου ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς συμβολῆς των στὴν ἄμυνα τῆς πόλεως.

Τὰ δύο λοιπὸν ἀντιμαχόμενα μέρη, οἱ εὐγενεῖς ¹ οἱ «γνώριμοι» καὶ οἱ λοιπές τάξεις, ἀπεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀναθέσουν τὴν διαιτησία στὸν Σόλωνα ὁ ὁποῖος κατέστη «διαλλακτῆς καὶ ἄρχων» (594 ἢ 592 π.Χ.). Ἡ συνθήθεια ἦταν γενικώτερη καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζαν «διαλλακτῆν» ἢ «αἰσυμνήτην» τὸν ἄρχοντα ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐλευθера καὶ ἐλάμβανεν ἀπεριόριστες ἐξουσίες. Ταγμένη ἀποστολὴ του ἦταν νὰ διαλλάξῃ τὰ ἀντιτιθέμενα συμφέροντα, νὰ δημιουργήσῃ ἀτμόσφαιρα κατασιγᾶσεως τῶν παθῶν καὶ νὰ διατυπώσῃ ἐνιαῖα θέσμια τὰ ὁποῖα θὰ εἶχαν τὴν γενικὴ ἀποδοχὴ καὶ θα ἱκανοποιούσαν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν γενικὴ βούλησι. Ἦταν ἓνα εἶδος «αἰρετῆς τυρανίας», ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἡ μίᾳς συντόμου αἰρετῆς δικτατορίας, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, ἡ ὁποία παρουσιαζέτο σάν ἡ μόνη λύσι γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῶν θεσμῶν τῶν ὁποίων τὴν ἐπιτακτικότητα διαισθάνονταν ὄλοι. Ἐγγύησιν ὅτι ὁ διαλλακτῆς δέν θὰ προέβαινε σέ κατάχρησι τῶν δικαιωμάτων του ἀποτελοῦσε τὸ ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸν ἦθος καὶ ἡ πείρα τοῦ ἐκλεγομένου.

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι στὸν ἀρχαῖο κόσμον ἡ ταξικὴ πάλι (ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ὑπεστήριζεν ἡ μαρξιστικὴ ἀνάλυσι) δέν ἀπέβλεπε στὴν διαίρεσι τῶν πολιτῶν μεταξύ «νικητῶν» καὶ «ἠττημένων» ἀλλὰ τουναντίον σέ μίαν κοινῆς ἀποδοχῆς συμβιβαστικὴ λύσι. Ἡ φράσι πού ἀκούσαμε στίς μέρες μας «ἐάν ἡ ἀστικὴ τάξι δέν ἀναγνωρίσει τὴν ἦττα τῆς ἡ βία εἶναι ἀναπόφευκτη» ⁵ ὅζει ξενικῆς ἐπιδράσεως καὶ εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν ἑλληνικὴ καταγωγὴ καὶ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τίς ἀρχές τοῦ ἀρχαίου δικαίου ἡ λύσι τῆς διενέξεως ἀνετέθη στὸν Σόλωνα ὁ ὁποῖος ἦταν ἤδη γνωστὸς γιὰ

5. Ἐπίσημη ἐκφρασι τῆς πολιτικῆς νοοτροπίας τοῦ μαρξιστῆ Ἀνδρέα Παπανδρέου στίς δηλώσεις του στὸν Νουβέλ Ὁμπερβατέρ τῆς 1.4.1974. Βλ. τὸ βιβλίον μου *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 76 κέ.

τήν πολιτική του φιλοσοφία και για τό ήθος του από έλεγεία τήν όποιαν είχε γράψει σχετικά μέ τήν 'Ιωνία, κατά τίς τότε συνήθειες. Έκει έλεγεν ότι «πρός έκατέρους ύπέρ έκατέρων μάχεται και άμφισβητεί και μετά ταύτα κοινή παραινεί καταπαύει τήν ένεστῶσαν φιλονικίαν». Δέν έπαυε δέ νά παρακινεί τούς πλουσίους όπως μή πλεονεκτοῦν κυρίως ώς προς τό μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα τών άγροτικῶν χρεῶν, μέ τό διπλό νοητικό αλλά και προειδοποιητικό έπιχείρημα ότι «ούτε γάρ ήμεῖς πεισόμεθα, οὐθ' ὑμῖν ἄρτια πάντα ἔσεται». Στήν πράξιν αὐτή τῆς, κατόπιν κοινῆς συναινέσεως μεταξύ τών διεστῶτων συμφερόντων, έκλογῆς τοῦ Σόλωνος βλέπουμε νά διαμορφώνεται ή βαθύτατη δημοκρατική συνείδησι τών Έλλήνων μέ βασικήν επιδίωξιν ὄχι τόν διχασμό και τήν έπιβολή βίας σάν «αναπόφευκτης» λύσεως αλλά τόν συμβιβασμόν. 'Η πολιτική αὐτή ώριμότης καθορίζεται από τήν αρχή τοῦ Μηδέν 'Αγαν τήν όποιαν ὁ Σόλων εξέφρασε μέ τήν ρῆσιν «έν μετρίοισιν τίθεσθε μέγαν νόον». Σήμερα, ή αρχή αὐτή, πού αποτελεί απαραίτητο συστατικό στοιχείο τῆς δημοκρατίας, άπαντάται και εφαρμόζεται κατ' έξοχήν κυρίως στήν Έλβετίαν, ὅπως θά έχουμε τήν ευκαιρία νά αναπτύξουμε στό επόμενο κεφάλαιον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Τό ότι στήν σημερινήν Έλλάδα ή έννοια αὐτή τοῦ συμβιβασμοῦ ὄχι μόνο δέν εφαρμόζεται αλλά είναι μάλλον άκατανόητη, είναι και ή κυριώτερη ένδειξις ότι ή δημοκρατία δέν αποτελεί βίωμα στή χώρα μας.

Ὁ Σόλων διατηρεῖ τήν κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ σέ τέσσαρες τάξεις, ανάλογα μέ τήν περιουσία, και τοῦτο κυρίως για νά καθορίσει τήν συμβολή τοῦ κάθε πολίτη στά στρατιωτικά θάρη. Οἱ τάξεις αὐτές ἦσαν οἱ πεντακοσιομέδιμοι, οἱ ἱππεῖς, οἱ ζευγῖται και οἱ θῆται. Έξασφαλίζει τήν ιδιότητα μέλους τῆς εκκλησίας τοῦ δήμου και τών δικαστηρίων για τό σύνολο τών ελευθέρων άνδρῶν ανεξάρτητα από τήν περιουσιακή τους κατάστασι. 'Απέκλεισεν ὅμως τούς πτωχοτέρους (θῆτες) από ὄλες τίς αρχές ενῶ για τούς ζευγίτες ανεγνώρισεν έκλογιμότητα σέ ὑποδεέστερα αξιώματα. 'Επίσης καθώρισεν ὅπως οἱ εννέα ἄρχοντες εκλέγονται μέ κλῆρο και ὄχι ὕστερα από τήν κρίσι τῆς βουλῆς τοῦ 'Αρείου Πάγου και τοῦτο για νά αποκλείσει ταξικές επιβουλές. 'Ακολουθῶς ἱδρυσε νέα βουλή από τετρακόσια μέλη πού ανανεώνεται κάθε χρόνο, δηλαδή εκατό μέλη από κάθε φυλή. 'Η βουλή αὐτή είχε προβουλευτικές άρμοδιότητες. 'Ετσι, ή (άριστοκρατική) βουλή τοῦ 'Αρείου Πάγου περιορίζεται ακόμα περισσότερο μέ μόνην άρμοδιότητα τό νά φυλάττει τούς νόμους και νά τιμωρεῖ τούς παραβάτες, ή δέ βουλή τών τετρακοσίων προπαρασκεύαζε και εισηγεῖτο τούς νόμους προς τελικήν έγκρισιν

κατ' ευθείαν από τήν εκκλησία του δήμου. Κάθε παράνομος πράξις εκρίνετο εκτοτε «δικαίως» (δηλ. μέ δίκη) και ὄχι «εκδίκως» και τοῦτο επετεύχθη μέ τήν ἱδρυσι δικαστηρίων ('Ηλιαία). 'Ο κάθε πολίτης μπορούσε νά καταγγείλει αυτεπάγγελτα όποιονδήποτε (άκόμη και μεταξύ τών αρχόντων) ὁ όποιος κατεπίεζεν ή έβλαπτε άνθρωπον, ελευθερον ή δοῦλον. Κάθε αδικούμενος απέκτησε δικαίωμα εφέσεως ενῶπιον τοῦ δικαστηρίου όταν δέν ἠθελε νά κριθεῖ από τούς ἄρχοντες. 'Η εκκλησία τοῦ δήμου παρέμεινε κυρίαρχο σῶμα και ὁ λαός εψηφίζεν απ' ευθείας τό νομοθετικό έργο και άλλες αποφάσεις, μπορούσε δέ νά αναλάβει πρωτοβουλίες. Τοῦτο αποτελεί τό κυριώτερο γνώρισμα τῆς «άμέσου» δημοκρατίας τό όποιον, ἔτσι, ανάγει στό σύνολο τοῦ λαοῦ ὄχι μόνο τήν άποδοχήν ή μή μιᾶς αποφάσεως αλλά και τήν πρωτοβουλίαν για ὑποβολή νέων προτάσεων. Τό πρότυπον αὐτό, ὅπως θά δοῦμε, αναβιώνει σήμερα στήν Έλβετίαν.

Ὁ Σόλων εισηγάγε και νομοθετικές μεταρρυθμίσεις αστικού και ποινικού δικαίου και έλαβε σημαντικά οικονομικά μέτρα πού συνετέλεσαν στήν ανάπτυξι τοῦ εμπορίου και τῆς βιοτεχνίας. Κύρια φροντίδα τοῦ Σόλωνος ἦταν νά ελαφρώσει άμέσως τά θάρη τών πτωχοτέρων μέ τόν νόμο πού απεκλήθη «σεισάχθεια» («ὡς άποσεισάμενος τό θάρος»). 'Η συνήθεια νά πωλούνται ὡς δοῦλοι μέ τά μέλη τῆς οικογενείας των και μάλιστα «εκδίκως» ὄσοι δέν κατέβαλαν τά χρέη τους είχε λάβει μεγάλην έκτασι στήν 'Αττική τῆς όποιας ή γῆ είχε περιέλθει στους ὀλίγους. 'Εάν αφήνετο νά συνεχισθεῖ θά είχεν ὀδηγήσει στήν εξαπλωσι τῆς δουλοπαροικίας. 'Ο περιορισμός τῆς ατομικῆς ελευθερίας θά είχεν ανασχέσει τήν οικονομική και πνευματική ανάπτυξι τών 'Αθηναίων. 'Ατυχῶς, παρόμοιες λύσεις συμβιβασμοῦ είναι άγνωστες αλλά και αδύνατες στήν σημερινήν εποχή. Τώρα οἱ πολιτικές φρατρίες εκμεταλλεύονται τό μεσογειακόν άψίκορο και επιπόλαιο τών πληθυσμῶν και ή εξεύρεσις ήγέτου ὁ όποιος διαθέτει (άθροιστικῶς) τήν σεμνότητα και τό κύρος αλλά και τήν άποδεδειγμένη πείρα, μόρφωσι και σοφία ενός Σόλωνος έχει άποδειχθεῖ άτυχῶς αδύνατη. Κυριαρχεῖ ή άμάθεια ή ήμιμάθεια και ὄχι ή περισπούδαστη κρίσις. 'Η εκδίκησι και τό συμφέρον και ὄχι ὁ συμβιβασμός πού επιβάλλεται από τόν άμοιβαῖο σεβασμό. 'Η συστηματική άπάτη και ή εκδηλη ψυχική άήθεια και ὄχι ή ανθρώπινη αξιοπρέπεια και άρετή. 'Η καταπίεσι τών «ήττημένων» και ὄχι ή ίσονομία.

Ὁ ἴδιος ὁ Σόλων, ὁ όποιος δέν ἔμεινε χωρίς επικριτές, εξήγησε τήν μέθοδό του: «έγραψα νόμους μέ ἴση δικαιοσύνη για τούς ευγενεῖς και για τούς ἄσημους. 'Αν ἔκανα μία φορά ὄ,τι ἄρεσε στήν

μία παράταξι και την άλλη φορά ὅ,τι ἐπιθυμοῦσαν οἱ ἀντίθετοι, ἢ πόλι θά εἶχε χηρέψει ἀπό πολλούς ἄνδρες». Ἀσφαλῶς ὁ Σόλων ἦταν ἡγέτης, δέν ὑπῆρξεν οὐραγός κατά τό θλιβερό φαινόμενο πού εἶδαμε στήν πρόσφατη ἑλληνική ἱστορία.

*
**

Ἔτσι εἶχαν τά πράγματα ὅταν τό 561 ὁ Πεισίστρατος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκλεγεί πολέμαρχος, ἐπιτυχάνει μέ πραξικόπημα τήν κατάληψι τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶχεν ἐκμεταλλεῦθει τίς ἐξωτερικές ἀποτυχίες πού ἐγνώρισαν αἱ Ἀθηναίαι κατά τήν ἐποχήν και τίς δυσἀρεσκεῖες πού προκάλεσε σέ πολλούς ἢ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος. Καθίσταται «τύραννος» ἀλλά ἢ λέξις δέν εἶχε πάντοτε τήν σημερινή σημασία. Κατά τόν Ἀριστοτέλην, ἢ τυραννίς ὀρίζεται σάν ἐνός ἀνδρός ἀρχή ὁ ὁποῖος κατέλαβε τήν ἐξουσία «δι' ἀπάτης ἢ βίας» και τήν ἐξήσκησε σάν «ἀνυπεύθυνος» και πρὸς «σφέτερον αὐτοῦ συμφέρον ἀλλά μή πρὸς τῶν ἀρχομένων». Εἶναι λοιπόν ἀθροιστικά τά χαρακτηριστικά. Κατά τόν Ἡρόδοτον, ἢ τυραννίς εἶναι καθεστώς ὅπου ἐπιτρέπεται «ἀνευθύνῳ ποιέειν τά βούλεται». Σήμερα ἢ τυραννίς, κατά τόν ὀρισμό, ἀντιστοιχεῖ στήν δικτατορία μιᾶς κλίκας συμφερόντων ἢ ὁποία μπορεῖ νά καταλάβει τήν ἀρχήν εἴτε μέ τήν «βία» (ἢ ὁποία τίθεται ἐκ τῶν προτέρων ἀπό τόν σφετεριστή σάν «ἀναπόφευκτη»), εἴτε μέ ἀπάτη και μέ μετέπειτα στυγνήν ἐπιβολή κατόπιν νοθείας τῆς λαϊκῆς βουλήσεως. Στήν τελευταία περίπτωσι νοεῖται και κατάληψι τῆς ἀρχῆς ὕστερα ἀπό τήν δημαγωγική ἐξαπάτησι τῶν ψηφοφόρων εἴτε π.χ. μέ τήν ἐντεχνη ἀνακίνησι ἔθνικῶν πόθων (ὅπως στήν περίπτωσι τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ), εἴτε μέ σειράν ἀφειδῶν (ἀλλά «πρὸς ἀπρηκτον ὀρμαινουσῶν») ὑποσχέσεων.

Χαρακτηριστικές πράξεις τῶν ἀρχαίων τυράννων γιά νά ἐνισχύσουν τήν θέσι τους ἦταν ἢ δημιουργία μισθοφορικοῦ στρατοῦ ἐγκαθέτων, ἢ ἐξόντωσι τῶν διοικητικῶν στελεχῶν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος και ὁ συνεχῆς διωγμός τῶν ἀντιπολιτευομένων. Σέ πολλές περιπτώσεις οἱ τύραννοι ἐζήτουν και ἐλάμβανον τήν βοήθεια ξένων τυράννων οἱ ὁποῖοι ἦσαν πρόθυμοι νά «χρησιμοποιήσουν κάθε μέσον» γιά νά τους ἐξασφαλίσουν τήν ἐξουσία - ὄχι βέβαια χωρίς ἀνταλλάγματα. Γιά τήν παρακολούθησι τῶν κινήσεων τῶν πολιτῶν χρησιμοποιοῦσαν «κατασκόπους», «ῶτακουστάς» και «ποταγωγίδας», δηλαδή γυναῖκες πού παρέσυραν στό πιετό γιά νά ἐκμαιέυσουν ὁμολογίες ἢ γιά νά ὠθήσουν σέ «περιῦβρισιν ἀρχῆς»! Ὅπως βλέπουμε, ἢ νεώτερη ἱστορία, ἀκόμη και ἢ σύγχρονη ἑλληνική πραγματικότης, οὐδέν ἐφεῦρεν!

Ἐλάχιστες τυραννίδες ἐπέζησαν μετά τόν θάνατο τοῦ ἰδρυτοῦ των, ὅπως ἢ τῶν Κυπελιδῶν στήν Κόρινθο και τῶν Ὀρθαγοριδῶν στήν Σικυῶνα. Ἐν τούτοις, κατά τήν ἀρχαιότητα, πολλοί τύραννοι ὑπῆρξαν πράγματι δημοκρατικοί ἡγέτες. Ἦσαν ἀντίπαλοι τῆς ὀλιγαρχίας και ὑπεστηρίζοντο ἀπό τίς πτωχότερες τάξεις, διεκρίνοντο δέ γιά τήν σοφία τους και τά ἠθικά τους χαρίσματα. Στήν Ἑλλάδα ἐμφανίζεται γιά πρώτη φορά ὁ «πεφωτισμένος δεσποτισμός» ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νά ἀναλάμψει και πάλι στήν Εὐρώπη κατά τόν 18ον αἰῶνα. Τέτοιοι τύραννοι ὑπῆρξαν ὁ Κύπελος (Κόρινθος), ὁ Πολυκράτης (Σάμος) ἢ ὁ Γέλων (Συρακοῦσαι) και ἀσφαλῶς ὁ Πεισίστρατος ὁ ὁποῖος ἦταν ἄκρως δημοφιλῆς, ὅπως βεθαιοῖ τόσον ὁ Θουκυδίδης ὅσο και ὁ Ἀριστοτέλης.

Μέ τίς πρώτες κινήσεις τοῦ Πεισιστράτου ὁ γέρον και ἐμπειρος Σόλων εἶχε διαβλέψει τίς προθέσεις του και προσεπάθησε νά νοθεύσει τους Ἀθηναίους. Εἶπεν ὅτι «ὁ λαός ἀπό ἄγνοια περιέρχεται στήν ἐξουσία τυράννου». Ἀλλ' ὁ Πεισίστρατος (πού ἡγεῖτο τοῦ κόμματος τῶν Διακρίων) εἶχε μαζί του τήν πλειοψηφία τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου και ἐπέτυχε μέ δόλο (ἀφοῦ σκηνοθέτησε ἀπόπειρα δολοφονίας ἐναντίον του) νά τοῦ παρασχεθεῖ προστατευτικό σῶμα πολιτῶν γιά προσωπική φρουρά. Ὁ Σόλων προσεπάθησε γιά ἄλλη μία φορά νά ἀποκαλύψει τίς προθέσεις του ἀλλ' οἱ φίλοι τοῦ Πεισιστράτου τόν ἐνεφάνισαν γιά «τρελλόν» και ἐβεθαίωσαν ὅτι ὁ Πεισίστρατος ἔχει πάντα «καλές προθέσεις»! ⁶ Ὁ Σόλων ἀπήντησεν ὅτι οἱ πολίτες θά ἀντιληφθοῦν τήν τρέλλα του ὅταν ἀναφανεῖ ἢ ἀλήθεια. Καί ἢ ἀλήθεια δέν ἄργησε βέβαια ν' ἀναφανεῖ. Ὁ Πεισίστρατος ὀδήγησε τήν σωματοφυλακή τῶν «κορυνηφόρων» του πού μόλις τοῦ εἶχε προσφέρει ὁ λαός και κατέλαβε τήν Ἀκρόπολι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντελήφθησαν μόνον τότε τήν ἀπάτη (ἀφοῦ εἶχαν περιφρονήσει τους ... κινδυνολόγους) και ἄρχισαν ἐκδηλώσεις δυσἀρεσκείας ἀλλά ἦταν πλέον ἀργά. Ὁ Σόλων, σέ ἐλεγεία του, γράφει τά ἐξῆς ἐπίκαιρα:

«Γιά τά κακά πού ὑποφέρετε ἐσεῖς πταίετε. Σεῖς οἱ ἴδιοι ἀνψάσατε αὐτούς τους ἀνθρώπους γιά τοῦτο και περιπέσατε σέ κακή δουλεία. Ὁ καθένας σας κατ' ἰδίαν ἔχει φρόνησιν ἀλεπούς ἀλλά σάν σύνολον ἔχετε μυαλό ἀποχαυνωμένο. Διότι προσέχετε τά εὔστροφα λόγια τοῦ ἀνδρός και δέν βλέπετε τίποτε ἀπό ὅσα κάμνει».

6. Εἶναι πράγματι ἐκπληκτικόν τό πῶς ἢ ἱστορία μπορεῖ και ἐπαναλαμβάνεται! Οἱ ἱστορικές σελίδες βρῖθουν «συναινετικῶν ἀφελῶν».

Ήταν ή πρώτη περίπτωση στην ιστορία που ή τυραννίς εγκαθίσταται μέ συγκατάθεσι του λαού και λαϊκή ψήφο. Πρόσφατο παράδειγμα στην ευρωπαϊκήν ιστορίαν ήταν ή αναρχίησι του Χίτλερ στην εξουσία κατά τον ίδιο τρόπο. Τό φαινόμενο τής εκπληκτικής αυτής άφελείας και έθελουφλώσεως έπρόκειτο να τό ξαναδεί ό ιερός χώρος τής 'Ακροπόλεως των 'Αθηνών υπό την χειροτέρα του μορφή!

Σέ λίγο, ό Λυκούργος και ό Μεγακλής που ήταν άρχηγοί των δύο άλλων κομμάτων (των Πεδιακών και των Παραλιών) ανατρέπουν τον Πεισίστρατον χωρίς όμως να τον τιμωρήσουν ή έξορίσουν. 'Αργότερα, ό Μεγακλής (που ήταν δυσαρεστημένος από την συνεργασία του μέ τον Λυκούργο) του υπόσχεται να τον βοηθήσει να επανέλθει στην εξουσίαν εάν έδέχεται να ... νυμφευθεί την κόρη του! Μέ τέχνασμα άξιον «ευθείης ήλιθίου», όπως λέγει ό 'Ηρόδοτος, ό Πεισίστρατος επανέρχεται στην 'Ακρόπολι θριαμβευτής άκολουθών άρμα όπου είχαν τοποθετήσει μίαν άραιοτάτην πάνοπλη γυναίκα, την Φύην, την όποιαν ό πάντοτε ευκολόπιστος λαός, που είχε παρακινηθεί από την κατάλληλη προπαγάνδα, εξέλαβε για την ... 'Αθηνάν! 'Ας μή εκπλαγεί ό σύγχρονος αναγνώστης. Και ή νεώτερη ιστορία έχει να παρουσιάσει παρόμοια φαινόμενα, όπως π.χ. κατά την Γαλλικήν 'Επανάστασι μέ τή «Θεάν του 'Υπερτάτου Λόγου» που έδέχεται τίς έπευφημίες του «κυριάρχου» ένσαρκωθείσα για την περίστασι στό καλλίγραμμο σώμα μιās κοινής πόρνης.

Η ιστορία εξακολουθεί να γράφεται κατά τρόπο περίεργο. Διότι ό Πεισίστρατος ένυμφεύθη μέν την κόρη του Μεγακλέους αλλά δέν ήθέλησε να άποκτήσει και άλλα τέκνα από αυτήν και γι' αυτό δέν ώλοκλήρωσε τον γάμο ⁷. Τότε ό Μεγακλής, θυμωμένος για την προσβολή, συμμαχεί και πάλι μέ τον πάντοτε πρόθυμο Λυκούργο και ανατρέπουν μαζί τον Πεισίστρατο για άλλη μία φορά (556 π.Χ.) ⁸. Αυτό ήταν τό τέλος τής δεύτερης τυραννίας. 'Επί ένδεκα έτη ό Πεισίστρατος, έξόριστος στό Παγγαίον, έπεσώρευσε σημαντικό πλούτο από την έκμετάλλευσι όρυχείων. Μέ την βοήθεια φίλων και στρατό μισθοφόρων που προσέλαβε, αποβιβάζεται στον Μαρα-

7. 'Ο 'Ηρόδοτος λέγει: «έμίσηγο μετ' αυτής παρανόμως».

8. 'Υπάρχει και ή έκδοχή ότι ό Πεισίστρατος, μόνος, μπροστά στό δίλημμα να είναι ύποχρεωμένος να συζεί μέ την νέαν του σύζυγον ή να εγκαταλείψει τά πάντα και να φύγει, έπροτίμησε την δεύτερη λύσι! Τοίτο αναφέρει ό 'Αριστοτέλης κι έτσι φαίνεται ότι ό Πεισίστρατος προηγήθη αιώνας του Ναπολέοντος ό όποιος ύπεστήριζεν όρθώς ότι « ή καλύτερη στρατηγική άπέναντι στις γυναίκες είναι ή φυγή»!

θώνα και καταλαμβάνει και πάλιν εύκολα την εξουσία, την φοράν αυτήν σταθερώς (546 π.Χ.)

Κατά τον 'Αριστοτέλην, εκυβέρνησε μέ μετριοπάθεια σαν να ήταν αίρετός άρχων και όχι τύραννος και ήταν «δημοτικός τώ ήθει και φιλόανθρωπος». Δεν ενώχλησε κανένα και έδιοικούσε κατά τους νόμους χωρίς να αλλάξει τους θεσμούς. 'Εφρόντισεν όμως να άφοπλίσει τους 'Αθηναίους, να διατηρήσει δικό του μισθοφορικό στρατό και να διορίζει στα αξιώματα εμπίστους φίλους του ή συγγενείς, αλλά διεφύλαξε την ειρήνη και την τάξι. 'Αξιόλογη καινοτομία ήταν ή ίδρυσι περιοδευόντων δικαστηρίων για να εκδικάζουν μικροδιαφορές. Κατώρθωσε να έχει την εύνοια τόσο των ευγενών όσο και των δημοκρατικών και «πρός άμφοτέρους έπεφύκει καλώς». Μέ την εποχή του άρχίζει ό «χρυσός αιών» ό όποιος θα φθάσει στό άπόγειον κατά τους χρόνους του Περικλέους. 'Επί Πεισίστράτου έγινε ή κριτική αναθεώρησι των ποιημάτων του 'Ομήρου και του 'Ησιόδου και ίδρύθηκε ή πρώτη βιβλιοθήκη. 'Ο Πεισίστρατος διέθετε μόρφωσι και καλλιέργεια και συνετέλεσε πολύ στην πνευματική εξέλιξι των 'Αθηνών. 'Απέθανε άρρωστος τό 527 και κατά τά έτη τής τυραννίδος του έτέθησαν οι βάσεις τής μεταβάσεως από την όλιγαρχία του παρελθόντος στην δημοκρατία χάρι στην διατήρησι τής νομοθεσίας του Σόλωνος.

Τόν διεδέχθησαν τά τέκνα του, από την νόμιμη γυναίκα του, 'Ιππίας («φύσει πολιτικός και έμφρων») και 'Ιππαρχος («παιδιώδης και έρωτικός και φιλόμουσος») καθώς και τά τέκνα του από μία δεύτερη γυναίκα, την Τιμόνασσα, που κατήγето από τό 'Αργος, ό 'Ιοφών και ό 'Ηγησίστρατος ή Θετταλος. 'Ο 'Ιππαρχος έφονεύθη από τον 'Αρμόδιο και τον 'Αριστογείτονα οι όποιοι ενήργησαν από καθαρά προσωπικούς λόγους. 'Οπως αναφέρει ό 'Αριστοτέλης, ό Θετταλος «έρασθείς του 'Αρμοδίου» δέν έτυχεν ανταποκρίσεως στό αίσθημά του, προφανώς λόγω ... προτεραιότητος του 'Αριστογείτονος και επειδή ήταν εκ φύσεως «θρασύς και ύβριστής» προσέβαλε συνεχώς τον 'Αρμόδιον. 'Απηγόρευσε στην άδελφή του να μετάσχει στην πομπή των παρθένων κατά τά Παναθήνια και τον άπεκάλεσε «μαλακόν» ⁹ όταν ό 'Αρμόδιος για να εκδικηθεί προέβη μαζί μέ τον φίλο του 'Αριστογείτονα στην ιστορική πράξι. 'Ο 'Ιππίας που επέζησε έλαβε σειράν από καταπιεστικά και αυθαίρετα μέτρα. 'Επέβαλε θανατικές ποινές, έξορίες και, καθώς φαίνεται, προέβη σε βασανισμό πολιτών. 'Εχοντας ήδη χάσει την κυριαρχία

9. Μία σύγχρονος όμώχως προσφιλής προσφώνησι των νεοελλήνων φαίνεται ότι έχει άρχαιοτάτην την προέλευσιν!

στά χρυσωρυχεία του Παγγαίου επέβαλε νέες φορολογίες μεταξύ των οποίων τον φόρο ακινήτου περιουσίας και την φορολογία γεννήσεων και θανάτων. Άνετράπη μετά τετραετία και εξορίσθη (510 π.Χ.) με επέμβασι των Σπαρτιατών όταν αυτοί, οδηγούμενοι από τον βασιλέα των Κλεισθένη, κατέλαβαν τμήμα της Αττικής γης. Ο αγών μεταξύ των όπαδών του παλαιού αριστοκρατικού καθεστώτος υπό τον Ίσαγόραν (που είχε την εύνοια των Σπαρτιατών) και του ηγέτη των δημοκρατικών Κλεισθένης κατέληξε υπέρ του τελευταίου. Έτσι ο Κλεισθένης, μετά την κατάληψι της Ακροπόλεως όνομάσθη επώνυμος άρχων και άρχισε την εφαρμογή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων για την εδραίωσι της δημοκρατίας.

Είναι χαρακτηριστικόν ότι οι φίλοι της δημοκρατίας στην επιθυμία τους να επιδείξουν δάφνες αντίστασεως (έκ του μή όντος) κατώρθωσαν να εκμεταλλευθούν πολύ άργότερα τό τυχαίο προσωπικό περιστατικό της δολοφονίας του Ίπάρχου τό όποιον όμως, όπως είδαμε, είχε σαν αποτέλεσμα όχι την κατάλυσιν αλλά τό «πολλώ τραχυτέραν είναι την τυραννίδα». Ακολούθησεν ή ήρωοποίησι του Αρμοδίου και του Αριστογείτονος οι όποιοι απέκλήθησαν «τυραννοκτόνοι» και καθιερώθηκαν έτήσιες θυσίες και λαμπρές έορτές για την διατήρησι της έπετείου και τον παραδειγματισμό κάθε ύποψηφίου τυράννου. Έκπληκτική αναλογία, τόσο για τό γεγονός όσο και για τους λόγους που τό επέβαλαν, παρουσιάζει στις μέρες μας ή δημιουργία του μύθου των «ήρώων του Πολυτεχνείου». Εάν ή ιστορία επαναλαμβάνεται είναι διότι οι άνθρωποι παραμένουν πάντοτε οι ίδιοι!

**

Ο Κλεισθένης, όταν ανέλαβε την έξουσία τρία έτη μετά την έξορία του Ίππία προέβη σε μεταρρυθμίσεις οι όποιες έσταθεροποίησαν την δημοκρατία και τελικώς έπεβλήθησαν παρά τις αντιδράσεις του Ίσαγόρα και τις απόπειρες επεμβάσεως των Σπαρτιατών. Για να αύξησει τον αριθμό των μετεχόντων στα κοινά θέλησε να καταργήσει τις διακρίσεις καταγωγής. Γι' αυτό κατένειμε τους κατοίκους σε δέκα φυλές (άντι των τεσσάρων), ώρισε δε τά μέλη της βουλής σε πεντακόσια (πενήντα από κάθε φυλήν). Η νέα βουλή δεν είχε μόνο προβουλευτική αρμοδιότητα, όπως ή βουλή του Σόλωνος, αλλά προϊστατο με τους άρχοντες στην εκτελεστική έξουσία με έπιτροπές βουλευτών κάθε φυλής που εκλέγονταν «πρυτάνεις» και είχαν θητεία ενός μηνός περίπου. Ένας «έπιστάτης πρυτάνεων» εξέλέγετο διά κλήρου επί ένα 24ωρο και δεν ήταν επανεκλέξιμος. Με τον τρόπον αυτόν εξασθένησε σημαντικά ή έξου-

σία του επωνύμου άρχοντος και ασφαλώς και ο κίνδυνος να καταστεί αυτός τύραννος. Τό μέτρον αυτό, καθώς θα δοϋμε, όμοιάζει με τον τρόπον επιλογής Προέδρου (Άρχηγού κράτους και Πρωθυπουργού) στην σημερινήν Έλβετικήν Όμοσπονδία (Βλ. Κεφάλαιον Δεύτερον).

Για να προσελκύσει τους πολίτες όπως προσέρχονται στην εκκλησία του δήμου καθώρισε χρηματικήν άμοιβήν (άρχικώς έναν όβολόν ο όποιος κατά τους χρόνους του Αριστοφάνους είχε καταστεί «τριώβολον»). Διένειμε την χώρα σε εκατό δήμους που υπήγοντο σε «τριττύς». Του κάθε δήμου ηγείτο ένας «δήμαρχος» αίρετός ή κληρωτός και ήταν υπεύθυνος για τά οικονομικά, θρησκευτικά, στρατιωτικά και ψυχαγωγικά θέματα της περιοχής του. Τέλος, ο Κλεισθένης επέβαλε τον περί όστρακισμού νόμον ο όποιος έτέθη «διά την ύποψίαν των εν ταίς δυνάμεσιν». Πράγματι, μ' αυτόν ο Κλεισθένης θέλησε να αποφύγει τό προηγούμενο του Πεισιστράτου ο όποιος σαν επιτυχών δημαγωγός κατώρθωσε να καταστεί τύραννος. Ο νόμος αυτός εφηρμόσθη και κατά του διακριθέντος Αριστείδου προφανώς για τον λόγον αυτόν. Μ' αυτόν τον τρόπον οι Αθηναίοι εξώρισαν τους φίλους της τυραννίας οι όποιοι είχαν αποκτήσει κάποια δύναμι. Τους επανέφεραν μέν όλους κατά την εκστρατεία του Ξέρξου άλλ' εκτοτε δεν τους επέτρεπαν να κυκλοφορουν παρά μόνον εντός ώρισμένης περιοχής. «Τούτων δε γενομένων», λέγει ο Αριστοτέλης, «δημοτικωτέρα πολύ της Σόλωνος έγένητο ή πολιτεία». Και τουτο διότι εξέλιπε, με την ανάμιξι των φυλών, όποιοδήποτε κατάλοιπο των «γενών» του αριστοκρατικού καθεστώτος. Όλοι οι κάτοικοι, ακόμη και παλαιοί μέτοικοι, απέκτησαν ίσοτιμίαν. Για να μετέχει πλέον κανείς στην εκκλησία του δήμου και σε όλα τά λοιπά αξιώματα άρκοϋσε να είναι «δημότης», δηλαδή γραμμένος στο «ληξιαρχικόν γραμματεϊον» (από ηλικίας 18 ετών). Ουδέμια πλέον διάκρισις έγένητο λόγω καταγωγής ή περιουσίας. Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις είχαν ολοκληρωθεί μέχρι τό 504 π.χ. Την εποχήν αυτή, καθώς λέγει ο Ηρόδοτος, οι Αθηναίοι πολίτες ήσαν 30.000 και τουτο αντιστοιχεί σε συνολικό έλευθερο πληθυσμό περίπου 120.000 ψυχών.

Μετά την ναυμαχία της Σαλαμίνας ή βουλή του Αρείου Πάγου αποκτά ιδιαίτερην ισχύν¹⁰. Αλλά και αυτής ή δύναμι περιορίζεται άργότερα. Τουτο έγινε όταν ο Εφιάλτης (επωφελούμενος της

10. Σε αναγνώρισι του ότι συνετόνισε, ώργάνωσε και έχρηματοδότησε την εκκένωσι των Αθηνών, αλλά δεν φαίνεται να είναι όλοι οι ιστορικοί σύμφωνοι με την μαρτυρίαν αυτήν του Αριστοτέλους.

ἀπουσίας τοῦ ἀριστοκρατικοῦ Κίμωνος) ἀφαίρεσε τίς πολιτικές της ἀρμοδιότητες (462 π.Χ.) γιά νά τίς διαμοιράσει στήν βουλή τῶν πεντακοσίων καί στά δικαστήρια (Ἡλιαία), ἀλλά κυρίως στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἢ ὁποία καθίσταται τώρα σέ ὄλα κυρίαρχος. Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ θῆτες, πού ἦσαν ἡ πλειοψηφία, εἶχαν ἀποκτήσει σπουδαιότητα χάρι στόν ρόλο τους στίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις ὑπό τόν Κίωνα, οἱ ὁποῖες ἐδραΐωσαν τήν πολιτική καί οἰκονομική ἰσχύν τῶν Ἀθηνῶν. Μετά τήν δολοφονία τοῦ Ἐφιάλτη ἀπό τούς ἀριστοκρατικούς (461 π.Χ.) ὁ Περικλῆς κυριαρχεῖ στήν πολιτική ζωή τῶν Ἀθηνῶν ἀπό τό 461 μέχρι τό 429 π.Χ. καί αἱ Ἀθηναίους γνωρίζουν τίς πύο ἐνδοξες μέρες τους.

Μέ συμπληρωματικές μεταρρυθμίσεις ἐπραγματοποιήθη καί ἡ συμμετοχή τῶν ἀπορωτέρων (τῶν ζευγῶν καί τῶν θητῶν) στήν ἐξουσία. Μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ναυτιλίας καί τίς κτήσεις νέων ἐδαφῶν τά ὁποῖα κατενέμοντο μέ κλῆρο στούς ἀπορωτέρους ἡ εὐημερία ἐξησφαλίσθη γιά τό σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ. Χρυσούς αἰῶν τόσον ὡς πρός τά πνευματικά ἐπιτεύγματα, ὅσο καί ὡς πρός τήν οἰκονομική πρόοδο καί δημοκρατία ἀφοῦ τά τρία αὐτά ἀγαθά, ὅταν ἐπικρατοῦν χωρίς νοθεΐα, δέν εἶναι δυνατό νά ἀποχωρισθοῦν τό ἕν ἀπό τό ἄλλο. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον αἱ Ἀθηναίους προκάλεσαν τήν μῆνιν τῆς ὀλιγαρχικῆς Σπάρτης. «Τούς Ἀθηναίους», γράφει ὁ Θουκυδίδης, «μεγάλους γεγενημένους καί φόβον παρέχοντας τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀναγκάσαι ἐς τό πολεμεῖν».

**

Εἶναι αὐτή τήν δημοκρατία στήν τελειότερα της μορφή, πού περιγράφει ὁ Περικλῆς στόν ἐπιτάφιο λόγο του μέ τόν ἀπέριττο κλασικό τρόπο πού τοῦ ἀποδίδει ὁ Θουκυδίδης: «Ἐχουμε πολίτευμα τό ὁποῖο δέν δανεῖζεται νόμους ἀπό κανέναν καί ἔχει γίνει ὄχι πρός τό συμφέρον τῶν ὀλίγων ἀλλά τῶν πολλῶν. Γι' αὐτό ἀπεκλήθη δημοκρατία. Ὡς πρός τούς νόμους ὄλοι οἱ πολῖτες μετέχουν τοῦ ἴσου. Γιά τήν διοίκησι προτιμοῦνται ὄχι οἱ προνομιοῦχοι ἀλλά οἱ ἱκανοί. Στόν καθημερινό βίον ζοῦμε ἐλεύθεροι καί δέν ἐρευνοῦμε τήν ἰδιωτική ζωή τῶν ἄλλων. Οὔτε μεμφόμεθα ἡ τούς σχολιάζουμε ὅταν πράττουν κάτι κατά τήν ὄρεξί τους. Ἀλλ' ὄμως σεβόμεθα τά δημόσια καί ὑπακούομε στίς ἀρχές καί στούς νόμους. Καί ἔχουμε πορισθεῖ ἄφθονα μέσα πνευματικῆς ψυχαγωγίας, ὄλα δέ τά προϊόντα ἀπ' ὄλα τά μέρη τῆς γῆς συρρέουν μέ ἀφθονία στήν πόλι μας. Ἡ πόλι μας εἶναι ἀνοιχτή σέ ὄλους καί δέν ὑπάρχει νόμος ξενοφοβίας. Ἀγαποῦμε τό ὄραῖο μέ λιτότητα καί φιλοσοφοῦμε χωρίς νά περιφρονοῦμε τήν πρακτική ζωή. Τά πλούτη μας χρησιμοποιοῦμε

γιά τίς ἀνάγκες καί ὄχι γιά ἐπίδειξη. Θεωροῦμε τόν πολῖτη πού δέν δείχνει ἐνδιαφέρον γιά τήν πολιτική ζωή ὄχι φιλήσυχον ἀλλά ἄχρηστο. Ἀλλά καί θεωροῦμε ἐπιζήμιο τό νά μή προδιδαχθοῦμε καί μελετήσομε μέ τήν λογικήν ὄσα πρέπει νά πράξομε προτοῦ ἔλθομε στά ἔργα. Ἐτσι, ἀποφεύγομε ὄπως ἡ ἄγνοια μᾶς ἐμπνεῦσει ἄλογο θάρρος, ἡ δέ σκέψη δειλίαν. Γι' αὐτό καί ἡ πόλι μας εἶναι τό σχολεῖο τῆς Ἑλλάδος, ἀπόδειξι δέ τούτου εἶναι ἡ δύναμι πού ἀποκτήσαμε μέ αὐτές τίς ἰδιότητες».

Εἶδαμε πῶς ἡ τελική διαμόρφωσι τῆς δημοκρατίας ὄπως τήν ἐγνώρισεν ἡ ἐποχή τοῦ Περικλέους ὑπῆρξεν ἀποτελεσμα μᾶς μακρᾶς διαδικασίας θελιώσεων καί προόδου. Ἀλλά ἡ πρόδος ὑπῆρξεν ἐποικοδομητική καί ἡ ἀπουσία «ἐπαναστάσεως» δείχνει ἀκριβῶς τήν ἔμφυτη νηφαλιότητα καί τόν ὄριμο ρασιοναλισμό τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος. Παρόμοια ἐξέλιξι θά παρατηρηθεῖ καί κατά τούς νεώτερους χρόνους στόν ἀγγλοσαξωνικό κόσμο. Ἀλλά μετέπειτα, θά εἶναι τό τυχαῖο γεγονός τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τό ὁποῖο, μέ τήν ὑπέμετρη προπαγανδιστική διόγκωσι τῆς σημασίας του, ἐδημιούργησε τόν θρύλον ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἀποτελεῖ δῆθεν ἰστορικήν ἀναγκαιότητα. Καί τοῦτο παρ' ὄλον ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖνη ἦταν τό ἐπακόλουθο τῆς ὄμαλης προοδευτικῆς ρασιοναλιστικῆς ἐξεργασίας πού προηγήθη στόν ἀγγλοσαξωνικό κόσμο. Ὁ θρύλος αὐτός, μέ τόν Χέγκελ, θά ἐμφανιστεῖ σάν ἀνάγκη θεμελιωμένη πάνω σέ ὄντολογικόν ἐπίπεδο, ἐνῶ στά χέρια τοῦ Μάρξ, θά μεταβληθεῖ σέ ἐνσυνείδητο καί ἀπόλυτον αὐτοσκοπό πρός «ἐπίσπευσι τῶν πόνων τῆς γέννας». Πράγματι, καί στόν τομέα αὐτόν, ὄπως καί σέ τόσους ἄλλους, τό βραχύβιον ἐκεῖνο θαῦμα πού παρουσίασε στήν ἀνθρωπότητα ἡ σύντομη ἐκθαμβωτική λάμψι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀποτελεῖ παντοτινό παράδειγμα πρός μίμησι.

Ὅμως ἡ δημοκρατία αὐτή, ἀφοῦ ἔφθασε στό ἀπόγειον ἐπί Περικλέους, μετά τόν θάνατό του βαθμηδόν ἐξεφυλίσθη καί, ὄπως εἶναι φυσικόν, ἐδημιούργησεν ἐκ τῶν ἐνδον τήν αὐτοκατάλυσί της. Ἦταν καί αὐτό ἕνα ἀκόμη παράδειγμα τῆς διαλεκτικῆς ἐξεργασίας¹¹. Ἡ δημοκρατία, ἀπό τά χέρια Ἠγέτη πού ξέρει ὄτι προορισμός του εἶναι νά δαμάζει καί νά πείθει τό πλῆθος, πέφτει στά χέρια ἀσυνείδητων δημαγωγῶν χωρίς ἠθικόν ἔρμα καί χωρίς συναίσθημα εὐθύνης γιά τίς ἀπώτερες συνέπειες τῶν πράξεῶν τους. Τό ἔργον αὐτό τῶν δημαγωγῶν ἐπικρατεῖ ὅταν τό ἐνισχύουν ἀμαθεῖς καί ἄξεστοι Οὄραγοί τῶν ὁποῖων κύριο μέλημα εἶναι ἡ ἱκανοποίη-

11. Γιά τήν ἐννοια τῆς διαλεκτικῆς βλ. ὁ Μαρξιστικός Μῦθος, σελ. 99

σι τῶν ὀρέξεων τοῦ πλήθους πού τό ἀκολουθοῦν πειθήνια μέ μόνο σκοπό νά «προσεταιρισθοῦν» τήν εὐνοιά του καί τούς ψήφους του ¹². Ὁ Πλάτων, πού ἀναθεωρεῖ τά τέσσερα τότε γνωστά πολιτεύματα (τῶν Λακεδαιμονίων, τήν ὀλιγαρχία, τήν δημοκρατία, τήν τυραννίδα), τά ἀποκαλεῖ «νοσήματα». Εἰδικά γιά τήν δημοκρατία, ἡ κριτική τοῦ Πλάτωνος εἶναι συντριπτική καί ἀξίζει νά μνημονευθεῖ. Προκαλεῖ πράγματι τήν ἐκπληξι μέ τήν ζωντανή ἐπικαιρότητά της.

Ἡ δημοκρατία, λέγει ὁ Πλάτων (*Πολιτεία*, 555b κ. ἐ.), εἶναι ἀναρχος καί ποικίλη, διανέμει δέ ἰσότητα ὁμοίως στούς ἴσους καί στούς ἀνίσους. Διαστρεβλώνει τίς ἐννοίες στό μυαλό τῶν νέων καί τούς κάνει νά ὀνομάζουν τήν αἰδῶ ἡλιθιότητα, τήν σωφροσύνην ἀνανδρία, τό δέ μέτρο καί τήν κοσμιότητα τά προβάλλει σάν ἀγροικία καί ἀνελευθερία. Οἱ νέοι ἐγκωμιάζουν τήν ὕβρι καί ἀναρχία καί ἀσωτεία καί ἀναίδεια. Καλοῦν τήν ὕβριν εὐπαιδευσία, τήν ἀναρχία ἐλευθερία, τήν ἀσωτεία μεγαλοπρέπεια καί τήν ἀναίδειαν ἀνδρεία. Μοιραίως στήν δημοκρατίαν ἡ ἐλευθερία καταλήγει σέ ἀναρχία ἡ ὁποία τελικά εἰσβάλλει καί μέσα στήν οἰκογένεια. Ὁ πατέρας φοβᾶται τά τέκνα, ἐκεῖνα δέ οὔτε σέβονται οὔτε φοβοῦνται τούς γονεῖς διότι προτιμοῦν νά εἶναι «ἐλεύθερα». Ὅλοι γίνονται ἴσοι. Ὁ δάσκαλος φοβᾶται καί κολακεύει τούς φοιτητάς, οἱ δέ «φοιτηταί τῶν διδασκάλων ὀλιγοροῦσι». Οἱ γεροντώτεροι μιμοῦνται τούς νέους «ἵνα μή δοκῶσιν ἀηδεῖς εἶναι μηδέ δεσποτικοί». Καί «τάλλα πάντα οὕτω μεστά ἐλευθερίας γίνονται» μέ ἀποτέλεσμα νά μή σέβεται πλέον κανεῖς τούς νόμους. Καί ἀπό αὐτές τίς ἀρχές, περαίνει ὁ Πλάτων τό ἐκπληκτικόν αὐτό μάθημα ἀνθρώπινης ψυχολογίας, «τυραννίς φύεται». Διότι κάθε ὑπερβολή προκαλεῖ ἀντίδρασι καί ἐκ τῆς «ἀγαν ἐλευθερίας» ἀκολουθεῖ ἡ «ἀγαν δουλεία, πλείστη τε καί ἀγριωτάτη». Κατ' ἀνάγκην ὁ πολίτης θά ζητήσῃ προστάτη καί ὁ προστάτης, ἀφοῦ μοιράσει ἀφθονες ὑποσχέσεις καί «ὀποσημαίνῃ χρεῶν τε ἀποκοπᾶς καί γῆς ἀναδασμόν» θά μεταβληθεῖ σέ τύραννο – «λύκῳ ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι» – καί θά ἐξαφανίσει κάθε ἀξίαν, εἴτε φίλου εἴτε ἐχθροῦ, γιά νά διατηρηθεῖ στήν ἐξουσία.

12. Ὁλιβερῆ ἐπανάληψι αὐτῆς τῆς νομοτέλειαι παρουσιάζει ἡ σύγχρονη ἐλληνική πραγματικότητα. Ἐχει γίνει παγκοσμίως γνωστός ὁ πολιτικός πού ἔχει ἐπιδείξει μιά μοναδική ἀνικανότητα νά ἀντιληφθεῖ τίς ἀπώτερες συνέπειες τῶν πράξεών του, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ τραγικοῦ ψυχικοῦ φαινομένου πού ἀποκαλεῖται «ψυχοπαθολογική βλακεία» (βλ. τήν ἐννοία τοῦ ὄρου στό βιβλίον μου *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 35). Τήν γενική νοοτροπία τοῦ ὄραγοῦ ἐκφράζει ἐξ ἄλλου ὁ Γ. Ράλλης στό βιβλίον του *Ἔργα εὐθύνης*, σελ. 182 (Πβ. *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 69). Ἡ κατάσταση αὐτή ὀδηγεῖ μοιραῖα σέ μιά κάποια μορφή τυραννίδος.

Οἱ κριτικές αὐτές παρατηρήσεις τοῦ Πλάτωνος δέν ἦσαν ἀπλή ἐμπειρία τυχαίων γεγονότων τῆς ἐποχῆς του. Ἀπορρέουν ἀπό βαθύτατη ἐπίγνωσι τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁποία καί ἐξηγεῖ ἀκριβῶς γιατί ἡ ἱστορία τόσο συχνά ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ βαθμιαία ἐξέλιξι πρὸς τήν δημοκρατίαν ἐνέπνευσε στόν ἀριστοκράτην Ἡράκλειτο τήν θεωρία τοῦ «πάντα ρεῖ» ἐνῶ οἱ συνεχεῖς ἐναλλαγές ἀπό τήν δημοκρατία στήν τυραννίαν, ὅπου ἡ κάθε μία ἐκτρέφει ἐκ τῶν ἐνδον τήν αὐτοκατάλυσί της ἀποτελοῦν ἐπιβεβαίωσι τοῦ ἄλλου σκέλους τῆς θεωρίας τοῦ Ἡρακλείτου γιά τήν ὄντολογικὴν ἐνότητα τῶν ἀντιθέτων. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθρώπος ἐπιτυγχάνει τήν ἀνάσχεσι τῆς ὑπερβολῆς, ἐφ' ὅσον ὁ σοφός κανὼν τοῦ Μηδέν Ἄγαν δέν παραβιάζεται, ἐφ' ὅσον ἡ ἐννοία πού διαγράφει ὁ Περικλῆς δέν ἐκφυλίζεται, ἡ δημοκρατία, ὅπως διεμορφώθη ἀπό τό ἐλληνικὸ πνεῦμα, κατὰ τήν ἐκφρασιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Πλάτωνος, «κινδυνεύει καλλίστη τῶν πολιτειῶν εἶναι».

Αὐτά ὅλα σημαίνουν ὅτι ἡ δημοκρατία χρειάζεται κεφαλές, Ἡγέτες τοῦ ἤθους, τῆς δξυδερκειᾶς καί τῆς πνευματικῆς ἀλκῆς ἐνός Σόλωνος, ἐνός Κλεισθένης, ἐνός Κίμωνος, ἐνός Ἐφιάλτου ἢ ἐνός Περικλέους. Ἀντίθετα, ἡ δημοκρατία στά χέρια τῶν δημαγωγῶν, τῶν ἄξεστων, τῶν ἡμιμαθῶν καί τῶν μετριοτήτων ἐκφυλίζεται καί ἡ πόλις τελικά καταρρεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Πολιτεία τῆς Ἑλβετικῆς Ὀμοσπονδίας

Ὁ μακρὸς ἀγὼν ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ δογματισμοῦ πρὸς τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐπανελήφθη στὴν Εὐρώπη, ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησι (τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος) μέχρι σήμερα. Φωτεινὸ πρότυπον ὑπῆρξε τὸ σύντομον ἐκεῖνο θαῦμα τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας. Ἡ μεγάλη ὁμως ἔκτασι τῶν συγχρόνων κρατῶν δὲν ἐπιτρέπει πλέον ἐφαρμογὴ τῆς δημοκρατίας μετὰ τὴν ἀμιγῆ ἀθηναϊκὴ μορφή τῆς ἀμέσου καὶ συνεχοῦς συμμετοχῆς τῶν πολιτῶν. Τὸ ἰδεῶδες προσαρμόστηκε στὴν δι' ἀντιπροσώπων συμμετοχὴ, πρότυπο τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ὁ βρετανικῆς ἐπινοήσεως «κοινοβουλευτισμός» τὸν ὁποῖον θὰ ἐξετάσουμε στὸ τέταρτο κεφάλαιο. Μία ὁμως ἐνδιάμεση κατάστασις ἔχει ἀναπτυχθεῖ καὶ διατηρηθεῖ μετὰ μοναδικὴν ἐπιτυχία σὲ μίαν μικρὴν περιοχὴν στὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης, τὴν Ἑλβετικὴν Ὀμοσπονδίαν. Εἶναι ἡ μορφή τῆς «ἡμι-ἀμέσου» δημοκρατίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἐπιτυχήν προσαρμογὴν τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων στίς σημερινές συνθήκας.

Στὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς δημοκρατίας ὑπῆρξαν, ὅπως εἶδαμε, τὰ ἑξῆς: Ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν πολιτῶν σὲ κοινὰ χωρὶς διάκρισι καταγωγῆς ἢ περιουσίας. Ὁ κάθε πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα ὄχι μόνον ψήφου ἀλλὰ καὶ ἀναλήψεως πρωτοβουλίας σὲ κάθε στιγμὴν γιὰ τὴν πρότασι νόμου. Ὁ νόμος ἐξετάζετο καὶ γινόταν ἀντικείμενον ἐπεξεργασίας ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν βουλευτῶν οἱ ὁποῖοι ἐξέδιδαν τὸ «προβούλευμα» γιὰ νὰ καθοδηγήσουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου στὴν τελικὴν τῆς ἀπόφασιν ὑστερὰ ἀπὸ ψηφοφορίαν. Ἐπὶ πλέον ὅλοι οἱ πολῖται ὑπόκεινται σὲ ἰσόβια στρατιωτικὴ θητεία. Ἐτσι ἡ συμμετοχὴ ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ στὴν ἐξουσία καὶ τὴν εὐθύνην τῆς πολιτείας εἶναι ἄμεση καὶ, τὸ σπουδαιότερον, συνεχῆς. Τὸ πολιτειακὸν τοῦτο σύστημα εἶναι βεβαίως ἐφαρμόσιμον μόνον σὲ μίαν μικρὴν γεωγραφικὴν περιοχὴν ὅπου ὑπάρχει συγκέντρωσις πληθυσμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ προϋπόθεσις τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας ὑπῆρξεν ὁ «συννοικισμός» τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀττικῆς στὰς Ἀθήνας πού ἐπέβαλεν ὁ Θησεύς. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀμέσου δημοκρατίας ἐφαρμόζεται ἀκόμη καὶ σήμερα σὲ μερικοὺς δήμους καὶ μικρὰ καντόνια τῆς γερμανοφώνου Ἑλβετίας πού ἀποκαλοῦ-

νται Landsgemeinde¹.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἄμεση καὶ συνεχῆς συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ στὴν ἐξουσία σὲ σύγχρονα κράτη; Ἡ εὐτυχῆς συμβιβαστικὴ λύσις ἐφαρμόζεται σήμερα μόνον στὴν Ἑλβετικὴν Ὀμοσπονδίαν. Τοῦτο κατέστη δυνατόν ἀπὸ ἱστορικοὺς λόγους. Ὅπως θὰ δοῦμε, ἡ σύστασις τῆς Ἑλβετικῆς πολιτείας ἐπετελέσθη «ἐκ τῶν κάτω», ἦταν ἀπόφασις αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ ὁ ὁποῖος ἐξασκοῦσε ἤδη τὴν ἄμεσην ἐξουσίαν σὲ μικρὰ ἀνεξάρτητα καντόνια γύρω ἀπὸ τὴν λίμνην τῆς Λουκέρνης. Μετὰ τὴν ἐπέκτασι τῆς Ὀμοσπονδίας, ὁ λαὸς διετήρησε τὰ προνόμια του. Μετὰ ἄλλους λόγους, ἡ σημερινὴ Ἑλβετικὴ δημοκρατία εἶχεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς λαϊκὴν βάση καὶ δὲν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀγῶνων ἀποσπάσεως τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τοπικοὺς μονάρχους, ὅπως ἔγινε στίς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν μοναδικότητα τοῦ συστήματος. Στίς λοιπὰς χώρας, ἡ ἐξουσία περιήλθε στὸν λαόν «ἐκ τῶν ἄνω», γι' αὐτὸ καὶ προετιμήθη ὅπως ὁ λαὸς ἄσκει ἐξουσίαν μέσῳ ἀντιπροσώπων. Οἱ «ἀντιπρόσωποι» αὐτοὶ ὑπάγονται σὲ ἰσχυροὺς ὀργανισμοὺς «κομμάτων». Τὰ κόμματα αὐτὰ σήμερα, τὰ ὁποῖα νέμονται τὴν ἐξουσίαν, δὲν θὰ ἐδέχοντο ποτέ νὰ χάσουν τὰ προνόμια τους μετὰ τὴν υἰοθέτησι συστήματος παραπλήσιου πρὸς τὴν ἄμεση δημοκρατίαν. Διότι τοῦτο θὰ εἶχε σάν ἀποτέλεσμα ὥστε ὁ ἐκάστοτε «ἀρχηγός» νὰ χάσει ὀριστικῶς τὴν ἡγεμονικὴν του θέσιν. Θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλλει τίς προσωπικὰς του θελήσεις ἀθαίρετα σ' ἓνα σῶμα ἀβουλῶν βουλευτῶν οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ εἶναι, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ δημοκρατία, ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐναντὶ τῆς Κυβερνήσεως, γίνονται πειθήνιοι ἐκπρόσωποι τοῦ κομματικοῦ ἀρχηγοῦ στίς σχέσεις του μετὰ τὸν λαόν!

**

Τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, γερμανικὰ καὶ γαλλικὰ φύλα (Ἀλεμανοὶ καὶ Βουργούνδιοι) διώκουν τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐγκαθίστανται στὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Ἑλβετίας. Τὸ Δουκάτο τῆς Ἀλεμανίας καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Βουργουνδίας ὑπάγονται στὴν Ἀγίαν Ρωμαιογερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν τὸ 1032. Τρεῖς γερμανόφωνες περιοχῆς, τὸ Uri, τὸ Schwyz καὶ τὸ Unterwald ἀποφασίζουσιν νὰ συνάψουν «αἰώνια συμμαχίαν» γιὰ νὰ διατηρήσουν τίς ἐλευθερίας τους ἀπὸ τίς συ-

1. Οἱ ἀπαρχῆς τῶν Landsgemeinde ἀνάγονται στὸν 12ον αἰῶνα. Ἀρχικὰ ἦσαν λαϊκὰ δικαστήρια (Landsting) ὅπως στὸ Schwyz ἢ συνελεύσεις πολιτῶν γιὰ τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν βοσκοτόπων (Allment) ὅπως οἱ Marchgenossen στὸ Uri.

χνές έπεμβάσεις τών δουκών τής Αυστρίας (δρκος του Rütli, 1.8.1291)².

Μετά τήν έπιτυχή μάχη του Μοργκάρτεν (15.11.1315) συνάπτουν τήν συμφωνία του Μπροϋνεν ή όποία ήτο και τό πρώτον έλβετικό Σύνταγμα. Στην συνομοσπονδία προσχωρούν διαδοχικά οι γειτονικές χώρες τής Λουκέρνης (1332), Ζυρίχης (1351), Γκλάρις, Τσούγκ και Βέρνης (1352) και έτσι ιδρύεται τελικώς ή Συνομοσπονδία τών 8 καντονίων που διαρκεί μέχρι τό 1481. Οι νίκες κατά τών δουκών τής Αυστρίας έδραιώνουν τήν έμπιστοσύνη στην ένωση. Η Έλβετία νοείται πλέον κυρίαρχο Κράτος. Η συνθήκη του Σέμπαχ (1393) καταλήγει στην όργάνωση ένιαίου στρατού ό όποιος καθίσταται ισχυρότατος. Μέ συνεχείς άγώνες τό νέο Κράτος προσαρτά τό Τισσίνο (1413), τό Άργκάου (1415) και τό Τουργκάου (1460) προτού ύπογραφεί όριστική συνθήκη ειρήνης μέ τήν Αυστρία (1474). Άκολουθως ό έλβετικός στρατός κατατροπώνει τον Κάρολο τον Τολμηρόν στίς μεγάλες μάχες του Γκρανσόν (1476), Μορά (1476) και Νανσύ (1477). Προστίθενται τά καντόνια του Φριμπούργκ και Σολοτούρν τό 1481. Η Έλβετία έχει γίνει πλέον μεγάλη στρατιωτική δύναμις. Ο έλβετικός στρατός έχει άποκτήσει φήμην ότι είναι άήττητος μέχρις ότου ήττάται από τους Γάλλους υπό τον Φραγκίσκο τον Ιον στό Μαρινιάν και έκτοτε οι Έλβετοι περιορίζονται στην περιοχή τους. Τουτό είναι τό τέλος τής λεγόμενης «ήρωικής εποχής» (1525) και ή άπαρχή τής εποχής του μοντέρνου πνεύματος που χαρακτηρίζεται μέ τήν φράση *stille sitzen* («κάθησε ήσυχα»).

Στό διάστημα τουτό στην Συνομοσπονδία έχουν προσχωρήσει τρία ακόμη καντόνια - Μπάτζελ και Σαφχάουζεν τό 1501 και Άππεντσελ τό 1513. Άπαρτίζεται τώρα ή Έλβετία από 13 καντόνια αλλά τό κάθε καντόνιον παραμένει πάντοτε άπολύτως κυρίαρχο. Η

2. Άποσπάσματα από τό ιστορικό κείμενο: «(Οί συμβαλλόμενοι) έχοντας ύπ' όψι τήν πονηρία τών καιρών και για να άμυνθούν, άναλαμβάνουν τήν ύποχρέωση από καλή πίστι να βοηθούνται άμοιβαίως, έντός και έκτός τής χώρας, έναντίον όποιοδήποτε επιχειρήσει να τους ένοχλήσει, θλάψει ή άσκήσει θία... Η κάθε κοινότης ύπόσχεται στην άλλη να τήν βοηθήσει και ύπερασπιστεί μέ ίδια έξοδα κατά τών έχθρών της... Εάν ύπάρξουν διαφωνίες μεταξύ τών όμοσπόνδων οι πλέον νουνεχείς θα επέμβουν μέ διαιτησία για να έξομαλύνουν τίς διαφορές... και εάν ένα από τά μέρη άρνηθεί τήν προτεινόμενη λύση οι άλλοι όμόσπονδοι θα άντιταχθούν...». Η «πονηρία τών καιρών» του 1291 είναι ιδιαιτέρως έπίκαιρη και κατά τό 1985 και τά στοιχεία του άμυντικού συνασπισμού που έγένησε τήν Έλβετικήν Όμοσπονδία μπορούν να προβληθούν και σήμερα σαν πρότυπο για τήν βαθμιαία εξέλιξη του NATO και τής ΕΟΚ στην τελική Εύρωπαϊκή Όμοσπονδία. Βλ. και Παράρτημα § 1.

Έλβετία ήταν τότε άπλη Συνομοσπονδία Κρατών. Έξη από αυτά τά καντόνια ήταν καθαρές άμεσες δημοκρατίες κατά τό άθηναϊκό πρότυπο. Σε τέσσερα καντόνια ή έξουσία, άριστοκρατική, άνήκει σε ώρισμένες οικογένειες, μέ κληρονομικό δικαίωμα. Στην Ζυρίχη, Μπάτζελ και Σαφχάουζεν ή έξουσία, όλιγαρχική, άνήκει στα μέλη οικογενειακών συνεταιρισμών. Πέραν τών 13 καντονίων ύπήρχαν οι «σύμμαχοι» και άλλα κατοχικά έδάφη (*bailliages*) τά όποια άργότερα προσετέθηκαν σαν άνεξάρτητα καντόνια στην Συνομοσπονδία. Στην άρχή δέν ύπήρχεν όργανο κεντρικής έξουσίας. Άργότερα συνήρχετο κάθε χρόνο μία «Δίαίτα» αλλά οι άποφάσεις της δέν ήσαν ύποχρεωτικές. Τήν εποχήν αυτήν ή Έλβετία άνέδειξε μεγάλους ζωγράφους, όπως ό Χάνς Χολμπαίν, ό Ντύτς και ό Γκάιλερ και τό Πανεπιστήμιο τής Βασιλείας που ιδρύθη τό 1460 έγινε διάσημο για τίς ούμανιστικές σπουδές.

Η εποχή τής Μεταρρυθμίσεως μέ τον Ζβίγγλιο στην Ζυρίχη και τον Καλβίνο στην Γενεύη διχάζει τον έλβετικό λαό σε καθολικούς και προτεστάντες και προκαλεί έμφύλιο πόλεμο (1529-1586). Οι έξωτερικοί όμως κίνδυνοι συνετέλεσαν ώστε να διατηρηθεί ή ένωση. Χωρίς να θυσιασθούν οι έλευθερίες του λαού, οι περισσότερες έλβετικές πόλεις κυβερνώνται κατά τον 17ον αιώνα από ισχυρές οικογένειες που άποτελούν τήν «άριστοκρατία» και επιβάλλονται στους άστους. Στην ύπαιθρον όμως διατηρείται τό πνεύμα τής άμέσου δημοκρατίας. Τό καθεστώς αυτό που κινείται στα πρότυπα του «πεφωτισμένου δεσποτισμού» ένίσχυσε τήν Συνομοσπονδία και διεφύλαξε τήν Έλβετία από άνάμιξι στον Τριακονταετή Πόλεμο. Η Έλβετία διατηρεί πλήρη ουδέτερότητα. Κατά τήν συνθήκη τής Βεστφαλίας (1648) άναγνωρίζεται ή άνεξαρτησία τής χώρας από κάθε γερμανικήν έπιρροή. Άλλά τουτό δίνει και πάλι τήν ευκαιρία στην επανάληψη του θρησκευτικού διχασμού και του έμφυliου πολέμου μεταξύ καθολικών και προτεστάντων ό όποιος τελείωσε μέ τήν ήττα τών καθολικών (1712).

Τό άριστο-δημοκρατικό καθεστώς έπεκράτησε κατά τον 18ον αιώνα και ύπήρξε λαμπρά περίοδος τής έλβετικής ιστορίας. Τό έμπόριο και ή βιομηχανία γνωρίζουν μεγάλην άνάπτυξη. Οι Έλβετοι, λαός πολεμικός, ύπηρετούν σαν μισθοφόροι σε ξένους στρατούς και όταν επιστρέφουν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους μεταφέρουν, μαζί μέ τίς οικονομίες τους, τίς ιδέες και τον πολιτισμό τής λοιπής Εύρώπης. Ο Χάλλερ, ό Γκένσερ, ό Ρουσσώ ύπήρξαν άποτελέσματα αυτής τής πνευματικής άναγεννήσεως. Τό μειονέκτημα του καθεστώτος ήταν ότι οι τοπικές οικογένειες έμπόδιζαν τήν δημιουργία γενικώς έλβετικού πατριωτικού πνεύματος. Ο τοπικισμός παραμέ-

νει ακόμα και σήμερα αρκετά έκδηλο κοινωνικό κατάλοιπο χωρίς όμως να επηρεάζει την ενότητα της χώρας. Η συνοχή της Ελβετίας δεν είναι αποτέλεσμα συναισθηματικού πατριωτισμού αλλά λογικής ανάγκης³.

Τό καθεστώς των πατρικίων κλονίζεται με τις ιδέες του Βολταίρου και του Ρουσσώ και τελικώς καταρρέει με την Γαλλική Έπανάσταση. Κατ' αυτήν, οί Γάλλοι έπωφελούνται των τοπικών διαιρέσεων (μεταξύ της Πόλεως - πλουσίας, προτεσταντικής, ολιγαρχικής - και της ύπαιθρου - πτωχής, καθολικής, δημοκρατικής και, συνεπώς, φιλικής προς την Γαλλική Έπανάσταση) και καταλαμβάνουν όλα τά καντόνια τό ένα μετά τό άλλο χωριστά⁴. Τό γαλλικό προτεκτοράτο κατελύθη με την πτώση του Ναπολέοντος. Τρία νέα καντόνια προστίθενται τότε στην Συνομοσπονδία τό 1814 (Γενεύη, Νεσατέλ και Βαλαί). Μετά την δεύτερη γαλλική επανάσταση του 1830 ή φιλελεύθερη κίνησι επιφέρει μεταβολές στο πολιτικό σύστημα της Ελβετίας σύμφωνα με τά παλαιά πρότυπα, αλλά ή θρησκευτική διαμάχη προκαλεί νέον εμφύλιο πόλεμο πού τερματίζεται τό 1847 με την νίκη του Στρατηγού Ντυφούρ ό όποιος καταβάλλει τον στρατό των καθολικών. Η Συνομοσπονδία διαμορφώνει τότε τό νέο Σύνταγμα τό όποιον ό λαός εγκρίνει στις 12 Νοεμβρίου 1848. Μ' αυτό, ή Συνομοσπονδία Κρατών διαλύεται και δημιουργείται ή σύγχρονη Ελβετία σαν Όμοσπονδιακό Κράτος με κεντρική διοίκηση και πρωτεύουσα την Βέρνη. Διαθέτει δικά του έσοδα (τελωνείο, ειδικός φόρος «έθνικής άμύνης» κ.ά.). Πέραν τούτου όμως κάθε καντόνιο διατηρεί την απόλυτη κυριαρχία του σαν ελεύθερο Κράτος με δικό του Σύνταγμα και δική του τοπική κυβέρνηση. Τό Όμοσπονδιακό Σύνταγμα του 1848 αναθεωρήθη τό 1874 και ή νέα μορφή, με ελάχιστες παραλλαγές, ισχύει μέχρι σήμερα⁵.

3. Για την συγγένεια των στοιχείων αυτών με την σημερινή κατάσταση της Ευρώπης βλ. Παράρτημα § 1.

4. Ο τοπικισμός με τό επιχείρημα της «υπερήφανης ανεξαρτησίας» διήρεσε τότε την Ελβετίαν ή όποία υπέκυψε στον επιδρομέα. Τό αυτό επανελήφθη στην Ευρώπη κατά την χιτλερική περίοδο. Για την θεραπείαν αυτού του ιστορικού νοσήματος έδημιουργήθη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τό ΝΑΤΟ τό όποιο, σαν έναίιο μπλόκ, με άπαραβλήτη πολεμικήν ισχύ κατώρθωσε να διατηρήσει την ειρήνη στην Ευρώπη και να την διαφυλάξει από τις θλέψεις του ρωσικού έθνικο - μαρξιστικού ιμπεριαλισμού. Σήμερα, όπως συνέβη τότε στην Ελβετία, δημιουργούνται τάσεις διασπάσεως σε μερικά ευρωπαϊκά κράτη από συνειδητούς και άσυνειδητους πράκτορες της σοβιετικής προπαγάνδας της όποίας οί σκοποί είναι προφανείς. (Βλ. Παράρτημα § 1).

5. Βλ. Παράρτημα § 1 και 2.

*
**

Σήμερα, ή Ελβετική Όμοσπονδία, μετά τον πρόσφατο διαχωρισμό του Ζυρά, αποτελείται από 23 καντόνια. Τό καθένα διατηρεί την αυτονομία του. Κάθε πολίτης υποχρεούται σε συνεχή στρατιωτική θητεία από 20 - 32 ετών σε 20 ήμέρες ετησίως, από 33 - 39 ετών σε 20 ήμέρες κάθε δύο χρόνια και από 40 - 50 ετών σε 15 ήμέρες κάθε τρία χρόνια. Διατηρεί στην οικία του, όπως άλλοτε ό Αθηναίος πολίτης, τον όπλισμό του (με πολεμοφόδια!) και του παρέχονται συνεχώς τά μέσα για την τακτική του εξάσκηση στην σκοποβολή. Μ' αυτά, ή έτοιμότης κινητοποιήσεως εντός ελαχίστου χρόνου ενός στρατού 800.000 με πλήρη και εκσυγχρονισμένη εκπαίδευσι και όπλισμό είναι μοναδική στον κόσμο.

Σκοπός της Όμοσπονδίας είναι: 1ον. Η εξασφάλισι της ανεξαρτησίας της χώρας. 2ον. Η διατήρησι της τάξεως. 3ον. Η προστασία των λαϊκών ελευθεριών και των συνταγματικών δικαιωμάτων του πολίτου. 4ον. Η προαγωγή της γενικής ευημερίας. Όργανα της Όμοσπονδίας είναι ό λαός, τά καντόνια, ή Γενική Συνέλευσις, ή Κυβέρνησι και ή Δικαστική Έξουσία. Η νομοθετική έξουσία ανήκει στην Όμοσπονδιακή Γενική Συνέλευσι ή όποία άπαρτίζεται από δύο σώματα, τό Έθνικό Συμβούλιο και τό Συμβούλιο των Κρατών και έδρεύει στην Βέρνη. Τό πρώτον αντιστοιχεί στην γνωστή Βουλή των Αντιπροσώπων οί όποιοι εκλέγονται για 4 χρόνια από τον λαόν (ψηφίζουν άνδρες και γυναίκες άνω των 20 ετών) σε όλη την Όμοσπονδία κατά τό αναλογικό σύστημα. Άνέρχονται σε 200 και κάθε καντόνιον αντιπροσωπεύεται κατά την αναλογία του πληθυσμού του. Τό δεύτερο σώμα αντιπροσωπεύει τά καντόνια και αριθμεί δύο βουλευτάς για κάθε καντόνιο πού εκλέγονται σε άλλα μέν κατά τό αναλογικό, σε άλλα δε κατά τό πλειοψηφικό σύστημα. Τά σώματα ενοούνται κατά τις διαβουλεύσεις τουλάχιστον άπαξ του έτους και άπαρτίζουν μαζί την Όμοσπονδιακή Συνέλευσι.

Η εκτελεστική έξουσία άσκειται από τό Όμοσπονδιακό Συμβούλιο (Κυβέρνησι) τό όποιον άπαρτίζεται από 7 Υπουργούς («Συμβούλους») πού εκλέγονται κάθε τετραετίαν από τό Έθνικό Συμβούλιο. Οί κυβερνητικές αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία των Υπουργών, ή δε ευθύνη είναι συλλογική. Κάθε χρόνο, ή Συνέλευσις εκλέγει έναν από τούς επτά Υπουργούς ό όποιος καθίσταται Πρόεδρος τόσο της Κυβερνήσεως όσο και της Όμοσπονδίας. Δέν είναι επανεκλέξιμος για τον επόμενο χρόνο. Η Γραμματεία της Όμοσπονδιακής Συνελεύσεως και του Όμοσπονδιακού Συμβουλίου ανατίθεται στην Όμοσπονδιακή Καγκελλάριαν υπό ένα Καγκελλάριο (Chancelier) ό όποιος εκλέγεται για 4 χρόνια από την

Συνέλευσι. Τέλος, η Δικαστική εξουσία ανήκει στο Όμοσπονδιακό Δικαστήριο, όπου οι δικασταί εκλέγονται από την Συνέλευσι για 6 έτη.

Αυτά ισχύουν για την Όμοσπονδία. Παράλληλα όμως, κάθε καντόνιον έχει δικές του Αρχές οι οποίες εκλέγονται από τον λαόν του κάθε καντονίου και απαρτίζονται από την νομοθετική (Συμβούλιο του Κράτους), την εκτελεστική (Μέγα Συμβούλιον από 7 Υπουργούς) και την δικαστικήν εξουσίαν. Στην διάρθρωσιν αυτή της εξουσίας η Έλβετία έχει την ιδιορρυθμίαν ότι τό κάθε καντόνιον δέν είναι «έπαρχία» ή «νομός» άλλ' είναι κυρίαρχο Κράτος τό όποιο συνδέεται άρρήκτως μέ τά λοιπά κατά την άποδοχή του κοινού Συντάγματος. Η άυτονομία του κάθε καντονίου περιορίζεται μόνο σέ ό,τι άφορά στό γενικό οικονομικό και άμυντικό συμφέρον καθώς και στους γενικούς κανόνες Δικαίου. Τό σύστημα έκπροσωπήσεως του λαού είναι τό άντιπροσωπευτικόν.

Δύο άλλες ιδιορρυθμίες πρέπει νά τονισθοϋν. Πρώτον, ή έλλειψις μονίμου «άρχηγού» της Κυβερνήσεως ή πρωθυπουργού. Δεύτερον, τό γεγονός ότι τό συλλογικό κυβερνητικόν όργανο των έπτά Υπουργών οι όποιοι αποφασίζουν κατά πλειοψηφίαν απαρτίζεται από όλα τά κόμματα κατά την αναλογία των ψήφων πού έλαβε καθένα από αυτά στις εκλογές ⁶. Έτσι, στην Έλβετίαν, ή «άντιπολίτευσις» εύρίσκει εντός της Κυβερνήσεως και οι άποφάσεις είναι συλλογικές. Τοϋτο έχει συντελέσει στην άπόλυτην άνυπαρξία τόσο των πολιτικών παθών όσο και της συνήθους εύτελουσ δημαγωγίας πού παρατηρείται σέ άλλες δημοκρατίες. Άντίθετα, λόγω της συλλογικής εύθύνης, κάθε πρότασις ή άπόφασις είναι άποτέλεσμα ένδελεχούς και σοβαράς μελέτης. Ίσως γι' αυτό ή Έλβετία σήμερα είναι ή μόνη χώρα όπου ισχύει ή ρήσις του Περικλέους: «Θεωρούμεν επίσημο τό νά μή προδιδαχθοϋμε και μελετήσουμε μέ τον Λόγον όσα πρέπει νά πράξουμε», ρήσις πού φέρει εκδηλη την σφραγίδα της πνευματικής έπιρροής του Άναξαγόρα.

Μία περαιτέρω όμως ιδιορρυθμία την όποιαν θά αναλύσουμε καθιστά την Έλβετικήν Όμοσπονδία «ήμι - άμεσον» ή «μικτή» δημοκρατία και την φέρνει άκόμη πλησιέστερα στό αρχαϊον άθηναϊκό πρότυπο. Διότι τόσο οι νόμοι πού ψηφίζονται από τό Κοινοβούλιον όσο και οι άποφάσεις της Κυβερνήσεως υπόκεινται στον άπ' εύθείας συνεχή έλεγchon όλοκλήρου του λαού. Τοϋτο έπιτυγχά-

6. Τοϋτο δέν όρίζεται ύποχρεωτικώς από τό Σύνταγμα άλλ' άποτελεί έδραιωμένη πολιτικήν, κατά ένα σύστημα κατανομής των ύπουργείων μεταξύ των 4 κυρίων κομμάτων πού έχει άποκληθει «la formule magique» (2:2:2:1).

νεται μέ τον θεσμό του δημοψηφίσματος (référendum), νομοθετικού ή συνταγματικού. Όποιαδήποτε αναθεώρησι, μερική ή όλική, του Συντάγματος, είτε του καντονίου είτε της Όμοσπονδίας, υποβάλλεται σέ δημοψήφισμα πού καλείται «ύποχρεωτικόν». Πέραν όμως τούτου, και αυτό άποτελεί την πιο σημαντικήν έλβετικήν ιδιορρυθμία, όποιοσδήποτε νόμος πού έχει ψηφισθει από τό Κοινοβούλιο (της Όμοσπονδίας ή του καντονίου), μπορεί νά υποβληθει σέ δημοψήφισμα πού καλείται «προαιρετικόν», έφ' όσον ζητήσει τοϋτο ένας ώρισμένος αριθμός πολιτών ⁷.

Παράλληλα, ό κάθε πολίτης, έφ' όσον συγκεντρώσει μετά από την πρωτοβουλία του (initiative), ώρισμένον αριθμόν ύπογραφών, μπορεί νά προτείνει όποιαδήποτε συνταγματική διάταξι κρίνει άπόλυτως άπαραίτητη. Έτσι, τόσο τό δημοψήφισμα όσο και ή πρωτοβουλία άποτελοϋν την σύγχρονη έκφρασι και προσαρμογή της άμέσου δημοκρατίας κατά τό πρότυπο της, άθηναϊκής πολιτείας. Τοϋτο ισχύει τόσο σέ όμοσπονδιακό επίπεδο όσο και στό επίπεδο του κάθε χωριστού καντονίου. Έξασφαλίζει την άμεση και συνεχή συμμετοχή του πολίτου στα κοινά. Παράλληλα όμως άποτρέπει την αυθαίρετη διακυβέρνησιν από βουλευτάς πού εκλέγονται μία φορά για όλόκληρη τετραετία καθώς και άποκλείει την μονοκρατορία του κομματικού Άρχηγού. Έτσι, αυτός δέν μπορεί πλέον νά εκμεταλλεύεται ούτε την ψήφο πού του έδόθη μία φορά ούτε την βούλησι βουλευτών πού είναι στην πράξι άπόλυτα ύποταγμένοι στις θελήσεις του χωρίς δική τους όντότητα, όπως παρατηρείται σέ άλλες χώρες.

**

Ποιά είναι τά πρακτικά άποτελέσματα έφαρμογής του συστήματος αυτού στην Έλβετία; Κατά μέσον όρον ό λαός καλείται στις κάλπες τρεις φορές κάθε χρόνο. Κατά την 25ετία 1945 - 1969 υπεβλήθησαν στην λαϊκή ψήφο 46 πρωτοβουλίες. Είναι άληθές ότι, όπως έχει άποδειχθει, ή πιθανότης άποδοχής μιας πρωτοβουλίας

7. 300 - 15.000 ύπογραφές (ανάλογα μέ τό μέγεθος του καντονίου) για τους νόμους σέ επίπεδο καντονίου και 50.000 ύπογραφές για τους νόμους σέ όμοσπονδιακό επίπεδο. Άπαιτοϋνται 100.000 ύπογραφές σέ περίπτωση αναθεωρήσεως του Συντάγματος. Άς σημειωθεί ότι από τό μέτρο αυτό εξαιροϋνται οι νόμοι τους όποιους ή Βουλή έχει χαρακτηρίσει «επείγοντες». Τοϋτο δίνει στην εξουσία την δυνατότητα νά ψηφίσει νόμους για θέματα έκτάκτου ανάγκης πού δέν δέχονται καθυστέρησι. Η ρήτρα όμως του «επείγοντος» άπαιτεί πλειοψηφία και των δύο Βουλών, έχει δέ μόνο προσωρινή έφαρμογή μέ τακτή προθεσμία λήξεως, εκτός εάν στο διάστημα αυτό ό νόμος έχει έγκριθει από τον λαό και τά καντόνια μέ δημοψήφισμα.

από τον λαό είναι πολύ μικρή. Μεταξύ 1874 και 1969 μόνον 4 πρωτοβουλίες έγιναν αποδεκτές. Πολλές είναι ακόμη οι πρωτοβουλίες που αποσύρονται πριν υποβληθούν σε ψηφοφορία. Από το 1970 έως το 1976 υπεβλήθησαν 32 πρωτοβουλίες εκ των οποίων απεσύρθησαν 9 και απερρίφθησαν 23! Όμως η επίδρασί τους στην πολιτική της Κυβερνήσεως είναι σημαντική. Το ένδεχομένο δημοψήφισμα που θα ακολουθήσει την πρωτοβουλία αποτελεί συνεχή απειλή για την εξουσία, μίαν «σπάθη του Δαμοκλέους», όπως έχει λεχθεί, η οποία αναγκάζει συνεχώς την Κυβέρνηση να ενεργεί σε αρμονία με την κοινή γνώμη.

Επειδή το νομοσχέδιο που προτείνεται κάθε φορά από την πρωτοβουλία υποβάλλεται σε έλεγχο και μελέτη από την Κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο που έχουν την δυνατότητα να προτείνουν ένα «άντι-σχέδιο» (contre-projet) ή να προτείνουν την απόρριψή της, ή κάθε πρωτοβουλία γίνεται αντικείμενο προσεκτικής μελέτης, σε συνεργασία με τους κυριότερους ενδιαφερομένους. Αυτό ακριβώς αποτελεί τέλειο σύστημα διαλόγου και λαϊκής συμμετοχής όταν υφίσταται επικρεμάμενος ο κίνδυνος του δημοψηφίσματος! "Αν και ελάχιστες πρωτοβουλίες έχουν γίνει δεκτές από τον λαό, εν τούτοις, και αυτό είναι χαρακτηριστικό της βαθύτατης δημοκρατικής συνειδήσεως, οι αρχές έχουν πάντοτε αποδείξει σταθερή τάση να λαμβάνουν υπ' όψιν τις απόψεις της μειοψηφίας. Τοῦτο αποτελεί τό κύριο γνώρισμα τοῦ παγκοσμίου γνωστοῦ «ἐλβετικοῦ συμβιβασμοῦ», πού εἶναι ἀποτέλεσμα ἑνός μακραίωνος δημοκρατικοῦ βιώματος. Μπορεῖ κανείς νά ἀντιληφθεῖ στό ἐπίπεδο αὐτό πολιτισμοῦ καί ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, πῶς εἶναι δυνατόν νά ἀπηχεῖ ἡ φράσις «ἐάν ἡ ἀστική τάξις δέν ἀναγνωρίσει τήν ἡττα τῆς, ἡ βία εἶναι ἀναπόφευκτη», πού ἀκούσθηκε πρόσφατα στόν ἐλληνικό χῶρο ⁸! Ἀπήχησις ἀντιθέσεως μεταξύ πολιτισμοῦ καί ἠθικῆς χυδαιότητος. Ἔτσι λοιπόν ἡ πρωτοβουλία καθίσταται παράγων ἐμπνεύσεως τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου καί ἀποτελεῖ ὑγιές μέσο πίεσεως. Διότι ἀποκλείει κάθε δικαιολογία γιά ἀνώμαλη ἐξέγερσι, διαδηλώσεις ἢ ταραχές. Γιά κάθε μεγάλο πρόβλημα ἐναπόκειται στόν κυρίαρχο λαό νά ἀποφασίσει κατ' ἀπόλυτη πλειοψηφία - ἀφοῦ ὅμως ἔχει προηγουμένως σαφῶς καθοδηγηθεῖ ἀπό τό ὑπεύθυνο συλλογικό σῶμα τῶν ἐπαϊόντων. Στήν Ἑλβετίαν ἰσχύει ἡ ἀρχή: «ἡ ὀλιγαρχία διαβουλεύεται, νουθετεῖ καί καθοδηγεῖ καί ὁ δῆμος ἀποφασίζει»!

8. Δήλωσι τοῦ μαρξιστῆ Ἀνδρέα Παπανδρέου στό γαλλικό περιοδικό *Νομβέλ Ὀμπσερβατέρ* τῆς 1.4.1974. Βλ. *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 76.

Ἡ γενική ψυχολογία τοῦ ἐλβετικοῦ λαοῦ ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς ἀπό τόν πολιτικόν ἡγέτη Georges-André Chavallaz:

«Μεγάλη προσοχή στους ἀνακαινισμούς, γενικῶς πνεῦμα συντηρητικό, ἀταβιστικός φόβος γιά νέους φόρους, ἀντίστασι σέ κάθε μορφῆς κρατικό παρεμβατισμό, δυσπιστία πρὸς τό Κοινοβούλιο».

Ἡ Ἑλβετία ἡ ὁποία κατόρθωσε νά διατηρήσει, καθ' ὅσον ἐπιτρέπουν οἱ σημερινές συνθήκες, τίς βασικές ἀρχές τῆς ἀθηναϊκῆς ἀμέσου δημοκρατίας εἶναι ἡ μόνη χώρα τοῦ δυτικοῦ κόσμου ὅπου ὁ λαός παραμένει συνεχῶς. κυρίαρχος τῶν τυχῶν του. Αὐτό εἶναι τό πραγματικό νόημα τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας». Ἡ διαδικασία ἐλέγχου καί μελέτης τῆς ἐκάστοτε πρωτοβουλίας καί ὁ χρόνος ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖται ἀποτελεῖ ἐγγύησιν ὅτι καμία ἀπόφασι δέν εἶναι δυνατόν νά ληφθεῖ κάτω ἀπό τήν πίεσι στιγμιαίας ἐξάψεως ἢ δημαγωγίας. Ἡ ἐγγύησις αὐτή ἰσοσταθμίζει στό ἐπακρον τυχόν μειονέκτημα ἀπό τήν σχετική καθυστέρησι τῆς νομοθετικῆς διαδικασίας ἢ ὁποία εἶναι ἀναπόφευκτη. Αὐτοί εἶναι οἱ λόγοι γιά τήν ἔλλειψι πολιτικῶν παθῶν καί τήν παντελῆ ἀνυπαρξία δημαγωγῶν στόν ἐλβετικό χῶρο. Σέ κάθε τομέα δραστηριότητος ἀπαντᾶται ἕνα ἄκρως σοβαρό κυβερνητικόν ἔργο. Οἱ παράγοντες αὐτοί ἐξησφάλισαν τήν ἀνυπέβλητη εὐημερία τοῦ συνόλου τοῦ ἐλβετικοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἑλβετία σήμερα εἶναι ἡ χώρα πού ἔχει τό ὑψηλότερο κατά κεφαλῆν εισόδημα καί υπερβαίνει σ' αὐτό καί αὐτές ἀκόμη τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖς ⁹. Πολλοί ἴσως νομίσουν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται στό ὅτι στήν Ἑλβετία ἔχει συγκεντρωθεῖ τό διεθνές κεφάλαιο. Τό ἀληθές εἶναι ὅτι στήν Ἑλβετία ἔχει συγκεντρωθεῖ πράγματι τό διεθνές κεφάλαιον ἀλλά γιά σημαντικές ἐπενδύσεις οἱ ὁποῖες ἔχουν καταστήσει τήν μικρὴν Ἑλβετία τόσον ἰσχυρὴν οἰκονομική δύναμιν ὥστε νά ἔχει ἀπολύτως ἐξησφαλισμένη τήν ἐθνική της ἀνεξαρτησία. Διότι εἶναι κωμικό νά μιᾶ κανεῖς γιά ἐθνική ἀνεξαρτησία σέ μία χώρα μέ κατεστραμμένη οἰκονομία. Ὁ λαός τῆς, μέ τήν ἔμφυτη νηφαλιότητα, ἐργατικότητα καί ὀργανωτική του ἰκανότητα, ἔχει δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις ἐκεῖνες γαλήνης, δημοκρατίας καί ἀσφαλείας πού καθιστοῦν δυνατή τήν συγκέντρωσι τοῦ κεφαλαίου καί, συνεπῶς, τήν εὐημερία. Σέ ἄλλες χώρες οἱ ἄφρονες, ἔρμαια τῶν ἀψικῶρων καί τῶν δημαγωγῶν, παίρνουν μέτρα ἐκδιώξεως τοῦ κεφα-

9. Ἡ στατιστική τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς πού ἐδημοσιεύθη τόν Φεβ. 1985 ἀνάγει τό κατά κεφαλῆν εισόδημα τῆς Ἑλβετίας σέ 16.900 δολλάρια. Ἡ Ἑλβετία προηγεῖται ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως. Ἀκολουθοῦν: Σουηδία (14.270), Νορβηγία (13.840), ΗΠΑ (13.610).

λαίου για να γίνουν υπαίτιοι της οικονομικής καταστροφής της πατρίδος των και της εξαθλίωσης του λαού της¹⁰.

Οι προϋποθέσεις αυτές γαλήνης και ασφαλείας εκτείνονται και στις ιδιωτικές κοινωνικές σχέσεις. Βασικό στοιχείο της δημοσπονδιακής ένωσης είναι ο αμοιβαίος συμβιβασμός. Τοῦτο ἔχει δημιουργήσει μία κοινωνική ψυχολογία πού τείνει στὸν ἀπόλυτο σεβασμό τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ἀπό τὸ γενικό αὐτό πνεῦμα ἀπορρέει ἡ καθαριότητα, ἡ διακριτικότητα, ἡ τάξις, τὸ καλό γούστο, ἡ εὐπρέπεια καί ἡ εὐγενής συμπεριφορά πού κυριαρχοῦν σέ κάθε σημείο τῆς ἑλβετικῆς γῆς. Φροντίδα τοῦ Ἑλβετοῦ εἶναι νά μὴν «ἐνοχλήσει, θλάψει ἢ ἀσκήσει βίαν, ἐντός καί ἐκτός τῆς χώρας» ὅπως εἶδαμε ὅτι τὸ διετύπωσε μέ τὸν «ῥκο τοῦ Rütli» ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 1291! Ἡ κοινωνική συμπεριφορά διέπεται ἀπὸ τὴν ἀρχή πού ἐξέφρασε κάποιος κωμικός «κονφερανσιέ»: «Στὴν Ἑλβετία ὅλα ἀπαγορεύονται καί τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ὑποχρεωτικά! Τὸ κοινωνικό αὐτό στοιχείο πρέπει νά θεωρηθεῖ σάν ἓνα πρόσθετο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς υγιοῦς Δημοκρατίας.

10. Βλ. περισσότερα Παράρτημα § 1 καί 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ «Δημοκρατία» τοῦ Μαρξισμού

Εἶναι γνωστό στὴν ψυχολογίαν ὅτι δέν θα εἶχαμε ποτέ συνείδησι τοῦ φωτός ἂν δέν εἶχαμε καί συνείδησι τοῦ σκότους. Σάν ἀντιπαράθεσι πρὸς τίς ἀρχές τῆς δημοκρατίας πού διεπλάσθησαν ἀπὸ τὸ ἑλληνικό πνεῦμα πρέπει νά ἐκτεθεῖ τὸ πρότυπο τῆς πολιτικῆς εξαθλίωσης πού εὐαγγελίζεται ὁ μαρξιστικός μῦθος. Καί ἐδῶ, οἱ ὀπαδοὶ μιλοῦν γιὰ «δημοκρατία». Ὁ ὀρισμός τοῦ Ἡροδότου «δημοκρατία εἶναι ἰσονομία» ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸν ὀρισμό τοῦ Ἐνγκελς «δημοκρατία εἶναι ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου». Πῶς ἡ σύγχυσις εἶναι δυνατή ὥστε νά ὀρίζουμε μίαν ἔννοια μέ τὴν ἀντίφασί της; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι ὁ ἔντεχνος ἐντοπισμός τῆς προσοχῆς σ' ἓνα μέρος τοῦ ὄλου εἶναι δυνατό νά ἀναστρέψει ὀλοσχερῶς τὸ νόημα μιᾶς ἐνιαίας ὀργανικῆς ὀλότητος. Διότι ἡ χρῆσις, γιὰ μόνο τὸ μέρος, μιᾶς λέξεως πού ἀντιστοιχεῖ στό ὄλον σχηματίζει ἓνα νέφος τὸ ὀποῖο καλύπτει καί ὑποκρύπτει τὴν φύσι τοῦ ὄλου. Ἡ δυσκολώτερη περίπτωσις ἀναιρέσεως τοῦ λάθους, ἔλεγεν ὁ Μπένθαμ, εἶναι ὅταν τοῦτο ἔχει τὴν ρίζα του στὴν γλῶσσα.

Τὸ ὄλον, σχετικά μέ τὴν ἔννοια τῆς δημοκρατίας, εἶναι ὁ δῆμος, δηλαδή τὸ σύνολο μιᾶς κοινωνίας ἀνθρώπων. Σ' αὐτό, εἶναι φυσικόν ὅτι θά ἰσχύει ὁ πλουραλισμός τῶν γνωμῶν, ἐπιθυμιῶν, συμφερόντων καί ἀπόψεων καί ἡ θεμελιώδης λειτουργία τῆς δημοκρατίας, ὅπως τὸ εἶδαμε, εἶναι ὁ συμβιβασμός τῶν γνωμῶν, ὁ αμοιβαίος σεβασμός καί ἡ ἀνεκτικότητα μέσα στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς βουλήσεως. Καί ἡ «γενική βούλησις» εἶναι ταυτόσημη μέ τὴν κατηγορικὴ προσταγή. Ἐπιβάλλει δηλαδή ὅπως κάθε πράξις ὑπακούει σέ Νόμο τοῦ ὀποῖου ἡ γενική ἐφαρμογή συντελεῖ στὴν διατήρησι τῆς κοινωνίας ἐνῶ ἡ μὴ γενική ἐφαρμογή ὀδηγεῖ στὴν καταστροφή τῆς κοινωνίας. Αὐτό εἶναι τὸ νόημα τῆς φράσεως τοῦ Περικλέους: «στὸν καθημερινό βίον ζοῦμε ἐλεύθερα καί δέν ἐρευνῶμε τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν ἄλλων ἀλλὰ σεβόμεθα τὰ δημόσια ὑπακούοντας στοὺς νόμους». Ὅπως θά δοῦμε, εἶναι ἡ διαστρέβλωσις αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν ἐκεῖνο πού ἐπιτρέπει τὴν διατήρησι τοῦ ὀρου «δημοκρατία» στό μαρξιστικό πρότυπο.

Ὁ μαρξισμός ἀκολουθεῖ τὸ ἐξῆς σκεπτικό: ἡ συνείδησι τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα σύνολον ἀξιωμάτων πού καθορίζεται νομοτελειακῶς ἀπὸ τοὺς ὑλικούς παράγοντες τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ

ελευθερία της βουλήσεως συνίσταται στην ανάληψη δράσεως κατά τις δυνάμεις της ύλιστικής αιτιότητας. Η ιστορία εξελίσσεται σάν πάλη μεταξύ των τάξεων εκείνων που διαφοροποιούν την κοινωνία. Η πάλη του προλεταριάτου (δηλαδή του άκττήμονος «λαού») κατά των άστών (δηλαδή αυτών που έχουν την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής) παρεμποδίζεται από το άστικό Κράτος το όποιο διαθέτει την βία. Αποτέλεσμα είναι μία και μόνη διέξοδος: ή επανάστασι. Αυτό το νόημα άπηχει ή φράσι που άκούσαμε στην Ελλάδα «εάν ή άστική τάξι δέν άναγνωρίσει την ήττα της ή βία είναι αναπόφευκτη»¹. Σκοπός της επαναστάσεως και της «αναπόφευκτης βίας» είναι ή «άλλαγή» και ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός, δηλαδή ή κατάργησι της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής, ή όριστική έξόντασι της μιās τάξεως και ή έγκαθίδρυσι της άταξικής κοινωνίας «χωρίς πισωγυρίσματα».

Ο Λένιν έπίστευε, μέ άξιοζήλευτην άθωότητα, ότι «μέ την άπελευθέρωσιν από την δουλεία του καπιταλισμού οι άνθρωποι θα συνηθίσουν νά τηρούν μόνοι τους στοιχειώδεις κανόνες κοινωνικής ζωής χωρίς έξαναγκασμόν ή βίαν από μέρους του Κράτους». Διότι, όταν όλοι είναι σύμφωνοι, ποιός θα έξασκήσει βίαν! Έτσι, ή αντίληψις αυτή διατρέφει το μαρξιστικόν όραμα της καταργήσεως όχι μόνο των τάξεων αλλά και του Κράτους. Βεβαίως, ή προφητεία αυτή δέν έχει άκόμη επαληθευθεί από την ιστορία παρ' όλον ότι ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός άποτελεί καθεστώς στην Ρωσίαν από 65 ήδη χρόνια. Το Κράτος διετηρήθη αναγκαστικά, ίσως διότι ή φύσι του ανθρώπου άπεδείχθη ότι δέν συμβιβάζεται μέ τά ιδεαλιστικά όράματα του Λένιν και των όπαδών του. Όμως το Κράτος αυτό, μονολιθικό και πανίσχυρο, θέλει νά άπαρτίζεται από μίαν κοινωνίαν ό μ ο ι ο γ ε ν ή — και έδω άκριβώς κάνει την εμφάνισή της ή Δημοκρατία, όπως νοείται κατά το σοσιαλιστικό πρότυπο. Άς άκολουθήσουμε το νήμα των συλλογισμών.

Άφου ή πάλη των τάξεων κατηγογήθη τότε όλόκληρος ο λαός (έξαιρουμένων βεβαίως εκείνων οι όποιοι έξφάγησαν αλλά συμπεριλαμβανομένων αυτών που φοβούνται μήπως σφαγούν) άποτελεί μίαν ένότητα. Έδω, ύπάρχει δημοκρατία διότι ή έξουσία άνήκει πλέον στο όμοιογενές σύνολο του λαού το όποιον άποτελεί, μ' αυτόν τον

1. Βλ. τίς δηλώσεις του μαρξιστή Ανδρέα Παπανδρέου στον Νουβέλ Όμπερβατέρ της 1.4.1974 στο βιβλίο μου *Η Προπαγάνδα*, σελ. 76. Η φράσις αυτή άποτελεί μίαν άπλή και τυφλή μίμησι της μαρξιστικής έντολής, ή όποία είναι το πρωταρχικό και θεμελιώδες δόγμα του μαρξιστή (Γβ. *Ο Μαρξιστικός Μύθος*, σελ. 30 κ.έ.). Οι «συναινετικοί» οι όποιοι έπιμένουν νά άγνοούν ή παραβλέπουν την δήλωσι αυτή δέν θα καταλάβουν ποτέ συνεκτικά την πορεία των πολιτικών εξελίξεων στην χώρα μας. Θα είναι καταδικασμένοι, μέσα στην καλοπροαίρετη άφέλειά τους, νά περιέρχονται από έκπληξεως εις έκπληξιν!

τρόπο, την όλοψηφία! Τουτό έξηγει γιατί στίς λαϊκές δημοκρατίες το άποτέλεσμα των εκλογών είναι πάντοτε πλειοψηφία του 99%. Άς ή νομίζετε ότι το άποτέλεσμα των εκλογών αυτών είναι νοθευμένο. Έκφράζει πράγματι την βούλησι των ψηφοφόρων αλλά θα δοϋμε στά έπόμενα πώς τουτό καθίσταται δυνατόν. Συνέπεια τούτων είναι ότι ή «δημοκρατία» αυτή, για νά διατηρηθεί, πρέπει νά έξασφαλίσει ώστε ή «όμοιογένεια» του λαού νά μην είναι δυνατόν νά διαταραχθεί. Θα ένθυμείται ίσως ο άναγνώστης ότι μετά από δύο άρχικές εμφάνισεις του Άρχηγού της Άντιπολιτεύσεως κ. Άβέρωφ στην τηλεόρασι, δέν έπετράπη άλλη παρουσία του από την μαρξιστική Κυβέρνησι της Ελλάδος μέ το ρητόν έπιχείρημα ότι «διχάζει τον λαόν». Το άνωτέρω σκεπτικό καθιστά σαφές γιατί ή πράξις αυτή άπαγορεύσεως έπικοινωνίας της άντιπολιτεύσεως μέ τον λαόν μπορεί νά θεωρείται άπολύτως δημοκρατική! Δέν πρόκειται περί ειρωνείας. Η άποψις αυτή των σοσιαλιστών είναι άπόλυτα σοβαρή και άποτελεί ένα λογικά και φιλοσοφικά θεμελιωμένο και άδιάσειστο δόγμα.

Η φιλοσοφική θεμελίωσις άφορā στην άνάλυσι της άξιωματικής μεθόδου. Το πρόγραμμα της «πραγματικής άλλαγής» περιλαμβάνει σάν θεμελιώδες δόγμα την μετουσίωσι των άξιών. Γνωρίζουμε ότι το γεωμετρικό σύστημα του Εύκλειδη βασίζεται σε ένα μικρό σύνολον άξιωμάτων από τά όποια άπορρέει ή λύσις όλων των δυνατών θεωρημάτων. Εάν άλλάξουμε τά άξιώματα είναι δυνατό νά διαμορφώσουμε κάποιο άλλο πλήρως συνεπές σύστημα, όπως άπέδειξεν ή δημιουργία των μή-εϋκλειδίων γεωμετριών. Εάν πάρουμε σάν ύπόθεσιν ότι από ένα σημείον εκτός εϋθείας μία μόνο παράλληλος άγεται έχουμε ένα συνεπές σύστημα γνώσεως. Εάν ύποθέσουμε, αντίθετως, ότι από ένα σημείον εκτός εϋθείας άπειρες παράλληλοι, ή άκόμη και οϋδεμία παράλληλος άγεται έχουμε δύο επί πλέον άπολύτως συνεπή συστήματα γνώσεως. Το θεμέλιο λοιπόν είναι ή άρχή, το άξίωμα. Έτσι, ή μαρξιστική «άλλαγή» έξαρτά την έπιτυχία της από την άποτελεσματική «μεταξίωσι» των άξιών, δηλαδή του συστήματος εκείνου των άξιωμάτων βάσει των όποιων ο άνθρωπος καθορίζει την συμπεριφορά του και «λύει» όλα τά δυνατά προβλήματα της ζωής του.

[Θά δοϋμε πιό κάτω πώς είναι άπόλυτα δυνατή και σχετικώς εύκολη αυτή ή μεταξίωσι των άξιών την όποιαν άλλωστε ύπεστήριξαν κατά τον 19ον αιώνα και άλλοι φιλόσοφοι, όπως π.χ. ο Νίτσε, αλλά μέ αντίθετη από τον Μάρξ πρόθεσι. Θα δώσω ένα παράδειγμα που έπρόβαλε πρόσφατα ή γαλλική τηλεόρασι (Φεβ. 1985). Κατά μίαν έρευνα που έγινε στην Κούβα του Φιντέλ Κάστρο ο ανταποκριτής της τηλεοράσεως έρώτησε μία Κουβανή 18 έτών «ποιός θα ήταν γι' αυτήν ο ιδεώδης σύζυγος». Η κοπέλλα άπήντησεν άδιστακτα «τόν θέλω νά είναι καλός επαναστάτης και νά συχνάζει στίς συγκεντρώσεις του κόμματος». Τουτό άποτελεί ένα σύστημα άξιών και μέ

αυτή τη βάση ή Κουβανή νεαρή κοπέλλα λύνει ένα θεώρημα της ζωής της. Μέ ανάλογο τρόπο μία νεαρή κοπέλλα κατά τον Παπικό Μεσαίωνα, κάτω από την υποσυνείδητη επίδραση των αξιωμάτων που είχαν επιβάλει ή κρατούσα τάξις, θά άπαντούσε στο ίδιο έρωτημα: «τόν θέλω νά είναι καλός καθολικός και νά πηγαίνει κάθε Κυριακή στην εκκλησία». Ίσως θά προσέθετε ότι τόν ήθελε νά παρακολουθεϊ εύλαβικά τήν πυρπόλησι των αίρετικων στα ώτο-ντά-φέ, όπως ή Κουβανή θά τόν όνειρευόταν νά πρωτοστατεί μαζί της στην εκτέλεσι των «ρεβιζιονιστων», των «προδοτων» ή των «αντιδραστικων». Δύο ανάλογα συστήματα αξιων, ακριβώς όπως τό αξίωμα των παραλλήλων κατά τήν γεωμετρία είτε του Εύκλειδου είτε του Λομπατσέφσκυ, τά όποια λύουν ισοδύναμα τό τεθέν θεώρημα.

Ένα δεύτερο παράδειγμα για τήν άπόπειρα επιβολής μεταξιωμένων αξιων μās παρέχει τό έγχειρίδιο που διδάσκει από τήν μαρξιστική Κυβέρνησι της Ελλάδος στους μικρούς και άπειρους μαθητάς της Α΄ Λυκείου μέ τίτλο «Ίστορία του ανθρώπινου γένους». Ο συγγραφεύς Λ. Σταυριανός, αντίθετα προς κάθε επιστημονική δεοντολογία, προβάλλει ύποκειμενικές και προσωπικές του κρίσεις και νοσηρές προτιμήσεις σαν «επιστημονικά» άποδεδειγμένες άρχές. Γράφει λοιπόν:

«Η ανθρώπινη φύσι διαμορφώνεται από τούς ανθρώπους και μπορεί νά αλλάξει από τούς ανθρώπους... Όσο μαζεύουμε περισσότερα άγαθά τόσο σκληρότερα δουλεύουμε και τόσο λιγότερο εύτυχημένοι είμαστε². Γίναμε ένας κόσμος προσανατολισμένος στην κατανάλωσι. Οί άντρες κάνουν συμπληρωματικές δουλειές για νά μπορέσουν οί οικογένειές τους νά πληρώσουν τό καινούργιο ραδιόφωνο, τήν τηλεόρασι, τό ψυγείο, τά έπιπλα... Υπάρχει τρόπος νά γλυτώσουμε από τήν καταναλωτική κοινωνία; Οί ψυχολόγοι, οί κοινωνιολόγοι, οί φιλόσοφοι γράφουν βιβλία παροτρύνοντας τούς άναγνώστες νά ένστερνισθοϋν νέες αξίες. Προτείνουν νέο τρόπο ζωής. Νά φοράτε τά ρούχα σας έως ότου παλιώσουν. Βγείτε έξω μέ φίλους που χαίρεστε τήν παρέα τους και όχι μέ ανθρώπους που είναι «χρήσιμοι» για τίς δουλειές σας. Μέ λίγα λόγια ό σκοπός της ζωής πρέπει νά είναι όχι νά άποκτήσουμε άγαθά αλλά νά νοιώθουμε πως ύπάρχουμε σαν άνθρωποι» (σίκ!).

Νέα λοιπόν αξιώματα που επιβάλλονται μέ τίς γνωστές μεθόδους της Προπαγάνδας. Ο συγγραφεύς άρχίζει μέ μίαν έκδηλα ψευδή ύπόθεσι τήν όποιαν προβάλλει σαν «επιστημονικόν» αξίωμα: «ή ανθρώπινη φύσι διαμορφώνεται από τούς ανθρώπους!» Δέν μās λέγει, βεβαίως, βάσει ποιās «φύσεως» διαμορφώνεται αυτή ή φύσις. Πώς

2. Προφανώς ή εργασία για τήν εκπόνησι του βιβλίου του θά έκανε τόν Λ. Σταυριανό πολύ δυστυχή!

μπορεί νά επέλθει δια-μόρφωσι χωρίς προηγούμενη «μορφή»; Άκολούθως, επειδή ό «σοσιαλιστικός μετασχηματισμός» έχει παντού άποτύχει στην βελτίωσι του επιπέδου ζωής, ή προσπάθεια του μαρξιστή τείνει στην επιβολή αξιωμάτων που άρνούνται τήν επιθυμία βελτιώσεως. Η λέξις «κατανάλωσις» άποκτά σκατολογική σημασία. Η άπέχθεια προς τήν εργασία επιβάλλεται σαν νέον αξίωμα. Για τόν Λ. Σταυριανό «οί άνδρες δέν πρέπει νά κάνουν συμπληρωματικές εργασίες» για νά αγοράσουν ψυγείο ή ραδιόφωνο για τίς οικογένειές τους! Μέ τήν επίμονη προπαγάνδα ή άπόκτησι ψυγείου στην μαρξιστική κοινωνία θά θεωρείται «άμαρτία» όπως έθεωρούντο «άμαρτία» οί ήδονές του σώματος κατά τόν Παπικό Μεσαίωνα. Τέλος, ό Λ. Σταυριανός εισάγει τήν γνωστή μέθοδο του «επιστημονικού έκφοβισμού»: «οί ψυχολόγοι, οί κοινωνιολόγοι, οί φιλόσοφοι προτείνουν!» (Προφανώς, όλοι). Η μέθοδος αυτή επικλήσεως στην «έπιστήμη» είναι ιδιαίτερα προσφιλής στον μαρξιστή ό όποιος κατά προτίμησιν άπευθύνεται στους άφελείς ή στους νέους (Βλ. σχετικώς τό βιβλίο μου *Η Προπαγάνδα*, σελ. 40).

Ο άναγνώστης του περιεργου αυτού «επιστήμονος» — ιδίως ό άπειρος μαθητής της Α΄ Λυκείου — ύφίσταται τήν επίδρασι του νέου συστήματος «αξιων» που, για τήν μαρξιστική σκοπιμότητα, συνοψίζεται ως εξής: Έξαφάνισι του συστήματος αξιων που, κατά τόν Ρουσσώ, άποκαλείται «αρχή της τελειοποιήσεως» και ή όποια οδηγεί στην άνισότητα. Έξιδανίκευσι της τεμπελιάς, της μετριότητος, της έλλείψεως φιλοδοξίας. Άρνησι της προόδου και έξασφάλισι της ισότητος μέσα στην φτώχεια. Αυτό τό σύστημα αξιων αντικαθιστά τώρα τήν μεγαλειώδη όρμη του συστήματος αξιων που έπρόβαλεν ή Άναγέννησι και ό Αίών του Φωτισμού. Για τόν Ντεκάρτ σκοπός του ανθρώπου ήταν νά γίνει «κύριος και έξουσιαστής της φύσεως» μέ τό πνεϋμα του πρωτοπόρου που έξερευνά και κατακτά τήν γή, που όρμα άκούραστος προς νέους και εύρύτερους όρίζοντες. Για τόν Λ. Σταυριανό και τήν μαρξιστική Κυβέρνησι της Ελλάδος του 1985, ή έννοια «άνθρωπος» συνδέεται μέ ένα νέο σύστημα αξιων: φυγοπονία, έλλειψι φιλοδοξίας, τεμπελιά, μετριότης, παθητικότης. «Βγείτε έξω μέ φίλους που χαίρεστε τήν παρέα τους και όχι μέ ανθρώπους που είναι χρήσιμοι για τίς δουλειές σας — έτσι νοιώθετε ότι ύπάρχετε σαν άνθρωποι» εύαγγελίζεται στην νέα γενιά των Έλλήνων ό περιεργος αυτός Διδάσκαλος του Γένους! Είναι κι αυτό μία «μεταξίωσις αξιων», μία νέα μη-εύκλειδειος γεωμετρία. Μέ καθοδηγητή τόν Λ. Σταυριανό ό «νέος» άνθρωπος θά λύει κι αυτός ισοδύναμα όλα τά προβλήματα της ζωής του. Άντί νά εργάζεται για νά προσφέρει άγαθά στην οικογένειά του, θά πηγαίνει μέ τήν παρέα του στα μουζούκια για νά αισθάνεται Άνθρωπος!! Αυτή τώρα είναι ή νέα Μεγάλη Ίδέα του Γένους!].

*
* *

Είναι γνωστόν ότι τό Σοβιετικό Σύνταγμα, έκτός από τίς διαφορές ώς πρός τόν σεβασμό τής ιδιοκτησίας, είναι παραπλήσιο πρός τά Δυτικά. Πολιτικές ελευθερίες, ισότης έναντι του νόμου, ελευθερία συνειδήσεως, τύπου, όμιλίας, συγκεντρώσεων είναι δικαιώματα πλήρως κατοχυρωμένα. Η διαφορά μέ τά δυτικά Σύντάγματα αναφαίνεται μόνο στίς συνθήκες εξασκήσεως αυτών των δικαιωμάτων. Έδώ, υπερισχύει ή αρχή τής «όμοιογένειας». Καμία από τίς ανωτέρω ελευθερίες δέν μπορεί να άσκηθει έφ' όσον άντιβαίνει στό πνεύμα του καθεστώτος και του καθιερωμένου συστήματος αξιών. Ο πολίτης γνωρίζει ότι είναι ελεύθερος να πιστεύει μόνον εκείνο τό όποιον επιθυμεί και επιβάλλει τό καθεστώς. Άλλοιώτικα προβαίνει σέ πράξι «διχασμού» ή «προδοσίας» και συνεπώς αίρει τήν έννοια τής δημοκρατίας, άκριβώς όπως άλλοτε προέβαινε στό άμάρτημα τής «αίρέσεως». Δηλαδή καθίσταται ένοχος άνατροπής του άποδεκτου αξιωματικού συστήματος. Έργο του πολίτου στην «λαϊκή δημοκρατία» είναι να διασφαλίσει τήν όμοιογένεια τής σοσιαλιστικής κοινωνίας. «Τό Δίκαιο», λέγει ό μαρξιστής, «είναι όργανο τής κυβερνητικής πολιτικής, επομένως δέν έχει αξία παρά μόνον έφ' όσον ύπηρετεί αυτή τήν πολιτική». Στην Ρωσία και τούς δορυφόρους της ουσιάδες δέν είναι τό δίκαιον αλλά τό καθεστώς. Η αρχή πού διευτύωσε τελευταία ό Πρωθυπουργός τής Ελλάδος ότι ή Δικαιοσύνη όφείλει να ακολουθει τήν εκάστοτε βούλησι του Κοινοβουλίου δέν άποτελεί πρωτότυπη σκέψι. Είναι σύμφωνη μέ τίς θεμελιώδεις αρχές του μαρξιστικού σοσιαλισμού. Δέν δικαιολογείται καμία παρανόησις ή σύγχυσι σέ ό,τι άφορά τήν πραγματικήν πηγήν έμπνεύσεως και τίς πραγματικές προθέσεις.

Έγγύησι λοιπόν Δικαίου είναι ή επιβίωσι του μαρξιστικού συστήματος αξιών. Τουτό έχει ανάγκη μιās εξουσίας ή όποία προέρχεται από τόν λαόν όπως και στίς λοιπές δημοκρατίες. Άλλά εδώ, ό λαός είναι «στρατευμένος» για να εκπληρώσει μέ τυφλήν ύπακοή, χωρίς παρεκκλίσεις ή διχασμό, χωρίς «προδοσία» ή «άποστασία», τήν ταχθείσα μαρξιστικήν ιδεολογία. Η μαρξιστική «δημοκρατία» έχει σκοπό να δημιουργήσει έναν νέον άνθρωπο. Εκείνον ό όποιος χρειάζεται για να οίκοδομήσει τόν σοσιαλισμό. Η αντίθετη άποψις, ό πλουραλισμός των γνώμων και άπόψεων, ή «πρωτοβουλία» νέων προτάσεων, όπως είδαμε ότι ισχύουν για τήν άθηναϊκήν ή τήν έλβετική δημοκρατία, άποτελούν για τόν μαρξιστήν εγκλημα κατά τής πίστεως. Αυτό εξηγεί τήν εύκολία μέ τήν όποία ό μαρξιστής χρησιμοποιεί τήν λέξι «προδότης». Σέ κανένα δέν επιτρέπει να έχει διαφορετική γνώμη ή να διαπιστώσει εκ των ύστερων τήν πλάνη του. Σ' αυτό τό σύστημα δείχνει τόν ίδιο φανατισμό, τήν ίδια μισαλλοδοξία πού έδειχεν άλλοτε τό μεσαιωνικό δόγμα άπέναντι

στούς άλλόθρησκους ή τούς αίρετικούς. Οί λόγοι είναι ακριβώς οί ίδιοι — δέν πρόκειται περί τυχαίας συμπτώσεως.

Ποιον είναι τό άποτέλεσμα αυτής τής ιδεολογίας ή όποία άποβλέπει στην «άλλαγή» τής φύσεως του ανθρώπου; Τό δίλημμα είναι σαφές: ή ή εξουσία θα άφεθει στους ανθρώπους, όπως αυτοί είναι εκ φύσεως, όποτε ως ξεχάσουμε τόν σοσιαλισμό, ή, μία όμάς κυβερνώντων πού έμπνέονται από τό επαναστατικό πνεύμα θα επιβάλουν τίς θελήσεις των για τήν διασφάλισι του δόγματος, όποτε ως ξεχάσουμε τήν δημοκρατίαν! Για να υπερβεί τό δίλημμα ή «λαϊκή δημοκρατία» επιβάλλει και άπαιτεί τήν ά λ λ α γ ή τ ο υ ά ν θ ρ ω π ο υ, ώστε ή θέλησί του να συμπίπτει μέ τήν θέλησι τής όμάδος των κυβερνώντων. Η συνταγή είναι σαφής και γνωρίζουμε ότι υπάρχουν άποτελεσματικά μέσα για τήν επιβολή της: θα σέ κάνω να σκέπτεσαι όπως εγώ, επομένως δέν θα σέ εξαναγκάζω πλέον και έτσι θα έχουμε όλοι δημοκρατικήν ένότητα και όμοψυχία!

Γι' αυτό και τά μέσα Προπαγάνδας, τό ραδιόφωνο και ή τηλεόρασι, πρέπει να ταχθούν στην ύπηρεσίαν αυτού του δημοκρατικού ιδεώδους τό όποιο θεμελιούται στην μετουσίωσι των αξιών. Για να επιζήσει ή «λαϊκή δημοκρατία» άπαιτείται «όμοψυχία» υπό οιοδήποτε κόστος. Για τόν θρησκόληπτο μαρξιστήν είναι υπέρτατο καθήκον να δημιουργήσουμε τόν άνθρωπο-σοσιαλιστή όπως, και μέ τά ίδια μέσα, ό Παπικός Μεσαιών θέλησε να δημιουργήσει, μέ τήν βία τής Ίερās Έξετάσεως, τόν άνθρωπο-χριστιανό. Η μαρξιστική δημοκρατία είναι παιδαγωγική. Δέν προέρχεται από τόν λαό, όπως συνέβη μέ τό άθηναϊκό πρότυπο, άλλ' επιβάλλεται στον λαό και, συνεπώς, σέ τελευταίαν ανάλυσι, ταυτίζεται μέ τόν λαό! Από αυτή τήν αρχή ξεκινά και ή διοργάνωσι του πιο τρομερου μηχανισμού Προπαγάνδας πού εγνωρίσε ποτέ ό κόσμος. Προπαγάνδας, πού είναι διάχυτη στον δρόμο, στο γραφείο, στο σχολείο και, σήμερα μέ τό μέσον τής τηλεοράσεως, στο σαλόνι και στην κρεβατοκάμαρα. Μέ κάθε μέσον και μέ κάθε ποιότητος φωνή πρέπει να ακούγεται ή συναισθηματική λέξι «όμοψυχία» ή όποία επιβάλλεται στίς συνειδήσεις μέ τήν βοήθεια του Νόμου τής Έπαναλήψεως³.

Ειδικό ρόλο στην «άλλαγή» παίζει τό μοναδικό μαρξιστικό κόμμα. Τό άρθρο 126 του Σοβιετικού Συντάγματος λέγει: «οί πολίτες πού είναι οί πιο δραστήριοι και έχουν πλήρη εργατική ταξική συνείδησι ένώνονται στο κομμουνιστικό κόμμα τό όποιον ήγείται των εργατών στον άγώνα τους για τήν χειραφέτησι και για τόν σοσιαλιστικό μετασχηματισμό σέ όλες τίς κοινωνικές και κρατικές

3. Είναι χαρακτηριστικό τής γενικής επιτυχίας τής μαρξιστικής Προπαγάνδας στην Ελλάδα ότι τήν μοιραία λέξι «όμοψυχία» χρησιμοποιεί προσφάτως κατ' επανάληψι και ό Κωνσταντίνος Καραμανλής αλλά βεβαίως μέ καλή πίστι, και χωρίς να υπονιάζεται τό πραγματικό νόημά της και τόν σκοπό προς τόν όποιον άποβλέπει.

οργανώσεις». Έτσι, τό κόμμα, μέ τά επίλεκτα μέλη του, αποτελεί μίαν ισχυρή δύναμη κρούσεως, μέ αυστηρήν εκπαίδευση και πειθαρχία. Είναι ή νέα μορφή τής άριστοκρατίας μέ σημαντικά προνόμια γι' αυτό και ό αριθμός τών μελών του στην Σοβιετική Ένωσι και στις χώρες του «σοσιαλιστικού μετασχηματισμού» είναι τόσο περιορισμένος. Αυτός ό μονοκομματισμός είναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμα του μαρξιστικού σοσιαλιστικού συστήματος. Αποτελεί καθήκον γιά τόν μαρξιστή σοσιαλιστή ή δημιουργία «μυστικών ομάδων δράσεως ικανών νά άντιταχθούν σέ κάθε διχογνωμία, μέ ήγέτες σέ όλα τά επίπεδα, επίλεκτους ανθρώπους, γυμνασμένους και αποφασισμένους»⁴. Στο σημείον αυτό, ό μαρξιστής, όταν διαπιστώνει τήν ύπαρξιν άντιπολιτεύσεως ή διχογνωμίας, μπορεί νά λέγει μέ αυτοπεποίθησι: «δέν άνησυχώ, ό στρατός και ό λαός άγρυπνεϊ». Θα ήταν άφελές νά ύπάρχουν άμφιβολίες πάνω στο γιαντί, άκριβώς, «δέν άνησυχεϊ». Έν τούτοις οί άφελείς ύπήρξαν και πολλοί και πρόθυμοι γιά συνεργασία!

Σύμφωνα λοιπόν μέ τό γενικό πνεύμα τής «λαϊκής δημοκρατίας» ή αυτοκριτική αποτελεί όχι μόνο δικαίωμα του κάθε μέλους αλλά και καθήκον. Τό καταστατικό του Σοβιετικού κομμουνιστικού κόμματος, όπως άνεθεωρήθη τό 1952, διακηρύσσει: «είναι άναφαίρετο δικαίωμα του κάθε μέλους του κόμματος νά συζητεί έλεύθερα και άπ' όλες τις άπόψεις θέματα που άφορούν στην πολιτική του κόμματος... αλλά ή συζήτησις αυτή πρέπει νά οργανώνεται μέ τρόπον ώστε νά μήν επιτρέπει σέ μίαν άσήμαντη μειοψηφία νά ζητεί όπως επιβάλλει τήν θέλησί της στην πλειοψηφία του κόμματος, ούτε νά συνιστά ομάδες τάσεων, ούτε νά καταστρέφει τήν ενότητα του κόμματος, ούτε νά δημιουργεί φράξια ή όποια θα εκινδύνευε νά διαταράξει τήν ισχύ και σταθερότητα του σοσιαλιστικού συστήματος». Η άμεση άπομπή και τιμωρία του διαφωνούντος στα μαρξιστικά κόμματα είναι σύμφωνη μέ τό σοβιετικό καταστατικό. Η σημασία τής φράσεως «δέν θα επιτρέψουμε πισωγυρίσματα» γίνεται μ' αυτά τώρα σαφέστερη. Τό κόμμα διατηρεί τόν έλεγχο και ήγείται τών κινήσεων τής λαϊκής άντιδράσεως. Τούτο άσκειται σέ όλους τούς τομείς άπό τήν τηλεόρασι, τόν τύπο, τήν λογοτεχνία και τήν τέχνη μέχρι τήν φιλοσοφία τών έπιστημών. Τό κόμμα, σαν οργανωμένη ομάδα κρούσεως επίλεκτων και μαχητικών στελεχών, έλέγχει τήν ιδεολογία του καθεστώτος, τήν έμφύτευσι και διατήρησι του νέου συστήματος αξιών.

Έτσι ή δημοκρατία γίνεται πράγματι έκφρασι τής λαϊκής βουλή-

4. Πβ. τις δηλώσεις του μαρξιστή Ανδρέα Παπανδρέου στον Νουβέλ Ομπσερβατέρ τής 1.4.1974. Βλ. Η Προπαγάνδα, σελ. 76 κ.ε. Η διεθνώς κοινή φρασεολογία και νοοτροπία ή όποια επαναλαμβάνεται μέ :ανομοιότυπο τρόπο έχει γίνει σήμερα ιδιαίτερα γνώριμη και οικεία στον έλληνικ λαό.

σεως μετά άπό τήν άνηλεή έξόντωσι στο κάθε άτομο τής δυνατότητος νά έχει δική του βούλησι. Μέ τόν τρόπον αυτόν ό λαός καθίσταται κυρίαρχος στην έξουσία και κατέχεται άπό «όμοψυχία». Η πλειοψηφία κυβερνά! Είναι αυτή ή διαστρέβλωσι τών έννοιών και τών συνειδήσεων που επιτρέπει τήν διατήρησι του όρου «δημοκρατία» στο μαρξιστικό πρότυπο. Έάν τό σύστημα δέν άρμόζει στην δημοκρατία, ό μαρξιστής γνωρίζει πως νά κάνει τήν δημοκρατία νά άρμόζει στο σύστημα.

*
* *

[Έκτός άπό τήν μαρξιστική, ή πρόσφατη ευρωπαϊκή ιστορία έχει γνωρίσει δύο άλλες μορφές δικτατορίας τών όποιών τά χαρακτηριστικά παραθέτουμε μέ συντομία γιά πρόχειρη σύγκρισι.

Η πρώτη είναι τό καθεστώς του φασισμού. Τούτο άπεκλήθη και Στατοκρατία (άπό τό Stato, Κράτος) διότι άκριβώς άποβλέπει στην άποθέωσι του Κράτους και τής κεντρικής έξουσίας τής Κυβερνήσεως. Τό άτομο έχει χάσει τήν ύπόστασι του. Ζεϊ και ένεργεί γιά τό Κράτος, αλλά Κράτος είναι τό Κόμμα και σκοποί του Κράτους είναι οί σκοποί του Κόμματος. Ολόκληρος ό κρατικός μηχανισμός βρίσκεται στα χέρια τών μελών του κόμματος, μέ τό επιχείρημα ότι τό Κράτος δέν μπορεί νά έξυπηρετήσει τούς σκοπούς του παρά μόνον άν όλα τά όργανά του άσπάζονται τούς σκοπούς του κόμματος⁵. Τό καθεστώς είναι ολοκληρωτικό διότι τό κόμμα επιβάλλει τις θελήσεις του σέ όλους τούς τομείς τής πολιτικής αλλά και τής κοινωνικής ζωής. Στην πραγματικότητα τό κόμμα ύπακούει στα κελεύσματα του Αρχηγού (Ντούτσε) ό όποιος επιβάλλει τις θελήσεις του στην νομοθετική και δικαστική έξουσία. Ο χωρισμός τών έξουσιών καταλύεται και μαζί μ' αυτόν οί έλευθερίες του φυσικού δικαίου.

Η δεύτερη είναι τό καθεστώς του Ναζισμού. Ο Αρχηγός του Κράτους έχει τήν ιδιότητα του Οδηγητή (Φύρερ) του λαού και θεωρείται ότι ένσαρκώνει τήν θέλησι του λαού. Η διαφορά του Μουσολίνι άπό τόν Χίτλερ είναι ότι ό ένας έπεβλήθη στους Ιταλούς γιά νά τούς «φτιάξει», ενώ ό άλλος κατέχει τήν έξουσία γιά νά ένσαρκώσει τήν ήρωικήν ιδέα του γερμανικού Έθνους. Η θέλησι του Φύρερ είναι ή θέλησι του λαού. Είναι δηλαδή φανερή ή έγελιανή και νιτσεική επίδρασι στην φιλοσοφία του Ναζισμού και ίσως αυτό συνιστά τήν κυριώτερη διαφορά του άπό τόν φασισμό. Η διαφορά του άπό τόν Μαρξισμό συνίσταται στο ότι ή ιδεολογία είναι καθαρά έθνικιστική και όχι διεθνιστική και ταξική όπως στον τελευταίο. Οτι είναι τό Έθνος γιά τόν Ναζισμό είναι ή Τάξις γιά τόν Μαρξισμό μέ τήν ίδιαν έντασι μισαλλοδοξίας γιά τό «άλλο». Όπως

5. Τό ίδιο επιχείρημα έχει επικαλεσθεί και ό μαρξιστής Ανδρέας Παπανδρέου στην Βουλή τό 1981.

τό είδαμε για τήν Ἰταλία, καί ἐδῶ κανεῖς δέν διορίζεται σέ κρατικήν ὑπηρεσία ἄν δέν ἀνήκει στό κόμμα. Ἡ μέθοδος ἐπιβολῆς τῆς κυριαρχίας γιά τήν ὀλοκληρωτικήν ἐπικράτησι τῶν ἀντίστοιχων ἰδεῶν εἶναι κοινή γιά τόν Φασισμό, τόν Ναζισμό καί τόν Μαρξισμό. Ἀποτελεῖ ἐπανάληψι (μέ κάποια βελτίωσι καί τεχνολογικό ἐκσυγχρονισμό) τῆς μεθόδου πού ἐφήρμοσεν ἡ Παπική Ἐκκλησία κατά τόν Μεσαίωνα].

*
* *

Θά πρέπει νά παρατηρήσει κανεῖς ὅτι ἡ ὑποδούλωσι πού ἐπιβάλλει τό μαρξιστικό σύστημα μπορεῖ νά παραμένει πράγματι ἀπαρατήρητη γιά τό κοινό πλῆθος. Οἱ πολλοί δέν σκέπτονται, οὔτε αἰσθάνονται τήν ἀνάγκη νά σκέπτονται. Εἶναι προτιμώτερο γι' αὐτούς νά ἀποφασίζουν οἱ ἄλλοι, νά τούς προσφέρουν αὐτοί τό τί θά «φορέσουν», προκατασκευασμένο καί ἔτοιμο. Τό καθεστῶς αὐτό προσφέρει στό πλῆθος μίαν ἄλλου εἴδους «ἐλευθερία» πού εἶναι ταυτόχρονα γαλήνη καί ἀνακούφισι: τήν Ἐλευθερίαν ἀπό τήν Ἀνάγκη τῆς Σκέψεως. Τήν Ἀνακούφισιν ἀπό τήν Εὐθύνη τῆς Ἐπιλογῆς. Ἔτσι λοιπόν τό καθεστῶς αὐτό εἶναι εὐλογημένο γιά τό πλῆθος μέ μίαν ὅμως προϋπόθεσι: νά ἐξασφαλίσαι καί τήν εὐημερία, τήν εὐκόλην ἱκανοποίησι τῶν ἀναγκῶν. Αὐτό ὅμως, ἀκριβῶς, συνιστᾷ τήν μεγάλη ἀποτυχία τοῦ Μαρξισμοῦ. Καί γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο τό καθεστῶς αὐτό ἀναγκάζεται νά ἐντείνει ἀκόμη πῶς πολύ τήν καταπίεσι — κυρίως μέ τήν ἀπομόνωσι τῶν μελῶν του ἀπό κάθε ἄλλη κοινωνία πού ἔχει ἐπιτύχει τήν εὐημερία.

Ἡ Προπαγάνδα λοιπόν θά χρησιμοποιοῦσιν τόν νόμο τοῦ ἐντοπισμοῦ τῆς προσοχῆς γιά νά διαβάσει τό καθεστῶς τῆς εὐημερίας. Θά ξεσηκώσιν ἐκστρατεία μίσους κατά τῶν λέξεων «καταναλωτική κοινωνία», «κατανάλωσι» καί, ἀκόμη κατά ὅλων τῶν ὀργανισμῶν πού ἔχουν ἐπιτύχει στόν κόσμον τῆς Δύσεως καί ἔχουν προωθήσει τήν εὐημερία, ὅπως π.χ. οἱ πολυεθνικές μεγάλες ἐπιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στήν Ἑλλάδα, μεταξύ ἄλλων ἀποτελεῖ καί τό βιβλίον τοῦ Λ. Σταυριανοῦ πού ἀναφέραμε προηγουμένως. Τό πλῆθος θά εἶναι τέλος ἱκανοποιημένο μέ ὅ,τι ἔχει διότι αὐτό πού δέν ἔχει δέν τό ξέρει ἢ τό καλύπτει κάτω ἀπό μίαν ἐπίπλαστη ἠθικολογικήν ἐξιδανίκευσι.

Ὅμως, ὅπως ἔχει ἀποδείξει ἡ ἱστορία, τό πλῆθος τελικά θά ἀφυπνισθεῖ ἀπό ἐκείνους τούς ἀναρίθμητους ἥρωες πού ἔχουν πλάσει τήν Ἱστορία τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἡ ἐλπίδα γιά τό καλλίτερον μέλλον τῶν ἴσων εἶναι πάντα οἱ ἄνισοι. Ὅπως γράφω καί στούς Νέους Σωκρατικούς Διαλόγους, «χρειάστηκαν οἱ ἄνισοι γιά νά χτίσουν τούς Παρθενῶνες»⁶.

6. Βλ. Παράρτημα § 4, II.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ Κοινοβουλευτική Δημοκρατία

Ἡ Ἱστορική Ἐξέλιξις

Ἡ ἔννοια τῆς δημοκρατίας γεννήθηκε στήν Ἑλλάδα. Ἡ πῶς παραπλήσια μορφή τῆς ἐπιζει σήμερα στήν Ἑλβετία. Ἡ καθαρή ἀντίθεσί τῆς, προῖόν διαστρεβλώσεως καί ἀπάτης, καλλιεργείται τώρα στόν κόσμον τοῦ μαρξιστικοῦ μύθου. Αὐτά ἐξητάσαμε στά προηγούμενα κεφάλαια. Ἡ τέταρτη μορφή τῆς δημοκρατίας διεμορφώθη στήν δυτικήν Εὐρώπην ὑπό τό σχῆμα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος. Καί γι' αὐτήν, ἡ ἀθηναϊκή δημοκρατία ὑπῆρξε πάντοτε τό φωτεινό πρότυπον. Χρειάστηκε ὅμως νά προσαρμοστεῖ στίς νέες συνθήκες τῆς πνευματικῆς κληρονομίας καί τοῦ κοινωνικοφυσικοῦ περιβάλλοντος τῶν ἐθνῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ τελική διαμόρφωσι τοῦ συστήματος, ὅπως ἰσχύει σήμερα, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα μακροχρονίου γενέσεως. Τήν ἱστορικήν του ἐξέλιξιν θά παρακολουθήσουμε σ' αὐτό τό κεφάλαιον καί ἀκολουθῶν θά καθορίσουμε τήν κριτικήν ἐπί τῶν ἐφαρμογῶν του.

Μετά τήν ὀριστικήν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης θρησκείας, ἡ Ἐκκλησία (μέ τήν ἔννοια τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ μιᾶς διαβαθμισμένης ἱεραρχίας) μετεβλήθη βαθμηδόν σέ κραταία πολιτική δύναμι. Τοῦτο συνέβη στήν δυτικήν Εὐρώπην ὅπου ὁ θρησκευτικός Ποντίφηξ ὑπῆρξεν ὁ ὑπέρτατος Ἄρχων, ὑπό τό σκῆπτρον τοῦ ὁποίου ὑπεκλίνοντο ἀρχικῶς ὅλοι οἱ πολυεῖδεις μικροί καί μεγάλοι Μονάρχες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Ὁ παπικός ὀργανισμός εἶχεν ἐπιτύχει, μέ τήν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πνευματικοῦ μηνύματος τῆς νέας θρησκείας, τήν ἐνοποίησιν τῆς Εὐρώπης πολύ πρὶν ὁ Καρολομάγνος ἐπιχειρήσει χωρὶς ἐπιτυχία τήν πολιτικήν τῆς ἐνοποίησιν. Τό προσκύνημα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἑρρίκου 4ου στήν Κανόσσα τό 1077, πού ἐπεβλήθη ἀπό τόν Πάπαν, δείχνει τήν τεράστιαν πολιτικήν δύναμιν τοῦ θεοκρατικοῦ Κράτους πού εἶχεν ἐγκαθιδρυθεῖ μέ πανευρωπαϊκὴν ἰσχύ στήν Ρώμην. Ἀπό τόν κεντρικόν αὐτόν ἀπολυταρχικό μαγνήτη ἀντλοῦν τήν ἐλκτικήν δύναμιν, σάν σιδερένιοι δακτύλιοι, τά πολιτικά καθεστῶτα τῶν κατά τόπους ἡγεμόνων καί μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης. Ἦσαν μονάρχες «ἐλέω Θεοῦ», ἀλλά ἡ θεία βούλησι δέν ἦταν δυνατόν νά γίνῃ γνωστή παρά μόνο σύμφωνα μέ τά θέσφατα τοῦ παπικοῦ μαντείου καί μέ τήν συγκατάθεσιν τῶν τοπικῶν καρδινάλιων.

Ἡ παπική Ἐκκλησία, ὅπως ὀργανώθη καί ἐπεβλήθη κατά τόν Μεσαιῶνα, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀποτελεσματική πιστή ἐφαρμογή, μέχρι καί τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν, τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας ἡ ὁποία, γι' αὐτόν τόν λόγο, κάθε ἄλλο παρά ὡς «οὐτοπία» πρέπει νά θεωρεῖται. Οἱ «φιλόσοφοι» τοῦ Πλάτωνος εἶχαν τώρα ἐναποθέσει στήν κεφαλή τους τήν τιάρα τῶν καρδινάλιων, ἐγνώριζαν τήν ἀπόλυτη «ἀλήθεια» δι' ἀποκαλύψεως, εἶχαν τήν κατάνευσι καί τήν ἔγκρισι τῆς θείας βουλήσεως τῆς ὁποίας ἔκφρασις ἦταν ὁ ἀλάθητος ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπί τῆς γῆς. Ἔτσι, οἱ «φιλόσοφοι ἐβασίλευον» ἐπί δικαίους καί ἀδίκους. Ἀπό αὐτούς ἐξηρτάτο καί ἀπέρρεεν ἡ πίστι καί ἡ ἐπιστήμη, ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα, οἱ πνευματικές, ἠθικές καί ὑλικές συνθήκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Τίποτε δέν εἶχε παραλειφθεῖ ἀπό τήν συνταγή τοῦ Πλάτωνος, οὔτε καν «τά ψεύδη τά ἐν δέοντι γιγνόμενα». Ἡ «ὁμοψυχία» ἦταν ἐξησφαλισμένη χάρι στήν πειθῶ καί τόν φόβο τῶν «φυλάκων» τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Οἱ «ἀμφισβητίες» ἐσύροντο δέσμοιοι στό κάτεργο, τόν «τροχόν» καί τούς θαλάμους βασανισμοῦ. Ἡ πυρά τῶν ᾄτο-ντά-φέ ἐφώτιζε τόν σκοτεινὸ Μεσαιῶνα. Τό Βατικανό τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρώτη ἐπιτυχῆς ἐφαρμογή τῆς πλατωνικῆς Πολιτείας, ἦταν καί ἡ πρώτη ἐμφάνισι τοῦ στυγνοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, τό πρῶτον ἐργαστήριον πειραματικῆς θεμελιώσεως τῶν μεθόδων Προπαγάνδας καί ἐκφοβισμοῦ. Ἀναβίωσιν αὐτοῦ τοῦ πειράματος πού εἶχε τήν ἔδρα του στό Βατικανό ἀποτελεῖ καί ἡ σημερινή μορφή καί ὀργάνωσι τῆς παγκοσμίου Πολιτείας πού ἔχει τήν ἔδρα της στό Κρεμλίνο. Τό καθεστῶς ἐκεῖνο, πλατωνικῆς ἐμπνεύσεως, εἶχε κάνει τόν Νίτσε νά διατυπώσῃ τήν ἐξόχως ἐπιγραμματική φράσι «ὁ τελευταῖος χριστιανός ἀπέθανε πάνω στόν Σταυρό» — γιά νά ὑποδηλώσῃ τό πόσο τό ὑπέρτατο χριστιανικὸ μῆνυμα διεστρεβλώθη ἀπό τούς πάντοτε παρόντες φανατικούς τῆς πίστεως. Γιά μίαν ἀκόμη φορά, ὅπως θά ἔλεγεν ὁ Κλεμανσώ, «ἡ ἰδέα ἦταν καλή, ἀλλά ὑπῆρχαν οἱ ἄνθρωποι».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἔδραιωθεῖσα κατάστασις, ἀλλά ἡ φύσι τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ἀποδεικνύεται πάντοτε ἰσχυρότερη ἀπό ὁποιαδήποτε ἀπόπειρα βίας, ἐξαναγκασμοῦ ἢ «ἀλλαγῆς» τῆς. Ἦδη, κατά τόν 13ον αἰῶνα, ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἶχε πλήρως διεισδύσει στόν δυτικὸν χῶρο. Μαζί δέ μέ αὐτήν (καί ἐξ αἰτίας αὐτῆς) καί τά πρῶτα σκιρτήματα πνευματικῆς ἐλευθερίας καί ἀνθρωπισμοῦ. Ἐν' ἀπό τά ἀπώτερα ἀποτελέσματα τῆς ἀφυπνίσεως ἦταν καί ἡ Μεταρρύθμισις ἡ ὁποία ἐξέσπασε στίς ἀρχές τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὁ Λούθηρος ἀρχίζει φανερὴ ἀνταρσία κατά τοῦ Παπισμοῦ τό 1517 καί σχεδόν ταυτοχρόνως τό κίνημα ἐκδηλώνεται καί στήν Ἑλβετία μέ τόν Ζβίγγλιο. Μετά τό 1529 ἐδόθη τό ὄνομα «προτεστάντες» στοὺς ὀπαδούς τοῦ Λουθήρου οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἤδη ἐπιβληθεῖ στήν βόρεια Εὐρώπη. Τήν ἐποχὴν αὐτήν, ὁ Καλβῖνος πού εἶχεν ἐκδιωχθεῖ ἀπό τήν Γαλλίαν, ἰδρύει μίαν ἰσχυρὴ μεταρρυθμισμένη ἐκκλησία στήν Γενεύη ὅπου ἔζησε μέχρι τό

1564. Στήν Ἀγγλία, παρ' ὅλη τήν ἀντίδρασι τοῦ Ἑρρίκου τοῦ 8ου, ἡ μεταρρυθμιστικὴ κίνησις ἀρχίζει μέ τήν κυκλοφορία τῆς ἀγγλικῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου ἀπό τόν Τύνντελ τό 1552 καί ὑπερισχέει μετὰ τόν θάνατο τοῦ Ἑρρίκου κατά τήν Ἀντιβασιλεία τοῦ Σόμερσετ καί τήν Βασιλεία τοῦ Ἐδουάρδου 6ου (1547-1553).

Ἡ Μεταρρύθμισι δέν ἦταν μόνο θεωρητικῶς θρησκευτικὸ κίνημα ἀλλά, ἴσως κυρίως, πολιτικὸ μέ θεαματικές οἰκονομικές συνέπειες. Εἶναι πολὺ ἀσφαλέςτερο νά δεχθοῦμε ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξι τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς Μεταρρυθμίσεως παρά τό ἀντίστροφον, ὅπως ὑποστηρίζει ἐπιπολαίως, ἀλλά μέ σκοπιμότητα, ὁ Μαρξισμός. Ἀπόδειξι τούτου εἶναι ὁ χάρτης τοῦ Μάξ Βέμπερ πού δείχνει ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐδραιώθη καί ἐπέζησε μόνον ὅπου ἐπεκράτησεν ἡ Μεταρρύθμισι. Ἀποκορύφωμα συγκρίσεως ἀποτελεῖ ἡ Βόρειος (Προτεσταντικὴ) καί ἡ Νότιος (Καθολικὴ) Ἀμερικὴ. Ἡ Μεταρρύθμισις ἦταν ἔκρηξι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἦταν κραυγὴ ἐλευθερίας καί ἀρνησι τοῦ δογματισμοῦ.

Στόν πνευματικὸν τομέα, ὁ Βάκων στήν Ἀγγλία καί ὁ Μονταίνιος στήν Γαλλίαν, ὁ ὁποῖος ἤξερε νά διαβάσει τούς Ἑλληνας στήν γλῶσσα τους, ἐμφυτεύουν γιά πρώτη φορά τό σπέρμα τοῦ σκεπτικισμοῦ καί τῆς ἀμφιβολίας στό ἔδαφος τοῦ τυφλοῦ δογματισμοῦ καί τῆς παραδόσεως. Ὁ Ντεκάρτ (Καρτέσιος) ἀνέλαβε νά καλλιεργήσῃ τόν σπόρον αὐτόν γιά νά καταλήξῃ στόν πλήρη ἀποχωρισμό τοῦ πνευματικοῦ ἀπό τόν ὑλικὸν τομέα καί νά ἐλευθερώσῃ πλήρως τήν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἀπό τίς δογματικές προκαταλήψεις πού εἶχεν ἐπιβάλλῃ ἡ παράδοσι. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ὥρα τῆς ἀνθρωπότητος ἀπεκλήθη «Ἀναγέννησις» γιά νά ὑποδηλωθεῖ ἡ ἀνάστασι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀπό τά δογματικά ἐρέβη. Γιά τό ἐπιτεῦγμα βεβαίως αὐτό, ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες δέν δικαιούμεθα νά εἴμεθα οὔτε καν ὑπερήφανοι ἀφοῦ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουμε. Διότι πού εὐρίσκεται ἡ καρτεσιανὴ ἀμφιβολία καί ἡ ἐλεύθερη δημιουργικὴ ἐπιστημονικὴ ἀναζήτησι πρὸς νέους ὀρίζοντες στήν Ἑλλάδα τῆς σημερινῆς ὑποβαθμισμένης (ἐάν ὄχι τελείως ἀνύπαρκτης) Παιδείας;

Μετά τόν Ντεκάρτ ἡ Εὐρώπη διανύει μίαν ὀλοένα καί πιό μεγάλην κρίσι συνειδήσεως ὅταν ψελλίζει γιά πρώτη φορά τίς λέξεις «ἐλευθερία» καί «πρόοδος» καί μαζί μ' αὐτές τήν λέξιν «εὐημερία». Σκοπὸς τώρα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τό λέγει ὁ Ντεκάρτ, εἶναι νά γίνῃ «κύριος καί ἐξουσιαστής τῆς φύσεως». Μέ τήν διαμόρφωσι τῶν «Κανόνων γιά τήν καθοδήγησι τοῦ πνεύματος», ὁ Γάλλος σοφὸς θέτει τίς βάσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὀρθολογισμοῦ καί διαχωρίζει πλήρως τήν ἐπιστήμην ἀπό τήν μεταφυσική. Ἦδη κατά τόν 18ον αἰῶνα ὁ ρασιοναλισμὸς ἔχει γίνῃ ἡ μόνη ἐλπίς καί ἐγγύησι γιά τήν πρόοδο. Τοῦτο, ἀπὸ μεθοδολογικὴ ἀποψι, εἶχε θεαματικὰ ἀποτελέσματα. «Ἡ εὐτυχία», θά πεῖ ὁ Σαιντ-Ζύστ στά τέλη τοῦ αἰῶνος, «εἶναι μία ἰδέα νέα γιά τήν

Ευρώπη». Η πίστι στην ανάπτυξη του ὀρθοῦ λόγου έχει γίνει τώρα ἡ νέα ἐσχατολογία. Ἡ «πρόοδος» θά ἐξησφάλιζε τὴν αἰωνίαν εἰρήνην καὶ τὴν ἡγεμονία τῆς ἀρετῆς σὲ μίαν ὑλικῶς εὐημεροῦσαν ἀνθρωπότητα. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος τοῦ φωτισμοῦ ἐπίστευεν ὅτι ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἦταν ἡ αἰτία τῆς μέχρι τότε ἀτροφίας τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Πρῶτη ἀπόδειξι τῆς νέας αἰσιοδοξίας ἦταν ὁ Νεύτων, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀποκάλυψι τῶν νόμων μιᾶς παγκόσμιας τάξεως, ἐνίσχυε μὲ νέον ἰσχυρόν ἐπιχείρημα τὴν πίστι στὸν Θεόν¹.

Κατὰ τὴν νέα πίστι τῆς ἐποχῆς, πού ἀπεκλήθη «ντεϊσμός», ὁ Θεὸς κατεσκεύασε τὸν κόσμον σάν μία πελώρια μηχανὴ πού κινεῖται συνεχῶς χωρὶς ἄλλην ἐπέμβασι του, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους πού ἀπεκάλυψεν ὁ Νεύτων. Τμῆμα τῆς μηχανῆς ἦταν καὶ ὁ ἄνθρωπος στὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔδωσε τὸν ὀρθὸ λόγον γιὰ νά μπορεῖ αὐτός νά καθορίζει μόνος του καὶ ἐλεύθερος τὴν τύχη του χωρὶς κανένα περιορισμό. Εὐκόλα μπορεῖ νά ἀντιληφθῆ κανεὶς πῶς αὐτὴ ἡ συνεχῆς πνευματικὴ ζύμωσι συντελεῖ τὴν διάπλασι τῆς ἐννοίας τῆς δημοκρατίας. Τὸ «κακόν» δέν εἶναι πλέον θεόπεμπτον ἀλλὰ ἀποδίδεται στοὺς (μηχανικοὺς) ἐξαναγκασμοὺς τοῦ περιβάλλοντος. Ὅπως βεβαιώνει ὁ Ρουσσώ, ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη καλός ἀλλὰ διεφθάρη ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Ἀπὸ αὐτὰ προβάλλει ἡ ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων μὲ ὁδηγὸ τὸν ὀρθὸ λόγον. Οἱ ἄνθρωποι τότε ἀφοσιώνονται μὲ ἐνθουσιασμό στὸ νά ἐδραιώσουν ὅ,τι εἶναι λογικὸ καὶ νά ἐξαφανίσουν ὅ,τι δέν εἶναι. «Τίποτε δέν μπορεῖ πιά νά σταματήσῃ τὸ ἀχαλίνωτο λογικόν», γράφει ὁ ἱστορικός Πῶλ Ἀζάρ. Ποτέ ἡ διαφωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων δέν ὑπῆρξε πῶς μεγάλη ὅσο τὴν ἐποχὴν αὐτὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Ντεκάρτ, ὑποτίθεται ὅτι εἶναι «τὸ καλλίτερον κατανεμημένο πρᾶγμα στὸν κόσμον».

Τὸ ἐρώτημα ἦταν Πῶς καὶ ἀπὸ Ποῖον θά ἀλλάξῃ τὸ περιβάλλον; Ὑπῆρχαν ἐκεῖνοι πού πίστευαν ὅτι λίγοι ἐκλεκτοὶ Ἠγέτες ἢ Ἡρωεὶς θά τὸ ἐπετύγχαναν. Ἄλλοι πού ἐνόμιζαν ὅτι ἀρκεῖ ἡ καταστροφή τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος πού ἦταν κακόν, ὁπότε καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἴσου, ἀφοῦ ἦταν «ἐκ φύσεως καλοὶ», θά συνέτειναν αὐτομάτως στὴν ἐδραίωσι τοῦ καλοῦ. Οἱ πρῶτοι ἐπιθυμοῦν νά ἐδραιώσουν τὴν δημοκρατία μὲ τὴν μέθοδο τοῦ «πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ». Εἶχαν γιὰ πρότυπο τὸν Μέγα Φρειδερίκο τῆς Πρωσίας, τὸν Κάρολο 3ον τῆς Ἰσπανίας, τὸν Ἰωσήφ 2ον τῆς Αὐστρίας, τὸν Μεγάλον Πέτρο καὶ τὴν Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας. Οἱ δεῦτεροι ἐπίστευαν, μὲ τὰ ἀγνά των αἰσθήματα, ὅτι ὁ κάθε κοινός ἄνθρωπος εἶχε τὸ δῶρον τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ἐπομένως ὅταν τοῦ δοθῆ τὸ ἐλεύθερον δικαίωμα ψήφου θά

1. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ ἀπεκλήθη ἀπὸ τὸν Κάντ φυσικο-θεολογικόν. Κατ' αὐτὸν «εἶναι τὸ πῶς σύμφωνον μὲ τὸν κοινὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζωογονεῖ τὴν μελέτη τῆς φύσεως, ἐνῶ τὸ ἴδιον ἔλκει τὴν ὑπαρξί του καὶ κερδίζει σὲ δύναμι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἴδια πηγὴ» (KRV A623-B651).

ἀποφασίζει κατὰ πλειοψηφία τὸ σωστό. Μὲ τίς ἰδέες αὐτές ἀνεμιγνύετο ἀπὸ τότε καὶ μία ἄλλη ἄποψι. Ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος, πού ἐνυπάρχει στὸ κάθε ἄτομον, ἀρκεῖ γιὰ νά ἐδραιώσῃ τὸν χρυσοῦν κανόνα ὁ ὁποῖος θά καθίστα τούς θεσμούς, τὴν Κυβέρνησιν ἢ τὸ Κράτος τελείως περιττούς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔλκουν τὴν καταγωγή καὶ τὰ δράματα τοῦ Μάρξ περὶ καταργήσεως τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας. Ὁ Γκόντγουν, Ἄγγλος ἀναρχικὸς ριζοσπάστης, φρονεῖ ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ διευθυντὴς ὀρχήστρας εἶναι μία μορφή περιττῆς τυραννίας ἢ ὁποῖα ἐκμεταλλεῖται καὶ καταπιέζει τούς ὀργανοπαῖκτες. Ἔχουμε λοιπὸν τρία ρεύματα, τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ, τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἀναρχίας, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται ζωντανὰ μέχρι τίς μέρες μας.

*
* *

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ Μονάρχαι ἀνεγνώριζαν τρία εἶδη νόμου: τὸν θεῖον νόμον τῆς ἀποκαλύψεως σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία πού ἔδινε κάθε φορὰν ἡ Ἐκκλησία, τὸν φυσικὸ νόμον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὰ τοπικὰ ἔθιμα. Ἡ παραβίασι τῶν ἀγράφων αὐτῶν νόμων ἔθεωρεῖτο τυραννία. Στὴν περίπτωσιν ἐπιβολῆς νέας φορολογίας οἱ ἡγεμόνες εἶχαν τὴν ἀνάγκη τῆς συμφωνίας τῶν ὑπηκόων. Συνήθης τρόπος ἦταν ἡ σύγκλησι συμβουλίου πού τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ πλούσιοι τοπικοὶ ἄρχοντες καὶ ὁ κληρὸς. Κατόπιν ἄρχισαν νά δημιουργοῦνται προνομιούχες πόλεις μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀσφαλῶς ὁ πλοῦτος τῆς ἀστικῆς τάξεως ἦταν χρήσιμος στοὺς ἡγεμόνες. Βαθμηδὸν συνηθίζεται ὅπως καὶ οἱ τάξεις αὐτές ἀποστέλλουν ἀντιπροσώπους μὲ ἐξουσιοδότησιν ὅπως ἀποφασίζουν σὲ θέματα καταβολῆς φόρων. Τὰ συμβούλια αὐτὰ ὑπῆρξαν ἡ ἀπαρχὴ τῶν συγχρόνων Κοινοβουλίων (estates).

Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων στὴν Ἀγγλίαν ἀναγκάζεται νά παραχωρήσῃ τὸν Καταστατικὸ Χάρτη Δικαιωμάτων πού ἀπεκλήθη Magna Carta (15.6.1215). Ἦδη ὅμως ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα ὁ γαιοκτήμων καὶ ὁ ἔμπορος εἶχε τὴν ἔδρα του στὸ Κοινοβούλιο μαζί μὲ τὸν κληρικό, τὸν εὐγενῆ κόμητα καὶ τὸν βασιλέα. Τὸ 1258 ὁ Ἐρρίκος 3ος τῆς Ἀγγλίας ἀποδέχεται νέον Καταστατικὸ Χάρτη, περισσότερο δεσμευτικόν. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἡ ἐνεργὸς ἐξουσία βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ βασιλέως καὶ 15μελοῦς Συμβουλίου καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀνατίθεται σὲ Ὑπουργούς πού ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ Στέμμα. Τὸ Μέγα Συμβούλιον τοῦ Βασιλείου ἔχει ἤδη καταστῆ ἀντιπροσωπευτικὴ Ἐθνοσυνέλευσις. Ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχὴ «ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σύνολο, ρυθμίζεται ἀπὸ τὸ σύνολο». Τὸ Κοινοβούλιον ἀποφασίζει γιὰ οἰκονομικὰ θέματα καὶ ἡ ἰσχὺς του στὴν Ἀγγλία εἶναι ἀπόλυτα σεβαστὴ κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Τὰ δικαιώματα βασιλέως, Πάπα καὶ Ἐκκλησίας καθὼς καὶ κάθε ἀπόφασι γιὰ νέα φορολογία καθορίζον-

ται διά Νόμου. Τό Κοινοβούλιο αποφασίζει για τόν έλεγχο τών ύπουργών και για τήν έγκατάστασιν ή τόν εκθρονισμό του βασιλέως. Η Κάτω Βουλή (τών Κοινοτήτων) αριθμεί 400 μέλη και έλέγχει πλήρως τόν βασιλέα και τόν Πάπα για τήν διάθεσι του δημοσίου χρήματος. Κατά τήν εποχή της Έλισάβετ (1587-1603) έγγραφη: «Τό Κοινοβούλιον είναι σέ θέσι σήμερα νά πράττει ό,τι έπραττε και ό πανίσχυρος λαός της Ρώμης, διότι σ' αυτό αντιπροσωπεύονται όλοι οί "Άγγλοι».

Κατά τόν 15ον και 16ον αιώνα στην Δυτικήν Εύρώπη τά τοπικά φέουδα έχασαν τήν ισχύ τους και αντικαταστάθηκαν από ισχυρούς κεντρικούς Μονάρχες οί όποιοι έκυβερνούσαν άπολυταρχικά. Κατά τά μέσα του 17ου αιώνα ή άπόλυτη συγκεντρωτική Μοναρχία είχε καταστεί ή κύρια μορφή διακυβερνήσεως. Μόνη εξαίρεσι παρέμενε ή Άγγλία όπου ή παράδοσι του μεσαιωνικού Κοινοβουλίου ήταν πάντοτε ισχυρά. Έν τούτοις, άμέσως μετά τήν Έλισάβετ, παρατηρείται μία σχετική οπισθοδρόμησι σέ όλους τούς τομείς όταν τήν ισχυρή Μοναρχία τών Τυδώρ διαδέχεται ή Μοναρχία τών Στιούαρτ. Μακρός άγών μεταξύ του Στέμματος και του Κοινοβουλίου αρχίζει μέ τόν βασιλέα Ίάκωβο 1ον (1603-1625) και κορυφώνεται μέ τόν διάδοχό του Κάρολο 1ον (1625-1649). Όταν αυτός ήρθε σέ ρήξι μέ τό Κοινοβούλιο τούτο υπέρισχυσε και ό νικητής του έμφυλιου πολέμου πού άκολούθησε, Όλιβερ Κρόμγουελ, αναγκάστηκε νά δεχθεί τήν άποκεφάλισι του βασιλέως (1649).

Άκολούθησεν ή δικτατορία του Κρόμγουελ ή όποία υπήρξεν ευεργετική για τά γενικώτερα άγγλικά συμφέροντα και παρετάθη και μετά τόν θάνατό του (1658). Μέχρις ότου τό Νέο Κοινοβούλιο πού συνήλθε τό 1660, μέ ενισχυμένο γόητρο και πλήρη ισχύ, εκάλεσε στον θρόνο τόν βασιλέα της Σκωτίας Κάρολο. Η επανάστασις έληξε μέ τήν επάνοδο της Άγγλίας στό παλαιό Σύνταγμα και τήν υπόσχεσι του βασιλέως νά αναγνωρίζει τήν υπεροχή του Κοινοβουλίου. Ο Τζών Ήβλυν πού μās έδωσε τήν περιγραφή της θριαμβευτικής εισόδου του Καρόλου 2ου στό Λονδίνο γράφει: «ευχαριστώ τόν θεό διότι όλα έγιναν χωρίς νά χυθεί αίμα και τήν άποκατάστασι του βασιλέως στον θρόνο εκανε ό ίδιος ό στρατός πού είχεν εξεγερθεί εναντίον του». Έπηκολούθησε μία περίοδος εκδικήσεων κατά τήν όποίαν τό σώμα του Κρόμγουελ άνεσύρθη από τόν τάφον, παρεδόθη εις τόν δήμιον ό όποιος τό ... άπεκεφάλισε και τό έθαψε για άλλη μία φορά!

Παρ' όλη τήν προσπάθεια του βασιλέως νά κατασιγάσει τά πάθη τό Κοινοβούλιον έζήτει νέες τιμωρίες και επακολούθησε πλήθος άποκεφαλισμών. Οί ραδιουργίες του Λουδοβίκου 14ου της Γαλλίας, ή άναζωπύρωσι του αντικαθολικού πνεύματος (μετά τήν πλαστή «Παπική Συνωμοσία») και ή προσπάθεια του διαδεχθέντος τόν

Κάρολο Ίακώβου 2ου νά άποκαταστήσει τόν καθολικισμόν ώδήγησαν σέ νέα ρήξι μέ τό Κοινοβούλιο. Ηγέται του Κοινοβουλίου προσκαλούν τόν Γουλιέλμον της Οράγγης ό όποιος άποβιβάζεται τό 1688 στην Άγγλία και ανατρέπει τόν Ίάκωβον ό όποιος καταφεύγει στην Γαλλία. Έτσι συνετελέσθη αυτό πού άπεκλήθη ή «Ένδοξη Έπανάστασι».

Μέ τήν οριστικήν άποδοχήν από τόν Γουλιέλμον της Οράγγης του Χάρτη τών Δικαιωμάτων, ή δύναμι της βρετανικής Μοναρχίας κατελύθη. Ο λαός καθορίζει μέ συχνές και έλεύθερες εκλογές τούς αντιπροσώπους του στο Κοινοβούλιο τό όποιον άσκει πλήρη έλεγχο για τούς νόμους, τήν φορολογία και τήν οικονομία. Μέχρι τά μέσα του 18ου αιώνα έχει γίνει άπαράβατη συνήθεια για τόν βασιλέα νά καταρτίζει Κυβέρνησιν από τά μέλη του Κοινοβουλίου τά όποια είχαν τήν εύνοια της πλειοψηφίας. Έτσι στην Άγγλία, ό Κοινοβουλευτισμός, μέ τίς βαθμιαίες παραχωρήσεις του Μονάρχου, είχε καταστεί τό κρατούν σύστημα ήδη έναμυσι αιώνα πριν από τήν Γαλλικήν Έπανάστασι. Ο Βολταίρος παρατηρεί ότι «στην Άγγλία ό πανίσχυρος ήγεμών έχει όλη τήν έλευθερία νά κάνει τό καλό και είναι δεμένος χειροπόδαρα όταν πρόκειται νά κάνει τό κακό».

*
* *

Η θεμελίωσι του βρετανικού Κοινοβουλευτισμού δέν ήταν βέβαια έργο της τύχης. Κατά τόν 17ον αιώνα στην Άγγλιαν αναπτύσσεται, λόγω τών γεγονότων, και ή πολιτική επιστήμη μέ τήν συμβολή μεγάλων διανοητών. Τό 1690 εκδίδεται τό έργο του Τζών Λώκ *Περί Πολιτικής Διακυβερνήσεως*. Κατ' αυτόν, ή ιδιοκτησία όρίζεται ως ζωή, έλευθερία και περιουσία, άποτελεί δέ ανθρώπινο φυσικό δικαίωμα. Οί Κυβερνήσεις είναι άποτέλεσμα ενός κοινωνικού συμβολαίου πού άποσκοπεί στην διατήρησιν αυτού του δικαιώματος. Όταν τό συμβόλαιο παραβιάζεται ή κοινωνία έχει δικαίωμα και όφείλει νά ανατρέψει τούς Κυβερνήτες. Τρόπος εξασφαλίσεως είναι ό άπόλυτος διαχωρισμός της Νομοθετικής από τήν Έκτελεστικήν Έξουσίαν.

[Ο Λώκ αναφέρει και μίαν τρίτην έξουσία τήν όποία θεμελιώνει στό φυσικό δίκαιο. Εάν, λέγει, ή νομοθετική και ή εκτελεστική άφορούν στίς σχέσεις τών μελών μās δεδομένης κοινωνίας, θά πρέπει νά θεωρήσουμε τήν κοινωνίαν αυτή σαν ένα σώμα πού βρίσκεται σέ σχέσεις μέ άλλα, έξωτερικά, σώματα ή άτομα. Γι' αυτό και βλέπει σαν χωριστή τήν έξουσία πού άσχολεϊται μέ τίς έξωτερικές σχέσεις της πολιτείας. Τήν άποκαλεί φυσικήν ή «όμοσπονδιακήν» — federative ή natural power.

Για τήν έννοια του κοινωνικού συμβολαίου άς σημειωθεί ότι ή ιδέα ήταν πολύ παλαιά και φαίνεται ότι αυτός πού τήν θίγει πρώτος

είναι ο Théodore de Bèze στο έργο του *Du droit des magistrats* (1579). Ακολουθως αναφέρεται από τους Duplessis-Mornay και Hubert Languet (1579) και τον Richard Hooker (1594) και εκτοτε παραλαμβάνεται από τους Jurieu, Hobbes, Grotius και Spinoza για να φθάσει στον Λώκ και, από εκεί, να αναπτυχθεί περαιτέρω από τον Ρουσσώ.

Οι θεωρίες του Λώκ εισέδυσαν στην Εύρώπη. Ο χωρισμός των εξουσιών συμπληρώνεται από τον Μοντεσκιέ ο οποίος επεξεργάζεται καλλίτερα τις αρχέτυπες ιδέες του Λώκ και προσθέτει την Δικαστική ως τρίτη, ανεξάρτητη, εξουσία στο έργο του «Γιά τό πνεύμα των νόμων» (1748). Για να φτάσει σ' αυτό τό δημοκρατικόν ιδεώδες ή Δύσις, όπως είδαμε, κατέβαλε αιματηρούς αγώνες και θυσίες.

Η μεγάλη πολιτική ιδέα που συνοψίζει τό έργο του Μοντεσκιέ είναι ή θεωρία του χωρισμού των εξουσιών — της νομοθετικής, της εκτελεστικής, της δικαστικής. Ο Μοντεσκιέ, που παραδειγματίζεται από την ρωμαϊκή δημοκρατία, λέγει ότι οι εξουσίες αυτές είναι «χωνευμένες» και «δεμένες» μεταξύ τους². Η εκτελεστική προτείνει τους νόμους, ή νομοθετική (Κοινοβούλιο) έχει δικαίωμα και υποχρέωση να ελέγξει την εκτελεστική για τόν σεβασμό των νόμων και ή δικαστική έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τους νόμους αφού τούς ελέγξει για την συνταγματικότητα τους. Ο πρώτος που διέκρινε τις τρεις εξουσίες είναι ο Άριστοτέλης αλλά και αυτός δέν έννοει ιδιαίτερα τόν άπολύτως στεγανό χωρισμό τους. Η θεωρία του χωρισμού των εξουσιών είναι πρωτίστως θεωρία του κ α τ α μ ε ρ ι σ μ ο υ των εξουσιών και άποβλέπει σ' έναν κύριον σκοπό που έχει γίνει ή ουσία της δημοκρατίας: να άποκλείσει τό ένδεχόμενον ώστε οι τρεις αυτές εξουσίες να βρεθούν κάτω από την θέλησιν ενός μόνον άνδρός. Για τόν Μοντεσκιέ, υπάρχει δεσποτισμός όταν «ο ίδιος άνθρωπος ή τό ίδιο σώμα αρχόντων, ευγενών ή λαού» εξασκει και τις τρεις εξουσίες. Εάν ένας ήγεμών (ή σύγχρονος Πρωθυπουργός) ελέγχει την πλειοψηφίαν ενός σώματος άβούλων (και ουσιαστικά διορισμένων από αυτόν) βουλευτών και επί πλέον επιβάλλει στους δικαστές τις βουλήσεις ενός παρόμοιου «κοινοβουλίου», τότε ασφαλώς ή δημοκρατία έχει καταλυθεί και βρισκόμαστε μπροστά στο φαινόμενο μιας «κοινοβουλευτικής άπόλυτης μοναρχίας». Τουτό είναι ή χειροτέρα των τυραννιών διότι κρύπτεται υποκριτικά κάτω από έναν άπατηλό μανδύα νομοτυπίας ο οποίος εξαπατά τόν λαόν.

Αυτό συμβαίνει στην Ελλάδα όπου οι βουλευτές δέν υπήρξαν ποτέ οι ανεξάρτητοι εκπρόσωποι του λαού. Σήμερα, με την κατάρ-

2. Αντίθετα φρονεί ο Υπουργός Δικαιοσύνης της μαρξιστικής Κυβερνήσεως, Γ. Μαγκάκης, ο οποίος έδήλωσε: «οι τρεις εξουσίες πρέπει να μεριμνούν ώστε να μη παρεμβαίνουν ή μία στον χώρο άρμοδιότητος της άλλης». Ορθώς ο Άρχηγός της Αντιπολιτεύσεως έχακτήρισε την περιέργη αυτή αντίληψη ως «δικτατορία», όπως εξηγούμε στη συνέχεια.

γηση του σταυρού προτιμήσεως που εισήχθη με πρόδηλη σκοπιμότητα από ένα μαρξιστικό «κίνημα», έχουν καταστεί διορισμένα άβουλα και δουλικά όργανα του «Άρχηγού» του κόμματος από την θέλησι του όποιου εξαρτάται ή πολιτική τους ύπαρξι και ο μισθός τους. Όσο για την εξάρτησι της Δικαστικής εξουσίας από μία παρόμοια «Βουλή» και την επιρροή του Άρχηγού, τουτό έχει πλέον όμολογηθεί κατά τόν όμοτερο τρόπον από τόν ίδιο τόν Υπουργό Δικαιοσύνης (Γ. Μαγκάκη) όταν τόν Δεκέμβριο 1984 έδήλωνε τά εξής:

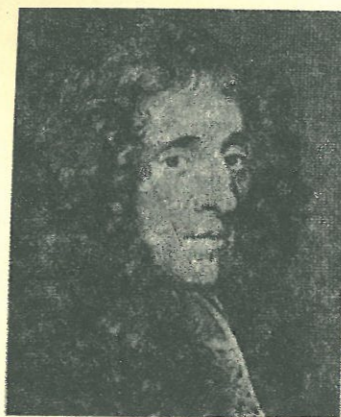
«Τό καλό σε μάς είναι πως ή δικαστική και εκτελεστική εξουσία δέν είναι χωρισμένες με τείχος όπως στην Δύσι. Έτσι μπορείς να λύσεις όλα τά προβλήματα».

Έτσι, έλυναν τά προβλήματά τους και ο Κάρολος και ο Λουδοβίκος. Άλλά οι θόρυβοι του μαχομένου πλήθους, οι ίαχές της επαναστάσεως, ο γδοϋπος του πελέκεως και ο τριγμός της γκιλοτίνας φαίνεται ότι δέν έχουν ακόμη διαπεράσει τά κλειστά παράθυρα του έλληνικού Υπουργείου της Δικαιοσύνης. Η φράσις αυτή του Γ. Μαγκάκη, χαρακτηριστική μιας εποχής, τοποθετεί κατά τόν πλέον επίσημο τρόπο την σύγχρονη Ελλάδα στον Μεσαιώνα και είναι επιβεβαίωσι του τραγικού γεγονότος ότι ή δημοκρατία στον τόπο μας δέν έφτασε ακόμα να καταστεί βίωμα. Διότι αν αυτό για τόν Υπουργό της Δικαιοσύνης είναι «καλό» τότε ασφαλώς τό χειρότερο που έρχεται θα είναι καλλίτερο! Ο Γ. Μαγκάκης έχει δείξει, προς τιμήν του, στο παρελθόν ότι είναι εναντίον όποιασδήποτε μορφής δικτατορίας. Σήμερα εξειδικεύει ότι είναι πάντοτε εναντίον όποιασδήποτε μορφής τυραννίας — έφ' όσον δέν είναι ή δική του!

Ο Μοντεσκιέ τό είχε τονίσει: ή διαφθορά κάθε Κυβερνήσεως αρχίζει σχεδόν πάντοτε με την διαφθορά των καθοδηγητικών αρχών — la corruption de chaque gouvernement commence presque toujours par celle des principes. Η ΑΡΕΤΗ, για αυτόν, παραμένει θεμέλιο της δημοκρατίας. Η παραμόρφωσις αυτού του θεμελίου έμποδίζει την λειτουργία της (*Esprit des lois*, VIII, 2). Η εξέλιξι, μοιραία και άθελγη, ενός τέτοιου καθεστώτος γίνεται, τελικά, «στο όνομα της δημοκρατίας» ή τρομοκρατία του Ροβεσπιέρου, «στο όνομα του λαού» τά έγκλήματα των λαϊκών δικαστηρίων του συμμοριτοπολέμου, «στο όνομα της πατρίδος» ή άθαιρεσία του 3ου Ράιχ και «στο όνομα του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού και της άλλαγής» ή δικτατορία του «προλεταριάτου» — δηλαδή ενός άνδρός ή μιας όλιγαρχικής κλίκας. Γράφει ο Μοντεσκιέ:

«Η πολιτική έλευθερία για τόν πολίτη είναι αυτή ή γαλήνη του πνεύματος που προέρχεται από την γνώμη που έχει ο καθένας για την ασφάλειά του. Και για να έχει κανείς αυτή την έλευθερία πρέπει ή Κυβέρνησι να είναι έτσι ώστε ένας πολίτης να μη μπορεί να φοβάται

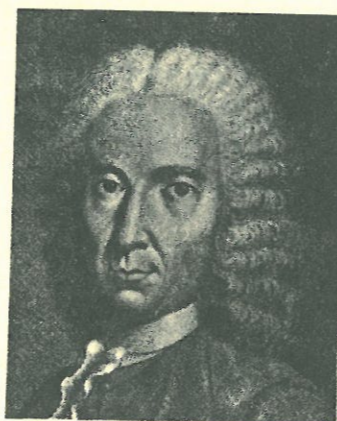
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: ... τρία μέρη τῶν πολιτειῶν... τὸ βουλευόμενον... τὸ περὶ τὰς ἀρχάς... τὸ δικάζον. Πολ. 1297b

John Locke (1632-1704)

«Στίς εὐνομούμενες πολιτείες ἡ νομοθετική ἐξουσία βρίσκεται στὰ χέρια χωριστῶν προσώπων... καί εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως ὑπάρχει μία ἐξουσία πού ἐπιβλέπει στήν ἐκτέλεσι τῶν νόμων. Ἔτσι, ἡ νομοθετική καί ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία βρίσκονται συχνά χωρισμένες»

Two Treatises Of Civil Government
Bk. II, Ch. XII

Montesquieu (1689-1755)

«Δέν ὑπάρχει ἐλευθερία ἂν ἡ δικαστική ἐξουσία δέν εἶναι χωρισμένη ἀπό τήν νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική... Ἄν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ἢ τὸ ἴδιο σῶμα ἀσκοῦν καί τίς τρεῖς ἐξουσίες, τὸ πᾶν ἐχάθη...».

De l' esprit des lois,
Livre XI, 6

Γ. Μαγκάκης

Ἰπουργός Δικαιοσύνης στήν Κυβέρνησι τοῦ μαρξιστῆ Ἀνδρέα Παπανδρέου.

«Τὸ καλὸ σέ μᾶς εἶναι πῶς ἡ δικαστική καί ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία δέν εἶναι χωρισμένες μέ τεῖχος ὅπως στή Δύσι. Ἔτσι μπορεῖς νά λύσεις ὅλα τὰ προβλήματα!»
Οἱ ἐφημερίδες, Δεκέμβριος 1984.

ἔναν ἄλλο πολίτη. Ὅταν στό ἴδιο πρόσωπο ἢ στό ἴδιο σῶμα ἀρχόντων, ἡ νομοθετική ἐξουσία συμπίπτει μέ τήν ἐκτελεστική τότε δέν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ὅπως δέν ὑπάρχει ἐλευθερία ὅταν ἡ δικαστική δέν εἶναι χωρισμένη ἀπό τήν ἐκτελεστική καί τήν νομοθετική. Ἐάν συνέπιπτε μέ τήν νομοθετική, ὁ δικαστής θά ἦταν δυνάστης. Τὸ πᾶν θά ἐχάνετο ἔάν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἴδιο σῶμα ἀρχόντων, εὐγενῶν ἢ λαοῦ, ἐξασκοῦσε καί τίς τρεῖς ἐξουσίες... Στούς Τούρκους ὅπου οἱ τρεῖς ἐξουσίες συγκεντρώνονται στό κεφάλι τοῦ Σουλτάνου, βασιλεύει ἕνας φρικτός δεσποτισμός...».

Εἶναι αὐτόχρημα τραγικόν ὅτι αὐτά πού ἐγράφοντο τὸ 1748 καί ἐτοίμαζαν τήν Γαλλικὴν Ἐπανάστασι, παραμένουν ἀκόμη τόσο ἐπίκαιρα γιὰ τήν Ἑλλάδα τοῦ 1985.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ πολιτικό σύστημα τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ στήν Ἀγγλία, στήν ἀρχὴ κάθε ἄλλο παρά δημοκρατικόν ἦτο ἂν πάρουμε τὸν ὄρο στήν ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴ σημασία του. Παρ' ὅλον ὅτι κυρίαρχος ἦταν ἡ Βουλὴ, ὅμως αὐτὴ ἦταν ὀλιγαρχικός θεσμός στὰ χέρια κυρίως τῶν εὐγενῶν καί τοῦ ἀγγλικανικοῦ κλήρου, ἐκεῖ δηλαδή ὅπου εὐρίσκετο καί ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς. Βλέπουμε λοιπόν καί ἐδῶ ὁμοιότητες μέ τήν διαδικασίαν γενέσεως τῆς δημοκρατίας στήν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὅπου ἡ ὀλιγαρχία καί ἡ τιμοκρατία προηγήθη τῆς δημοκρατίας. Ὁ Λῶκ ἦταν ὁ ἐκφραστής τῶν νέων ιδεῶν. Ἡ θεωρία τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἦταν κατ' οὐσίαν ἐνίσχυσις τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Ὁ Λῶκ, πού ἦταν καί ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐμπειρικῆς φιλοσοφίας, δείχνει πῶς ἡ ἐπιτυχὴς μέθοδος τοῦ Νεύτωνος (τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως) μπορεῖ νά εφαρμοσθῆ καί στὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Μέ τὸν Νεύτωνα καί τὸν Λῶκ ἐρχονται στό προσκήνιον οἱ ιδέες περὶ φύσεως καί ὀρθοῦ λόγου οἱ ὁποῖες, γιὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Φωτισμοῦ, ἔχουν τὸ αὐτὸ κύρος ὅπως ἡ ἰδέα τῆς «χάριτος» στήν θεολογία. Τὸ «φυσικόν» καθίσταται ταυτόσημο μέ τὸ καλὸ καί τὸ ἀφύσικο (ἢ τεχνητό) μέ τὸ κακόν. Ὁ Ρουσσῶ καί οἱ ρομαντικοὶ θαυμάζουν ἀπεριόριστα τὴν φύσι καί τὸν «ἀγαθὸ πρωτόγονο». Μέ τὸ ἐπίθετο «φυσικός» ἐννοοῦν τὴν ἀρμονικὴ καί λογικομαθηματικὴ τάξι τῶν θείων νόμων τοὺς ὁποῖους εἶχε ἀνακαλύψει ὁ Νεύτων. Ἐφθασαν ὅμως καί σέ ὑπερβολές. Διότι δέν τοὺς ἀπησχόλησε καθόλου τὸ ἐρώτημα ἔάν μήπως αὐτὴ ἡ «ἀποξένωσις» τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν φύσι καί τὸν πρωτογονισμό δέν ἦταν ἀκριβῶς «φυσικὴ» ἐκδήλωσις αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς «φύσεως» τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μέ τὴν λογικὴ τάξι τῶν θείων νόμων! Ὑπολείμματα αὐτῶν τῶν συγκεχυμένων ἀντιλήψεων περὶ «ἀποξενώσεως» παραμένουν καί στὸν σύγχρονο μαρξισμό³. Στήν Ἀγγλίαν ἡ ὀλιγαρχικὴ μορφή συνεχίζεται μέχρι τὸ 1832 ἀλλὰ στήν Γαλλία τοῦ 18ου αἰῶνος οἱ ιδέες τοῦ Λῶκ, οἱ ὁποῖες ἐμπνέουν τὸν Μοντεσκιέ, τὸν Βολταῖρο καί τὸν Ρουσσῶ, θέτουν τὸ

3. Βλ. σχετικὰ Ὁ Μαρξιστικὸς Μῦθος, σελ. 39 κ.ε.

θεωρητικόν υπόβαθρο τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

*
* *

Μέ ἐξαίρεσι τόν Ρουσσώ τοῦ ὁποίου τίς ἰδέες θά ἀναπτύξουμε στό ἐπόμενο κεφάλαιο, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ φωτισμοῦ δέν ἐνδιαφέρονται τόσο πολύ, στίς ἀρχές, γιά τήν πολιτική δημοκρατία. Ἡ Γαλλική Ἐπανάστασι (1789) δέν ἄρχισε μέ τίς προθέσεις πού ἀκολούθως ἐξεδήλωσε. Οἱ πνευματικοί ἡγέτες ἦσαν περισσότερο εὐνοϊκοί πρός τήν λύσι τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ. Τούς ἐνδιέφερον ὄχι ἡ κατάλυσι τῆς Μοναρχίας ἀλλά ἡ νομική ἰσότης καί ὁ σεβασμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Δέν ἔτρεφαν αὐταπάτες στό ὅτι ὁποιαδήποτε ἄλλη ἔννοια «ἰσότητος» εἶναι καθαρή καί οὐτοπική ἀνοησία πού δέν ἀνταποκρίνεται στήν φυσική τάξι. Μόνον ὅταν διεπίστωσαν ὅτι ἡ ἐλπίδα τους ἦταν δύσκολο νά πραγματοποιηθεῖ ἄρχισαν ἡ τροπή πρός τήν ἀρχή τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας. Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης ἦταν ἡ ἐπιδιώξι τήν ὁποίαν ἐάν ὁ Λουδοβίκος εἶχεν ἐγκαίρως ἀντιληφθεῖ, εἶναι ἀμφίβολον ἐάν ὁ κόσμος θά εἶχε γνωρίσει τήν Γαλλικήν Ἐπανάστασι. Μετά ἀπό αὐτήν, ἡ Γαλλία ἐπί δεκαπέντε χρόνια, ἄγεται καί φέρεται ἀπό τήν ἀπόλυτη Μοναρχία στήν συνταγματική Μοναρχία, ἀπό τήν ἀπόλυτη τρομοκρατία στήν ἀπόλυτη δημοκρατία γιά νά δοκιμάσει καί τήν αὐτοκρατορική δικτατορία τοῦ Ναπολέοντος μέ τήν καταστροφή πού ἀκολούθησε. Ἐχομε δηλαδή μία συνεχῆ ἐναλλαγὴ τῶν δύο κυρίων λύσεων τοῦ προγράμματος τοῦ Φωτισμοῦ — πεφωτισμένος δεσποτισμός ἢ λαϊκὴ ἐξουσία — σέ ἀναζήτησι μιᾶς «τελειότητος» πού οὔτε ἡ μία, οὔτε ἡ ἄλλη λύσι πρόκειται βεβαίως νά ἐξασφαλίσουν ποτέ. Ἀντίθετα, στήν Ἀγγλίαν, ἡ βαθμιαία ἐξέλιξι πρός τήν δημοκρατίαν ἔγινε μέ πολύ ὁμαλότερο καί, ἀσφαλῶς, ἀποτελεσματικώτερο τρόπο. Ἐάν ἡ Ἀγγλία ἐγνώρισε, ὅπως εἶδαμε, τόν ἐμφύλιο πόλεμο καί τήν «ἐνδόξη ἐπανάστασι» τοῦτο ἄφείλετο, κυρίως, στίς θρησκευτικὲς ἀντιθέσεις μεταξύ ἀγγλικανῶν καλβινιστῶν καί καθολικῶν. Εἶναι καί αὐτό ἓνα παράδειγμα τοῦ πόσον ἀνεπιτυχῆς εἶναι ἡ μαρξιστικὴ θεωρία τῆς «ἐπαναστάσεως» σάν ἀναγκαίας λύσεως πού δῆθεν ἐπιβάλλει ἡ νομοτελειακὴ φύσι τῆς διαλεκτικῆς πορείας. Εἶναι γνωστόν ὅτι τόσο ὁ Χέγκελ ὅσο καί ὁ Μάρξ εἶχαν ἐπηρεασθεῖ βαθύτατα ἀπό τό θεαματικὸ (ἀλλά καί τελείως τυχαῖο) γεγονός τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι τελικῶς ἐπέτυχε διότι τό ἔδαφος εἶχε προετοιμασθεῖ ἀπό τοὺς διανοητές. Οὐδεμία Ἐπανάστασις εἶναι δυνατόν νά ἐπιτύχει, ὅσο καλὲς προθέσεις καί ἂν ἔχει, ἂν δέν προηγηθοῦν οἱ Λώκ, οἱ Ρουσσώ καί οἱ Βολταῖροι. Οἱ στρατιωτικοὶ πάντοτε γνωρίζουν ἴσως πῶς νά νικήσουν ἀλλά ποτέ δέν γνωρίζουν τί ἀκριβῶς πρέπει νά πράξουν μετὰ τήν νίκη τους. Ἀκόμη, κάθε Ἐπανάστασι πρέπει νά ἔχει τήν φρόνησι νά διακηρύσσει ἀπό τήν

ἀρχὴ τήν κυριαρχία τοῦ λαοῦ καί, κυρίως, νά ὀργανώνει συχνῆς ἐντιμες ἐκλογές καί δημοψηφίσματα ὥστε νά προωθεῖ ἐνεργῶς τήν ἰδέα τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στήν Κυβέρνησι. Τά δύο αὐτά στοιχεῖα, ἡ θεωρητικὴ προετοιμασία καί ἡ συνεχῆ διεξαγωγή ἀνοθεύτων δημοψηφισμάτων γιά κάθε σοβαρὸ νομοθετικὸ μέτρο πρέπει νά θεωροῦνται ἀπαράβατος κανὼν μακροπροθέσου ἐπιτυχίας μιᾶς ἐπαναστάσεως πού ἔχει καταστρεῖ ἀναγκαῖα καί διαθέτει λαϊκὴ βᾶσι. Τά πάντα κρίνονται ἀπὸ τό τελικὸ πραγματικὸν ἀποτέλεσμα καί ἀσφαλῶς ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶχε θετικὰ καί μόνιμα ἀποτελέσματα γιά τήν ἐδραίωσι τῆς δημοκρατίας σέ ὅλη τήν Εὐρώπη. Ἡ κατάλυσι τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος συνετελέσθη μέ σειρά νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων ἀπὸ τήν διακήρυξι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ Ναπολεοντείου κώδικος ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τήν βᾶσι δικαίου σέ ὅλες τίς χῶρες καί ἄλλαξε τήν ὄψι τῆς Εὐρώπης. Ὅλα αὐτά ἦταν ἐφαρμογὴ τῶν μεγάλων ἰδεῶν πού προηγήθηκαν. Ἀπόηχος ἄλλωστε αὐτῶν ἦταν καί ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐπανάστασις ἡ ὁποία εἶχε προηγηθεῖ τῆς Γαλλικῆς (1775-1782).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Κοινοβουλευτικὴ Δημοκρατία

Ἡ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μέ τόν Ρουσσώ βρίσκει ἔκφρασι τὸ δεύτερο στοιχείο πού χαρακτηρίζει τὸν αἰῶνα τοῦ Φωτισμοῦ, τὸ συναισθηματικὸ καὶ ρομαντικὸ, πού ἐκδηλώθηκε σάν συμπληρωματικὴ ἀντίθεσι τοῦ ρασιοναλιστικοῦ καὶ κλασικοῦ. Ἡ γενεὰ τοῦ Ρουσσώ, πού εἶχε τὰ ἴδια ψυχολογικά κίνητρα μέ αὐτόν, κατέληξε στὴν παθιασμένη ἄρνησι τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος καὶ θέλησε νά ἐντοπίσει τὴν προσοχὴν στὴν «φύσι» καὶ στὸν «ἀγαθὸ πρωτόγονο». Τοῦτο εἶχεν ἀπήχησι σ' ἓνα ὠρισμένο «κοινόν», τοὺς ἀπλοὺς χωρικοὺς, τοὺς νέους καὶ τοὺς πολλοὺς πρωτογονικοὺς καὶ μᾶλλον ἀφελεῖς καλλιτέχνες — δηλαδὴ τὸν συνήθη κύκλον ἀξίων καὶ ἱκανῶν διανοουμένων πού δέν γνωρίζουν ὅμως τίποτε ἀπὸ ἐπιστημονικὴ μεθοδολογία καὶ μαθηματικὴν ἢ λογικὴν «ἀκρίβεια»¹. Ὁ λόγος καὶ τὸ συναίσθημα, ὁ ρασιοναλισμὸς καὶ ὁ ρομαντισμὸς, βαδίζουν λοιπὸν χέρι μέ χέρι, συμπληρώνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον σ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πού προηγήθη καὶ προετοίμασε τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασι καὶ τὴν Ναπολεόντειο περίοδο. Τὸ κοινὸ σημεῖο τῶν δύο μεγάλων αὐτῶν ρευμάτων ἀποτελεῖ καὶ τὸ θεμέλιο τοῦ Φωτισμοῦ: ἡ ἄρνησι τῆς «πτώσεως» τοῦ ἀνθρώπου (καὶ τοῦ «προπατορικοῦ ἁμαρτήματος») καὶ ἡ νέα ἰδέα τῆς «προόδου», τῆς «ἀρχῆς τῆς τελειοποιήσεως», τῆς ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ ἀδελφосύνης πού θά μπορούσε νά πραγματοποιηθεῖ μόνο μέ ριζικὲς ἀλλαγὰς στὸ ἐγκαθιδρυμένο περιβάλλον.

Τὸ τέκνο τῆς Γενεῦσης, ὁ Ζάν Ζάκ Ρουσσώ, εἶχε σείσει τὰ θεμέλια τοῦ παλαιοῦ ἀπολυταρχικοῦ συστήματος μέ τὸ βιβλίον του «Γιὰ τὸ κοινωνικὸ συμβόλαιον» πού ἐξεδόθη τὸ 1762. Ἰνδαλμα καὶ τοῦ Ρουσσώ ἦταν ἡ ἀρχαιότης, ὅμως προικισμένος μέ πείρα καὶ σοφία, προτιμοῦσε τὴν Σπάρτη καὶ τὴν Ρώμη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐφ' ὅσον ἐτηροῦντο ὠρισμένες προϋποθέσεις ὁ Ρουσσώ δέν θά εἶχεν ἀντίρρησι στὴν ὀλιγαρχία τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ. Αὐτὸ πού τὸν

1. Τοῦτο ἄς μὴ θεωρηθεῖ ὅτι λέγεται «ὑποτιμητικά» γιὰ τοὺς καλλιτέχνες. Ἀντιθέτως ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα πού καθορίζει τὴν ἰδιαίτη καὶ ξεχωριστὴ ἀξία τους (πβ. Πλάτωνος, Ἰων).

ἐνδιαφέρει στὸ βιβλίον του εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ὑπακοῆς «ὅπου ὁ καθένας παρά τὴν ἔνωσί του μέ τὸ σύνολο ὑπακούει μόνο στὸν ἑαυτό του καὶ παραμένει τὸ ἴδιο ἐλεύθερος ὅπως καὶ πρὶν» (I, 6). Γιὰ τὸν Ρουσσώ, ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ὑπακούει σέ ἄλλην ἀνθρώπινη, ἀτομικὴ, βούλησι γιατί αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μέ τὴν χειρότερη μορφή δουλείας — ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὴ ἢ βούλησις ἦταν ἡ δική του! Ὁ νόμος πρέπει νά εἶναι ἔκφρασι τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως, δηλαδὴ μιᾶς ἀνώτερης μορφῆς βουλῆσεως τῆς ὁποίας ἡ δική του βούλησις ἀποτελεῖ συστατικὸ μέρος «ὅπως κάθε μέλος τοῦ σώματος εἶναι ἀδιαίρετο μέρος τοῦ ὅλου» καὶ ὅπου «τὸ σῶμα δέν μπορεῖ νά βλάψει τὰ μέλη του» (I, 4 καὶ 7). Ἡ Γενικὴ αὐτὴ Βούλησι δημιουργεῖται μέ τὸ κοινωνικὸ συμβόλαιον. Μ' αὐτὸ, ὁ ἄνθρωπος, «χάνει τὴν φυσικὴ του ἐλευθερία γιὰ νά κερδίσει τὴν πολιτικὴν» (I, 8).

Κάθε πολίτης ὀφείλει νά συμμετέχει στὴν ἔκφρασι αὐτῆς τῆς βουλῆσεως μέ τὴν ψήφο του. Ἐτσι ἀναδεικνύει μία Κυβέρνησι ἢ ὁποία ὅμως ὀφείλει σέ κάθε στιγμὴ νά ὑποτάσσεται στὴν Γενικὴ Βούλησι. Αὐτὰ εἶναι σύμφωνα μέ τὴν ἑλληνικὴν ἔννοια τῆς δημοκρατίας ἀλλὰ ἰδιαίτηρη προσοχὴ πρέπει νά δοθεῖ σὴν ἔννοια τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως ἢ ὁποία δέν πρέπει νά συγγέεται μέ τὴν βούλησι τῶν πολλῶν. Αὐτὴν τὴν ἀπόλυτη Γενικὴ Βούλησι ἐννοοῦμεν ὅταν λέγομεν «ὁ λαὸς θέλει», «τὸ Ἔθνος χαίρεται», «ἡ Ἑλλάς θρηνεῖ» κ.λπ. Ἀπὸ πού προέρχεται ἡ γενικὴ Βούλησι; Ἴσως ἀπὸ αὐτὸ πού ὁ Μοντεσκιέ ἀποκαλεῖ «γενικὸ πνεῦμα» ὅταν γράφει: «πολλὲς αἰτίες κυβερνοῦν τοὺς ἀνθρώπους: τὸ κλίμα, ἡ θρησκεία, οἱ νόμοι, τὰ δόγματα τῆς Κυβερνήσεως, τὰ παραδείγματα τῆς ἱστορίας, τὰ ἥθη, οἱ τρόποι — ἀπ' ὅπου διαμορφώνεται ἓνα γενικὸ πνεῦμα σάν ἀποτελεσμα» (XIX, 4). Ἀλλὰ ποῖα μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ ἔκφρασις αὐτῆς τῆς ἐννοίας; Ἀσφαλῶς, κατὰ τὸν Ρουσσώ, ἡ Γενικὴ Βούλησι δέν εἶναι ἡ βούλησι τῆς πλειοψηφίας. Ἡ ἔννοια παρέμεινεν ἀσαφῆς ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ ἀντιδιαστολὴ τῆς ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν εἶναι μεστή σέ συνέπειες γιὰ τὴν διαμόρφωσι τῆς ἐννοίας τῆς δημοκρατίας. Ἐχομε καὶ ἄλλοτε παρομοιάσει τὴν πρότασι τοῦ Ρουσσώ μέ τὴν κατηγορικὴν προσταγὴν τοῦ Κάντ. Βασικὸ κριτήριον εἶναι, σέ τελευταίαν ἀνάλυσι, τὸ σωκρατικὸ «βέλτιστον» τὸ ὁποῖον ἀποκλείει κάθε ἀπόφασιν ἢ ἐνέργεια πού θά ἔθετε σέ κίνδυνον τὴν ὑπαρξί αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς Κοινωνίας.

Τοῦτο βεβαίως παραμένει ἀσαφές διότι κανεὶς δέν γνωρίζει μέ βεβαιότητα ποῖα θά εἶναι τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα ἢ οἱ ἀπώτερες συνέπειες μιᾶς ἀποφάσεως ἢ ὁποία, μέ τίς παροῦσες συνθήκες, φαίνεται νά ἐκφράζει τὴν γενικὴ Βούλησι. Ὅλοι θέλουν τὸ «καλόν», ἀλλ' αὐτὸ πού εἶναι καλὸ τώρα μπορεῖ ν' ἀποδειχθεῖ κακόν ὕστερα καί, ὅπως λέγει ἡ ἀγγλικὴ παροιμία, ἡ τροφὴ τοῦ ἐνός μπορεῖ νά εἶναι τὸ δηλητήριον τοῦ ἄλλου. Ἦταν ἡ Γενικὴ Βούλησι στὰς Ἀθήνας πού ἀπεφάσισε τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία καὶ δέν ὑπάρχει

ἀμφιβολία ότι για την Γερμανία, κατά μίαν εποχήν, ο Χίτλερ εκπροσωπούσε πράγματι την Γενική Βούλησι και ὄχι, ἀπλῶς, τὴν βούλησι τῶν πολλῶν. Κανείς δὲν γνωρίζει σήμερα πού ὄδηγοῦν τὴν Ἑλλάδα, π.χ., οἱ λεονταρισμοὶ τῶν ἀδυνάτων ἀπέναντι στοὺς ἰσχυροὺς πού καθορίζουν, εἴτε τὸ θέλει κανείς εἴτε ὄχι, τὴν πορεία τοῦ κόσμου. Βέβαια, ὁ Ρουσσώ προϋποθέτει νηφάλιο καὶ σοφόν ἐκλογικὸ σῶμα χωρὶς μονοπωλιακά καὶ ἄνισα ἐπὶ μέρους συμφέροντα (II, 3, 4) καὶ ἴσως γι' αὐτὸ εἶχεν ὑπ' ὄψι τοῦ τὴν μικρὴ κοινωνία τῆς Γενεύης. «Εἶμαι εὐτυχής», λέγει, «κάθε φορά πού συλλογιέμαι γιὰ Κυβερνήσεις νά βρίσκω πάντοτε πρόσθετους λόγους γιὰ ν' ἀγαπῶ αὐτὴν τῆς πατρίδος μου» (I, Εἰς.).

Πάντως, ἡ ἀσαφής αὐτὴ ἰδέα τοῦ Ρουσσώ, ἐκφράζει μίαν πραγματικὴν κατάστασι, ἔχει ὄντολογικὴν, ἐάν ὄχι δεοντολογικὴν, ἰσχύν. Χωρὶς τὴν παρεμβολὴν αὐτῆς τῆς ἐννοίας δὲν εἶναι δυνατόν νά νοηθεῖ δημοκρατία καὶ δὲν ὑπάρχει συνοχή καὶ σταθερότης σέ μίαν κοινωνία. Ἡ ἀπουσία τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως σημαίνει διχασμὸ, ἐμφύλιο πόλεμο, διαίρεσι τῆς κοινωνίας σέ «νικητὲς καὶ ἡττημένους» ἢ, σέ τελευταίαν ἀνάλυσι, σέ ἐλεύθερους καὶ δούλους. Ἐν τὴν πλησιάσουμε πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς καντιανῆς κατηγορικῆς προσταγῆς, τελικὸ κριτήριον παραμένει ἡ ἐξασφάλισις αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς κοινωνίας ὡς σ υ ν ὄ λ ο υ. Τὸ τελικόν ἀποτέλεσμα θά κρίνει ἂν ἡ ἐπιλογή τῶν μέσων ἦταν ὀρθή ἀλλὰ καμμία ἐπιστημονικὴ βεβαιότης δὲν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχει ἐκ τῶν προτέρων. Κανείς δὲν μπορεῖ νά ἔχει ἐνόρασι ταυτοχρόνως ὀλοκλήρου τοῦ ἀπειρου πλέγματος τῶν σχέσεων πού συνεπάγεται μία ἀπόφασις. Ἡ πολιτικὴ λοιπόν ὑπακοή εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νά διατηρηθεῖ τὸ κοινωνικὸ συμβόλαιον. Ὅμως, ἀκριβῶς ὅπως ἡ κατηγορικὴ προσταγή τοῦ Κάντ μπορεῖ νά ὄδηγήσει, στὴν ἀκρότατη θέσι τῆς, τελικά σέ μίαν ἀναγνώρισι τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ Ναζισμοῦ², ἔτσι καὶ ἡ ἐννοια τῆς γενικῆς Βουλῆσεως, ὅπως τὴν εἰσάγει ὁ Ρουσσώ, μπορεῖ νά δικαιολογήσει τὴν ἐγκαθίδρυσι τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων³. Ἡ ἀπάντησι, νομίζω, σ' αὐτὸ το δίλημμα δίνεται ἀπὸ τὴν ρεαλιστικὴν ἐνατένισι τῆς ἀνθρώπινης ἰστορίας. Ἐπειδὴ ἡ ἐννοια πού διέκρινε ὁ Ρουσσώ ἀποτελεῖ μίαν βαθύτατη ψυχολογικὴ, ἀνθρώπινη, ἀλήθεια γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡ πολιτικὴ ἰστορία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μίαν συνεχῆ παλινδρόμησι μεταξύ δημοκρατίας καὶ ἀπολυταρχισμοῦ, μεταξύ ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ ὀλοκληρωτισμοῦ. Ἐτσι μπορεῖ καὶ ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Ἑλβετίας νά δίνει τὴν θέσι τῆς στὴν

2. Ἡ καντιανὴ ἀρχὴ «νά κάνεις αὐτὸ πού πιστεύεις ὅτι ὀφείλουν νά κάνουν ὄλοι» μπορεῖ κάλλιστα νά ἀναγάγει σέ ὑπέρτατον ἠθικὸ νόμον τὴν χιτλερικὴ ἢ τὴν σουλτανικὴ ἀρχὴ τῆς «ὀριστικῆς λύσεως» τοῦ προβλήματος τῶν Ἑβραίων ἢ τῶν Ἀρμενίων!

3. Πβ. ἀνωτ. Κεφ. 3.

«δημοκρατία» τοῦ Μαρξισμοῦ. Σέ κάθε ἐκδήλωσι τῆς ἀνθρώπινης ψυχολογίας τὸ ἰσοζύγιον μεταξύ πνευματικῆς ὑγείας καὶ τρέλλας καθορίζεται πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Μηδὲν Ἄγαν.

Αὐτὰ καθιστοῦν σαφέστερη τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἐκάστοτε πλειοψηφία δὲν εἶναι δυνατόν νά ἔχει δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου πάνω στὴν μειοψηφία οὔτε νά παίρνει ἀποφάσεις καταστρεπτικῆς γι' αὐτὴν. Καὶ τοῦτο, βεβαίως, παραμένει ἀσαφές στὸν Ρουσσώ ἀλλὰ στὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν αὐτῆς τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς θά προβεῖ ἀργότερα, ὅπως θά δοῦμε, ὁ Τζῶν Στούαρτ Μίλλ. Τὸ ἐρώτημα εἶναι αὐτόχρονα ἐπεῖγον: ἔχει δικαίωμα ἡ πλειοψηφία νά ἀποφασίσει τὴν ὀμαδικὴ σφαγὴν ἢ κάθειρξι τῆς μειοψηφίας; Ἐάν ὄχι, τότε ποῖον εἶναι τὸ ἀ κ ρ ι β ἔ ς ὄριον ὅπου σταματοῦν τὰ δικαιώματα τῆς πλειοψηφίας; Βρίσκεται κανείς πλησιέστερα στὸ πνεῦμα τοῦ Ρουσσώ ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ὄριο καθορίζεται ἀπὸ τὸ ὀριακὸ σημεῖον ἀνοχῆς ἢ ἀπαθείας τῆς μειοψηφίας. Δηλαδή ἡ μειοψηφία, σέ τελευταίαν ἀνάλυσι, πρέπει νά ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασι τῆς πλειοψηφίας ἔστω καὶ προσωρινά. Γράφει ὁ Ρουσσώ: «Ἐκ τῆς γενικῆς σιωπῆς ὀφείλουμε νά συνάγουμε τὴν ἀποδοχὴ τοῦ λαοῦ» (II, 1). Πρόκειται γιὰ τὸ «πνεῦμα τῆς συγκαταβάσεως» πού ἐκφράζεται μὲ τὴν συνήθη σκέψι «ἐγὼ θά τὸ ἤθελα ἀλλοιῶς, ἀλλ' ἀφοῦ τὸ θέλεις ἔτσι, δὲν πειράζει καὶ ἄς δοῦμε τί θά συμβεῖ». Τελικὴ βέβαια λύσις αὐτοῦ τοῦ «πνεύματος» εἶναι ἡ ἐπίτευξις ἢ μὴ τοῦ «καλοῦ». Τὸ σκεπτικόν αὐτὸ καθορίζει τὰ πλαίσια τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως. Ἀντίθετα, ὅπου τὸ «πνεῦμα τῆς συγκαταβάσεως» δὲν ὑφίσταται (π.χ. σέ θέματα πίστεως, δηλ., φανατισμοῦ) ἡ λύσις εἶναι, στίς κοινωνικῆς σχέσεις ἢ μετανάστευσις ἢ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος – ὅπως στίς ἀτομικῆς εἶναι ὁ διαπληκτισμὸς ἢ στίς συζυγικῆς τὸ διαζύγιον. (Πβ. τοὺς θρησκευτικὸς πολέμους καὶ τίς διαμάχες τοῦ πολιτικοῦ φανατισμοῦ ἢ τὸ σύγχρονον φαινόμενον τῶν πολιτικῶν φυγάδων. Βλ. καὶ *Μαρξιστικὸς Μῦθος*, σελ. 79 κ.ε.). Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος λέγει «ἂν ἡ μειοψηφία δὲν ἀναγνωρίσει τὴν ἡττα τῆς τότε ἡ βία εἶναι ἀναπόφευκτη» εἶναι ἀσφαλῶς ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει καταλύσει κάθε ἐννοια δημοκρατίας καὶ ἔχει θέσει τὸν ἑαυτὸ του ἔξω ἀπὸ τὸ πεδίου τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως καί, συνεπῶς, τοῦ ἔθνους. Ὁ κανὼν τοῦ Ρουσσώ, παρ' ὅτι διατηρεῖ μίαν ἀσάφειαν ἐν τούτοις ἐκφράζει μίαν βαθειὰ ψυχολογικὴν ἀλήθεια. Χωρὶς αὐτόν, ὡς ρυθμιστικὸ κανόνα, ἡ σταθερότης μιᾶς ἐλεύθερης κοινωνίας θά ἦταν ἀδύνατη. Καὶ τὸ ἀνθρωπιστικόν ἰδεῶδες θά ἐδέχετο θανάσιμον πλήγμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ρουσσώ δὲν λύνει τὸ πρόβλημα μὲ τὴν σαφήνεια πού θά ἐπέβαλεν ὁ ὀρθὸς λόγος. Σάν σέ ἀπόηχο τοῦ Πασκάλ ἀφήνει τὴν λύσι μᾶλλον στὴν «λογικὴ τῆς καρδιάς» καὶ τὸν «ἐνθουσιασμό» τοῦ νεογέννητου τότε ρωμαντικοῦ πνεύματος.

*
* *

Οἱ ὀφελιμισταί, μὲ τὸν Μπένθαμ, ἐπεζήτησαν ματαίως νά βροῦν

τό ακριβές σημείο της χρυσής τομής — μέ ποσοτικές μετρήσεις μεταξύ ήδονης και οδύνης — για τόν καθορισμό της «μεγαλύτερης δυνατής εὐτυχίας για τόν μεγαλύτερο δυνατόν ἀριθμόν ἀτόμων». Συνεχιστής και ἀναμορφωτής τοῦ ὠφελιτισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ Τζῶν Στούαρτ Μίλλ. Κατ' αὐτόν, οἱ κίνδυνοι τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας εἶναι δύο: 1) κίνδυνος χαμηλοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος καί τῆς λαϊκῆς γνώμης πού τό ἐλέγχει, 2) κίνδυνος ταξικῆς νομοθεσίας ἐκ μέρους τῆς ἀριθμητικῆς πλειοψηφίας. Αὐτά ἀποτελοῦν ἀναμόρφωσι τοῦ ἐρωτήματος «ποῖα εἶναι τά ὄρια τῆς πλειοψηφίας;» Βασικός φόβος τοῦ Μίλλ εἶναι ἡ τυραννία τῆς πλειοψηφίας ἐπί τῆς μειοψηφίας.

Κατά τόν Μίλλ, καθαρῆ δημοκρατία εἶναι ἡ κυβέρνησις ὅλου τοῦ λαοῦ ἀπό ὅλον τόν λαόν. Αὐτό ὅμως πού συμβαίνει στήν πράξιν εἶναι νά ἔχουμε κυβέρνησι για ὅλον τόν λαόν ἀλλ' ἀπό μόνη τήν πλειοψηφία⁴. Τοῦτο ἔχει συνέπεια τήν συντριβή τῶν μειοψηφιῶν. Ἀσφαλῶς, ὅπως τό ἔχουμε δεῖ στό Κεφάλαιο 2, τό ἰδεῶδες ἐπιτυγχάνεται, κατά τό δυνατόν, μέ μόνη τήν λύσι τοῦ Ἑλβετικοῦ Συμβιβασμοῦ ὅπου ἡ Κυβέρνησι σχηματίζεται μέ τόν συνασπισμόν ὅλων τῶν τάσεων. Οἱ μειοψηφίες συμπεριλαμβάνονται καί συμμετέχουν στήν διακυβέρνησι. Ἀλλ' ὁ Μίλλ δέν ἔχει ὑπ' ὄψιν του παρόμοιο πρότυπο. Παραδέχεται ὅτι ἡ πλειοψηφία θά ἐπιβάλλεται πάνω στήν μειοψηφίαν ἀλλά ἐπιμένει ὅτι ἡ τελευταία θά πρέπει νά ἀντιπροσωπεύεται στό Κοινοβούλιο ὡς πρός ὅλες τίς τάσεις καί νά ἔχει λόγον. Ἀποκλείει δηλαδή τήν φήμισι τῆς μειοψηφίας καί ἀσφαλῶς τίθεται ὑπέρ τῆς ἀντιπροσωπεύσεως ὅλων τῶν τάσεων στό Κοινοβούλιο. Ἀλλοιῶτα, ὅταν ἕνα τμήμα τοῦ λαοῦ κυβερνᾷ τό ὑπόλοιπο, τοῦτο ἀποτελεῖ πρόκλησι πρός τήν Γενική βούλησι καί ἀποτελεῖ ἀντίθεσι πρός τήν βασικήν ἀρχή τῆς δημοκρατίας.

Τοῦτο εἶναι ἀληθές διότι, ὅπως τό εἶδε πολύ σωστά ὁ Ρουσσώ, ἡ γενική βούλησις αἶρεται ὅταν ἡ Κοινωνία ἀπαρτίζεται ἀπό ὀργανωμένα συμφέροντα πού συνιστοῦν ομάδες ὁλοένα καί λιγότερες ὡς πρός τόν ἀριθμό. «Ἀπό τόν μέγαν ἀριθμό τῶν μικρῶν διαφορῶν», λέγει ὁ Ρουσσώ ἐφαρμόζοντας τόν νόμο τῶν πιθανοτήτων, «ἀκολουθεῖ πάντοτε ἡ Γενική Βούλησι καί οἱ ἀποφάσεις θά εἶναι καλές. Ἀλλά ὅταν δημιουργοῦνται ἐπί μέρους ἐνώσεις εἰς βάρος τῆς μεγάλης, ἡ βούλησι κάθε μιᾶς ἀπό αὐτές τίς ἐνώσεις γίνεται γενική σέ σχέσι μέ τά μέλη της ἀλλά εἰδική σέ σχέσι μέ τό Κράτος. Τέλος, ὅταν μία ἀπ' αὐτές τίς ἐνώσεις γίνεται τόσο μεγάλη πού ἐπιβάλλεται στίς ἄλλες τότε τό ἀποτέλεσμα δέν εἶναι τό σύνολο τῶν μικρῶν διαφορῶν ἀλλά μία μοναδική διαφορά. Κι ἔτσι δέν ὑπάρχει πιά

4. Τοῦτο γίνεται χειρότερον ὅταν ἕνα ἐκλογικό σύστημα ἐπιτρέπει στό 40% τοῦ λαοῦ νά σχηματίζει παντοδύναμη Κυβέρνησι μέ συντριπτική πλειοψηφία στό Κοινοβούλιο, ὅπως συμβαίνει στήν Ἑλλάδα.

Γενική Βούλησι καί ἡ γνώμη πού ἐπικρατεῖ εἶναι μία εἰδική γνώμη» (II, 3). Αὐτό βέβαια σημαίνει ὅτι τότε αἶρεται καί ἡ ἔννοια τῆς δημοκρατίας. Ἡ ἀρχή αὐτή τοῦ Ρουσσώ πράγματι ἐκφράζει μία συντριπτική κριτική κατά τοῦ «Σοσιαλιστικοῦ Συντάγματος» ὅπως ἰσχύει τοῦτο σήμερα στίς χώρες τοῦ «σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ». Καί ἐξηγεῖ ἀκριβῶς τό πῶς ἔχει ἐπέλθει ὁ θάνατος τῆς Δημοκρατίας στίς Πολιτείες ἐκεῖνες πού ἀποκαλοῦνται «μαρξιστικές λαϊκές δημοκρατίες». Ὁ Μίλλ, βεβαίως, μιλώντας στήν ἐποχή του διεῖδε τόν κίνδυνο τῆς δημοκρατίας ἀπό τήν κατάθλιψι καί κατασίγασι τῶν μικρῶν μειοψηφιῶν. Τοῦ ἦταν ἀδύνατο νά προβλέψει ὅτι τό κακό θά μπορούσε νά ἐπεκταθεῖ σέ σημεῖον ὥστε μία σχετική μειοψηφία νά φθάσει νά ἐπιβληθεῖ ἀκόμη καί στήν πλειοψηφία (εἴτε μέ τήν συστηματική παραπλάνησι, εἴτε μέ τήν βία) ὅπως τοῦτο συμβαίνει σήμερα στίς μαρξιστικές «δημοκρατίες».

*
* *

Ἐνας ἄλλος κίνδυνος εἶναι αὐτός πού ἀπορρέει ἀπό τό ἐκάστοτε πνευματικόν ἐπίπεδο τῶν ἀντιπροσώπων. Ἐδῶ ὁ Μίλλ παραδέχεται πῶς αὐτοί πού ἐκλέγονται θά εἶναι πράγματι αὐτοί πού διαθέτουν τοπικήν ἐπιβολήν ἢ χρηματικά μέσα για τοπική διαφήμισι καί προπαγάνδα. Ἡ ἀκόμη καί ἐκεῖνοι πού προβάλλονται μέ ἰδιοτελῆ πρόθεσι ἀπό τόν μηχανισμό τοῦ κόμματος. Βλέπουμε ὅτι οἱ φόβοι τοῦ Μίλλ ἐξακολουθοῦν νά ἰσχύουν ἀκόμη καί σήμερα χωρίς νά ἔχει βρεθεῖ κατάλληλη θεραπεία. Ἀλλ' ἀσφαλῶς, ὅταν ἡ κατάσταση αὐτή συμβιβάζεται μέ τό ἰδιοτελές συμφέρον τῶν κομμάτων καί τά κόμματα κυριαρχοῦν στήν πολιτική ζωῆ, ποιός θά προτείνει τήν θεραπεία; Ἡ πρόσφατη κατάργησι τοῦ σταυροῦ προτιμήσεως ἀπό τό μαρξιστικό κόμμα στήν Ἑλλάδα, ἄν καί ἀναιρεῖ τά δύο πρῶτα μειονεκτήματα πού προτείνει ὁ Μίλλ, ὅμως ἐντείνει τόν κίνδυνον ἀπό τό τρίτο. Ὁ Ἀρχηγός τοῦ κόμματος ἐπιβάλλει τόν ἄνθρωπο πού εἶναι καί ὁ περισσότερο πειθήνιος στά κελεύσματά του καί ἀσφαλῶς ἡ ἔντασις αὐτοῦ τοῦ προσόντος εἶναι πάντοτε ἀντιστρόφως ἀνάλογη πρός τήν προσωπικότητα καί τό πνευματικόν ἐπίπεδο τοῦ φορέως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐάν μέ τό ἰσχύον σύστημα ἡ ἀντιπροσωπευσις εἶναι ἀμφίβολη, μέ τήν κατάργησι τοῦ σταυροῦ θά εἶναι τελείως ἀνύπαρκτη. Ἐδῶ πλέον, για νά χρησιμοποιήσουμε μίαν ἐκφρασι τοῦ Μίλλ, δέν πρόκειται για πραγματική δημοκρατία ἀλλά για ἀπατηλό θέατρο δημοκρατίας. Ἐντός ὀλίγου θά ἔχουμε ἕνα θλιβερό συνονθύλευμα ἀπό ἄβουλους βουλευτές πού θά βολεύονται ἄβουλα σέ μίαν ἄβουλη Βουλή. Τοῦτο σημαίνει ἀποκρουστική τυραννίδα — καί εἶναι ἀκριβῶς ἡ κατάστασι πού ἔχει ἐπιβληθεῖ στήν σημερινή Ἑλλάδα ἀπό τό μαρξιστικό κόμμα πού εὐρέθη στήν ἐξουσία. Ἡ μορφή τῆς «κοινοβουλευτικῆς ἀπόλυτης μοναρχίας» εἶχε καταστει πραγματικότης.

Ἀπαραίτητη λοιπόν προϋπόθεσι σέ μία Δημοκρατία εἶναι ἡ ἐξασφάλισις ἀντιπροσώπων ἀνωτάτου πνευματικοῦ ἐπιπέδου πού θά ἐκπροσωποῦν ὅλες τίς τάσεις. Ἐπί πλέον, ὅτι τό Κοινοβούλιο θά παίζει ἐνεργό ρόλο στήν νομοθετικήν ἐξουσία μέ ἀντιπροσώπους πού θά ἔχουν ἴδιαν ὄντοτητα καί πνευματικό κύρος. Ἀτυχῶς, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ στήν πράξι, οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη προϋπόθεσις εἶναι δυνατόν νά ἐξασφαλισθεῖ μέ τό ἰσχύον σύστημα. Τό κοινοβουλευτικό ἀντιπροσωπευτικό σύστημα ἔχει ὁμολογουμένως ἀποτύχει στήν πράξι, ἔχει παραβιάσει τήν ἔννοια τῆς δημοκρατίας καί, συνεπῶς, ἔχει ἀνάγκη σημαντικῶν μεταρρυθμίσεων⁵. Ὁ Μίλλ, ἤδη πρὶν ἀπό ἕνα αἰῶνα, εἶχε διαπιστώσει ὅτι «ἡ φυσική τάσι τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς Πολιτείας κατευθύνεται πρὸς τήν συλλογική μετριότητα». Ἄν τοῦτο εἶναι ἀληθές σέ χῶρες ἀνωτάτου πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, εἶναι ἰδιαίτερα ἐπείγον σέ χῶρες πού μαστίζονται ἀπό μίαν ὑποβαθμισμένην Παιδεία.

Τί εἶναι δυνατόν νά νοεῖται μέ τήν φράσι «ἀνώτατο πνευματικόν ἐπίπεδο» καί «Παιδεία»; Σέ παρόμοιες περιπτώσεις εἶναι καλό νά ἀρχίσει κανεὶς νά προβάλλει τίς ἀκραῖες θέσεις, θετικές καί ἀρνητικές, ὥστε νά μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά συλλάβει τήν ὀρθή θέσι τοῦ μέσου ὄρου⁶. Γιά τήν «θετική» πλευράν ἴσως ὁ ἴδιος ὁ Μίλλ μπορεῖ νά χρησιμεύσει γιά παράδειγμα. Γεννήθηκε τό 1806. Σέ ἡλικία 3 ἐτῶν ἐμάθαινε τήν ἀρχαίαν ἑλληνική. Μέχρις ἡλικίας 8 ἐτῶν εἶχε διαβάσει ὀλόκληρο τόν Πλάτωνα καί Ἡρόδοτο καί μεγάλο μέρος τοῦ Ξενοφῶντος καί Λουκιανῶ. Μέ διαλείμματα μελέτης Ἀγγλικῆς, Ἱστορίας, Μαθηματικῶν καί Λατινικῶν πού παρενεβάλλοντο «γιά νά τόν ...ξαλαφρώσουν», συνεχίζει τίς ἑλληνικές σπουδές καί διαβάζει Ὅμηρο, Θουκυδίδη, Σοφοκλή, Εὐριπίδη, Ἀριστοφάνη, Δημοσθένη, Αἰσχίνη, Λυσία καί τήν *Ρητορική* τοῦ Ἀριστοτέλους. Σάν παιδικό παραμῦθι ἀντάξιο τῆς ἡλικίας του ἐδιάβαζε μέ ἐνδιαφέρον τόν *Ροβινσῶνα Κροῦσο*. Ἀκολουθῶς ἐπεδόθη στήν Λογική, Φιλοσοφία καί Ψυχολογία. Σέ ἡλικία 12 ἐτῶν ἦταν ἤδη δόκιμος οἰκονομολόγος. Δάσκαλός του ἦταν ὁ πατέρας του Τζέημς Μίλλ ὁ ὁποῖος μέ συνεχεῖς ἐρωτήσεις καί συστηματική ἐφαρμογή τῆς Σωκρατικῆς Μαιευτικῆς ἀνέπτυξε πολύ σύντομα τίς πνευματικές δυνάμεις καί τήν κρίσι τοῦ νεαροῦ Τζῶν σέ σημεῖον ἐκπληκτικό. Πολλοί λέγουν ὅτι τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ Τζῶν Στούαρτ Μίλλ ἦταν ἰδιοφυῖα. Τό πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Τζῶν ἔγινεν ἰδιοφυῖα διότι ἀκριβῶς ἐπετεύχθη τοῦτο. Τήν ἴδιαν ἐξήγησιν ἔχει δώσει ἄλλωστε καί ὁ ἴδιος, πρᾶγμα πού θά μπορούσε νά παραδειγματίσει πολλούς ἀπό τούς «ἀναμορφωτές» τῆς

5. Βλ. Κεφ 6.

6. Τήν μέθοδο αὐτή τῆς προβολῆς τῶν ἀκραίων θέσεων (ἀνώτατα-κατώτατα ὄρια) γιά τήν διαπίστωσι τοῦ κοινοῦ μέσου ὄρου ἐκθέτω στό βιβλίον μου *Νέοι Σωκρατικοὶ Διάλογοι*, σελ. 72. κ.ε.

σύγχρονης ἑλληνικῆς Παιδείας. (Σάν παράδειγμα τῆς ἀκραίας «ἀρνητικῆς» πλευρᾶς ἡ σύγχρονη πολιτική ζωὴ ἔχει νά μᾶς δώσει πολλές ἐνδείξεις).

Γιατί ὁ Μίλλ ἐπιμένει σχετικὰ μέ τόν δημιουργικό ρόλο τῆς μειοψηφίας πού θέτει ὡς ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς δημοκρατίας; «Στήν ψεύτικη δημοκρατία», γράφει, «ἡ ὁποία ἀντί νά παρέχει ἀντιπροσώπευσι γιά ὅλους τήν παρέχει μόνο γιά τίς τοπικές πλειοψηφίες, ἡ φωνή τῆς μορφωμένης μειοψηφίας εἶναι πιθανόν ὅτι δέν θά ἐκπροσωπεῖται στήν Βουλὴν, ἐκτός ἂν ὑπάρξουν μέλη τῆς κοινωνίας μέ ἀνώτατη μόρφωσι πού θά ἐδέχοντο νά θυσιάσουν τήν κρίσι τους καί νά καταστοῦν δουλικά φερέφωνα τῶν κατωτέρας συνήθως μορφώσεως παραγόντων ἐνός κόμματος». Ἐπειδὴ οἱ ἄριστοι εἶναι οἱ ἐλάχιστοι θά πρέπει νά ἰσχύει ἕνα ἐκλογικό σύστημα ὅπου οἱ μειοψηφίες πού χάνονται κατὰ τήν τοπική κατανομή θά πρέπει νά συναθροίζονται σέ ἐθνική κλίμακα γιά νά ἐξασφαλίσουν μία κάποια ἀντιπροσώπευσι. Τοῦτο θά ἐνεθάρρυνε τίς ἀτομικές ὑποψηφιότητες τῶν διακεκριμένων οἱ ὁποῖοι, ἂν καί μειοψηφία, θά εἶχαν σημαντικές δυνατότητες ἐπηρεασμοῦ. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς πλειοψηφίας, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μίλλ, «ἀσφαλῶς θά εἶναι μὲν πολυπληθέστεροι καί ἡ ψήφος των θά ὑπερισχύει τῶν ἄλλων, ἀλλά θά μιλοῦν καί ψηφίζουν ἐνώπιον τους καί θά ἔχουν ὑποστει δημοσία τήν κριτική τους». Στό σημεῖον αὐτό ὁ Μίλλ παρασύρεται ἀπό τήν δική του πνευματική καί ἠθικήν ἀνωτερότητα καί φτάνει νά πιστεύει ὅτι ὑπέρτατος κριτής εἶναι τό δίκαιο καί ὁ ὀρθός λόγος καί ὄχι, ὅπως εἶναι πιά σύνηθες, ἡ ἰδιοτελής σκοπιμότης, ἡ ἐμπάθεια, ἡ ἰδεολογική τύφλωσι καί αὐτό πού ἔχουμε ὀνομάσει ἄλλοῦ, ἡ «ψυχοπαθολογική βλακεία»⁷. Γι' αὐτό γράφει: «σέ περίπτωσι διαφωνίας θά ὑποχρεοῦνται νά ἀντικρούσουν τά ἐπιχειρήματα τῶν ἐπαϊόντων μέ τήν ἴδια σκληρή λογική καί θά παραδεχτοῦν ἐνδεχομένως τό λάθος τους. Τά ἀντίθετα ρεύματα θά εὐρίσκονται καθημερινῶς ἀντιμέτωπα καί θά ὑπάρχει μία δίκαιη σύγκρισι τῆς πνευματικῆς ἰσχύος ἐνώπιον τῆς χώρας». Ἀσφαλῶς, ὁ Μίλλ, μέ ὅλη τήν καλή του πίστι, λησμονεῖ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν στόν Σωκράτη τό κῶνειον ἀκριβῶς γι' αὐτούς τούς λόγους!

Ἐν τούτοις ὀρθώτατα θέτει τό πρόβλημα πού χαρακτηρίζει τό βασικό μειονέκτημα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἐπιθυμεῖ ἕνα ἐλεύθερο, ἀνοικτό, βῆμα σέ μία πανεθνική Πνύκα ὅπου τό κάθε ἄτομο θά πρέπει νά μπορεῖ νά ἐπιβάλλει τήν γνώμη του, νά κρίνει καί νά κρίνεται ἐλεύθερα καί εἰς ἐπήκοον ὄλων καί ὅπου ἡ Γενική Βούλησι θά βρίσκει σέ συνεχῆ δοκιμασία. Ἄγνοεῖ ὅτι πρὸς τό ἰδεῶδες αὐτό τῆς ἀνοικτῆς δημοκρατίας βρίσκειται πλησιέστερα ἡ ἐλβετική Πολιτεία μέ τήν συνταγματική ἀρχή τῆς Πρωτοβουλίας καί τοῦ Δημοψηφίσματος, ὅπως εἶδαμε στό Δεύτερο Κεφάλαιο. Καί

7. Γιά τήν ἔννοια τοῦ ὄρου βλ. *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 35.

ἀγνοεῖ ὅτι ἔστω καὶ ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ βρετανικοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος ἢ πραγμάτων τοῦ ιδεώδους αὐτοῦ εἶναι δυνατό νὰ ἐξασφαλισθεῖ μὲ πῶς ἀντικειμενικά κριτήρια καὶ μέσα ὅπως θὰ δοῦμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

Ἀπὸ αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις προβάλλει τὸ γενικὸ πρόβλημα τῆς δημοκρατίας: πῶς θὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ὀρθὴ διακυβέρνησι καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ ἔκφρασι γιὰ τὴν λανθάνουσα Γενικὴ Βούλησι. Ἐφ' ὅσον προτιμήσουμε νὰ θέσουμε κατὰ μέρος τὴν λύσι τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ, ἢ ὁποῖα παρουσιάζει σημαντικὰ προβλήματα, θὰ περιορίσουμε τὶς παρατηρήσεις στὰ ἰδιαίτερα προβλήματα πού ἐμφανίζει ἡ λύσι τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας. Ὁ Πλάτων ἐπίστευσε ὅτι τὰ δεινὰ αὐτοῦ τοῦ κόσμου θὰ ἐκλείψουν ἐφ' ὅσον οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσουν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσουν. Μὲ τὴν ἔννοια «φιλόσοφοι» βεβαίως ὁ Πλάτων δὲν θέλει νὰ ὑποδηλώσει τοὺς καθηγητὲς τῆς φιλοσοφίας διότι γιὰ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἰσχύει μᾶλλον ὁ ὀρισμὸς τοῦ Γάλλου κωμικοῦ Φερνάν Ρενώ: «φιλόσοφοι εἶναι αὐτοὶ πού σκέπτονται τὶς σκέψεις τῶν ἄλλων»⁸. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, «φιλόσοφος», γιὰ νὰ συντομεύσουμε ἀπλουστεύοντας τὸν ὀρισμὸ, εἶναι «αὐτὸς πού δὲν κάνει ποτέ λάθος διότι γνωρίζει τὴν ὀρθὴ μέθοδο ἀποκαλύψεως τῆς ἀλήθειας» — ὅχι τῆς σχετικῆς καὶ πρόσκαιρης ἀλήθειας ἀλλὰ ἐκείνης πού ἰσχύει μόνιμα στὴν σφαῖρα τοῦ ὄντως ὄντος. Πολλοὶ παρόμοιοι φιλόσοφοι κατὰ καιροὺς ἔτυχε νὰ βασιλεύσουν, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα στὴν Σικελία μέχρι τὸν Μάρκον Αὐρήλιο ἢ τὸν Μάρξ, ἀλλὰ τὰ δεινὰ αὐτοῦ τοῦ κόσμου δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν πρόθεσι νὰ ἐκλείψουν. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ ὅτι γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τοῦ ὁποῖου τὸ λογικὸ διέπεται ἀπὸ τὴν μοιραία Κατηγορία τοῦ Περιορισμοῦ, ἢ γνῶσι τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας ἢ ὁποῖα προϋποθέτει «ἐνόρασι τοῦ παντός ταυτοχρόνως» εἶναι ἀνέφικτη. Κατὰ συνέπεια τὸ σφάλμα τοῦ «ἐντοπισμοῦ τῆς προσοχῆς» καθίσταται κανὼν μὲ καθολικὴν ἰσχύ⁹. Ἀπομένει νὰ δοῦμε τί μπορεῖ νὰ συμβεῖ μὲ τὰ δεινὰ αὐτοῦ τοῦ κόσμου ὅταν, στὴν καθολικὴ δημοκρατία, δὲν βασιλεύουν πιά οἱ πεφωτισμένοι δεσπότες ἢ οἱ πλατωνικοὶ φιλόσοφοι, ἀλλὰ βασιλεύει ὁ λαός! Τοῦτο θέτει στὸ πρωταρχικὸ πρόβλημα καὶ τὴν κύρια προϋπόθεσι τῆς Δημοκρατίας — ἀλλὰ μὲ αὐτὸ θὰ ἀσχοληθοῦμε διὰ μακρῶν σὲ ἄλλην ἐργασία.

8. Ἐὰν μὴ παρανοηθεῖ ὁ ὀρισμὸς: ὑπάρχουν καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας πού εἶναι φιλόσοφοι ὅπως ὑπάρχουν καὶ φιλόσοφοι πού δὲν εἶναι καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας. Στὴν ἐρώτησι «ποῖοι καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας εἶναι φιλόσοφοι» ἀπαντᾷ ἀδίστακτα ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι πού κατανοοῦν τὸν ἀνωτέρω ὀρισμὸν!

9. Γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ «ἐντοπισμοῦ τῆς προσοχῆς» βλ. Ἡ Προπαγάνδα, σελ. 88 κέ. Γιὰ τὴν γενικώτερη φιλοσοφικὴ θεμελίωσι τοῦ γνωσιολογικοῦ προβλήματος βλ. τὰ βιβλία μου Νέοι Σωκρατικοὶ Διάλογοι καὶ Στροφές καὶ Ἀντιστροφές καθὼς καὶ τὸ *Théorie de l' espace*.

*
* *

Ἐκεῖνο πού ἔχει τώρα καταστρεῖ βέβαιον εἶναι ὅτι ὑπάρχει μία Γενικὴ Βούλησι πού ταυτίζεται μὲ τὸ Γενικὸ Καλό. Ἡ βούλησις αὐτὴ δὲν γνωρίζει μὲ σαφήνεια τὰ μέσα γιὰ τὴν πραγμάτωσι τοῦ «καλοῦ». Ἀναθέτει τὴν διοίκησι σὲ εἰδικούς. Σ' αὐτοὺς ἀνήκει τὸ ἔργο νὰ βροῦν τὰ μέσα πού θὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν πόθο τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως. Ὅλοι ἐπιθυμοῦν τὴν ὑγίαν ἀλλ' ἐναπόκειται στὸν γιατρό νὰ προτείνει τὸ φάρμακο. Βεβαίως, μόνον τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα θὰ κρίνει τὴν ἀξία τοῦ γιατροῦ. Αὐτὸ ὅμως πού συνήθως συμβαίνει εἶναι ὅτι οἱ «εἰδικοί» αὐτοὶ, ἀντὶ γιὰ τὴν εἰδικότητα τοῦ ἐπιστήμονος διαθέτουν μόνον τὴν εἰδικότητα τοῦ «πολιτικοῦ» καὶ τίποτε περισσότερο. Ἡ κατάστασι γίνεται πῶς δύσκολη ὅταν οἱ διαφωνίες προκύπτουν ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὰ μέσα ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸ τοῦ κοινοῦ «καλοῦ». Π.χ., ποῖον εἶναι τὸ ἐπιθυμητὸ κοινὸ καλὸ: ἡ οἰκονομικὴ εὐημερία τοῦ μεγαλύτερου δυνατοῦ ἀριθμοῦ πολιτῶν μὲ συνέπεια τὴν ἀπολύτως γενικὴ πρόοδο (κατὰ τὸ ὀφελμιστικὸ πρότυπο) ἢ ἡ πλήρης ἰσότης τῶν πολιτῶν στὸ ἐπίπεδο τῆς ὀριακῆς ἢ ἐλαχίστης ἰκανότητος ἔστω καὶ ἂν τοῦτο συνεπάγεται ἰσότητα ἀθλιότητος (κατὰ τὸ μαρξιστικὸ πρότυπο); Περαιτέρω, ἂν δὲν ὑπάρχει ὁμοψυχία ἐπιδιώξεων μεταξὺ ἀτόμων, δὲν ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μονολιθικὴ ἐπιδιώξεων οὔτε καὶ σ' αὐτὸ ἴδιο τὸ ἄτομον ὅπως ἔχει ἀποδείξει τὸσον ὁ Φρόντ ὅσο καὶ ὁ Λέ Μπράν. Τὸ ἄτομον ὑπόκειται σὲ ἐπιδράσεις. Σὲ μίαν ἐλεύθερη δημοκρατίαν οἱ ἐπιδράσεις εἶναι πολυσχιδεῖς διότι χαρακτηριστικὸ τῆς δημοκρατίας δὲν εἶναι ἡ «ὁμοψυχία» ἀλλὰ ἡ «πολυψυχία»¹⁰. Μερικὲς φορές ἡ Γενικὴ Βούλησις ὑποβάλλεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν πράξι καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ καθοριστικὴ τῆς πολιτικῆς πράξεως. Ἡ τεχνικὴ τῆς Προπαγάνδας, οἱ μέθοδοι ἐξαπατήσεως, τὰ εὐρήματα τῆς δημαγωγίας, ἢ ὑποβαθμισμένη Παιδεία δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολίες πάνω σ' αὐτό.

Παράδειγμα εἶναι ἡ σημερινὴ Ἑλλάς. Αὐτὴ ὠδηγήθη στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν καταστροφὴ τῆς οἰκονομίας της ἀπὸ τὴν ἀπηνῆ ἐκμετάλλευσι τῆς ἀσάφειας τῆς ἐννοίας τοῦ «γενικοῦ καλοῦ». Ἡ δίωξι τοῦ κεφαλαίου ἐπεβλήθη σάν ἔκφρασι τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως διότι ἡ δημαγωγία ἐξεμεταλλεύθη τὸ φυσικὸ συναίσθημα τοῦ φθόνου τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπήχησι στὴν Γενικὴ Βούλησι. Ἀντίθετα, ἡ μεταπολεμικὴ Γερμανία, μὲ τὴν φιλελεύθερη πολιτικὴν τοῦ Ἐρχαρτ, ἀπέδειξε μὲ τρόπο θεαματικὸ ποιὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος πού ὀδηγεῖ στὴν γενικὴν εὐημερία. Ὅμως κανεὶς σήμερα δὲν τολμᾷ στὴν Ἑλλάδα νὰ προτείνει ἢ νὰ προφέρει κἂν τὸ μόνον ἀληθινὸ μέσον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως πού εἶναι ἓνα καὶ μοναδικὸ καὶ ἔχει πολλα-

10. Βλ. Παράρτημα § 4, II.

πλῶς δοκιμασθεῖ στήν πράξι: τήν προσέλκυσι καί ἐνίσχυσι τοῦ διεθνοῦς κεφαλαίου καί τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας χωρίς καμία κρατική παρέμβασι (ἐκτός βεβαίως ἀπό μίαν ἐκσυγχρονισμένην ἐργατική καί κοινωνική νομοθεσία). Ἔχει πλέον ἀποδειχθεῖ, μέ ἀτελείωτη σειρά διεθνῶν πειραμάτων, ὅτι μόνον ὁ ἰδιώτης ἐπιχειρηματίας διαθέτει προοδευτική βούλησι, πρωτοβουλία καί εἰδικές γνώσεις. Ἄν δέν βλέπουμε τό παράδειγμα τῆς Γερμανίας, ἄς προσπαθήσουμε νά σκεφθοῦμε ποῦ θά ἦταν ἡ ἑλληνική Ναυτιλία καί, συνεπῶς ὁ ἀριθμός τῶν ἀτόμων ποῦ ἐργάζονται καί ἀμείβονται πλουσιοπάροχα σ' αὐτήν, ἄν εἶχεν ἐξαρτηθεῖ ἀπό τήν κρατική παρέμβασι ἢ τά «συμβούλια τῶν ἐργατῶν» ποῦ «συμμετέχουν στίς ἀποφάσεις»!! Τά ἄμεσα ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐφάνηκαν ὄχι μόνο στήν Γερμανία τοῦ Ἐρχαρτ, τήν Ἀγγλία τῆς Θάτσερ καί τήν Ἀμερική τοῦ Ρήγκαν ἀλλά καί σ' αὐτήν τήν ἴδια τήν Ἑλλάδα ὅταν κατά τήν περίοδο 1955-1973 ἡ οἰκονομία ξεπέρασε τό πατροπαράδοτο φράγμα τῆς ὑποαναπτύξεως καί ἔφθασε, μέσα σέ μίαν εἰκοσαετία, τό κατά κεφαλήν εἰσόδημα ἀπό τά 400 στά 4.300 δολλάρια.

Ὁ Τόμας Πέην τό 1790, ὅταν ἐτίθεντο οἱ βάσεις τοῦ Ἀμερικανικοῦ θαύματος, εἶχε πεί ὅτι «ἐπιθυμεῖ μίαν Κυβέρνησι ποῦ κυβερνᾷ λίγο, στοιχίζει λίγο καί ἀφήνει στή φύσι ν' ἀκολουθήσει τόν δρόμο τῆς». Σήμερα ὅμως ὅλοι ἀκολουθοῦν τήν δημαγωγία χωρίς νά ἔχουν δική τους προσωπικότητα. Ἴσως ὁ λαός ἀντιληφθεῖ κάποτε, ὅταν ἡ διαρκῶς αὐξανόμενη ἐξαθλίωσι θά ἔχει φθάσει στό ἔσχατο σημεῖον, ὅτι ἐξηπατήθη. Ὁ Λίνκολν ἐπίστευεν ὅτι ἕνας λαός δέν μπορεῖ νά πλανᾶται ἐπ' ἄπειρον. Ἀλλά τό ἀτύχημα εἶναι ὅτι ὅταν ὁ λαός αὐτός τελικῶς ἀφυπνισθεῖ, δέν θά ἔχει πλέον ἐλεύθερα τά χέρια γιά νά δράσει. Ὁ ἀπολυταρχισμός θά ἔχει πλέον ἐδραιωθεῖ μέ πρότυπο τό προσφάτως ἐντατικῶς διαφημιζόμενο «μοντέλο» τῆς Ἀλβανίας! Στήν κατάστασιν αὐτήν ὁ ἑλληνικός λαός θά εἶναι διεθνῶς ὁ μόνος ὁ ὁποῖος θά ἔχει ὀδηγηθεῖ «δημοκρατικά», ἀφοῦ θά ἔχει ἐγκαθιδρύσει μέ ἐκλογές μία «πλειοψηφία» ἢ ὁποία νομίζει ὅτι ἔχει κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στήν μειοψηφία. Οἱ φόβοι τοῦ Τζῶν Στούαρτ Μίλλ ἐνσαρκώνονται στήν σύγχρονη ἑλληνική πραγματικότητα κατά τόν δραματικώτερο τρόπο.

Ἔχει ἤδη λεχθεῖ ἀπό τό 1974 καί ὁ λαός ἔχει περιέργως κωφεύσει: «ἐάν ἡ ἀστική τάξι δέν ἀναγνωρίσει τήν ἥττα τῆς ἡ βία εἶναι ἀναπόφευκτη»¹¹. Ἀσφαλῶς τοῦτο δηλώνει τήν ἄρσι τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Σουμπέτερ, «ἡ δημοκρατική μέθοδος ἐπιδιώκει ὅπως οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα μέ τήν βούλησι τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἔστω καί ἄν ἡ βούλησις αὐτή ἦταν δυνατό νά προσδιορισθεῖ, ἐν τούτοις ἡ ἀπόφασι μέ ἀπλή πλειοψηφία θά

11. Φράσι τοῦ μαρξιστῆ Ἀνδρέα Παπανδρέου στό γαλλικό περιοδικό *Νομβέλ Ὀμπσερβατέρ* τῆς 1.4.1974. Βλ. *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 76 κ.ε.

διαστρέβλωνε τήν λαϊκή βούλησι. Διότι ἡ βούλησι τῆς πλειοψηφίας εἶναι βούλησι τῆς πλειοψηφίας καί ὄχι βούλησι τοῦ λαοῦ». Εἶναι ἡ ἀσάφεια τῆς ἐννοίας Γενική Βούλησις ἀλλά καί ἡ ὄντολογική τῆς πραγματικότητος ποῦ ἐπιτρέπει στήν κοινοβουλευτική δημοκρατία τήν κυριαρχία τῆς δημαγωγίας, τῆς παραπλανήσεως, τῆς ὁμαδικῆς τυφλώσεως καί τῆς κατ' ἐξακολούθησι πολιτικῆς ἀπάτης. Αὐτά, ὡς πρός τά προβλήματα τῆς γενικῆς ιδέας τῆς δημοκρατίας τά ὁποία θά πρέπει νά διεγείρουν σκέψεις γιά τήν ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων.

*
* *

Ἀλλά ὑπάρχουν καί συγκεκριμένα προβλήματα ἐφαρμογῆς. Πρῶτον ἔρχεται τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τό ὁποῖον ἀναλύεται σέ δύο κατηγορίες — 1. πολιτική ἐλευθερία, 2. ἐλευθερία τοῦ λόγου. Ἡ πολιτική ἐλευθερία συνεπάγεται αὐτοκυβέρνησι. Εἶναι ὅμως ἀμφίβολον ἐάν ἡ πρόσκλησι στίς κάλπες κάθε τετραετίαν ἀποτελεῖ αὐτοκυβέρνησι. Μόνον ἡ ἀθηναϊκή ἄμεση δημοκρατία καί ἡ ἑλβετική παραλλαγή τῆς ἐξασφαλίζουν τήν πολιτικήν ἐλευθερία. Στήν Ἑλβετίαν, ὅπως εἶδαμε, κανεῖς νόμος δέν προτείνεται χωρίς προηγουμένη συζήτησι μέ τίς τέσσαρες βασικές ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις: τῶν μεγάλων ἐργοδοτῶν, τῶν μικρομεσαίων, τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν. Τό κύριο σημεῖον εἶναι ὅτι καμία ἀπολύτως ἀπόφασι δέν λαμβάνεται ἀπό τήν Κυβέρνησιν ἄν δέν ἐπιτευχθεῖ συμφωνία ὕστερα ἀπό ἀμοιβαίους συμβιβασμούς¹². Καμία ἀπεργία δέν ἔχει λάβει χώραν. Σέ περίπτωσι διαφωνίας, ὁ λαός ἀποφασίζει κατ' εὐθείαν μέ δημοψήφισμα.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου εἶναι τό ἄλλο ἱερό στοιχεῖο τῆς δημοκρατίας. Σημαίνει ἐλευθερία νά προτείνεις καί ἐλευθερία νά ἀντιτείνεις. Ἐν τούτοις πολλοί φρονοῦν ὅτι τό ἀγαθόν αὐτό δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπεριόριστο. Εἶναι δυνατόν, π.χ., νά ἐπιτρέψουμε διάσπασι τῆς ἐθνικῆς ὁμοφυχίας σέ περίπτωσι πολέμου; Ἔχουμε ἀκόμη καί τό πρόσφατο παράδειγμα τῆς ἑλληνικῆς μαρξιστικῆς Κυβερνήσεως ἢ ὁποία ἀπηγόρευσε τήν ἐμφάνισι τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπολιτευσεως (Γ. Ἀβέρωφ) στήν τηλεόρασι μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι «διχάζει τόν λαόν!»¹³. Κάτι παρόμοιον εἶναι ἀνήκουστο στήν Δύσι ἀλλ' ἀποτελεῖ σταθερό δόγμα στίς χώρες τοῦ «σοσιαλιστικοῦ» ὀλοκληρωτισμοῦ. Σέ μία δημοκρατία, ὅπως διαμορφώνεται κατά τό ἑλληνικό πρότυπο, ὁ

12. Στή σημερινή Ἑλλάδα ὁ «διάλογος» νοεῖται σάν ἀπλή πληροφόρησι τῶν ἐνδιαφερομένων τάξεων (π.χ. ἐμπόρων ἢ μικρομεσαίων ἐπιχειρηματιῶν ἢ καί ἐργατῶν) ἐπί τῶν «ἀποφάσεων τῆς Κυβερνήσεως» οἱ ὁποῖες ἐπιβάλλονται κάτω ἀπό τόν ἀπατηλό μανδῦα τῆς «βουλῆσεως τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας», δηλ. τῶν διορισμένων «βουλευτῶν» ποῦ «ἐκπροσωποῦν» τό 40% τοῦ λαοῦ!

13. Βλ. σχετικῶς ἀνωτ. Κεφ. 3.

λαός δέν είναι δυνατό νά άνέχεται κηδεμόνες πού άποφασίζουν γι' αυτόν τί πρέπει νά άκούσει καί τί όχι. Έάν τό άνέχεται, αυτό σημαίνει ότι γιά τόν λαόν αυτόν ή δημοκρατία δέν έχει καταστεί βίωμα. Καί τοϋτο έχει συμβεί στό παρελθόν καί συμβαίνει κατ' έξακολούθησι στην σημερινή Έλλάδα άκριβώς γι' αυτόν τόν λόγο.

Κατά τό πρόσφατο παρελθόν, ή «Δεξιά» στην Έλλάδα, δηλαδή οί μή μαρξιστικές φιλελεύθερες δυνάμεις, αυτοεφιμάθη μέ άρκετήν άφροσύνη καί άφησε τόν μονόλογο τής Προπαγάνδας στον Μαρξισμό. Παρουσίασε τό πρωτοφανές φαινόμενο νά άναιρέσει τήν έλευθερία του λόγου γιά τόν ίδιο τόν... έαυτό της! Διότι ή έλευθερία δέν άναιρείται μόνον όταν ρητώς άπαγορεύεται. Άναιρείται καί όταν δέν χρησιμοποιείται. Στο άνωτέρω παράδειγμα του Άρχηγού τής Άντιπολιτεύσεως, ή εϋθύνη γιά τήν κατάλυσι τής δημοκρατίας δέν είναι μόνο τής Κυβερνήσεως πού τήν επέβαλε. Είναι καί του Άρχηγού τής Άντιπολιτεύσεως καί, πρό παντός, του Άνωτάτου Άρχοντος πού τήν ήνέχθη. Αυτό είναι μία πρόσθετη άπόδειξις ότι στην Έλλάδα ή δημοκρατία δέν άποτελεί βίωμα. Δύσκολα έκατάλαβε ό όποιοσδήποτε, τήν εποχή εκείνη, τί έσήμαινε ή φράσις τής μαρξιστικής Κυβερνήσεως ότι ό όμιλητής «διχάζει τόν λαόν»¹⁴.

Όπως λέγει ό Μίλλ, «ή άλήθεια κερδίζει περισσότερο από τά λάθη εκείνων πού σκέπτονται παρά από τήν όρθή γνώμη εκείνων πού άπλώς πιστεύουν από συνήθεια, χωρίς νά σκεφθούν». Αυτό σημαίνει ότι ή συζήτησις, ό διάλογος, συντελεί στην διασάφησι των έννοιών καί στην διεύρυνσι του πλέγματος των σχέσεων. Συνήθως άποτελεσμα του διαλόγου, όπως άκριβώς συμβαίνει μέ τήν διαλεκτική μέθοδο, δέν είναι ή νίκη τής μιās θέσεως καί ή ήττα τής άλλης, αλλά μία νέα σύνθεσις¹⁵. Είναι χαρακτηριστικόν ότι στις εκλογές του 1985 ό μαρξιστής Άνδρέας Παπανδρέου άρνήθηκε τόν διάλογο στην τηλεόρασι μέ τόν Άρχηγό τής Άντιπολιτεύσεως Κ. Μητσοτάκη. Όπου ή εκφρασις τής γνώμης έχει μορφή μονολόγου τότε ή δημοκρατία έχει ήδη καταλυθεί.

Άλλά τί θά γίνει σε περιπτώσιν εκτάκτου ανάγκης, πολέμου ή έθνικής κρίσεως; Στο Άμερικανικό Δίκαιο ύπάρχει ή νομολογία του Δικαστου Χόμς ό όποιος επέβαλε τό 1919 τό δόγμα του «σαφούς καί άμέσου κινδύνου». Έν τούτοις, κανείς δέν μπορεί νά πιστοποιήσει ότι αυτό πού ό Δικαστής θεωρεί «σαφές καί άμεσο» δέν είναι πράγματι «άσαφές καί πιθανόν». Ποίος άποφασίζει ποίος είναι πράγματι ό «πλατωνικός φιλόσοφος»; Έφ' όσον διατηρείται ή δημοκρατία, ή έλλειψις έμπιστοσύνης στην ώριμότητα του λαου άποτελεί αντίφασι. Άπό τόν Δήμον πηγάζει τόσον ή άλήθεια όσο

14. Βλ. σχετικώς Κεφ. 3.

15. Για τήν έννοια τής διαλεκτικής βλ. Ό Μαρξιστικός Μύθος, σελ. 99 κ.έ.

καί ή πλάνη, τόσον ή καλή όσο καί ή κακή άπόφασι. Ό Δήμος είναι υπεύθυνος γιά τίς πράξεις του. Έάν ύπάρχει κίνδυνος παραπλανήσεως του λαου, τότε ή θεραπεία δέν είναι ή άφαίρεσι του λόγου αλλά ό πολλαπλασιασμός του λόγου. Η διατηρείται ή δημοκρατία ή καταλύεται. Άλλ' έφ' όσον διατηρείται, ή έλευθερία του λόγου δέν είναι μόνο δικαίωμα. Είναι καί καθήκον. Υπεύθυνοι γιά τήν παραπλάνησι του λαου είναι οί εκάστοτε ήγέτες. Αυτή είναι ή λογική θεμελίωσι τής έθνικής εϋθύνης στην Έλλάδα των ανθρώπων εκείνων οί όποιοι επί μίαν δεκαετίαν έγκατέλειψαν τήν Προπαγάνδα στον μονόλογο του μαρξισμού καί έφίμωσαν τόν αντίλογο ή ύπήρξαν άνίκανοι νά τόν διεξαγάγουν.

[Μου λέγουν άνθρωποι γιά τήν σκέψι των όποιων τρέφω βαθειά εκτίμησι, ότι σήμερα, όπως έχουν τά πράγματα στην Έλλάδα, «αυτό είναι τό κλίμα» καί όφείλει κανείς νά τό ακολουθήσει καί νά προσαρμοσθεί. Αυτό είναι τό κλίμα στο Πανεπιστήμιο, στην Βουλή, στην ύπαιθρο, στην λαϊκή κυριαρχία. Κανείς όμως από τους φίλους αυτούς δέν σκέπτεται ότι τό «κλίμα» στά κοινωνικά καί πολιτικά πράγματα δέν επιβάλλεται από τήν φύσι. Δημιουργείται. Άν είναι αυτό τό κλίμα τότε οί μεγάλοι υπεύθυνοι είναι αυτοί πού τό άφησαν νά δημιουργηθεί. Καί νομίζω ότι άκόμη μεγαλύτερη εϋθύνη έχουν όχι τόσον αυτοί πού τό επέβαλαν (διότι αυτοί, αυτόν τόν σκοπόν είχαν) όσο εκείνοι πού δέν ήταν σε θέσι νά τό άποτρέψουν].

Η ιδέα λοιπόν του περιορισμού τής έλευθερίας του λόγου κάτω από «ώρισμένες συνθήκες» ή διότι «διχάζει τόν λαό» καλύπτει άπολυταρχική νοοτροπία καί μάς επαναφέρει στον πλατωνικό άπολυταρχισμό των «ψευδών των έν δέοντι γιγνομένων». Τοϋτο είναι τό βασικόν δικαιολογητικόν όλων των ολοκληρωτικων συστημάτων. Τό μόνο δυνατόν όριο τής έλευθερίας του λόγου είναι εκείνο πού ταυτίζεται μέ τόν νομικόν όρο τής «ήθικης άυτουργίας». Δηλαδή αυτό πού μπορεί νά άπαγορευθεί είναι ή παραίνεσις σε εγκληματική πράξι, π.χ. δολοφονία του βασιλέως. Άλλά δέν μπορεί νά είναι παράνομη μία παραίνεσις, ή όποία δέν οδηγεί σε συγκεκριμένη εγκληματική πράξιν, όπως π.χ. ή παραίνεσις προς παλινόρθωσι του βασιλέως ή άποπομπή του Κυβερνήτου.

Η κριτική αυτή θεώρησι των προβλημάτων τής δημοκρατίας μάς οδηγεί στην ανάγκη τής έρευνας γιά τήν διαμόρφωσι των δυνατων λύσεων καί αυτό θά εξετάσουμε στο έπόμενο κεφάλαιο.

Ἡ Μικτή Δημοκρατία

Τά μειονεκτήματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, ὅπως τά ἐξετάσαμε στό προηγούμενο κεφάλαιο εἶναι ἐμφανῆ καί ἀναμφισβήτητα, ἐντείνονται δέ ὀλοένα καί περισσότερο. Ἐποιοῦν σωρεῖτην νοσηρῶν καταστάσεων πού μολύνουν τό κοινωνικό, πολιτικό καί πνευματικό περιβάλλον. Χρειαζέται νά τά συνοψίσουμε γιά νά συνθέσουμε τήν γενική ἐποπτεία προτοῦ ἀναζητήσουμε τίς πιθανές λύσεις.

Ἡ διεξαγωγή ἐκλογῶν μόνο κάθε τετραετία σημαίνει ὅτι ὁ λαός ἀσκεῖ τήν «ἐξουσία» του μίαν Κυριακή ὑπογράφοντας ἕνα λευκό γραμμάτιο σέ κάποιον «Ἀρχηγό» πού ἄρχει σέ μία κοινοβουλευτική πλειοψηφία ἢ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό τυφλά ὄργανα διορισμένα καί ἐλεγχόμενα ἀπό αὐτόν. Ἐκτοτε ὁ λαός, ἐπί τέσσερα ἔτη, παραμένει ἄβουλος θεατῆς καί «κυρίαρχος» κατά τό «ντεϊστικό» πρότυπο.

Οἱ βουλευτές πού ἀπαρτίζουν ἕνα παρόμοιο Κοινοβούλιο εἶναι ἀντιπρόσωποι τοῦ κόμματος καί ὄχι τοῦ Δήμου. Δηλαδή τυφλά καί πειθήνια ὄργανα τοῦ «Ἀρχηγοῦ» ἀπό τοῦ ὁποίου τήν εὐμένεια καί καλή προαίρεσι ἐξαρτᾶται ἢ καρριέρα τους καί ὁ βιοπορισμός τους.

Ἡ «πλειοψηφία» μέσα στό Κοινοβούλιο, ἂν καί περιστασιακή, προσωρινή ἢ πλαστή, νομίζει ὅτι ἔχει κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στίς πολλαπλές μειοψηφίες. Ἐτσι μποροῦν καί δεσμεύουν τίς τύχες τους γιά τό παρόν καί τό μέλλον — «χωρίς πισωγυρίσματα».

Ἡ νόθευσι τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν συστηματική παραπλάνησι τοῦ λαοῦ καί τήν συσκότισιν ἢ ἀλλοίωσι τῆς ἐκάστοτε πραγματικῆς καταστάσεως.

Ἡ πλαστή «πλειοψηφία» μιᾶς τετραετίας καθιστᾶ δυνατή τήν παρέμβασι μιᾶς κλίμας μονομερῶν συμφερόντων (τῆς «δεξιᾶς» ἢ τῆς «ἀριστερᾶς») στήν οἰκονομική, κοινωνική καί διοικητική δραστηριότητα. Τοῦτο συνεπάγεται τήν νόθευσι τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως.

Ἡ σύγχυσι στήν ἀρχή τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, μέ τήν παντοδυναμία τῆς πλαστῆς «πλειοψηφίας» τοῦ Κοινοβουλίου ἔχει σάν συνέπεια τήν πραγμάτωσι τοῦ φόβου τοῦ Μοντεσκιέ — δηλαδή τήν συγκέντρωσι τῶν τριῶν ἐξουσιῶν στά χέρια ἑνός «Τούρκου Σουλτάνου».

Ἡ ἄρνησι τοῦ κριτηρίου τῆς Γενικῆς Βουλῆσεως καταλήγει στήν διαίρεσι τοῦ πληθυσμοῦ σέ «νικητές» καί «ἠττημένους» ἢ σέ «ἡμέτερους» καί «ἀντιδραστικούς» μέ τήν ἐπακόλουθη καταπίεσι τῶν μὲν ἀπό τούς δέ.

Ἡ ἠθελημένη παραπλάνησι τοῦ λαοῦ μέ τήν διαστρέβλωσιν ὄχι μόνο τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας ἀλλά καί αὐτῆς ἀκόμη τῆς λογικῆς ἐξεργασίας ἐξασφαλίζεται μέ τήν κυριαρχία τῆς περιπτωσιακῆς καί πλαστῆς κοινοβουλευτικῆς «πλειοψηφίας» πάνω στά κρατικά μέσα ἐνημερώσεως.

Ἡ λῆψις ἐξαιρετικῆς σημασίας ἀποφάσεων βρίσκεται ἀποκλειστικά στά χέρια μιᾶς κλίμας ἢ ἑνός μόνο, ἀμφιβόλου ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως καί ἠθους, φορέως — χωρίς τήν βούλησι καί δυνατότητα διαλόγου γιά τήν ἐπίτευξι μιᾶς διαλεκτικῆς συνθέσεως πού θά ἦταν σύμφωνη μέ τήν Γενική Βούλησι.

Τέλος, ὑπάρχει κίνδυνος ἐπιβολῆς τῆς ἀρχῆς «ἐνός ἀνδρός» πού ὀδηγεῖ εἴτε στήν «κοινοβουλευτικήν ὀλιγαρχία» εἴτε στήν «κοινοβουλευτικήν ἀπόλυτη μοναρχία».

Ὅλ' αὐτά εἶναι τά κύρια φαινόμενα πού χαρακτηρίζουν τήν σύγχρονη ἐφαρμογή τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ. Ἐπειδή στήν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ τό γενικώτερο πνευματικό κλίμα πού ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπό μίαν ἐκτάκτως ὑποβαθμισμένη Παιδεία, τά φαινόμενα αὐτά εἶναι ἰδιαίτερα ἐμφανῆ καί ἔντονα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τό Κοινοβουλευτικό Σύστημα στόν τόπο μας, ὅπως ἐφαρμόζεται ἤδη, ἀποτελεῖ μία βάνουσι ἀναίρεσι τῶν στοιχειωδῶν κανόνων τῆς δημοκρατίας.

*
* *

Πῶς εἶναι δυνατό νά βελτιωθεῖ τό κοινοβουλευτικό σύστημα ὥστε νά συμβιβᾶσει τίς σύγχρονες συνθήκες μέ τό ἰδεώδες τῆς ἀμείωτο δημοκρατίας πού διεμόρφωσε τό ἑλληνικό πρότυπο; Μίαν ἐντελῶς νέα λύσι συνιστᾶ τό σύστημα τῆς Μικτῆς Δημοκρατίας. Μπορεῖ νά παρατηρηθεῖ ἐκ προοιμίου ὅτι τά κόμματα, τά ὁποία ἀποτελοῦν ἐδραιωμένο ἐπαγγελματικό καθεστῶς, δύσκολα θά ἐπέτρεπαν τήν ἐλεύθερη συζήτησι, προσαρμογή καί ἀναθεώρησι τοῦ συστήματος, σύμφωνα μέ τίς τοπικές συνθήκες. Ἡ ἀναγνώρισις ἑνός «αἰσυμνήτου» σήμερα θά ἦταν μόνον οὐτοπία ἐάν μποροῦσε νά προταθεῖ. Θά ἦταν ὅμως δυνατόν οἱ κεντρικές ἰδέες τοῦ συστήματος νά ἐπιβληθοῦν κατά τρόπον ἀνεξάρτητον ἀπό τήν βούλησι τῶν κομμάτων καί νά ἐπικυρωθοῦν μέ δημοψήφισμα.

Τό σύστημα Μικτῆς Δημοκρατίας πού θά ἐκθέσουμε εἶναι βαθύτατα ἐπηρεασμένο ἀπό δύο μορφές δημοκρατίας, ὅπως τίς ἀναλύσαμε στά προηγούμενα κεφάλαια: τήν ἑλληνική καί τήν ἑλβετική. Ἐν

τούτοις, δέν καταργεί τόν βρετανικό κοινοβουλευτισμόν αλλά επιδιώκει τήν προσαρμογή του στό άθηναικό και έλβετικό πρότυπο. Από αυτό άπορρέει μία νέα μορφή Δημοκρατίας, πού συμπίπτει «ώς επί τό πλείστον» μέ τήν έννοια τής Δημοκρατίας, και καλείται μικτή λαϊκή κυριαρχία. Τό σύστημα κατ' άρχήν αναφέρεται στις προτάσεις του Μίλλ. Καί, ιδίως, πρώτον, στην υποβάθμισι του Κοινοβουλίου όπου δέν γίνεται έπαρκής έλεγχος του μορφωτικού επιπέδου των βουλευτών. Δεύτερον, στον φόβο τυραννίας τής πλειοψηφίας επί τής μειοψηφίας.

Ακολουθως τονίζει τά εξής δύο σοβαρά μειονεκτήματα του συστήματος πού ισχύει σήμερα. Τό πρώτον είναι ή κατάργησι τής συνοχούς λαϊκής κυριαρχίας. Όπως τό έχουμε πει, ο λαός άσκει τήν πολιτικήν έξουσίαν έφ' άπαξ και έκτοτε επί μίαν τετραετία δέν έχει τίποτε πλέον νά πράξει από τό νά κοιτάει τήν τηλεόρασι και νά διαβάζει τόν «κυβερνητικό» τύπο. Τό δεύτερον είναι ή νόθευσι τής ιδέας τής αντιπροσωπεύσεως. Οί βουλευταί καθίστανται πειθήνια όργανα του Άρχηγού και τής κλίκας πού τόν περιβάλλει. Δέν αντιπροσωπεύουν τήν λαϊκήν βούλησιν έναντι του κόμματος άλλ' αντίθετα, τήν κομματικήν βούλησιν έναντι του λαού. Αντί νά καθοδηγούν τό κόμμα κατά τήν βούλησιν του λαού, εξαπατούν τόν λαόν σύμφωνα μέ τήν βούλησιν του Άρχηγού του κόμματος.

Στά άνωτέρω τέσσερα κύρια μειονεκτήματα προστίθενται τά λοιπά τά όποία άπαριθμήσαμε στην άρχή του κεφαλαίου. Για όλα αυτά τά μειονεκτήματα τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας έχει συγκεκριμένες προτάσεις πού οδηγούν στην επαναστατική μεταρρύθμισι του ισχύοντος Κοινοβουλευτισμού.

Για τά πρώτα τέσσερα κύρια μειονεκτήματα τό σύστημα προτείνει τά εξής: Αρχικώς αναγνωρίζεται ή Βασική Βουλή μέ τό αυτό σχήμα όπως μέχρι τώρα. Ειδικώς όρίζεται ότι ο αριθμός των βουλευτών δέν μπορεί νά είναι άνωτερος από 200, ιδίως σε χώρες όπως ή Έλβετία ή ή Έλλάς των όποιων ο πληθυσμός δέν υπερβαίνει τά 10 έκατ. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για τήν επιλογή των βουλευτών όπου έκτός από τίς συνήθεις διατάξεις (π.χ. άρθρ. 55 του ελληνικού Συντάγματος του 1975) προστίθεται σαν άναγκαία προϋπόθεσι και ή κατοχή Πτυχίου Άνωτάτης Σχολής.

Έκλογικό σύστημα είναι όπωσδήποτε ή άπλή αναλογική για τήν επίλυση του προβλήματος των μειοψηφιών. Θα δοϋμε πιο κάτω πως τουτο δέν επηρεάζει τήν σταθερότητα των Κυβερνήσεων. Έφ' όσον ένα κόμμα δέν συγκεντρώνει άρκετόν αριθμό ψήφων κατά περιφέρεια για τήν εκλογή βουλευτου τότε οι ψήφοι σε όλόκληρη τήν επικράτειαν άθροίζονται και έφ' όσον τό ποσοστόν υπερβαίνει τό 2% του συνόλου των ψήφων, τότε εκλέγεται όπωσδήποτε αναλογικός αριθμός βουλευτών.

Ακολουθως τό σύστημα επιβάλλει τόν σχηματισμό Κυβερνήσεως Συνασπισμού από όλα τά κόμματα τά όποια έχουν εξασφαλίσει τουλάχιστον τό 20% των ψήφων ενιαίως σε όλόκληρη τήν επικράτεια. Μέ τόν τρόπον αυτόν, ο όποιος άποτελεί παραλλαγή του δοκιμασμένου στην πράξι έλβετικού συστήματος, επιτυγχάνεται ή εξασθένησι τής δημαγωγίας και άνευθυνότητος πού χαρακτηρίζει τά κόμματα τής ισχυρής αντιπολιτεύσεως, όπως έχει δείξει ή ελληνική πραγματικότητα. Διότι ποιός άσυνείδητος δημαγωγός, υπό τό σχήμα αυτό, θα μπορούσε πλέον νά δηλώσει «βυθίσατε τό Χόρα»; Παράλληλα, τό σύστημα τουτο εξασφαλίζει τήν σταθερότητα τής Κυβερνήσεως. Βεβαίως, ή κατανομή των Υπουργείων θα πρέπει νά γίνεται άντικειμενικά, σύμφωνα μέ θεμελιωμένες συνταγματικά διατάξεις. Έτσι, π.χ., ο αριθμός των Υπουργών όρίζεται σε 15-20, τά δε Υπουργεία κατανέμονται αναλογικά κατά τό ποσοστό των κομμάτων πού θα περιληφθούν στην Κυβέρνησι Συνασπισμού. Τό είδος του Υπουργείου επιλέγεται κατά σειράν από τό κόμμα άνάλογα μέ τήν ποσοστιαία προτεραιότητα. Έτσι, τό κόμμα πού έφερε τό μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων εάν δικαιούται, π.χ., 8 Υπουργεία, διαλέγει τά Υπουργεία πού θέλει, ακολουθεί στην επιλογή των Υπουργείων πού άπομένουν τό δεύτερο κατά σειράν κόμμα κ.ο.κ. Οί κυβερνητικές αποφάσεις λαμβάνονται κατά τήν άπόλυτη πλειοψηφία των μελών του Υπουργικού Συμβουλίου.

Παράλληλα όμως προς τήν «Βασική Βουλή» από τήν όποία προέρχεται ή Κυβέρνησι, τό σύστημα προβλέπει τήν δημιουργία μιας άνεξάρτητης «Τεχνικής Βουλής» πού άπαρτίζεται από τεχνοκράτες και έμπειρογνώμονες και έχει προβουλευτικές άρμοδιότητες. Οί βουλευτές τής Βουλής αυτής είναι, άποκλειστικώς, επιστήμονες μέ τήν άνώτατη δυνατή μεταπτυχιακή μόρφωσι και μέ εξάσκησι και πείρα στον αντίστοιχο κλάδο τους τουλάχιστον δέκα έτών. Κατώτατον όριο ήλικίας όρίζεται τό 45ον έτος. Επί πλέον, στην ίδια Βουλή, τό σύστημα προβλέπει εκπροσώπους (άλλά μέ τά θεθέντα μορφωτικά προσόντα) των τεσσάρων βασικών επαγγελματικών οργανώσεων — δηλαδή των μεγάλων εργοδοτών, των μικρομεσαίων ιδιοκτητών μέσω παραγωγής και έμπορίου, των εργατών και άγροτών. Πλήν των τελευταίων, πού θα προτείνονται από τίς αντίστοιχες επαγγελματικές οργανώσεις, οι λοιποί θα υποβάλλουν υποψηφιότητα άτομικώς και χωρίς κομματικήν εξάρτησι. Θα υπογράφουν δε υπεύθυνη δήλωσιν (όπως τουτο συνηθίζεται για τους διεθνείς υπαλλήλους του ΟΗΕ) ότι καθ' όλη τήν θητεία τους δέν θα επιδιώξουν ή άποδεχθούν όποιανδήποτε έπιρροήν από κόμμα, όργανωσιν ή κυβέρνησι, αλλά θα κρίνουν πάντοτε κατά τήν επιστημονική και έντική τους συνείδησι. Οί υποψηφιότητες θα υποβάλλονται στον Άνώτατον Άρχοντα ο όποιος θα καταρτίζει πινάκιον κατά τόν έλεγχο των προσόντων. Ο

ἀριθμός τῶν ἐπιλεγομένων ὀρίζεται σέ 100¹.

Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ ἐντός τῆς Βουλῆς θά καταρτίζουν ἐπιτροπές εἰδικότητων πού ἀντιστοιχοῦν στά γενικά θέματα τῆς Πολιτείας (οἰκονομολόγοι, νομομαθεῖς, τεχνικοί, καλλιτέχναι, φυσικοὶ ἐπιστήμονες, φιλόσοφοι κ.λπ.). Ἀντικειμενικὸ κριτήριον ἐπιλογῆς τῶν εἰδικότητων μπορεῖ νά εἶναι οἱ ἀντίστοιχες Σχολές τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων τῆς χώρας. Δικαιοδοσία τῆς Τεχνικῆς Βουλῆς θά εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων πού προτείνονται ἀπό τὴν Κυβέρνησι ἢ πού ὀπωσδήποτε πρόκειται νά ὑποβληθοῦν σέ δημοψήφισμα, ἀλλὰ καὶ ἡ πρωτοβουλία ἐντός τῆς Βουλῆς γιὰ τὴν εἰσαγωγή νομοσχεδίων ἢ καὶ προτάσεων ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἀρμοδίων ἐμπειρογνομῶνων πού ἀποφασίζει κατ' ἀπόλυτη πλειοψηφία, τὰ νομοσχέδια, ὅπως ἔχουν τυχόν τροποποιηθεῖ, ὑποβάλλονται στὴν ὀλομέλεια τῆς ἰδίας Βουλῆς πρὸς συζήτησι καὶ ψήφισι. Ἐφ' ὅσον καὶ ὅπως ἐγκριθοῦν, ὑποβάλλονται πρὸς συζήτησι καὶ ψήφισι στὴν Βασικὴ Βουλὴ. Σέ περίπτωσι διαφωνίας μεταξύ τῶν δύο Βουλῶν ἢ καὶ τῆς Κυβερνήσεως, τὸ ἀρχικὸ νομοσχέδιο καὶ ἐνδεχομένως ἀντισχέδιον αὐτοῦ ὑποβάλλονται ὑποχρεωτικῶς σέ ἐθνικὸ δημοψήφισμα.

Τὸ σύστημα τῆς Μικτῆς Δημοκρατίας ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα Πρωτοβουλίας γιὰ τὴν εἰσαγωγή νομοσχεδίων ἢ προτάσεων ἀναθεωρήσεως διατάξεων τοῦ Συντάγματος — 1ον, στὴν Κυβέρνησι, 2ον, σέ κάθε βουλευτὴν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης Βουλῆς ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἔχει τὴν συγκατάθεσι τουλάχιστον 10 βουλευτῶν καὶ 3ον σέ ὅποιονδήποτε πολίτην ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἔχει συγκεντρώσει 100.000 ὑπογραφές ἄλλων πολιτῶν (ὅπως συνηθίζεται στὴν Ἑλβετία). Ἡ τελευταία Πρωτοβουλία (πολιτῶν) μπορεῖ νά ἀφορᾷ καὶ σέ θέμα καταργήσεως ψηφισθέντος νόμου ἐφ' ὅσον ἡ ψήφισι του δέν ἔχει γίνεσι μὲ δημοψήφισμα. Κάθε πρότασι Πρωτοβουλίας ἀκολουθεῖ διαδικασίαν ὑποβολῆς ἀρχικῶς στὴν Κυβέρνησιν ἢ ὁποία τὴν ἐπεξεργάζεται, τὴν ἐγκρίνει ἢ ἀπορρίπτει ἢ προτείνει ἀντι-σχέδιον. Ἡ ἀρχικὴ Πρωτοβουλία καὶ ἡ εἰσήγησι τῆς Κυβερνήσεως ὑποβάλλεται ἀκολουθῶς στὴν Τεχνικὴ Βουλὴ καὶ, ἀπὸ ἐκεῖ, στὴν Βασικὴ Βουλὴ. Ἐάν ἡ Πρωτοβουλία δέν ἐγκριθεῖ ὡς ἔχει ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι καὶ τίς δύο Βουλές τότε αὐτὴ καὶ οἱ προτάσεις ἢ τὸ ἀντισχέδιον ὑποβάλλονται σέ ἐθνικὸ δημοψήφισμα². Εἶναι ἀνάγκη νά τονισθεῖ αὐτὸ πού ἀποτε-

1. Ἡ ἐπιλογὴ γίνεται μὲ κλῆρο κατὰ τὴν ἀναλογία κάθε εἰδικότητος. Ἡ ἐκλογὴ μὲ κλῆρο ἦταν, ὅπως εἶδαμε, γνωστὴ στὴν ἀθηναϊκὴ Πολιτεία γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῶν βουλευτῶν (401) τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἄλλων ἀρχόντων.

2. Ὁ θεσμὸς τοῦ Δημοψηφίσματος συνεπάγεται παγίαν ὀργάνωσι ὅστε ἡ συχνὴ ἐπανάληψις του (3-4 δημοψηφίσματα τὸν χρόνον μὲ περισσότερα ἐρωτήματα τὸ καθένα, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωσι στὴν Ἑλβετία) νά εἶναι ἀμέσως δυνατὴ χωρὶς ἔξοδα καὶ ἀναστάτῳσι. Στὴν Ἑλβετία, ἡ ὀργάνωσις ἔχει ἀπλουστευθεῖ ἀποτελεσματικῶς. Ἐνα μῆνα πρὶν, ὁ κάθε πολίτης λαμβάνει ταχυδρομικῶς φυλλάδιον πού περιέχει

λεῖ σταθερὸ κανόνα στὴν Ἑλβετία: ὅτι ἀπόρριψι τυχόν ἐκ μέρους τοῦ κυριάρχου τῶν προτάσεων τῆς Κυβερνήσεως δέν συνεπάγεται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καί... πῶσι τῆς Κυβερνήσεως!

Ἰδιαίτερη εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ συστήματος τῆς Μικτῆς Δημοκρατίας γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, ἐφ' ὅσον δέν ἔχει προτιμηθεῖ ἡ λύσις (πού παρουσιάζει κάποια πλεονεκτήματα) νά εἶναι κληρονομικὸς (πθ., πχ., Σουηδία, Ὀλλανδία κ.λπ.). Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἐκλογὴ του πρέπει νά γίνεσι κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸν Ἴθμον μὲ ἄμεση ψηφοφορία. Αὐτὸ θά ἀπέκλειε γιὰ πάντα, στὴν περίπτωσι τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἐπανάληψιν τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τῶν δύο μέχρι τώρα ἐκλογῶν (1980 καὶ 1985) γιὰ τὴν ἀνάδειξι, μὲ ἀμφισβητουμένους ὀριακοὺς παράγοντες, τῶν δύο Προέδρων τῆς Δημοκρατίας. Ἀλλὰ οἱ προτεινόμενοι γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ λαοῦ ὑποψήφιοι πρέπει νά εἶναι ἀποδεδειγμένως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἐπιρροές κομμάτων διότι, ἀλλοιῶς, δέν θά μποροῦν νά ὑποκρίνονται ὅτι ἐκπροσωποῦν τὴν ἐνότητα τοῦ Ἔθνους. Πῶς εἶναι δυνατόν νά λυθεῖ τὸ πρόβλημα τῆς ὑποψηφιότητος; Τὸ σύστημα τῆς Μικτῆς Δημοκρατίας προβλέπει τὴν ἐξῆς διαδικασίαν γιὰ τὴν ἐκλογὴ ἑνὸς Προέδρου καὶ ἑνὸς Ἀντιπροέδρου μὲ 5ετῆ θητεία.

Ἀρχικῶς, ἕνα Συμβούλιον τῶν Ἀρχηγῶν ὄλων τῶν κομμάτων πού ἀντιπροσωπεύονται στὸ Κοινοβούλιον συνέρχεται ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου. Τὸ Συμβούλιον, πού ἔχει ἀνειλημμένη συνταγματικὴν ὑποχρέωσι νά ἀποφασίσαι γιὰ πρόσωπο κοινῆς ἐμπιστοσύνης, καταρτίζει μίαν λίσταν ἀπὸ 5 ὑποψηφίους. Κριτήρια ἐπιλογῆς, συνταγα-

ἀνάλυσι τῶν ἐρωτημάτων καὶ ἐσωκλείει ψηφοδέλτιον. Στὴν μίαν σελίδα τοῦ φυλλαδίου εἶναι ἡ πρότασι μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς μιᾶς ἀπόψεως, στὴν ἀπέναντι σελίδα, τῆς ἄλλης. Πρὸ τοῦ δημοψηφίσματος διεξάγεται συζήτησι στὴν τηλεόρασι τύπου «στρογγυλῆς τραπέζης». Σέ μερικές περιπτώσεις ὀμιλεῖ ἀπὸ τὴν τηλεόρασι ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως (ὄχι περισσότερο ἀπὸ 10 λεπτά) καὶ, παράλληλα ὀμιλεῖ καὶ ἐκπρόσωπος τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως. Καμία ἀπολύτως συγκέντρωσις ἢ διαδήλωσις δέν ἐπιτρέπεται. Τὸ δημοψήφισμα διεξάγεται ἀπὸ τὴν Τετάρτη μέχρι τὴν Κυριακὴν, ὄρες μὴ ἐργάσιμες, στά κατά τόπους Σχολεῖα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πολίτες τῆς περιφέρειας πού ἐπιλέγονται ὅπως οἱ ἔνορκοι τῶν δικαστηρίων μὲ ἐπίβλεψιν τῶν κομμάτων. Ἐργάζονται ἐθελοντικῶς. Ὁ πολίτης πού προσέρχεται δείχνει τὴν ταυτότητά του καὶ τὸ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς διαγράφει τὸ ὄνομα στὸν ἐκλογικὸ κατάλογο τῆς περιφέρειας καὶ τοῦ δίδει ἕνα ἔνσημο. Ὁ πολίτης τὸ ἐπικολλᾷ στὸ ψηφοδέλτιον πού φέρει μαζί του ἢ εἰσέρχεται στὸ παραβάν ὅπου ὑπάρχουν διαθέσιμα ψηφοδέλτια πρὸς συμπλήρωσι. Διπλῶνει τὸ ψηφοδέλτιον στά τέσσερα (δέν ὑπάρχει φάκελλος), τὸ ρίχνει στὴν ψηφοδόχον καὶ ἀπέρχεται. Φυσικῶς, τὰ ψηφοδέλτια πού δέν ἔχουν ἔνσημον εἶναι ἄκυρα. Ἡ σχετικὴ πρότασις ἐγκρίνεται (Ναί) ἢ ἀπορρίπτεται (Ὄχι), κατ' ἀπόλυτη πλειοψηφίαν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ψηφισάντων. Στὴν Ἑλβετία, μίαν κυβερνητικὴν ἀπόφασιν, ὅπως π.χ. ἡ καθιέρωσις τοῦ μονοτονικοῦ ἢ ἀναθεώρησις διατάξεως τοῦ Συντάγματος θά εἶχεν ὑποβληθεῖ ἀναγκαστικῶς σέ παρόμοιον δημοψήφισμα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνόθευτη ἔννοια τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας» — καὶ ὄχι βέβαια ἡ ἀπόφασι τῶν βουλευτῶν-ὑπαλλήλων ἑνὸς Ἀρχηγοῦ κόμματος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξασφαλίσει πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια μίαν σχετικὴν πλειοψηφίαν στὸ «Κοινοβούλιον»!

ματικά επιβεβλημένα, είναι δύο: Πρώτον, τά προτεινόμενα πρόσωπα δέν πρέπει ποτέ νά έχουν εκτεθεί ενεργώς και δημοσία υπέρ οίουδήποτε κόμματος ή παρατάξεως. Δεύτερον, τά πρόσωπα πρέπει νά έχουν όπωσδήποτε διακριθεί στην πνευματική και έθνική (άλλά μή πολιτική) ζωή τής χώρας (θά είναι δηλ. διαπρεπείς επιστήμονες, δικαστικοί, καθηγηταί, στρατιωτικοί, άκαδημαϊκοί, διπλωμάτες κ.λπ.).

Μετά την κατάρτισιν της ή λίστα των 5 ύποψηφίων θά δημοσιευεται μέ πλήρες βιογραφικό σημείωμα του κάθε ύποψηφίου. 'Αποκλείεται όπωσδήποτε «προεκλογικός άγών» εκ μέρους των ύποψηφίων ή όπαδών τους. 'Απαγορεύεται άπολύτως (μέ ποινικές κυρώσεις) σέ όποιονδήποτε νά λάβει δημοσία θέσιν υπέρ οίουδήποτε των ύποψηφίων τής λίστας (άσφαλώς και στά μέσα ενημερώσεως). 'Ακολουθως, ή λίστα των 5 ύποβάλλεται σέ δημοψήφισμα όπου ο Δήμος αποφασίζει, μέ βάσι τά δημοσιευμένα προσόντα και την φήμη του κάθε ύποψηφίου, βάζοντας σταυρό προτιμήσεως για έναν μόνον ύποψηφιο. 'Εκλέγεται Πρόεδρος τής Δημοκρατίας ο ύποψηφιος που έλαβε τους περισσότερους σταυρούς σέ όλη την επικράτεια. 'Εκλέγεται επίσης και ο άμέσως επόμενος ο όποιος θά εκτελεί χρέη 'Αντιπροέδρου για νά αντικαθιστά τον Πρόεδρο κατά τις άπουσίες του ή νά αναλαμβάνει τά καθήκοντά του σέ περίπτωση παραιτήσεως ή θανάτου (στην περίπτωση αυτήν ο άμέσως επόμενος σέ σταυρούς προτιμήσεως αναλαμβάνει καθήκοντα 'Αντιπροέδρου). 'Ετσι ο εκλεγόμενος Πρόεδρος είναι ο άναμφισβήτητος εκλεκτός του λαού και παρέχει όλα τά έχέγγυα άμερόληπτης εξασκήσεως των καθηκόντων του.

Σέ περίπτωση που τά κόμματα δέν συμφωνούν στον καταρισμό τής λίστας μέσα στο διάστημα ενός μηνός, τότε την συγκρότησι τής λίστας αναλαμβάνει ή Τεχνική Βουλή. Αυτή προτείνει 5 ύποψηφίους που έχουν επιλεγεί μέ κ λ η ρ ο μεταξύ των εν ενεργεία δικαστικών του 'Αρείου Πάγου και του Συμβουλίου 'Επικρατείας, έφ' όσον πληρούν τά κριτήρια επιλογής³.

Τέλος, για την εξασφάλισι του χωρισμού και τής άκεραιότητος τής δικαστικής εξουσίας, τό σύστημα Μικτής Δημοκρατίας όρίζει ότι ο διορισμός, ή μετάθεσις, ή μετάταξις και ή προαγωγή των μελών της καθώς και ή προαγωγή εις Πρόεδρους και 'Αντιπροέδρους των 'Ανωτάτων Δικαστηρίων καθορίζεται αποκλειστικώς και μόνο από ένα άρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο χωρίς καμίαν άπολύτως επέμβασι τής Κυβερνήσεως. 'Αποκλείεται ή συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών εις διάφορα διοικητικής φύσεως Συμβούλια.

Τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας περιλαμβάνει επίσης και ένα νέο θεσμό που είναι μία άναπροσαρμογή τής άθηναϊκής Πινύκας ή των έλβετικών Landsgemeinde. Είναι ο θεσμός των ήμι-επισήμων

3. Τό άδιέξοδο πρέπει πάντα νά κόβεται μέ μαχαίρι!

τοπικών περιφερειακών Βουλών και λειτουργεί ως εξής: Σέ τακτά διαστήματα τό σύνολο των βουλευτών τής Βασιικής Βουλής μιās περιφέρειας συγκεντρώνονται σέ δημόσιο χώρο στην πρωτεύουσα τής αντίστοιχης περιφέρειας. Στόν χώρο προσέρχονται οί πολίτες που τό επιθυμούν και έχουν νά ύποβάλουν αιτήματα που άφορούν την περιφέρεια ή νά ζητήσουν εξηγήσεις. Προτεραιότητα εισόδου δίνεται σέ όσους έχουν έγγραφει σέ πινάκιον όμιλητου για την κατάρτισι του όποιου υπεύθυνος είναι ο τοπικός δήμαρχος ο όποιος είναι και γενικά υπεύθυνος για την όλη όργάνωσι. 'Η τοπική Βουλή συνέρχεται τουλάχιστον δύο φορές τον χρόνο μέ τακτή προθεσμία και διάρκεια. 'Η Βουλή αυτή μπορεί νά άποβεί και φυτώριο νέων πολιτικών προσωπικοτήτων για την κάθε περιφέρεια άφου άσφαλώς πολλοί όμιληταί θά διακρίνονται για τις ικανότητές των.

*
* *

Οί άνωτέρω προτάσεις του συστήματος τής Μικτής Δημοκρατίας όπως θά τό έχει δει ο άναγνώστης, είναι βαθεία επηρεασμένες από τό ισχύον έλβετικό σύστημα χωρίς όμως νά καταργούν και τό Κοινοβουλευτικό. 'Αποβλέπουν στην εξαίεψι των εκτεθέντων μειονεκτημάτων του κοινοβουλευτικού συστήματος όπως αυτό εφαρμόζεται σήμερα. 'Ετσι, πράγματι επέρχεται βελτίωσι του μορφωτικού επιπέδου των βουλευτών. 'Η Τεχνική Βουλή θά επηρεάσει όπωσδήποτε και τό μορφωτικόν επίπεδο τής Βασιικής Βουλής. 'Ο φόβος τυραννίας τής πλειοψηφίας επί τής μειοψηφίας μπορεί νά θεωρηθεί ότι εξαλείφεται τελείως τόσο μέ τον τρόπο συστάσεως τής εκτελεστικής εξουσίας όσο και μέ τις διαδικασίες εκλογής και λειτουργίας τής νομοθετικής εξουσίας των δύο Βουλών. Περαιτέρω, εξασφαλίζεται ή εξάσκηση τής σ υ ν ε χ ο υ ς λαϊκής κυριαρχίας άφου ο λαός συμμετέχει και προϊσταται τής εξουσίας τόσο μέ την εκπροσώπησι των επαγγελματικών όργανώσεων στην Τεχνική Βουλήν, όσο και μέ τά συχνά δημοψηφίσματα και τό δικαίωμα τής Πρωτοβουλίας. Τέλος, άναιρείται τελείως ή νόθευσι τής αντιπροσωπεύσεως όταν οί εκπρόσωποι τής Τεχνικής Βουλής δέν υπάγονται σέ κόμματα ενώ ή δυνατότης τής άνεύθυνης δημαγωγίας εξαφανίζεται τελείως μία και όλες οί τάσεις συμμετέχουν στην εξουσία.

Τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας δίνει ιδιαίτερη φροντίδα στην πολιτική διαπαιδαγώγησι τής νεολαίας. "Όπως τό είχε τονίσει ο Περικλής, «θεωρεί τον πολίτη που δέν δείχνει ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή όχι φιλήσυχον αλλά άχρηστον». Και ο κάθε πολίτης θά πρέπει νά γαλουχείται μέ αυτό τό ιδανικό. 'Εν τούτοις, αυτό δέν μπορεί νά γίνεται χωρίς μέθοδο που άντιστοιχεί στην Γενική Βούλησι και την εξασφαλίζει. 'Ετσι, τό σύστημα άπαγορεύει μέ συνταγματική διάταξι την όργάνωσι των νέων που δέν έχουν συμπληρώσει

τό 18ον έτος τής ηλικίας τους σέ κομματικά σχήματα. Οί νέοι θά μπορούν νά συμμετέχουν σέ πολιτικές συγκεντρώσεις μέσα στά πλαίσια τών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Άλλά οί συγκεντρώσεις αυτές δέν θά είναι π ο τ έ μονόλογος μιās πολιτικής παρατάξεως. Όπου ύπάρχει λόγος θά ύπάρχει άναγκαστικά και αντίλογος. Οί νέοι θά ένθαρρύνονται για πολιτική συζήτηση και διάλογο και, άσφαλώς, ή θεωρία τής δημοκρατικής ιδέας και οί κανόνες τής διαλεκτικής θά είναι πρωτεον μάθημα στά σχολεία. Θά διδάσκεται, μέ τρόπο διδασκαλίας πού θά άντιστοιχεί στό έκάστοτε επίπεδο τής πνευματικής ηλικίας από τήν 5η Δημοτικού μέχρι τό τέλος τών σπουδών.

Τό σύστημα, για νά προστατεύσει τήν νεολαία από μονοκομματικές επιδράσεις, άπαγορεύει κάθε φύσεως χοροεσπερίδες ή φεστιβάλ πού οργανώνει ένα συγκεκριμένο κόμμα. Είναι γνωστό στην ψυχολογία πώς αυτή ή μέθοδος οδηγεί στην άλωσι και τόν αιχμαλωτισμό τής νεανικής ψυχής. Έτσι αποκλείει γενικώτερα τίς μεθόδους ψυχολογικής επιβολής πού εξασκούνται πάνω στίς εύπλαστες ψυχές τών νέων και τούς καθιστούν συνήθως δέσμους για όλη τους τήν ζωή σέ μία μονολιθική ιδεολογία και σέ έναν άκριτο φανατισμό.

Άλλά και μετά τήν εύπλαστην έφηβικήν ηλικία, τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας φροντίζει για τήν εξασφάλισι τής ελευθερίας του λόγου και τής συνειδήσεως τών πολιτών. Άπαγορεύει όπωσδήποτε τίς πολιτικές συγκεντρώσεις σέ δημόσιο χώρο. Έχει παρατηρηθεί ότι ή επίδειξι «ίσχύος» μέ μαζικές συγκεντρώσεις λαού στον κεντρικό χώρο μιās πόλεως — όπου συρρέουν και από γειτονικές πόλεις οργανωμένες ομάδες πολιτών μέ έτοιμα και επιβεβλημένα «συνθήματα» πού επαναλαμβάνουν τυφλά — οδηγούν σέ βίαιη αλλοίωσι του φρονήματος και σέ ψυχικό έκφοβισμό τών πολιτών. Γι' αυτό επιβάλλει ώστε κάθε πολιτική έκδήλωσις ή προεκλογική έκστρατεία νά γίνεται σέ κλειστό χώρο (γήπεδο, αίθουσα ή θέατρο) αλλά χωρίς έξωτερικά μεγάφωνα και έκδηλώσεις ή φωνασκίες σέ άνοικτό χώρο (τούτο έχει ήδη επιβληθεί στίς πολιτισμένες χώρες τής Δυτικής Εύρώπης).

Τό σύστημα, για νά αποφύγει τήν πολιτικήν επιβολήν εκείνων τών πολιτών ή κομμάτων πού διαθέτουν άφθονα οικονομικά μέσα, αποκλείει μέ συνταγματική διάταξι κάθε σπατάλη διαφημίσεως ή προβολής (ένοικίσεις έκλογικών κέντρων, εγκαταστάσεις μεγαφώνων, προβολέων κ.λπ.). Για νά άντεπεξέλθουν στά έξοδα αυτά και νά συναγωνισθούν τόν αντίπαλον είναι γνωστόν ότι πολλά κόμματα αναγκάζονται νά περιέλθουν σέ έξάρτησι από μεγάλους οικονομικούς ή πολιτικούς παράγοντες έντός ή εκτός τής χώρας. Είναι γνωστά τά κεφάλαια πού διαθέτει, π.χ., τό καθεστώς του Καντάφι για «νά βοηθήσει μέ κάθε μέσο» τό κόμμα τής άρρεσκείας του.

Έν τούτοις, τό μέτρο αυτό δέν μπορεί νά περιορίζει τήν ελεύθερη

διακίνησι τών ιδεών. Γι' αυτό, τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας προβλέπει τήν διάθεσι τών κρατικών μέσων ενημερώσεως (πού πληρώνουν όλοι οί πολίτες) για αυτό τό σκοπό. Έτσι, κάθε κόμμα δικαιούται νά χρησιμοποιεί τά μέσα ενημερώσεως, ραδιόφωνο και τηλεόρασι, καθ' όλη τήν διάρκεια του έτους. Η κατανομή του χρόνου χρήσεως θά είναι ίση για τό κάθε κόμμα ανεξάρτητα από τό ποσοστό ψήφων πού διαθέτει έκάστοτε. Και τούτο, διότι κανείς δέν μπορεί νά είναι εκ τών προτέρων κριτής τών μεταστροφών τής κοινής γνώμης. Μέ τόν τρόπον αυτόν, ό κάθε πολίτης παρακολουθεί νηφάλιος μέσα στό οικογενειακό του περιβάλλον, ελεύθερος από τίς εξεργασίες τής ψυχολογίας τής μάζας, τίς επαγγελίες του κ ά θ ε κομματικού οργανισμού. Έτσι διευκολύνεται χωρίς βιασμό ή ψυχολογικόν έκφοβισμό στην ελεύθερη κρίσι του.

*
* *

Έρωτήθηκε ένας ύποστηρικτής του συστήματος εάν νομίζει ότι ή άνώτερη μόρφωσις εξασφαλίζει όπωσδήποτε τήν όρθή κρίσι και άπόφασι. «Όχι», απήντησε. «Υπάρχουν καλοί και κακοί επιστήμονες. Άλλά θά πρέπει σέ μία Βουλή όπου καθορίζονται οί τύχες ενός Έθνους, όλοι οί παριστάμενοι νά είναι δυνατόν νά μιλούν τήν ίδια γλώσσα. Από αυτούς θά διακριθούν και επιβληθούν, μέ τήν ελεύθερη συζήτησι, οί ικανότεροι. Όχι οί εγκάθετοι τών κομμάτων αλλά οί πραγματικώς και άντικειμενικώς ικανότεροι». Είναι σαφές ότι δέν είναι δυνατόν νά αφήνουμε νά λαμβάνονται άποφάσεις για οικονομικά, π.χ., θέματα από άνθρώπους πού δέν έχουν διακριθεί για άνώτατες σπουδές στην οικονομική. Άλλά ως τεκμήριον άνωτάτων σπουδών δέν άρκει άσφαλώς τό πτυχίον ενός Πανεπιστημίου. Άπαιτούνται περαιτέρω σοβαρές μεταπτυχιακές σπουδές στό έξωτερικό για νά διευρύνουν τόν όρίζοντα τών γνώσεων. Και άπαιτείται ακόμη και μακροχρόνια πείρα μέ πρακτικήν εξάσκησι στον άντίστοιχο κλάδο. Και επί πλέον: άπαιτείται διάλογος μεταξύ πολλών παρομοίων. Θά είναι λοιπόν πολλοί οί κλητοί και λίγοι οί έκλεκτοί αλλά ή επιλογή τών έκλεκτών πρέπει νά γίνεται μεταξύ τών κατά τεκμήριον πνευματικώς άνωτέρων.

Είναι βέβαιον ότι κανείς δέν θά έδέχετο νά ύποβληθεί σέ χειρουργική επέμβασι από ένα πτυχιούχο γιατρό ή και καθηγητή Πανεπιστη-

4. Έκείνο πού πρέπει νά αποφεύγει μία γνήσια Δημοκρατία είναι ή μονομερής εμφάνισι τών άπόψεων. Όταν επιτρέπονται οί πολιτικές συγκεντρώσεις σέ κλειστό χώρο, θά πρέπει νά είναι μικτές, δηλαδή νά όμιλούν στό συγκεντρωμένο πλήθος τουλάχιστον δύο άντίθετες παρατάξεις ή μέ διάλογο ή μέ διαδοχικές όμιλίες. Τό ίδιο και κάθε εμφάνισι στην τηλεόρασι θά είναι ή διαδοχική, ή διαλογική ή, ακόμη, και σέ μορφή συνεντεύξεως μέ έναν ή δύο δημοσιογράφους αντιθέτων τάσεων σέ κάθε εμφάνισι.

μίου εάν έμάθαινε ότι αυτός δέν είχε ποτέ εξασκηθεί στό να χρησιμο-
ποιεί τό νυστέρι. Έν τούτοις αφήνουμε τήν διαχείρισι τής οικονο-
μίας τής χώρας σέ ανθρώπους οί όποιοι, πέραν τής βιβλιοθήκης, του
γραφείου ή τής καθέδρας, δέν έχουν ποτέ άσχοληθεί μέ τήν διοίκηση,
τήν όργάνωσι, τήν ανάπτυξι και τά προβλήματα μιās οικονομικής
μονάδος ή όποία άποτελεί τό κύτταρο τής οικονομίας μιās χώρας.
Κυβερνοϋν τήν χώρα «οικονομολόγοι» οί όποιοι δέν είχαν ποτέ έστω
και συμφάγει μέ έναν επιχειρηματία ή ισχυρόν οικονομικό, διεθνή ή
τοπικό, παράγοντα. Και άπορεί κανείς γιατί, όταν έχει άφεθει στά
χέρια του πρώτου τυχόντος, ή οικονομία του τόπου κατεστράφη.

Τό σύστημα τής Μικτής Δημοκρατίας, όπως είδαμε, άποτελεί
σύνθεσι των τριών κυρίων μορφών τής δημοκρατίας — τής αθηναϊ-
κής, τής έλβετικής και τής κοινοβουλευτικής. Τυχόν έφαρμογή τής
Μικτής Δημοκρατίας στην Ελλάδα θα προσκόπτει ίσως στό εξής
μόνον έρώτημα: πού θα βρεθούν εκείνοι πού θα ένσαρκώσουν τό
ιδεώδες τής Τεχνικής Βουλής; Η άπάντησις είναι ότι, αρχικά, ίσως
τούτο παρουσιάσει δυσκολίες αλλά βαθμηδόν ή κατάστασι θα βελτι-
ωθεί. Όλα τελικώς στον τόπο μας καταλήγουν στό θεμελιώδες
πρόβλημα τής άνασυγκροτήσεως τής Παιδείας.

Έάν χρειασθεί μία ειρηνική επανάστασι για τήν θεραπεία τής
ασθένειας του κοινοβουλευτικού συστήματος, ή Έπανάστασις αυτή
πρέπει κάποτε να γίνει — και θα είναι μία νέα «Ένδοξη Έπανά-
στασι». Τό νόσημα δέν είναι μόνον έλληνικό. Είναι γενικώτερο. Η
Έλβετία έχει άποδείξει ότι οί γενικές αρχές του συστήματος τής
ήμι-αμέσου ή Μικτής Δημοκρατίας λειτουργούν άριστα στην πράξι
και έχουν πράγματι θεαματικά άποτελέσματα. Η χώρα πού μπορεί
να αναλάβει πρώτη μιá τέτοια πρωτοβουλία αναδιαρθρώσεως του
κοινοβουλευτισμού μπορεί να καταστεί διεθνές πρότυπο. Πρότυπο
έλευθερίας και δημοκρατίας αλλά και πρότυπο άνθρωπισμού.

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Η Έλβετία, ή Εϋρώπη και ή Ελλάς

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ

Ο Άλπερτ Άινστάιν, ό όποιος διετήρησε πάντοτε τήν έλβετι-
κή του ύπηκοότητα, απέκάλεσε τήν Έλβετία «ή ωραιότερη γωνία
τής γής πού έγνώρισα ποτέ». Άλλά ή ωραιότητα τής Έλβετίας δέν
είναι μόνον τοπογραφική, είναι και, πρό παντός, ανθρώπινη. Η
άρμονία τής έναλλαγής του τοπίου αναπτύσσεται παράλληλα μέ τήν
άρμονία τής έναλλαγής των ανθρώπινων τύπων. Στην Έλβετία, τό
65% του πληθυσμού όμιλεί διάφορες γερμανικές διαλέκτους, τό 18%
τήν γαλλική, τό 10% τήν ιταλική και τό υπόλοιπο 7% κατανέμεται σέ
5 διαλέκτους μιās λατινογενούς γλώσσας πού λέγεται romanche.
Άπό άπόψεως θρησκευίας, παρ' όλη τήν παλαιάν ιστορία μακρών
έμφυλιών θρησκευτικών πολέμων, οί καθολικοί και οί προτεστάντες
ζούν και εργάζονται σέ άρμονική συμβίωσι, έλεύθερος ό καθένας να
έξασκήσει τήν πίστι του.

Η συνοχή τής Έλβετίας δέν όφείλεται σέ έσωτερική συγγένεια
των στοιχείων αλλά σέ έξωτερική πίεσι. Είναι άποτέλεσμα άμυντικής
συσπειρώσεως και άμοιβαίων συμβιβασμών μεταξύ των ποικίλων
τοπικιστικών αισθημάτων «έθνικής ανεξαρτησίας», για τήν δημιουρ-
για μιās συμπαγούς οικονομικής και πολιτικής, άκόμη δέ και πολιτι-
στικής, ένότητας. Επί πλέον, στην Έλβετία δέν ύπάρχει πρόβλημα
μειονοτήτων, τόσο νομικώς όσο και έθιμικώς. Η έλβετική «ίσχύς εν
τῇ ένώσει» είναι άποτέλεσμα Λόγου και όχι συναισθήματος. Όμως ή
Έλβετία διατηρεί τήν συλλογικήν έθνικήν ένότητα χωρίς να έξαφα-
νίσει τήν τοπικήν ανεξαρτησία, άκόμη και τίς τοπικές αντίπαθειες
και αντίζηλιες. Για τούς λόγους αυτούς, τό άνώτατο τούτο πολιτιστι-
κόν επίπεδο μπορεί ν' άποτελέσει παράδειγμα και πρότυπο για τήν
όριστική πραγμάτωσι τής ιδέας μιās ένωμένης Εϋρωπαϊκής Όμο-
σπονδίας — αλλά επίσης και για τόν δρόμο πού μπορεί να ακολουθή-
σει για ανάπτυξι και εϋημερία ή Ελλάς.

Έλβετία και Εϋρώπη

Άς παραβάλουμε τό έλβετικό πρότυπο μέ τίς πρόσφατες προσπά-
θειες ένοποιήσεως τής Εϋρώπης. Πρώτο βήμα υπήρξε τό ΝΑΤΟ,

δεύτερο βήμα ή ΕΟΚ. "Όπως για την Έλβετία έτσι και για τό ΝΑΤΟ ή ένότης δέν προέρχεται από καμία έσωτερική συγγένεια τών στοιχείων. Δέν ύπάρχει και έδω (όπως και στην Έλβετία) ούτε τό όμαιομο, ούτε τό όμόγλωσσον, ούτε τό όμόθρησκον. Είναι συνοχή μιās γεωγραφικής και πολιτιστικής ένότητος πού όφείλεται σέ έξωτερική πίεσι. Είναι άποτέλεσμα Λόγου και όχι συναισθήματος.

Οί διάφοροι έτερόγλωσσοι λαοί πού άπαρτίζουν τό ΝΑΤΟ και την ΕΟΚ στην δυτική κυρίως Εύρώπη, έχουν άνώτατο μορφωτικό επίπεδο και δέν κατατρύχονται από έθνικά και ιστορικά συμπλέγματα. Έπί πλέον, έχουν άρκετή πρόσφατη και πικρή πείρα ώστε νά άντιλαμβάνονται μόνοι τους και χωρίς την άνάγκη ύποδειξεως μίαν άναντίρρητην ιστορικήν άλήθεια. "Ότι δηλαδή ΑΝ οί λαοί της Εύρώπης εύρίσκοντο ένωμένοι και άρτια έξωπλισμένοι ήδη από τό 1935 και ΑΝ είχαν τότε την δεδηλωμένη ύποστήριξι του άμερικανικού κολοσσού, άσφαλώς ό Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος δέν θά είχε ποτέ λάβει χώραν. "Ο Χίτλερ έπεδίωξε και εύρηκε κάθε ένα λαό μεμονωμένο και άφωπλισμένο και τόν συνέτριψε μέ την άπαράμιλλη πολεμική του μηχανή.

Αυτό πού ό Έλβετός κατάλαβε ήδη από τόν 13ον αιώνα, ό Εύρωπαίος κατάφερε νά τό γνωρίσει μόλις τώρα. "Ότι δηλαδή εκείνο πού έξασφαλίζει την έλευθερία και την ειρήνη και, κατ' έπέκτασι, την ευημερία του δυτικού κόσμου είναι δύο μόνο πράγματα πού δέν άποχωρίζονται μεταξύ τους: ή συσπειρωσι και ό άρτιος έξοπλισμός. Οί Ρωμαίοι τό έγνώριζαν. «"Αν θέλεις ειρήνη παρασκευάζου προς πόλεμον», ύπήρξε τό μόνιμο αξίωμα της πολιτικής τους και ή Pax Romana διετηρήθη έτσι επί 4 αιώνες. "Όπως τό είπαμε για την Έλβετία, τό ΝΑΤΟ, σάν πρώτο βήμα ένώσεως της Εύρώπης, είναι άποτέλεσμα «άμυντικής συσπειρώσεως και άμοιβαίων συμβιβασμών μεταξύ τών ποικίλων τοπικιστικών αισθημάτων έθνικής άνεξαρτησίας».

Μ' αυτά γίνεται εύλογο γιατί ή συμβολή αυτή του ΝΑΤΟ προκαλεί την λυσσώδη αντίδρασι της σοβιετικής πολιτικής. Τά όργανά της, συνειδητά και άσυνειδητα, κάνουν τό πάν για νά ύπονομεύσουν και διαλύσουν αυτή την πιο δημοκρατική και πιο άποτελεσματική άμυντική όργάνωσι πού έγνώρισε ποτέ ό κόσμος. "Η γνώσι τών μεθόδων της Προπαγάνδας παρέχει άφθονα μέσα προς τοϋτο και αυτό άπεδείχθη ιδιαίτερα πρόσφορο στην Έλλάδα όπου ή ύποθαμισμένη Παιδεία έχει έδραιώσει τίς προϋποθέσεις. Οί διάφοροι κήρυκες του μαρξιστικού σκοταδισμού, ό όποιος έχει σαφώς έπεκτατικήν ιδεολογία, επικαλούνται και προσπαθοϋν νά επιτύχουν τόν έντοπισμό της προσοχής σέ οικονομικούς παράγοντες. Λέγουν π.χ. ότι είναι άνόητο νά δαπανώνται ποσά για έξοπλισμούς όταν οί λαοί του τρίτου κόσμου πεινοϋν. Τό άφελέστατον αυτό έπιχείρημα οί

άκριτοι μίμοι στην Έλλάδα, «ήγεται» χωρίς πνευματικών έρμα, τό έπαναλαμβάνουν μονότονα και κατά κόρον σέ κάθε έθνική ή διεθνή τους εμφάνισι. "Όπως όλα τά προπαγανδιστικά έπιχειρήματα, θίγει εκείνες τίς ευαίσθητες συναισθηματικές χορδές του άνθρώπου πού τό άγγιγμά τους μουδιάζει τό κέντρο της λογικής λειτουργίας του έγκεφάλου. Διότι ό άφοπλισμός είναι βέβαια καλός αλλά, όπως τό ξέρει ό κάθε νεαρός αισθηματίας, δέν άρκει μόνο ν' αγαπās — πρέπει επίσης και ν' αγαπāsαι. Είναι άτύχημα για την ανθρωπότητα ότι ό άποτελεσματικός έλεγχος τών έξοπλισμών και για τίς δύο μεριές είναι άπολύτως άδύνατος, άλλ' αυτό άποτελεί πραγματικότητα και, συνεπώς, φυσικήν άναγκαιότητα. "Ο ρεαλισμός δέν καταλύεται μέ συναισθηματικές έξάρσεις. Οί λαοί τους όποιους ή Παιδεία έχει μάθει νά ξεχωρίζουν τό άποκόρημα της φαντασίας από τό πραγματικό γεγονός, την άλήθεια της πραγματικότητας την άντιλαμβάνονται μόνοι, χωρίς ύπόδειξι. Αυτό συμβαίνει μέ τους λαούς της Δύσεως. Οί άλλοι δέν είναι σέ θέσι νά άντιληφθοϋν ούτε καν την ύπόδειξι. Οί πρώτοι έπιζοϋν διότι διαθέτουν ρεαλιστική κρίσι και πατοϋν τά πόδια τους πάνω σέ στερεό έδαφος. Οί άλλοι, αισθηματίες και άνεδαφικοί, ύφίστανται κατ' επανάληψι στην ιστορία τους άνεπανόρθωτες και τραγικές έθνικές συμφορές.

Τό άλλο έπιχείρημα τών συνειδητών ή άσυνειδητων πρακτόρων του μαρξιστικού όλοκληρωτισμού είναι ή έπίκλησι και ό έντοπισμός της προσοχής στην κομπλεξική φενάκη της «έθνικής άνεξαρτησίας» ή της «έθνικής... ύπερηφανείας», ως εάν οί λαοί της Δύσεως δέν ήσαν έθνικά ύπερήφανοι. "Αλλοίμονο στους μικρούς, τους πτωχούς και τους άδύναμους πού δέν έχουν συναισθησι της μικρότητός τους και της άδυναμίας τους! "Ο σκοπευτής πού έχει πάθει σύγχυσι στην σύγκρισι τών μεγεθών και τών άποστάσεων ποτέ δέν πρόκειται νά επιτύχει τόν στόχο του. "Όταν οί Έλβετοί έχασαν, όπως είδαμε¹ για μία στιγμή την συνοχή τους, όταν τό κάθε καντόνι βασίστηκε στο δικό του «μεγαλειο» και «έθνικήν ύπερηφάνεια», ό στρατός του Ναπολέοντος όχι μόνον ύπέταξε μ' εύκολία τό κάθε κρατίδιο μεμονωμένα, αλλά έκανε τό έλβετικό έδαφος πεδίο συναντήσεως, διεκδικήσεων και μαχών πολλών ξένων δυνάμεων. Για μία στιγμή μονάχα στην ιστορία της Έλβετίας έφτασε νά παραλύσει τό πνεϋμα της άμυντικής συσπειρώσεως και τών άμοιβαίων συμβιβασμών και ή Έλβετία κατεκλύσθη από τους επιδρομείς και έχασε και άνεξαρτησία και έθνικήν ύπερηφάνεια. Στην Έλβετία σήμερα άναγνωρίζεται ή άρχή: «Σέ κάθε χώρα ύπάρχει ένας στρατός. "Αν δέν είναι ό δικός της, θά είναι ό ξένος».

Για την δημιουργία του πνεύματος της ένωμένης Εύρώπης ή Έλβετία είναι λοιπόν παράδειγμα και πρότυπον όχι μόνο θετικά

1. Βλ. άνωτ. Κεφ. Δεύτερον.

άλλά και άρνητικά. Αποτελεί θαυμαστή μικρογραφία τών μεγάλων θετικών δυνατοτήτων αλλά και τών άρνητικών άνασταλτικών τάσεων για τήν πραγμάτωση τής νέας αυτής Μεγάλης Ίδέας². Στην δυτικήν Εύρώπη σήμερα, όπου οί άνωτέρας αναπτύξεως λαοί έχουν αντίληφθει τήν σημασία του ΝΑΤΟ, ο κίνδυνος αυτός διασπάσεως είναι άνύπαρκτος και αυτό αποτελεί τήν πιό αισιόδοξη εγγύηση για μακροχρόνια ειρήνη. Η δυτική Εύρώπη, παρ' όλη τήν πολιτική της διαίρεσι παρουσιάζει σήμερα μίαν άσάλευτη πολιτιστικήν ενότητα. Μπορεί νά είναι επίσης κανείς βέβαιος ότι τό ίδιο πνεύμα κυριαρχεί για τήν ιδέα τής ΕΟΚ ή όποια, παρ' όλες τίσ εφήμερες δυσκολίες και αντίθεσεις, θά προχωρεί μέ σταθερό βήμα προς τήν τελικήν ολοκλήρωσι — και αλλοίμονο σ' αυτούς πού θά έχουν μείνει άπ' έξω.

Αν ή Έλβετία είναι επισήμως έξω από τό ΝΑΤΟ και τήν ΕΟΚ τούτο όφείλεται σέ τυπικούς λόγους πού επιβάλλει ή ιστορική «ουδέτερότης» τής χώρας αλλά και επιτρέπει ή γεωγραφική της θέσις. Στην πραγματικότητα όμως ή ισχυρότατη στρατιωτική δύναμι τής Έλβετίας βρίσκεται πλήρως συντονισμένη μέ τό ΝΑΤΟ και ή έλβετική οίκονομία άντλεί πλεονεκτήματα από τήν ΕΟΚ. Για τούς ίδιους λόγους ή Έλβετία, μέχρι πρόσφατα, έχει παραμείνει έξω από τόν ΟΗΕ χωρίς όμως αυτό νά έμποδίζει τήν Γενεύη νά είναι τό κέντρο τής διεθνούς συνεργασίας. Η ιδιορρυθμία αυτή είναι δυνατή και επιτρεπτή μόνο χάρι στή γεωγραφική θέσι τής Έλβετίας μέσα στο κέντρο τής πανίσχυρης συμμαχίας, χωρίς «έξωτερικά» σύνορα.

Έλλάς και Εύρώπη

Στήν Ελλάδα, ή κατάσταση είναι διαφορετική και τούτο δέν είναι τυχαίο. Ο ελληνικός λαός κατατρύχεται άκόμη από τραγικά συμπλέγματα τά όποία εκμεταλλεύονται άμείλικτα οί δημαγωγοί. Τελευταία, δίδεται από πολλά σημεία υπερβολική έμφασι στήν ιστορική δυσπιστία του Έλληνοσ προς τούς Εύρωπαίους. Είναι άλήθεια ότι ή έχθρότης προς τούς «Φράγκους» μπορεί ν' άναχθεί, άν θέλει κανείς, άκόμη και στήν αρχαιότητα, μέ τίσ εύλογες αντιδράσεις τών Έλλήνων στήν ρωμαϊκή κατάκτησι. Όμως, τό ιστορικό αυτό γεγονός είναι κοινό για όλους τούς λαούς τής δυτικής Εύρώπης, ώστε είναι άμφίβολο άν διατηρούνται άκόμη στήν έθνική μνήμη τών συγχρόνων λαών παρόμοια κατάλοιπα. Ούδεις μισεί τούς Ίταλούς διότι οί... Ρωμαίοι τόν είχαν κάποτε κατακτήσει. Σπουδαιότερο είναι

2. Ο επί κεφαλής τής Νομικής ύπηρεσίας τής έλβετικής Κυβερνήσεως Hans Wili μέ τόν όποιον είχα μακράν συνομιλία σχετικώς στήν Βέρνη τόν Μάιο του 1985, μου έτόνισεν εκ προοιμίου ότι τό όμοσπονδιακό πνεύμα (federalisme) έχει, και αυτό, ελληνική προέλευσι! Ο Hans Wili έτοιμάζει διατριβήν όπου άνάγει τόν φεντεραλισμό στίς ελληνικές Αμφικτυονίες, τίσ Ήγεμονικές Συμμαχίες, τό Αιτωλικόν ή Αρκαδικόν Κοινόν καθώς και τήν Αχαϊκή Συμπολιτεία.

τό επιχείρημα πού θέλει νά βασίσει τήν «δυσπιστία» στήν εποχή τής κατακτήσεως τής Κωνσταντινουπόλεως από τούς Φράγκους τόν 13ον αιώνα, στο Σχίσμα τών Έκκλησιών και στίς διαδοχικές κατοχές τών ελληνικών έδαφών από τούς Βενετσιάνους. Είναι γνωστόν ότι στήν Μονεμβασία οί Έλληνες εκάλεσαν τούς Τούρκους για νά τούς απαλλάξουν από τούς Βενετούς και προηγουμένως είχαν σαφώς διαδηλώσει τήν προτίμησι τους στο τουρμπάνι του Τούρκου παρά στήν τιάρα του Πάπα. Οί ύπόνοιες είναι σοβαρότατες ότι τήν Κερκόπορτα τήν άνοιξαν οί όπαδοί του Σχίσματος.

Υπάρχουν σήμερα συνειδητά και ζωντανά κατάλοιπα αυτής τής καταστάσεως; Η κατάλληλη Προπαγάνδα, έφ' όσον έχει άποδεδειγμένη σκοπιμότητα, μπορεί βεβαίως εύκολώτα νά τά άναξήσει και νά τά δημιουργήσει εκ του μη όντος³. Όμως, κοιτώντας μόνο τήν ελληνική μας ψυχή, νομίζω ότι μπορούμε ν' άπαντήσουμε στο έρώτημα μ' ένα κατηγορηματικό Όχι. Η συμβολή τών Εύρωπαίων στήν άπελευθέρωσι τής Έλλάδος υπήρξε τόσον άποφασιστική ώστε είναι τελείως άνυπόστατο νά θεωρούμε σήμερα τό αντιδυτικό πνεύμα σάν χαρακτηριστικό γνώρισμα τής νεοελληνικής Γενικής Βουλήςσεως. Ο φιλελληνισμός απέσβεσε τόν μισοφραγκισμό. Αντιθέτως, σήμερα, τό Έθνος, ή Γενική Βούλησι, έχει στραμμένα τά βλέματα προς τήν Δύσι. Αποβλέπει στήν κατάλυσι του αιώνιου συμπλέγματος μέ τήν δυνατότητα εξισώσεως και ίσοτιμίας μέ τήν Δύσι. Απόδειξις αυτού είναι ότι όλοι οί Έλληνες, άκόμη και οί άκροι άριστεροί ή εκείνοι πού άνεκάλυψαν τό άνωτέρω επιχείρημα, ταξιθεύουν ή έγκαθίστανται άποκλειστικά και μόνο στήν Δύσι! Αλλά πώς θά ήταν τούτο δυνατόν εάν πράγματι υπήρχαν τόσο βαθειά κατάλοιπα δυσπιστίας ή έχθρότητος στήν ελληνική ψυχή;

Οί Έλληνες λοιπόν, μετά τήν Έπανάστασι, έχουν πάντοτε στραμμένα τά βλέματα προς τήν Δύσι και άποβλέπουν στήν έξομώσι τους μέ τό πολιτιστικό επίπεδο τών δυτικών λαών χωρίς βέβαια νά χάνουν τήν δική τους πολιτιστικήν ιδιορρυθμία. Είναι άπολύτως βέβαιον ότι χωρίς τήν Ναυμαχία του Ναυαρίνου και χωρίς τήν θέλησι τών δυτικών ή Έλλάς δέν θά είχε ποτέ άπελευθερωθεί — διότι για παρόμοια γεγονότα δέν άρκουν μόνον ό ήρωισμός και οί θυσίες. Απομένει βεβαίως ή δυσαρέσκεια από τήν συναίσθησι ότι ή Έλλάς, χώρα μικρή και πτωχή, μέ άνυπέρβλητα «κόμπλεξ» πού έχει αφήσει ή δουλεία, είναι μόνιμα έξαρτημένη από τήν δύναμι τών

3. Στόν έντεχνο και σκόπιμον αυτόν «έντοπισμό τής προσοχής» έχει συμβάλει πρόσφατα και ό άρθρογράφος του «Βήματος» Νίκος Δήμου μέ άρθρο του στο γερμανικό περιοδικό Spiegel τής 4.2.1985, όπου εκθέτει αυτή τήν θεωρία. Είναι όμως περίεργο πώς οί διάφοροι ιστορικοί τυμβωρύχοι δέν άναφέρουν τίποτε για τά παθήματα και τίσ άπογοητεύσεις τών Έλλήνων από τούς Σλαύους και, ιδιαίτερα, τούς Ρώσους κατά τόν 18ον αιώνα ή και άκόμη πολύ παλαιότερα από τούς Βουλγάρους!

δυτικῶν. Ἡ ἑλληνική ψυχή βρίσκεται πάντοτε κάτω ἀπό τήν ἔντασι μιᾶς διελκυστίνδας ὅπου ἀντιπαρατάσσονται δύο δυνάμεις, ἡ ἔμφυτη πεποιθήσι στόν ἱστορικό ρόλο, στίς ἱκανότητες καί στή βιολογική δύναμι τῆς φυλῆς ἀπό τό ἕνα μέρος καί ἡ συντριπτική συναίσθησι τῆς ὑλικῆς μικρότητος καί ἀδυναμίας ἀπέναντι στούς ἰσχυροῦς τῆς γῆς ἀπό τό ἄλλο.

Ὅποτε ὁ Ἕλληνας θέλησε νά ἀντιληφθεῖ ρεαλιστικά τήν δεύτερη πραγματικότητα (ἡ ὁποία εἶναι τελεσίδικα δεδομένη) καί νά τήν χρησιμοποιήσῃ σέ ὄφελός του, τότε πράγματι ἐμεγαλουργήσε. Εὐφυῆς πολιτική τοῦ φύσει ἀδυνάτου ἀπέναξι στόν ἰσχυρό δέν εἶναι τό πνεῦμα τῆς ὕβρεως, τῆς προκλήσεως, τῆς εἰρωνείας ἢ τοῦ ἀπομονωτισμοῦ, διότι αὐτό ἀντιστοιχεῖ μόνο στό χυδαῖο ἔνστικτο καί ὄχι στήν περισπούδαστη κρίσι. Γι' αὐτό ἄλλωστε καί ἡ δημαγωγική του ἀποτελεσματικότης εἶναι τόσο μεγάλη. Ἀντιθέτως, εὐφυῆς πολιτική (ὄχι μόνον ἑνός ἔθνους ἀλλά καί κάθε ἀτόμου στήν καθημερινή ζωή) εἶναι ἡ ἐπιδίωξι συμμετοχῆς στόν κύκλο τῶν ἰσχυρῶν καί ἡ προσπάθεια ἀποδείξεως σ' αὐτούς, ἐκ μέρους τοῦ ἀδυνάτου, τῆς ἀξίας του καί τῆς συμβολῆς του γιά τήν εὐδῶσι τῶν γενικωτέρων ἐπιδιώξεων τοῦ συνόλου ὅπου καί ὁ ἴδιος προσπαθεῖ νά τοποθετηθεῖ σάν ἰσότιμο μέλος. Στή χώρα πού βρέχει, ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι μεμψιμοιροῦν καί βλασφημοῦν. Καί ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ὀργάνουν καί σπέρνουν.

Σ' αὐτές τίς ἀρχές βασίζεται ἡ ἐνσωμάτωσις, ὁ συμβιβασμός καί ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ἀτόμου σάν μέλους μιᾶς κοινωνίας. Τοῦτο εἶναι ἀκριβές ὄχι μόνο γιά τήν κοινωνία ἀνθρώπων, ἀλλά καί γιά τήν «κοινωνία» τῶν ἠλεκτρονίων, τῶν ἀτόμων, τῶν κυττάρων ἢ τῶν ὀργανισμῶν. Εἶναι νόμος τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου ὅτι ὁ ἀδύνατος, ὁ ἄχρηστος ἢ καί ὁ νοσηρός γιά μία συγκεκριμένη ἀπό αὐτές τίς κοινωνίες, ἀποβάλλεται, συντρίβεται, φυλακίζεται, θανατώνεται ἢ ἀφήνεται νά πεθάνει. Τήν ἀλήθειαν αὐτή τήν κατενόησε καί τήν ἐξεμεταλλεύθη σέ ὄφελος τοῦ ἔθνους ὁ Κολοκοτρώνης μέ τήν περίφημη ἐπιστολή του πού μετέφερε στούς Ἄγγλους ὁ Μαυροκορδάτος. Τήν ἴδιαν ἀρχή ἐφήρμοσε ὁ Βενιζέλος ἀπέναντι τῶν Συμμάχων μέ θεαματικά ἀποτελέσματα, ὅταν ἡ μικρή Ἑλλάς εἶδε νά πραγματοποιοῦνται τά ὄνειρα τεσσάρων αἰώνων μέ τήν εἴσοδο τοῦ στρατοῦ της στήν Κωνσταντινούπολι.

Ἀντίθετα, δύο μεγάλες ἐθνικές συμφορές ἀκολούθησαν ὅταν ὁ Ἕλληνας παρενόησεν αὐτή τήν ἀρχή τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου. Ἡ πρώτη ἦταν τό «πεῖσμα» τῶν ἐκλογῶν πού προηγήθηκαν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ὅταν ὁ Λόυδ Τζώρτζ ἐδήλωσε ὅτι οἱ Σύμμαχοι δέν θά ἀνεχθοῦν μίαν Κυβέρνησιν ἡ ὁποία εἶναι ἐχθρά τῶν Συμμάχων, ὁ λαός ἐκώφευσε. Καί ἀκολούθησε ἡ γνωστή ἱστορική ἐξέλιξι. Ἡ δεύτερη, τό «πεῖσμα» τῆς Κύπρου, ὅπου ἡ περίφημη φράσις «ὁ

Μακάριος εἶναι ὁ Κάστρο τῆς Μεσογείου» προηγήθη μόλις κατά ἕξι μῆνες τῆς καταστροφῆς⁴. Ἡ τρίτη δέν ἐξεδηλώθη ἀκόμη ἂν καί μπορεῖ νά προβλεφθεῖ μέ μαθηματικήν ἀκρίβεια ἡ ἀναπόφευκτη ἔλευσί της.

2. Μπορεί ή Έλλάς νά γίνει Έλβετία;

Η Έλβετία, χώρα άρχικώς πτωχή και χωρίς κανένα φυσικό πλούτο, κατέβαλε μεγαλειώδη προσπάθεια για τήν εξασφάλισι τής οικονομικής της ισχύος και έπέτυχε τήν άθροιά συρροή επενδυτικών κεφαλαίων στην χώρα. Δέν υπάρχει κανένας ιδιαίτερος λόγος ώστε τό κεφάλαιο νά έλκύεται μόνο στην Έλβετία και όχι, π.χ., στην Ελλάδα αν ή Ελλάδα είχε τήν φρόνησι νά παράσχει τίς ίδιες έγγυήσεις. Οί Έλληνες έφοπλιστές έδειξαν ότι είναι πρόθυμοι νά επενδύσουν μόνιμα στην Ελλάδα και άρχισε πράγματι άθροιά εισροή κεφαλαίων κατά τήν δεκαετία 1950-1960.

Άλλοτε τό «δαιμόνιο τής φυλής» έθριάμβευε μόνο στό έξωτερικό. Στο παρελθόν, όλα αυτά τά άξια τέκνα τής Ελλάδος είχαν τά μάτια πάντοτε στραμμένα στην πατρίδα τήν όποίαν έστόλισαν μέ πλουσιοπάροχες δωρεές έργων πολιτισμού. Οί Έλληνες τότε, πού ζούσαν μέσα στην άθλιότητα και τήν φτώχεια έμειναν εύγνώμονες πρός τόν απόδημον αυτόν Έλληνα. Τόν άνεκήρυσσαν «έθνικόν ευεργέτη» και τού έστηναν άγαλμα δίπλα στό έργο του μέ τήν σεμνή έπιγραφήν «ή Έλλάς εύγνωμονούσα». Και αυτός έδρεπε τίς δάφνες τής δόξας, έβλεπε τό όνομά του νά στολίζει μίαν όδό ή πλατεία και άπήρχετο πάλι στην ξένη για νά διευθύνει εκεί τίς επιχειρήσεις του, νά χτίσει εκεί τά εργοστάσιά του και νά δώσει εκεί δουλειά σέ χιλιάδες ξένους εργάτες. Και οί Έλληνες, έδώ, τόν αποχαιρετούσαν εύγνωμονούντες.

Όταν αυτοί οί ίδιοι «έθνικοί ευεργέται», δηλαδή τά λαμπρά δείγματα τού δαιμονίου τής φυλής, απέφασισαν νά σκεφθούν τήν Ελλάδα όχι πιά σαν τόν φτωχό συγγενή πού περίμενε τό «δώρο από τόν θείο» (για νά τού στήσει άνδριάντα) αλλά σαν τόπο έγκαταστάσεως και οικονομικής αναπτύξεως, ή ψυχολογία τού φτωχού συγγενή ξαφνικά μετεβλήθη. Αντί τώρα νά στήσει άνδριάντες στους έθνικούς ευεργέτες, πού έχτιζαν πλέον όχι καλλιμάριμα κτίρια αλλά εργοστάσια και Ναυπηγεία και άπασχολούσαν μόνιμα χιλιάδες εργάτες, άρχισε ν' άνυψώνει τείχη φθόνου και μίσους μέ δεδηλωμένη πρόθεσι τήν λεηλασία τού συγκεντρωθέντος κεφαλαίου. Όταν ό Παπαληγούρας, κάτω από τίς εύλογίες τού Καραμανλή, πού απέβλεπε άφρόνως σέ ιδιοτελή πολιτικά όφέλη, έγκαινίασε για πρώτη

4. Βλ. και Παράρτημα § 3, in fine.

φορά τά «μέτρα κατά τού κεφαλαίου» τό 1975, έστειλε τά συνεργεία τής τηλεοράσεως στά πεζοδρόμια για νά ζητήσουν τήν γνώμη τού λαού. Άλλεπάλληλες ήταν οί άπαντήσεις τών άνωτύμων διαβατών πού εξέφραζαν τότε τήν Γενική Βούλησι: «καλά κάναν και τούς τά πήρανε!»⁵.

Στην Ιστορία τής Οικονομικής έχει μείνει παροιμιώδης ή περίπτωση ενός λαού τής Λατινικής Άμερικής, ό όποιος έμαστιζετο από σιτοδεία. Οί λαοί τής Εύρώπης έστειλαν τότε φορτίο από βόδια και άροτρα για νά τά χρησιμοποιήσουν οί κάτοικοι στην καλλιέργεια τής γής. Όταν τό φορτίο έφτασε στό λιμάνι οί κάτοικοι παρέλαβαν τούς άροτήρες τούς όποιους ... έσφαξαν και κατέφαγαν σέ έορταστικήν άτμόσφαιρα μέσα σέ έθνικόν ένθουσιασμό και χορούς πού κράτησαν μίαν εβδομάδα. Άνάλογη σοφίαν έδειξε και ή ελληνική ήγεσία από τό 1974 και έντεϋθεν.

Αποτέλεσμα ήταν ότι τό επενδυτικό κεφάλαιο πήρε καλά τό μήνυμα και έκτοτε ό Καραμανλής (ό όποιος δέν είχε άντιληφθεί προφανώς τίποτε από ό,τι συνέβη) εξέφραζε τήν έκπληξι του στους στενούς οικονομικούς του συνεργάτες μέ τό έρώτημα «γιατί δέν γίνονται επενδύσεις;» Ο λαός πού ήταν μαθημένος νά δέχεται τά ψιχία τών «έθνικών ευεργετών» και νά τούς στήνει άνδριάντες δέν κατάλαβε ποτέ τό νόημα τής μεταβολής. Ηθελε οί επενδυτάι νά συνεχίσουν νά τού χαρίζουν τά εργοστάσια και τά κέρδη τους όπως τού έχάριζαν στό παρελθόν τά καλλιμάριμα κτίρια. Ηθελε νά τού χτίσουν τά Ναυπηγεία και νά φύγουν όπως άλλοτε τού έχτισαν τό Ζάππειο ή τό Πολυτεχνείο και έφυγαν. Δέν είχε τήν ώριμότητα νά καταλάβει ότι ή οικονομική ανάπτυξι δέν γίνεται μέ έλεημοσύνη. Κι αυτό διότι οί «ήγέτες» του δέν είχαν ούτε τήν τόλμη, ούτε τήν ικανότητα, ούτε τό ήθος νά τού τό έξηγήσουν. Υπήρξαν οί θλιβεροί ούραγοί τών κοινών αισθημάτων τού πλήθους τά όποία αυτοί οί ίδιοι καλλιέργησαν ή άφησαν άβουλοι νά καλλιεργηθούν από τήν σκόπιμη δημαγωγία.

Στην Έλβετία ή οικονομική ανάπτυξις έγινε διότι ό λαός (εργατικός, φιλόδοξος, νηφάλιος, συντηρητικός, φειδωλός, οικονόμος) έδημιούργησε τίς προϋποθέσεις πού εύνοούν τήν εισροή κεφαλαίων. Μία χώρα χωρίς ούτε ίχνος από όρυκτό πλούτο, χωρίς άνθρακα ή λιγνίτη, όρεινή και μέ άγονη γή, χωρίς διέξοδο στην θάλασσα και τριγυρισμένη από μεγάλους και πανίσχυρους γείτονες κατώρθωσε μέ τόν καιρό και τήν ύπομονή νά γίνει ή χώρα τής Εύρώπης πού εξασφαλίζει τό πιά ύψηλό επίπεδο διαβίσεως στους κατοίκους της.

5. Από τήν μοιραία εκείνη εποχή ούδεμία πλέον σοβαρά επένδυσις έγινε στην Ελλάδα. Αντιθέτως, από τότε άρχισε ή συστηματική φυγάδευσι τών κεφαλαίων στό έξωτερικό.

Ἡ πτωχεία τοῦ ἐδάφους ἀνάγκασε τοὺς κατοίκους νά ἀναζητήσουν ἄλλες μεθόδους πλουτισμοῦ. Ἄς δοῦμε ποιές ἦταν αὐτές οἱ μέθοδοι.

Ἡ Ἑλβετία μέ τόν χρόνο καί μέ τήν ἱκανότητα τῶν κατοίκων της ἐπεσώρευσε μεθοδικά φυσικό καί ἀνθρώπινο κεφάλαιο. Οἱ Ἑλβετοί, διωγμένοι ἀπό τήν φτώχεια τῆς χώρας τους καί πλανώμενοι στό ἐξωτερικό σάν μισθοφόροι στρατιῶτες, σάν ἔμποροι καί χρηματισταί ἀπέκτησαν (ὅπως πρόσφατα καί οἱ Ἕλληνες) κεφάλαια καί γνώσεις πού τά μετεκόμισαν στήν πατρίδα τους καί βάλθηκαν νά ἀναπτύξουν βιομηχανία. Λιτοδίαιτοι καί οἰκονόμοι, προικισμένοι μέ τό πνεῦμα τῆς τάξεως καί τῆς ἐπιμελοῦς ἐργατικότητος, ἀπηλλαγμένοι ἀπό φορολογία, ἀδιάφοροι σέ πολιτικές δολοπλοκίες καί ἐξυπνακισμούς, οἱ Ἑλβετοί ἀσχολήθηκαν νηφάλια γιά νά ἰδρῦσουν ἔμπορικούς ἢ βιομηχανικούς οἴκους καί τράπεζες χρηματοδοτήσεως στή Γενεύη, στή Βασιλεία ἢ στή Ζυρίχη, κάνοντας τίς πόλεις αὐτές κέντρα διεθνoῦς ἔμπορίου. Ἐξειδικεύθηκαν μέ θαυμαστή μαεστρία καί μεθοδικότητα στήν τεχνολογία μηχανημάτων μεγάλης ἀκριβείας καί κατά τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος τά ἑλβετικά ρολόγια καί ἡ ὕφαντουργία εἶχαν γίνει τά καλλίτερα στόν κόσμον. Οἱ ἑλβετοί ἐπιχειρηματίες, γιά ἀντιπερισπασμό στήν ἀνάπτυξη τῆς βρετανικῆς ὕφαντουργίας, εἶχαν ἐκπαιδεύσει ἐργάτες προειδικευμένους στήν λεπτή τέχνη τῆς ὀρολογοποιίας, γιά τήν κατασκευή ἀρτίας ποιότητος μηχανημάτων ὕφαντουργίας καί ἀνέπτυξαν σέ ἀνώτατο ἐπίπεδο τήν τεχνολογία τοῦ 19ου αἰῶνος.

Αὐτά εἶχαν δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις πού ἐπέτρεπαν τήν ἀθρόα εἰσροή τοῦ μεγάλου κεφαλαίου ἀπό τό ἐξωτερικό (κυρίως τήν Γερμανία) γιά ἐπενδύσεις βαρείας βιομηχανίας καί μηχανημάτων ἀκριβείας. Παράλληλα, ἡ ταυτόχρονη ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας καί κτηνοτροφίας ἐφύλαξε τήν Ἑλβετία ἀπό τό βαρῦ κόστος τῆς φυγῆς ἀπό τήν ὑπαιθρο καί τῆς συγκεντρώσεως τῆς βιομηχανίας σέ λίγα μόνον ἀστικά κέντρα. Ἐτσι ὅλες οἱ πόλεις τῆς Ἑλβετίας συμμετέχουν σήμερα ἐξ ἴσου στήν βιομηχανική ἀνάπτυξη καί ἡ μεγαλύτερη πόλις, ἡ Ζυρίχη, δέν ὑπερβαίνει τοὺς 600.000 κατοίκους. Ἡ Γενεύη, ἡ Λωζάννη, ἡ Βασιλεία εἶναι μικρές πόλεις, πού ἔχουν ὅμως νά ἐπιδείξουν ἰσάξια ὅλο τόν πλοῦτον καί τήν ἀφθονία μεγαλοπολέων ὅπως τό Λονδίνο, τό Παρίσι ἢ ἡ Νέα Ἰόρκη. Ἀπό τό 1850 ἕως τό 1914, ἡ ἑλβετική βιομηχανία, μέ τήν βοήθεια τῆς νομοθεσίας καί τήν θετική συμβολή τοῦ πληθυσμοῦ δέν ἔπαυσε νά ἀναπτύσσεται. Σήμερα, ἡ βιομηχανία τροφίμων, σοκολάτας καί γάλακτος, φαρμακοποιίας, χημικῶν προϊόντων, ὑποδημάτων, σιδηροδρόμων, κινητήρων καί ηλεκτρικῶν συσκευῶν προστίθεται, μέ προϊόντα γνωστά παγκοσμίως σάν ἀνωτάτης ποιότητος, στίς παραδοσιακές βιομηχανίες ὀρολογίων, συσκευῶν ἀκριβείας καί ὕφαντουργίας. Χαρακτηριστικό τῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῆς Ἑλβετίας εἶναι ὁ γενικός σεβασμός καί ἡ ἐκτίμησι τοῦ πληθυσμοῦ πρός τό δημιουργικό κεφάλαιο, οἱ χαμηλοί

τόκοι, οἱ ἀνεπαίσθητοι φόροι, ἡ τεράστια προσαρμοστικότης καί ἡ ἄρτια παραγωγικότης τῶν πολλῶν μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων. Οἱ τόκοι δανεισμοῦ κυμαίνονται μεταξύ 5,5% καί 7%, ἐνῶ τό ἀνώτατον ὄριο φορολογίας εἶναι 33% μέ εἰδική μεταχείρισι ὀρισμένων ἐπιχειρήσεων σέ εἰδικές περιοχές ὅπου ἡ φορολογία δέν ὑπερβαίνει τό 14%.⁶

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι σέ περισσότερες ἀπό τίς μισές ἑλβετικές ἐπιχειρήσεις τό προσωπικό δέν ὑπερβαίνει τά 100 ἄτομα. Τοῦτο ἐξασφαλίζει ὁμαλές καί ἀμεσες σχέσεις μέ τόν ἐργοδότη. Οἱ διαφορές λύνονται φιλικά καί «οἰκογενειακά» μέ βάσι τήν διατήρησι καί τό συμφέρον τῆς κάθε χωριστῆς μονάδος. Τό πνεῦμα τοῦτο ἐπηρεάζει καί τίς μεγαλύτερες οἰκονομικές μονάδες. Ἐπιρροές ἐξωτερικῶν γιά τήν ἐπιχείρησι πολιτικο-ταξικῶν συμφερόντων καί «ἀγκιτάσεις» βρίσκονται σέ ἀντίθεσι μέ τήν φιλοδοξία, τήν νηφαλιότητα, τήν ἐπιμέλεια, τήν ἀκρίβεια καί τήν ἐργατικότητα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τῶν σκληροτράχηλων βουνίσιαν. Γι' αὐτό καί οἱ ἀπεργίες εἶναι ἀνύπαρκτες. Μ' αὐτά, ἡ μικρή, ἄλλοτε φτωχή καί ἄγονη, Ἑλβετία εἶναι σήμερα στόν κόσμον ἡ εἰκοστή βιομηχανική καί ἡ δωδεκάτη ἐμπορική δύναμι, κατέχει τήν τρίτην χρηματιστική θέσι καί συμμετέχει στήν ὁμάδα τῶν 10 πρώτων βιομηχανικῶν χωρῶν. Στήν Ἑλβετία ἀντιστοιχεῖ ὁ μεγαλύτερος ἀριθμός πολυεθνικῶν ἐπιχειρήσεων σέ ἀναλογία μέ τόν πληθυσμό. Ἡ ὀργάνωσι τῶν Τραπεζῶν καί οἱ παρεχόμενες ὑπηρεσίες εἶναι οἱ τελειότερες στόν κόσμον. Ὑπάρχει ἕνα τραπεζικό γραφεῖο γιά 1260 κατοίκους σέ σύγκρισι μέ 1400 (Γερμανία), 2800 (Γαλλία), 4000 (Ἀγγλία) καί 6000 (ΗΠΑ). Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν εἶναι ὅτι τό κατά κεφαλὴν εἰσόδημα εἶναι τό ἀνώτερον μεταξύ τῶν χωρῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου.

Ἐτσι λοιπόν, ἀποτελεῖ τεράστιο σφάλμα, πού ἔχει καλλιεργήσει ἡ σκόπιμη Προπαγάνδα στόν εὐκολόπιστον λαό, τό νά ὑποστηρίζει κανεῖς ὅτι ἡ Ἑλβετία ὀφείλει τήν εὐημερία της στά «βρώμικα» διεθνή κεφάλαια πού σωρεύονται στίς ἑλβετικές τράπεζες! Τά «βρώμικα» διεθνή κεφάλαια κατευθύνονται καί σέ ἄλλες χώρες, ὅπως Γερμανία, ΗΠΑ, Λουξεμβούργο κ.λπ., καί ὁ ἔλεγχος τῆς προελεύσεώς τους εἶναι τελειῶς ἀδύνατος. Τό περίφημον «τραπεζιτικό ἀπόρρητον» τῶν ἑλβετικῶν τραπεζῶν δέν ἰσχύει σέ περιπτώσεις πού ἀφοροῦν τήν

6. Πολλοί ἀφελεῖς προβάλλουν τό ἐπιχείρημα ὅτι ἡ Ἑλβετία μπορεῖ καί ἔχει χαμηλή φορολογία, διότι εἶναι πλούσια χώρα. Δέν θέλουν νά ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ Ἑλβετία εἶναι πλούσια χώρα διότι ἀκριβῶς ἔχει τήν φρόνησι νά διατηρεῖ χαμηλή φορολογία! Θά εἶναι οὕτοια νά πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ νά ἐπέλθει οἰκονομική ἀνάπτυξι στήν Ἑλλάδα ἂν δέν καταργηθεῖ τελειῶς ἡ ἄμεση φορολογία καί ἀντικατασταθεῖ μέ τήν ἔμμεση (ἢ «φορολογία καταναλώσεως»). Ἡ ἰδέα αὐτή κερδίζει διαρκῶς ἔδαφος στήν δυτικήν Εὐρώπην ἀλλ' ἀποτελεῖ ἄμεση ἀνάγκη γιά μία χώρα πού ἐπιθυμεῖ νά ἐπιτύχει ταχύρρυθμη οἰκονομική ἀνάπτυξη καί νά βγεῖ ἀπό τό «τοῦννελ» τοῦ οἰκονομικοῦ μαρασμοῦ, ὅπως εἶναι σήμερα ἡ Ἑλλάς.

δικαιοσύνη ἐφ' ὅσον ἐφαρμόζεται ἡ δικαστική διαδικασία πού ἀναγνωρίζεται διεθνῶς. Ἐπί πλέον, τὰ κεφάλαια αὐτά δέν εἶναι ποτέ τόσο σημαντικά ὥστε νά ἐπηρεάζουν χαρακτηριστικῶς τήν γενικὴν οἰκονομικὴν εὐημερία τῆς χώρας. Δέν εἶναι οἱ χῶρες αὐτές πού εὐημεροῦν ἀπό τὰ κεφάλαια τὰ ὁποῖα σωρεύονται μ' αὐτόν τόν τρόπο. Εἶναι τὰ κεφάλαια πού σωρεύονται στίς χῶρες πού εὐημεροῦν!

Ἡ Ἑλλάδα εἶχε κάθε δυνατότητα καί πολλές εὐκαιρίες νά μιμηθεῖ κατά κάποιο τρόπο τήν ἐλβετικὴν ἀνάπτυξη. Τό μεγάλο ἑλληνικό διεθνές κεφάλαιο ἀπεδείχθη πρόθυμο νά σωρευθεῖ στήν πατρίδα. Ἡ Ἑλληνική Ναυτιλία κατέστη πρώτη στόν κόσμο καί οἱ Ἕλληνες ἐφοπλιστές ἔδειξαν τάσεις διαφοροποιήσεως καί παράλληλης τροπῆς πρὸς τήν βιομηχανία. Εἶναι αὐτοί πού ἐγκατέστησαν στήν Ἑλλάδα Ναυπηγεῖα, Χημικὴ Βιομηχανία ἢ Διυλιστήρια. Ἡ μεγάλη διεθνὴς φήμη τῶν Ἑλλήνων ἐφοπλιστῶν θά ἦταν ἀπαράμιλλος πόλος ἑλξέως καί γιά τὰ λοιπὰ μεγάλα διεθνή κεφάλαια. Γιά ὅσους ἔζησαν στήν Εὐρώπη κατά τήν περίοδο ἀπό τό 1950 μέχρι σήμερα εἶναι πασίγνωστο πῶς εἶναι χάρι στήν αἴγλη τῆς ἑλληνικῆς Ναυτιλίας πού ἡ Εὐρώπη ἀνεκάλυψε τὰ πνευματικά καί καλλιτεχνικά ἐπιτεύγματα τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα μέχρι τότε ἦσαν παντελῶς ἄγνωστα καί ἡ Ἑλλάς, στή συνείδησι τῶν Εὐρωπαίων, ἀνῆκε ἀκόμη στά σκοτεινά «Βαλκάνια»⁷. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ καταστροφή τοῦ Λιβάνου (πού ἔθεωρεῖτο ἡ Ἑλβετία τῆς Μέσης Ἀνατολῆς) ἦταν μία μοναδική εὐκαιρία γιά νά καταστῆ ἡ Ἑλλάς διεθνές οἰκονομικό κέντρο.

Ἀλλά ὅταν ἡ συγκυρία αὐτὴ γεγονότων ἔπεσε στόν τόπο μας σάν τό μάννα ἐξ οὐρανοῦ, ἡ πνευματικῶς ἀνεπαρκὴς ἡγεσία, ἀμέσως μετά τό 1974, ἄβουλο θῦμα τῆς εὐτελοῦς δημαγωγίας τήν ὁποῖαν ὑπέθαλψεν, ἔπραξε τό πᾶν γιά ν' ἀναστρέψει τό εὐνοϊκό πνεῦμα καί νά ἐκδιώξει τό κεφάλαιο. Ἡ ξενοκίνητη μαρξιστικὴ Προπαγάνδα, πού ἔχει κάθε συμφέρον νά ἀνασχέσει τήν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξη γιά νά βρεῖ πρόσφορον ἔδαφος ἐπικρατήσεως μέσα στήν γενικὴ ἀθλιότητα, κατάρθρωσε, χωρίς ἀντίστασι, νά δυσφημίσει τόν ρόλο τοῦ κεφαλαίου στήν εὐημερία μιᾶς χώρας. Ἐφθάσαμε σέ τέτοιο σημεῖο συγχύσεως καί πνευματικῆς διαφθορᾶς ὥστε ἀντί γιά τό πρότυπο τῆς Ἑλβετίας ἡ σημερινὴ ἡγεσία νά ἔχει τό θράσος νά προβάλλει στόν Ἕλληνα τό πρότυπο τῆς Ἀλβανίας. Καί ὁ σύγχρονος Ἕλληνας νά τό ἀποδέχεται μέ οὐρανομήκειες ζητωκραυγές!

Ἔτσι, χάρι σέ μίαν ἀνίκανη, ἀμαθῆ καί τυφλωμένη ἀπό ἰδεολογικό φανατισμόν ἡγεσία, ἡ Ἑλλάς ἀπέστρεψε τό πρόσωπο ἀπό τήν Δύσι καί ἀπεποιήθη μέ ἀπίστευτην ἐλαφρότητα τίς μοναδικές εὐκαι-

7. Γιά τὴ βεβαίωσι αὐτοῦ ἔχω πλῆθος προσωπικῶν ἐμπειριῶν ἀλλὰ δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπεκταθῶ σ' αὐτό τό βιβλίο.

ρίες πού παρουσιάστηκαν πρόσφατα στήν ἱστορία τῆς γιά νά καταστῆ μία ἰσότιμη χώρα τοῦ ἐλεύθερου δυτικοῦ κόσμου. Ἡ πορεία αὐτὴ σήμερα, θεμελιωμένη πλέον σέ πατροπαράδοτα συμπλέγματα, ἀτυχή ἱστορικά κατάλοιπα καί, κυρίως, σέ μίαν ἀξιοθρήνητα ὑποβαθμισμένη Παιδεία, εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατο νά ἀναστραφεῖ.

Ἐκτός, ἴσως, ἀν ἐπέλθει ἓνας ριζικός πολιτικός καί παιδαγωγικός ἀνασχηματισμός — μία ἐπανάστασι στήν Παιδεία καί τίς πολιτικὲς δομές πού τόσο πολὺ φαίνεται νά ἔχει ἀνάγκη ὁ τόπος. Τότε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, μέ ὅλη τήν ὑγιή μακραίωνη ζωντάνια τῆς θά μπορεῖ νά στρέψει τὰ μάτια γιά παραδειγματισμό στό θαῦμα τῆς μικρῆς Ἑλβετίας. Κι ἔτσι νά δώσει καί πάλι πλήρες καί ἀδέσμευτο διέξοδο στό τόσο συχνά δοκιμασμένο γιά τήν ἀποτελεσματικότητά του «δαμόνιο τῆς φυλῆς». Τὴν στιγμὴν αὐτὴ τό Ἔθνος θά πρέπει ἐπὶ τέλους νά καταλάβει ὅτι ἡ Ἑλλάς δέν ἀνήκει στήν Εὐρώπη. Ἡ Ἑλλάς Εἶναι Εὐρώπη. Καί ἀληθινὴ «ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια» εἶναι ἡ ἐξασφάλισι τῆς ἰσότιμης θέσεώς τῆς μέσα σ' αὐτήν.

Ἀποτελεῖ τεράστιο σφάλμα ἡ ὑποστήριξι τῆς περιέργης θεωρίας πού ἀκοῦμε πρόσφατα ὅτι ὁ ἑλληνικός λαός εἶναι «ἀνάδελφος». Ἡ θεωρία αὐτὴ ἀναπτύσσεται παράλληλα μέ τήν τυμβωρυχικὴν ἀνάξεσι τῆς μεσαιωνικῆς ἀντιπαθείας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Φράγκους καί εἶναι ἐκδηλὴ ἡ σκοπιμότης στήν ὁποῖαν ἀποβλέπει μέσα στά πλαίσια τῆς συντονισμένης Προπαγάνδας τοῦ Μαρξιστικοῦ κόμματος στήν Ἑλλάδα. Καί τὰ δύο αὐτὰ φαινόμενα εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους καί ἔχουν κοινὴ προέλευσι καί κοινὴ σκοπιμότητα.

Τό σφάλμα δέν ἀναφέρεται μόνο στίς συνέπειες ἀπὸ τήν τυχόν ἀποδοχὴ τοῦ πού θά ἦταν ὀλέθριες γιά τό μέλλον τοῦ Ἔθνους. Δέν εἶναι δηλαδή μόνο τραγικὸ σφάλμα ἐθνικὸ καί πολιτικὸ. Εἶναι καί σφάλμα ἱστορικὸ καί πραγματικὸ, ἀκόμη δέ καί πόλιτιστικὸ. Οἱ θεωρίες περὶ «αἵματος» εἶναι πιά τελείως ξεπερασμένες. Δέν εἶναι ἀποδεκτές παρά μόνο σέ ὅσους ἀποδίδουν ἰδιαίτερη σημασία ἀποκλειστικά σέ ὑλιστικούς παράγοντες, δηλαδή στοὺς ὁπαδούς τοῦ ἀναχρονιστικοῦ μαρξιστικοῦ μύθου. Πολὺ σημαντικώτερη τῆς συγγενείας τοῦ αἵματος εἶναι ἡ πνευματικὴ συγγένεια καί τοῦτο ἰσχύει ὄχι μόνο μεταξύ τῶν λαῶν ἀλλὰ καί μεταξύ τῶν ἀτόμων. Θά πρέπει λοιπόν νά γίνῃ σαφές στοὺς ἡμιμαθεῖς ὑλιστές τῆς θεωρίας τοῦ «ἀναδέλφου» ὅτι κανεὶς λαός πάνω στήν γῆ δέν ἔχει πράγματι τόσοσους πολλοὺς «ἀδελφούς» μεταξύ τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος ὅσον ὁ ἑλληνικός. Ἡ πολιτισμένη αὐτὴ ἀνθρωπότης οὐδέποτε ἔπαυσε νά ἀναγνωρίζει τό χρέος τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καί τὴν μεγάλη κληρονομία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς πού βρίσκονται τόσο μακριὰ ἀπὸ τό εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα καί εἶναι τόσο ἰδεολογικά ἀποξενωμένοι ἀπὸ αὐτό ὥστε νά μὴν ἀντιλαμβάνονται μία τόσο πασιφανῆ ἱστορικὴ καί πραγματικὴν ἀλήθεια.

Αυτή ή περίεργη και συντονισμένη προσπάθεια πού άρχισε πρόσφατα μέ σκοπό ν' αποξενώσει τήν Ελλάδα από τήν Εύρώπη (τήν στιγμή πού ή Εύρώπη έτοιμάζει σταθερά τήν ένωση της κατά τό πρότυπο τής Έλβετικής Όμοσπονδίας) αποβλέπει σέ μία σαφή πολιτική σκοπιμότητα. Άν όμως άφεθεί νά επικρατήσει χωρίς έγκαιρη και ένεργό αντίσταση μόνο τόν δλεθρο προμηνύει για τό ελληνικό Έθνος. Καί οί έμπνευσταί τής πολιτικής αυτής του άνεδαφικού άπομονωτισμού από τήν Εύρώπη θά είναι, όταν οί τραγικές συνέπειες γίνουν σαφείς, δοσίλογοι άπέναντι του Έθνους. Οί λαοί, όμως, ύταν άφυπνίζονται, τελικά τιμωρούν.

3. Κοινωνία και Πολιτεία

Νομικοί κανόνες και Φυσικό Δίκαιο

Οί νομικοί κανόνες (κανόνες Δικαίου) άφορούν στις έξωτερικές σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Η μή τήρησις των συνεπάγεται ύλικές κυρώσεις. Άντίθετα, οί ήθικοί και θρησκευτικοί κανόνες αναφέρονται στις σκέψεις και έσωτερικές προθέσεις των άτόμων και ή μή τήρησις των συνεπάγεται μόνον ψυχικές κυρώσεις. Οί νομικοί κανόνες διαμορφώνονται άρχικώς σαν έθιμα και μέ τήν εμφάνισι του οργανωμένου Κράτους παίρνουν τή μορφή νόμων. Οί νόμοι είναι κανόνες δικαίου πού επιβάλλονται από τήν έξουσία. Όπως και τά έθιμα, οί νόμοι διαφέρουν κατά λαούς και κατά εποχές.

Τά στοιχεία πού καθορίζουν τό πνεύμα των νόμων είναι διάφορα. Αναφέρονται στό κλίμα, στην γεωγραφική θέση, στην θρησκεία, στό πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο του λαού, στη γλώσσα, στην ιστορική εξέλιξι, στις οικονομικές συνθήκες και, συνεπώς, στην γενική νοοτροπία και πνευματικό προγραμματισμό του λαού⁸. Οί κανόνες δικαίου θεμελιώνονται σέ γενικές άρχές οί όποιες είναι άποδεκτές από όλους. Είναι αυτές πού καθορίζουν και διέπουν τήν Γενική Βούλησι, σαν άυταπόδεικτα αξιώματα. Έχουν άποκληθεί Φυσικό Δίκαιο και αναφέρονται στην ούσία τής ανθρώπινης φύσεως, ή όποία και καθορίζει τά ανθρώπινα δικαιώματα.

Πρώτος παρόμοιος κανών είναι τό δικαίωμα τής ζωής. Τοῦτο συνεπάγεται τό δικαίωμα τής νομίμου άμύνης, δηλαδή τό δικαίωμα νά άποκρούσει ό άνθρωπος, είτε σαν άτομο είτε σαν κοινωνικό σύνολο, μίαν επίθεσι και νά αντιτάξει βία στην βία. Άπό τό Φυσικό Δίκαιο άπορρέει και τό δικαίωμα τής καλύτερης δυνατής προπαρασκευής πρὸς πόλεμο για τήν διατήρησι τής ειρήνης. Κατ' επέκτασιν, ό κανών αυτός έχει θεμελιώσει και τό δικαίωμα επιβολής τής έσχάτης των ποινών σαν άποτελεσματικό μέσο γενικής ή ειδικής προλήψεως. Είναι φανερόν από αυτά ότι τόσο τό Φυσικόν Δίκαιον όσο και ή Γενική Βούλησις αναφέρονται στό είδος και όχι στό άτομο και σαν είδος έδω νοείται ένα κλειστό κοινωνικό σύνολο. Η εύρύτης του συνόλου αυτού έξαρτάται από τό επίπεδο πολιτισμού. Άρχικά είναι ή οικογένεια και επεκτείνεται διαρκώς στό γένος, στην Πόλι,

8. Αυτό σημαίνει ότι δέν αναφέρονται μόνο στις οικονομικές συνθήκες όπως οί μαρξιστές θέλουν νά επιμένουν ότι ύποστηρίζει ό Μάρξ (πβ. *Ο Μαρξιστικός Μύθος*, σελ. 65).

στό "Εθνος, στην Φυλή και, τελικῶς, γιά ὠρισμένα χαρακτηριστικά ἄτομα, νοεῖται σάν ὀλόκληρη ἡ "Ανθρωπότης. Τό Φυσικό Δίκαιο ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικά διότι ἡ μή τήρησι τοῦ κανόνος θά εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν καταστροφή τοῦ εἴδους. Γι' αὐτό τοῦτο ἔχει μορφή κατηγορικῆς προσταγῆς. Δέν εἶναι εὐχή. Εἶναι καθήκον. Κριτήριο λοιπόν τῆς Γενικῆς Βουλήσεως εἶναι ἡ συντήρησι τοῦ εἴδους καί αὐτό συνιστᾶ τό «καλόν».

Τό δικαίωμα ὁμως τῆς ζωῆς, ἔχει σάν συνέπεια καί τό δικαίωμα πού ἔχει τό κάθε ἄτομο νά ἀναπτύξει καί καλλιεργῆσει τίς φυσικές του ιδιότητες. Ἀπό αὐτά ἀπορρέουν τά θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα — τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, τῆς ἀνεξιθρησκείας, τῆς ἐλεύθερης ἐκφράσεως (γραφτῆς ἢ προφορικῆς) καθώς καί ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας ἢ τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ συνέρχεσθαι καί συνεταιρίζεσθαι, τῆς μετακινήσεως καί, ἀσφαλῶς, τῆς ἐλευθερίας ὄχι μόνο τῆς σκέψεως ἀλλά καί τῆς δράσεως. Ἐπειδή ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κοινή γιά ὄλους αὐτό καθορίζει τήν ἔννοια τῆς ἰσότητος (ὡς πρός αὐτά τά δικαιώματα) τόσο γιά τόν ἄνδρα ὅσο καί γιά τήν γυναίκα.

Περιορισμός φυσικῶν δικαιωμάτων

Τά δικαιώματα πού καθορίζει τό Φυσικό Δίκαιο εἶναι, κατ' ἀρχήν, ἀπερίοριστα γιά τό κάθε χωριστό ἄτομο. Ἐφ' ὅσον ὁμως ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀναγκασμένος ἀπό τήν φύσι του νά ζεῖ ὄχι χωριστά ἀλλά σέ κοινωνία μέ ἄλλους ἀνθρώπους, τά δικαιώματα εἶναι ἀναγκαῖο νά ὑποβληθοῦν σέ ἕναν καί μόνο περιορισμό. Ὅριο λοιπόν τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, μέσα σ' ἕναν συγκεκριμένο κοινωνικό κύκλο, γίνεται ἡ ἐξασφάλισι καί τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλοῦ ἀτόμου. Κοινωνική συμβίωσι μέσα σέ μία πολιτισμένη κοινωνία (ἀλλά καί συμβίωσι ἀνδρός καί γυναικός) σημαίνει ἀμοιβαῖο σεβασμό. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐφ' ὅσον ἡ Παιδεία ἔχει συστηματικά «προγραμματίσει» τήν κοινωνική νοοτροπία πρός τόν ΑΜΟΙΒΑΙΟ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟ. Ἡ κοινωνική ζωῆ βασίζεται στόν ἀτομισμό ἀλλά καθορίζεται ἀπό τό συνεχές καί ἀμοιβαῖο *do des* (τόσον ὑλικόν ὅσο καί ἠθικό).

Οἱ κανόνες Δικαίου, συνεπῶς, μιᾶς εὐνομούμενης πολιτείας ἔχουν αὐτόν τόν διπλό σκοπό: ἄφ' ἑνός νά ἐξασφαλίσουν καί καθορίσουν τά δικαιώματα πού ἀπορρέουν ἀπό τό Φυσικό Δίκαιο γιά τό ἄτομο. Καί ἄφ' ἑτέρου, νά τά ἐξασφαλίσουν ἐξ ἴσου γιά τό κάθε ξεχωριστό ἄτομο πού ἀποτελεῖ μέλος τοῦ κοινωνικοῦ κύκλου. Ὁ δεύτερος αὐτός σκοπός συνιστᾶ καί τό πρωταρχικό βᾶθρο πού θεμελιώνει τό Ποινικό Δίκαιο. Σύμφωνα μ' αὐτήν τήν ἐρμηνεία θεμέλιό του εἶναι μία πραγματιστική καί ὄχι μία μεταφυσικο-ἠθική ἀρχή. Δέν

τιμωροῦμε γιά λόγους μεταφυσικούς. Τιμωροῦμε διότι, καί ἐφ' ὅσον, συμφέρει.

Τό κοινωνικό «συμβόλαιο»

Ἐφ' ὅσον οἱ κανόνες δικαίου σέβονται τίς ἀρχές αὐτές, ὁ πολίτης ὁ ὁποῖος τούς ἀκολουθεῖ καί τούς σέβεται ἀποκαλεῖται «χρηστός πολίτης» καί ἡ κοινωνία ὅπου, σέ ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμός καί ὁ ἀμοιβαῖος συμβιβασμός μεταξύ τῶν πολιτῶν εἶναι ιδιαίτερα ἐμφανῆς, ἀποκαλεῖται «πολιτισμένη» ἢ «ἀνεπτυγμένη». Τοῦτο συνιστᾶ τήν «φύσι» τῆς κοινωνίας καί παραμένει σάν ἡ ἀπώτερη τελεολογική αἰτιότητα πού ἔλκει τό κοινωνικό γίνεσθαι. Οἱ ἐξαιρέσεις βέβαια, ὑπάρχουν πάντοτε σέ κάθε κοινωνία, ἀλλά αὐτό πού προέχει εἶναι ἄν τό ποσοστό τῶν παρεκκλίσεων, σέ σχέσι μέ τό σύνολο, εἶναι μικρότερο ἢ μεγαλύτερο. Ἡ κοινωνία λοιπόν θά μπορούσε νά νοηθεῖ σχηματικά σάν ἕνα εἶδος συμβολαίου τό ὁποῖον ὑποσυνείδητα συνάπτουν τά ἄτομα γιά τήν ἐξασφάλισι τῶν φυσικῶν τους δικαιωμάτων. Τό *do des* (δῶσε γιά νά δώσω) εἶναι ἔνστικτο καί ἀπαντᾶται ἀκόμη καί στά φυτά καί τά ζῶα⁹. Ὅποιος παραβλέπει τόν σκοπό τοῦ συμβολαίου (εἴτε πολίτης, εἴτε μονάρχης) θεωρεῖται ἐκπτώτος ἀπό τόν κοινωνικό κύκλο¹⁰.

Ἐφ' ὅσον τό κοινωνικό συμβόλαιο ἔχει τεθεῖ, οἱ γραπτοί κανόνες τοῦ Δικαίου πρέπει ἀσφαλῶς νά καθορίζονται καί ἐπιβάλλονται ἀπό μία κεντρικήν ἐξουσία, ἀλλά τά Κράτη δέν παρουσιάζουν ὁμοιομορφίαν ὡς πρός τήν διάρθρωσι τῶν ἐξουσιῶν. Οἱ συνθήκες πολιτεύματος διαφέρουν σέ τόπο καί χρόνο καί καθορίζονται ἀπό τούς ἴδιους παράγοντες πού, ὅπως εἶπαμε, συντελοῦν στήν διάπλασι τῶν κανόνων δικαίου. Ἐτσι τό πνεῦμα τῶν νόμων εἶναι ἀλληλένδετο μέ τό πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος γι' αὐτό καί μπορεῖ νά λέγεται πῶς οἱ λαοί ἔχουν τήν Κυβέρνησι πού ἀξίζουν. Ἀλλ' αὐτό δέν σημαίνει ὅτι στήν πράξι, τό πνεῦμα τῶν νόμων καί τό πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος συμπίπτουν πάντοτε μέ τίς θεμελιώδεις ἀρχές. Ἱστορικά, δέν μπορούμε νά μιλήσουμε γιά ὁμαλή, μονοδρομική, πορεία βαθμιαίας ἐξελίξεως πρός τήν Πολιτείαν ἐκείνην ἡ ὁποία συντονίζεται μέ τίς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου. Οἱ παλινδρομήσεις στήν ἱστορία ὑπῆρξαν πολλές καί στά κοινωνικά φαινόμενα δέν εἶναι δυνατόν τά αἷτια νά καθοριστοῦν περιοριστικά ἔτσι ὥστε νά καθίσταται δυνατή ἡ πρόβλεψις.

9. Πθ., π.χ., τό ἐκπληκτικό βιβλίον τῶν Pelt καί Cuny, *La prodigieuse aventure des plantes*. Fayard.

10. Παρόμοια «συμβόλαια» στίς σύγχρονες κοινωνικές ἐνώσεις φτάνουν νά ἔχουν καί τήν ἀπτή μορφή νομικοῦ ἐγγράφου, ὅπως π.χ. στήν περίπτωσι τῆς ΕΟΚ καί τοῦ ΝΑΤΟ ἢ τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας — ἐνώσεων οἱ ὁποῖες ἔλκουν τήν ἰσχύ τους ἀπό τό Φυσικό Δίκαιο.

Παρεκκλίσεις και διαστροφές

Χωρίς καθοδήγησι, και όπου αφήνεται να κυριαρχεί, τό ένστικτο πού συνήθως προέχει είναι τό «άτομικό» δικαίωμα (τό αίσθημα τής «υπερήφανης ανεξαρτησίας») και έτσι τό πνεύμα τοῦ συμβιβασμοῦ (πού είναι προϋπόθεσις υπάρξεως) περιφρονείται. "Όταν στίς αντιθέσις τῶν ατόμων ὁ ατομισμός υπερισχύει (εἴτε πρόκειται γιά μεμονωμένα άτομα εἴτε γιά μεμονωμένες μικρότερες τάξεις ατόμων) ἡ ἐνότης τής κοινωνίας καταστρέφεται και τό διέξοδο εἶναι ἡ πάλη, ἡ ἐπανάστασις, ἡ βία, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἡ διαίρεσις τής κοινωνίας σέ ἐλεύθερους και δούλους, σέ νικητές και ἡττημένους — δηλαδή ἡ αὐτοκαταστροφή τής κοινωνίας σάν ἐνιαίας ὁλότητος. Τό αὐτό ἰσχύει και στίς σχέσις τῶν Κρατῶν μεταξύ τους ὅπου τά Κράτη ἐνεργοῦν σάν χωριστά άτομα και ὄχι σάν μέλη μιᾶς κοινωνίας. ("Όπως, ἐπίσης, και στίς σχέσις τοῦ ἀνδρα και τής γυναίκας).

Τό Φυσικό Δίκαιο θά ἔπρεπε νά καθορίζει τόσο τό πολίτευμα ὅσο και τούς κανόνες Δικαίου. Ἐν τούτοις συμβαίνει ὥστε ἕνα πολίτευμα καθορίζει αὐθαίρετα ἢ δογματικά τούς κανόνες Δικαίου και χρησιμοποιεῖ διάφορα μέσα (κατακτήσεως, ἐξαναγκασμοῦ, προπαγάνδας, πλύσεως τοῦ ἐγκεφάλου, τρομοκρατίας, νοθείας ἢ ἐξαπατήσεως) ὥστε οἱ θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου ὄχι μόνο καταπατῶνται ἀλλά και διαστρεβλώνονται, ἀποκρύπτονται και ἀλλοιοῦνται στή συνείδησι τῶν ἀνθρώπων.

Τό «καλό» και τό «τέλειο» πολίτευμα

Τά γνωστά πολιτεύματα εἶναι τά ἐξῆς, σέ γενικές γραμμές ἂν και τό καθένα παρουσιάζει ποικίλες παραλλαγές: Ἡ Μοναρχία ἢ ὁποία εἶναι ἀπόλυτος, ἢ συνταγματική. Ἡ Ὀλιγαρχία πού εἶναι ἀριστοκρατική ἢ τιμοκρατική. Ἡ Δημοκρατία ἢ ὁποία εἶναι ἄμεση, ἔμμεση ἢ μικτή¹¹. Ἀπό τήν ἀρχή θά πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι δέν ὑπάρχει ἰδεῶδες πολίτευμα πού νά ἀναγνωρίζεται ἀπλῶς και μόνον ἀπό τό ὄνομά του. Ὁ Πλάτων ἔχει μεγάλη σοφίαν ἀλλά, πρό παντός, πολύ μεγάλη πείρα γιά νά ἀποκαλεῖ ὅλα τά πολιτεύματα «νοσήματα». Οἱ ἰδεατές ἀρχές πάντοτε ἀλλοιώνονται ὅταν πέφτουν στά χέρια ἀνθρώπων¹². Ὁ στυγνός ατομισμός ἔχει πάντοτε τάσι καταπατήσεως τῶν

11. Ὑπάρχει ἐπίσης και ἡ συνήθης περίπτωσις τής Ὀλιγαρχίας ἢ Μοναρχίας κάτω ἀπό τό ἀπατηλό κάλυμμα τής «Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας».

12. Ἡ ἐξήγησι τοῦ φαινομένου θά βρεθεῖ στήν γνωσιολογία και ὄχι στήν μεταφυσικήν ὄντολογία. Δέν εἶναι τά πράγματα αὐτά πού προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν τήν ἰδέα χωρίς νά τό καταφέρνουν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων — ἀλλά τό ἀντίθετο. Διότι οἱ ἰδέες εἶναι κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ, τά ὅποια προσπαθοῦν ἀδέξια νά συλλάβουν τήν πραγματικότητα. Βλ. *Νέοι Σωκρατικοὶ Διάλογοι-Γνωσιολογικοί*, Πρόλογος.

κάθε λογῆς συμβολαίων. Εἶναι φανερόν ὅτι μία κακή δημοκρατία εἶναι χειρότερο πολίτευμα ἀπό μία καλή μοναρχία και ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι ἡ πορεία και πρόοδος τής ἀνθρωπότητος ὀφείλει τίς μεγάλες της ὄρες σέ περιόδους φωτισμένου δεσποτισμοῦ. Ὁ Κύπελος ἢ ὁ Πεισίστρατος, ὁ Φίλιππος ἢ ὁ Ἀλέξανδρος ἦσαν τέτοιοι δεσπότες και, ἀσφαλῶς, ἐνόσω ἡ δημοκρατία εὑρίσκετο κάτω ἀπό τήν ἀποκλειστικήν ἡγεμονία τοῦ Περικλέους (σάν «ἐνός ἀνδρός ἀρχή») ἐθριάμβευσε. Γιά νά καταπέσει ὁμως ἀργότερα και νά ἐκφυλισθεῖ ὅταν ὁ λαός πού εἶχε τήν αὐταπάτη νά νομίζει ὅτι εἶναι «κυρίαρχος» βρέθηκε κάτω ἀπό τά νύχια τής δημαγωγίας τοῦ Κλέωνος, τοῦ Ὑπερβόλου ἢ τοῦ Καλλιξένου. Γι' αὐτό, τό «καλό» πολίτευμα δέν πρέπει νά κρίνεται ποτέ ἀπό τόν τίτλο του ἀλλά ἀπό τά ἀποτέλεσμά του πού ἔχει στήν εὐδῶσι τῶν πόθων τής Γενικῆς Βουλήσεως.

Ἐκεῖνο λοιπόν τό πολίτευμα εἶναι «καλό» τό ὁποῖο διέπεται ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου. Καί ἐδῶ, ὅπως σέ ὅλα, αὐτό πού ἐνδιαφέρει δέν μπορεῖ νά εἶναι τό «ὄνομα» ἀλλά τό «πράγμα»! Τό ὄνομα μπορεῖ νά εἶναι «δημοκρατία» ἢ «δεσποτισμός». Ἀλλά τό πράγμα εἶναι ἡ ἔξαρσι και ἐξασφάλισι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων και, μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο, ἡ οἰκονομική και κοινωνική πολιτική σέ διαρκῆ πρόοδο. Ὅχι βέβαια πρὸς τό «τέλειον» (ὅπως τό ὑπόσχεται πάντα ἡ δημαγωγία) ἀλλά πρὸς τό διαρκῶς καλλίτερα προσαρμοσμένο στόν ἐκάστοτε σκοπό του. Τό «τέλειον» γιά τόν ἀνθρώπο εἶναι ὁπωσδήποτε ἀνέφικτο γιά λόγους ὄχι τόσο ὄντολογικούς ὅσο καθαρά και μόνο γνωσιολογικούς. Τό τέλειον συνεπάγεται ἕνα «τέλος» τοῦ προοδευτικοῦ γίνεσθαι, δηλαδή ἕνα σταμάτημα τοῦ γίνεσθαι και, ὅπως τό ἔχω και ἄλλοτε πει, ὁ ἀνθρώπος εἶναι τό μοναδικόν ὄν τής δημιουργίας πού κατέχει τήν ἐννοια τοῦ Ἀπείρου¹³. Αὐτό καταλήγει σέ δύο συνέπειες, μίαν εὐτυχή και μία δυσμενῆ. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ὁ ἀνθρώπος, ἐπειδή αὐτή εἶναι ἡ φύσις τοῦ λογικοῦ του, δέν πρόκειται ποτέ νά σταματήσει τήν πορεία του πρὸς τήν πρόοδο και τήν διαρκῆ τελειοποίησι. Ὅταν φτάσει σέ ὁποιοδήποτε «τέλος» τοῦ Ἀπείρου, τό ξέρουμε ἀπό πρῖν ὅτι θά μπορεῖ πάντα νά σηκῶσει τό δάκτυλο και νά δείξει πῶς πέρα. Ἡ ἄλλη συνέπεια εἶναι ὅτι ὁ ἀνθρώπος, ἐπειδή εἶναι αὐτή ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ λογικοῦ του, θά βρίσκεται πάντοτε κάτω ἀπό τήν ἀπειλή νά πέσει στά νύχια τοῦ δημαγωγοῦ¹⁴ τοῦ ὁποίου μέθοδος εἶναι νά τοῦ δείχνει πάντα πρὸς τό ἄδηλον Ἄπειρον¹⁵.

13. Βλ. *Νέοι Σωκρατικοὶ Διάλογοι*, σελ. 31 και 163 κ.ἔ.

14. Γιά τά μέσα πού ἐκμεταλλεύεται ὁ δημαγωγός βλ. *Ἡ Προπαγάνδα, μέσον Βιασμοῦ τῶν Λαῶν*.

15. Τό θλιβερό δημαγωγικό σλόγκαν «εὐήμεροῦν οἱ ἀριθμοὶ και πάσχουν οἱ ἀνθρώποι» ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχή τής ἀνασχέσεως τής προόδου και τής καταστροφῆς τοῦ ἔθνους. Ἀσήμαντοι πνευματικῶς «ἡγέται» δέν εἶχαν οὔτε τό σθένος οὔτε τήν

Τραγικό παράδειγμα αυτής της αιώνιας αλήθειας (της επιτυχίας του δημαγωγού) μας δίνει και η πρόσφατη ελληνική ιστορία. Από τό ένα μέρος, στην Κύπρο μας εδίδετο εκ των πραγμάτων πάντοτε μία ευκαιρία να προχωρήσουμε βαθμηδόν προς την πραγμάτωση της Γενικής Βουλήσεως με την μέθοδο των «μικρών βημάτων» όπου, με ύπομονη και σύνεση τό επόμενο βήμα δέν θά εγίνετο άν δέν είχεν ήδη εξασφαλισθεί ή σταθερότης του προηγουμένου. Καί τουτο, όχι πηγαίνοντας αντίθετα στα συμφέροντα των ισχυρών από τους οποίους αποκλειστικά εξηρτάτο ή λύσις, αλλά κοιτάζοντας να τά εκμεταλλευθούμε προς όφελός μας. Άλλά οί δημαγωγοί έδειχναν επίμονα στον λαό τό «τέλειο» και τό ήθελαν εις πείσμα των ισχυρών άμέσως και τώρα. Καί όποιος δέν τό ήθελε άμέσως και τώρα ήταν προδότης και εθνικός μειοδότης, με άποτέλεσμα ότι τό «πράγμα» κατέληξε να είναι ή όριστική και άνεπανόρθωτη καταβαράθρωσι των πόθων του Έθνους.

Άπό τό άλλο μέρος, στην Ελλάδα μας εδόθη μία μοναδική ευκαιρία στην σύγχρονη ιστορία μας για σταθερήν οικονομικήν ανάπτυξη ώστε να φτάσουμε βαθμηδόν τό οικονομικό και εκπολιτιστικό επίπεδο της δυτικής Ευρώπης. Η προσέλκυσι και εγκατάστασι των ξένων επενδυτών, ιδίως των Ελλήνων, οί όποιοι με τίς ιδιαίτερες άτομικές ικανότητες και την ανάπτυξη του «δαιμονίου της φυλής» είχαν κατορθώσει να διακριθούν και είχαν ευδοκιμήσει στο έξωτερικό, είχε κατά τά έτη 1955 μέχρι 1973 λάβει μοναδική και σταθερή μορφή ά θ ρ ό α ς εισροής κεφαλαίων. Η Ελλάς ξαφνικά εύρέθη με χημικά εργοστάσια, διυλιστήρια, ναυπηγεία και άλλες εξαγωγικές βιομηχανίες με δημιουργική τάσι πολλαπλασιασμού και αναπτύξεως. Άλλά οί δημαγωγοί ήθελαν και πάλι να δείξουν στον λαό τό «τέλειον», άμέσως και τώρα. Καί όποιος δέν τό ήθελε άμέσως και τώρα ήταν εχθρός του λαού με άποτέλεσμα τό «πράγμα» να καταντήσει σήμερα ν' αντιστοιχεί σε όριστική και άνεπανόρθωτη καταβαράθρωσι των πόθων του Έθνους.

Τό πολίτευμα πρέπει λοιπόν εκάστοτε να συμβιβάζεται με την Γενική Βούλησι — με την ιστορία, τίς παραδόσεις, τους πόθους του

ικανότητα να αντιταχθούν στον Έλαφρόμυαλο Δημαγωγό. Με την πολιτική του θλιβερού Ούραγου που άκολούθησαν, ιδίως μετά τό 1974, σε μίαν εποχήν όπου ή χώρα είχεν αναντίρρητη ανάγκη προσελκύσεως του κεφαλαίου για επενδύσεις, επέφεραν την όριστική καταστροφή της ελληνικής οικονομίας. Η άνήθικη δημαγωγία, χωρίς να βρεί καμίαν αντίστασι, κατώρθωσε ν' άποσπάσει τον λαό, πάντοτε εύκολόπιστον, από τό έργο της οικονομικής προόδου και ευημερίας όπου είχεν ήδη με τόσην επιτυχία επιδοθει. Για να του στρέψει την προσοχή σε άλλα, άπίθανα και τρελλά θέματα, όπως π.χ. για την δημοκρατία στην Νικαράγουα, για τά οικονομικά επιτεύγματα της Άλβανίας, για την άποπυρηνοποίηση των ... Βαλκανίων, για την ειρηνοποιό δράσι της Τανζανίας και τόσες άλλες κ ο υ τ α μ ά ρ ε ς αναλόγου πνευματικού και ήθικου επιπέδου.

Έθνους — αλλά και με την εμπειρική νομοτέλεια της συγκεκριμένης πραγματικότητας. Η άυτονομία της Γενικής Βουλήσεως (που δέν εξαρτάται από εμπειρικούς όρους) πρέπει να συμπλέει με την έτερονομία, δηλαδή την εμπειρική και λογικήν εξάρτησι, της πολιτικής πράξεως του κυριάρχου (λαού ή ήγεμόνος). Όπου τουτο παραβιάζεται τό πικρό τίμημα είναι πάντοτε μία κάποια εθνική καταστροφή¹⁶.

16. Με την παραβίασι του κανόνος αυτού ο ελληνικός λαός πρόσφατα ώδηγήθη από την άνίκανη Ήγεσία του σε τρείς (επί του παρόντος) μεγάλες εθνικές συμφορές: την Μικρασιατική καταστροφή, την Άπάλεια της Κύπρου και την όριστική και άνεπανόρθωτον Άνάσχεσι της Οικονομικής Άναπτύξεως.

δίνει κοσμικήν έκφρασι σ' αυτή τήν υποκειμενική πίστιν είναι ο 'Αναξίμανδρος, ο οποίος συνδέει τήν έννοια τής ισορροπίας (πράγματι δέ τής έντροπίας) μέ τήν έννοια του Δικαίου (Βλ. σχετικώς, *Νέοι Σωκρατικοί Διάλογοι*, σελ. 163 κ.έ).

Η ανθρώπινη παρέκκλισις από τήν πρώτη κατηγορία συνιστά τήν Πλάνη, από τήν δεύτερη τήν "Υβριν, τιμωρείται δέ τελικώς από τους θεούς. Οί θεοί λοιπόν, κατά τήν αρχαία θεολογία, είναι φύλακες τής φυσικής τάξεως ή όποία συνιστά τήν «'Ανάγκη» στην όποίαν και οί ίδιοι πείθονται. Γι' αυτό και τό νόημα τής Τραγωδίας (ή όποία είχε θρησκευτική προέλευσι) είναι ή διαλεκτική μεταξύ του 'Απειρου και του Πέρατος. Η ανθρώπινη μικρότης, στην αντιπαράθεσι της μέ τό 'Απειρο, τελικά συντρίβεται, τόσον όταν θέλει νά άγνοήσει ήθελημένα τήν φυσική νομοτέλεια όσο και όταν, άθέλητα, δέν τήν κατανοεί. Η τάξις λοιπόν είναι ή ισορροπία των αντιθέτων, ή λύσις τής άπαραδέκτου αντίφάσεως.

Δέν είναι λοιπόν άπλή σύμπτωσης, ή γένεσι και ταυτόχρονη ανάπτυξι στην Ελλάδα τής φιλοσοφίας και τής δημοκρατίας άφου τό αίτιον (ένδογενές στην ανθρώπινη νόησι) είναι κοινόν. Μόνο μετά τον Κάντ κατανοούμε τώρα ότι οί νόμοι τής σκέψεως δέν είναι νόμοι των πραγμάτων αλλά είναι μόνο νόμοι τής ανθρώπινης νόησεως που έλκουν τήν ισχύ τους από ένα βασικό έφόδιο του λογικού, τό υπόβαθρο του Χώρου. Από τό υπόβαθρο αυτό, σαν a priori μορφής τής ένοράσεως, έλκει τήν ισχύ του τόσον ό νόμος τής αντίφάσεως όσο και ό νόμος τής ισότητος¹⁷. Είναι τό ανθρώπινο λογικό που επιβάλλει την αναγκαιότητά του στα πράγματα.

Αυτά είναι δύσκολες και ίσως ακατάληπτες έννοιες γι' αυτόν που δέν γνωρίζει άκόμη τήν δομή τής καντιανής γνωσιολογίας, άλλ' άς τό δούμε ευκολώτερα και μέ άλλο τρόπο, μετατρέποντας τήν συνθετική μέθοδο σε αναλυτική. Η έννοια τής ισότητος είναι άπόλυτα κατανοητή από τό ανθρώπινο πνεύμα. "Όμως ή ισότης δέν είναι έμπειρική έννοια άφου πουθενά στην φύσι δέν παρατηρείται τό φαινόμενο τής ισότητος. Πώς λοιπόν ή έννοια τής ισότητος είναι δυνατή; "Ό,τι δέν είναι έμπειρικό είναι άσφαλώς a priori. Η έννοια λοιπόν δέν προέρχεται από τό αντικείμενο, έξω εκεί, αλλά από τό υποκείμενο. Δηλαδή από τήν ιδιοσυστασία του ανθρώπινου λογικού μας, όπου όλες οί μορφές τής ένοράσεως (κυρίως ό Χώρος) και όλες οί κατηγορίες τής νοήσεως (κυρίως ό περιορισμός, τό Πέρας)

17. A priori σημαίνει αυτό που είναι ένδογενές στην ανθρώπινη νόησι και δέν προέρχεται από τήν έξωτερική έμπειρία. Είναι δηλ. a priori (πρότερον) και όχι a posteriori (ύστερον) τής έμπειρίας. Για τήν θεμελίωσι των άρχων αυτών στην a priori ένόρασι του Χώρου, βλ. τά βιβλία μου, *La théorie de l' espace chez Kant et chez Platon* και *Νέοι Σωκρατικοί Διάλογοι*. Για τά επακόλουθα στην ανθρώπινη συμπεριφορά βλ. *Στροφές και Αντιστροφές*.

4. Η Γενεαλογία τής Δημοκρατίας

"Quand j' ai decouvert mes principes, tout ce que je cherchais est venu a moi"

Montesquieu

Ποιά μπορεί νά είναι ή γνωσιολογική θεμελίωσι τής έννοιας τής Δημοκρατίας και πώς εξηγείται τό φαινόμενο ότι τόσο ή φιλοσοφία όσο και ή Δημοκρατία είχαν ταυτόχρονη ανάπτυξι και εξέλιξι άποκλειστικά στην Ελλάδα;

Η ανθρώπινη έμπειρία είναι τό επιφαινόμενο μιās δεδομένης πνευματικής δομής τής όποίας θεμέλιο είναι οί ιδεατές άρχές. Η ανακάλυψι των πρώτων αυτών άρχων υπήρξεν ό πόθος και τό έργο τής φιλοσοφίας. Έπειδή οί άρχές αυτές διέπουν τήν φυσική τάξιν ό άνθρωπος πιστευε πάντα πώς στή γνώσι τους θά μπορούσε νά φτάσει μέ τήν άπλή παρατήρησι τής φυσικής τάξεως. 'Αργότερα θ' αναγκαστεί νά εισαγάγει στην φιλοσοφική σκέψι μία νέα ύπόθεσι. "Ότι δηλαδή οί άρχές δέν ανακαλύπτονται από τό ανθρώπινο λογικό έπειδή προέρχονται από τον έξω κόσμο, άλλ' αντίθετα είναι αυτές άκριβώς που συνθέτουν τον έξω κόσμο, έτσι όπως μάς φαίνεται, έπειδή προέρχονται από τήν φύσι του ανθρώπινου λογικού. Δηλαδή, οί άρχές συνιστούν τά αξιώματα μέ τά όποία σαν βάση και έφόδιο τό ανθρώπινο λογικό διαπλάθει τήν έμπειρία. Στα έπόμενα θα εξετάσουμε: I. Ποιά ήσαν αυτά τά αξιώματα που κατέστησαν δυνατή τήν έννοια τής Δημοκρατίας; II. Πώς ή έννοια αυτή καθορίζεται, αλλοιώνεται και τελικώς επικρατεί;

I

"Ότι υπάρχουν γενικοί νόμοι που διέπουν τήν φυσική τάξιν υπήρξε θεμελιώδης πίστι τής αρχαίας έλληνικής σκέψεως. Οί γενικοί αυτοί ιδεατοί νόμοι είναι αναγκαστικοί. Μεταξύ άλλων διακρίνονται οί εξής δύο κατηγορίες: 1ον. Νόμοι που καθορίζουν τήν λογική σκέψι μέ θεμέλιο τον Νόμο τής Ταυτότητος, τής 'Αντιφάσεως και τής του Μέσου 'Αποκλείσεως. Έθεωρείτο ότι αυτοί οί νόμοι τής σκέψεως ήταν και νόμοι των πραγμάτων. Η αντίληψι αυτή είναι διάχυτη στην σκέψι τόσο των αρχαίων όσο και των νεώτερων φιλοσόφων, μέχρι τής εμφανίσεως του Κάντ. 2ον. Νόμοι που καθορίζουν τήν ήθική μέ θεμέλιο τήν έννοια τής Δικαιοσύνης. Και έδώ ή έννοια αυτή έχει όντολογικήν ύπόστασι και εκτείνεται στή φύσι όλόκληρη, όπου νοείται σαν ίσοζύγιο, εξισορρόπησι των αντιθέτων τάσεων, ισότης. Πρώτος Έλλην φιλόσοφος που συνειδητοποιεί και

καθορίζουν τόν τρόπο λειτουργίας του, δηλ. τούς νόμους τής λογικῆς σκέψεως.

Ὁ νόμος λοιπόν τής Ταυτότητος καί τής Ἀντιφάσεως δέν εἶναι παρά ἐπιγέννημα τής ιδιοσυστασίας τοῦ Χώρου στήν μίξι του μέ τήν Κατηγορία τοῦ Περιορισμοῦ πού, καί τά δύο, ὅπως λέγει ὁ Κάντ, «ὑπάρχουν μέσα μας». Ἐχω καί ἄλλοῦ δείξει ὅτι καί αὐτός ἀκόμη ὁ συλλογισμός (σέ ὁποιοδήποτε Σχήμα) εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ παιχνιδιοῦ τοῦ Πέρατος πάνω στόν Ἄπειρο χῶρο ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τήν θεμελιώδη a priori ἐνόρασι¹⁸. Εἶναι αὐτή ἡ ιδιοσυστασία τής ἀνθρώπινης λογικῆς λειτουργίας πού ἐξηγεῖ τήν πορεία ἀπό τό πρωταρχικόν αἴτιο (δηλ. τίς μορφές τής ἐνοράσεως) στίς βαθμιαίες συνέπειες πού φαινομενοποιοῦνται, μεταξύ ἄλλων, στό ἰδεῶδες τής Ἰσότητος καί, ἀπό ἐκεῖ, τής Δικαιοσύνης καί, ἀπό ἐκεῖ, τής Δημοκρατίας. Γι' αὐτό καί ἀναγκαστικές προϋποθέσεις τής Δημοκρατίας εἶναι ἡ Δικαιοσύνη καί ἡ Ἰσότης — ἐννοίες πού δέν εἶναι ἐμπειρικές ἀλλά καθαρῶς a priori καί, γι' αὐτό ἀκριβῶς, καθαρῶς ἀνθρώπινες. Αὐτά ἐξηγοῦν ἐπίσης καί γιατί οἱ ἐννοίες αὐτές ἐπιβάλλονται σάν αὐταπόδεικτες. Διότι «αὐταπόδεικτον» εἶναι μόνον ὅ,τι ἀποτελεῖ «ἐσωτερικήν ἐμπειρία» τής a priori λογικῆς λειτουργίας¹⁹. Γι' αὐτό καί οἱ ἐννοίες αὐτές εἶναι Ἰδέες πού ἐνσαρκώνονται σέ Ἰδεῶδη²⁰, στά ὁποῖα ὅμως, ὡς πρός τήν ἰδεατή τελειότητά τους, δέν ἀντιστοιχεῖ κανένα ἀντικείμενο στόν κόσμο τῶν αἰσθήσεων²¹.

Ἡ ἐρμηνεία μου αὐτή δείχνει λοιπόν μέ ἐνάργεια τά κύρια χαρακτηριστικά τῶν ἐννοιῶν τής Ἰσότητος, τής Δικαιοσύνης καί τής Δημοκρατίας. Πρῶτον, ὅτι εἶναι συγγενεῖς ἐννοίες ἀφοῦ προέρχονται ἀπό κοινό γονέα, δηλ. τίς ὑποκειμενικές μορφές τής ἐνοράσεως. Δεύτερον, ὅτι εἶναι αὐταπόδεικτες ἀφοῦ αὐταπόδεικτον εἶναι μόνον ὅ,τι ἀπορρέει ἀπό τήν ἐσωτερικήν ἐμπειρία τοῦ χώρου (ὅπως καί τά ἀξιώματα τής Γεωμετρίας). Τρίτον, ὅτι εἶναι ἀπλῶς Ἰδεῶδη τά ὁποῖα δέν ἔχουν ἀντίστοιχον ἀντικείμενο στόν κόσμο τῶν αἰσθήσεων ἀλλά ἰσχύουν μόνο σάν ρυθμιστικοί κανόνες. Δηλαδή δέν θά εἶναι

18. Βλ. *Νέοι Σωκρατικοί Διάλογοι*, σελ. 163 κ.έ., σελ. 196 κ.έ.

19. Ὁμοίως σελ. 98 κ.έ. Ἐπισημ. 12, σελ. 263.

20. Γιά τήν διαφορά Ἰδέας τοῦ Λόγου ἀπό τό Ἰδεῶδες βλ. *Ὁ Μαρξιστικός Μῦθος*, σελ. 25.

21. Ἄν θεμέλιο εἶναι ὁ χῶρος, καί ὁ χῶρος εἶναι ἀπλό ἐφόδιο τής ἀνθρώπινης συνειδήσεως (καί, συνεπῶς, εἶναι ἄγνωστον ἂν εἶναι πραγματικός), τότε ἀσφαλῶς οἱ ἐννοίες τής ἰσότητος, τής δικαιοσύνης καί τής δημοκρατίας δέν μποροῦν νά μᾶς ἀπασχολοῦν σέ μεταφυσικόν ἢ ὄντολογικόν ἐπίπεδο. Εἶναι μόνο καταστάσεις τής ἀνθρώπινης συνειδήσεως καί γι' αὐτό εἶναι στενά δεμένες μέ τήν ὑπαρξί καί τήν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μεταφυσική δίνει τήν θέσι τῆς στήν ἀνθρωπολογία καί ἡ ὄντολογία στόν οὐμανισμό. Στό αὐθόρμητο (Spontaneität) τής ἀνθρώπινης καταστάσεως βρίσκειται ἡ πηγή τής ἐλευθερίας.

ποτέ «τέλειες» στήν πραγμάτωσί τους. Τέταρτον, ὅτι ἡ Ἰσότης, ἡ Δικαιοσύνη καί ἡ Δημοκρατία εἶναι ἀνθρώπινες ἐννοίες, ἐγγενεῖς μόνο στήν ἀνθρώπινη φύσι καί τοῦτο διότι ἀπορρέουν ἀπό τήν ιδιοσυστασία τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ. Πέμπτον, ὅτι εἶναι ἐννοίες πού, ἐφ' ὅσον προβληθοῦν, καθοδηγοῦν τήν ἀνθρώπινη συνείδησι. Γι' αὐτό καί γιά τήν πραγμάτωσί τους ὁ ἀνθρώπος θά εἶναι πάντοτε δοσμένος σ' ἕναν ἐπίμονο ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτων. Ἐκτον, ὅτι οἱ ἐννοίες αὐτές εἶναι στενά δεμένες μέ τό συναίσθημα τής ἐλευθερίας. Διότι ἡ ἐννοία τής Ἐλευθερίας προβάλλεται στήν συνείδησι μόνον ὅταν ὑπάρχει ἐμπόδιο στήν ἐκπλήρωσι ἑνός a priori ἀνθρώπινου πόθου ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναγκαστικός, (ἄλλως ἡ ἐννοία τής ἐλευθερίας θά ἦταν παντελῶς ἄγνωστη). Τέλος, ἔβδομον, ὅτι οἱ ἐννοίες αὐτές πού ἀποτελοῦν ἕνα θεμελιώδη πόθο τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δυνατόν νά παρανοηθοῦν καί παραβιαστοῦν (μέ τόν ἴδιο τρόπο πού παρανοοῦνται καί παραβιάζονται τά ἀξιώματα τής γεωμετρίας) καί νά ὀδηγηθοῦν στό Λάθος — δηλαδή στήν συμπεριφορά πού ἐνῶ ὀρμάται καί διέπεται ἀπό αὐτές καταλήγει πράγματι στήν ἄρνησί τους. Ἡ μοῖρα αὐτή — πού εἶναι ἀνθρώπινη, πολύ ἀνθρώπινη — διέπει ὅλες τίς πρῶτες ἀρχές πού εἶναι ριζωμένες βαθύτατα στό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι «ἐν-στικτες» στήν ψυχῆ τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτά σημαίνουν ὅτι ἡ παραβίασι τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν μέ ἐπίμονες προσπάθειες βίας (πού τελικά ὀδηγοῦν στήν ἄρνησί τους), ὅπως συνέβη στόν Παπικό Μεσαίωνα κι ὅπως συμβαίνει σήμερα στά μαρξιστικά καί φασιστικά καθεστῶτα, θά εἶναι πάντοτε καταδικασμένη σέ τελικήν ἀποτυχία. Ἡ Δικαιοσύνη, σάν Ἰσότης, ἀναφέρεται, ὅπως εἶδαμε, στήν ἐξισορρόπησι τῶν ἀντιθέτων τάσεων, δηλαδή στόν σεβασμό τής φυσικῆς τάξεως μέσα στήν ὁποῖα περιλαμβάνεται, μέ ἰδιαίτερη ἔμφασι γιά τόν ἀνθρώπο, καί ἡ ἀξιοπρέπεια ὁ λ ω ν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ θεωρητική ἐπιτυχία τοῦ Μαρξισμοῦ ὀφείλεται στό ὅτι ἐπικαλεῖται τίς ἐννοίες αὐτές (Ἰσότης, Δικαιοσύνη, Δημοκρατία) καί ἔτσι, μέ τήν συχνή ἐπανάληψι τοῦ «ὀνόματος» ξυπνᾷ (μέ τήν ψυχολογική ἐξεργασία πού ἐξηγεῖ ὁ Μπεχαβιορισμός)²² τούς βαθύτερους ἀνθρώπινους πόθους. Ἀλλά καί ἡ γενική ἀποτυχία τοῦ Μαρξισμοῦ στήν πράξι ὀφείλεται στό ὅτι τό δόγμα στήν πρακτική του ἐφαρμογή ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τήν ἄρνησι καί καταστροφή τῶν ἐννοιῶν τίς ὁποῖες ἀπατηλά ἐπικαλεῖται.

Μετά ἀπό κάθε Μεσαίωνα ἀκολουθεῖ ἀναγκαστικά ἡ Ἀναγέννησι. Γι' αὐτό καί τά ὀλοκληρωτικά αὐτά καθεστῶτα (ὅπως ὁ Παπισμός, ὁ Ναζισμός, ὁ Φασισμός ἢ ὁ Μαρξισμός), πού παρ' ὄλον

22. Γιά τόν Μπεχαβιορισμό βλ. *Ἡ Προπαγάνδα*, σελ. 57 κ.έ.

ὅτι ἐπικαλοῦνται τὴν διαλεκτικὴν στήν οὐσία εἶναι ἢ ἄρνησί της²³, συνιστοῦν μίαν ὀπισθοδρόμησιν στήν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου καί εἶναι προωρισμένα, μέ τελεσιδική ἀναγκαιότητα, τελικά νά ἀνατραποῦν καί ἐκλείψουν. Ὁ Παπισμός, ὁ Φασισμός καί ὁ Μαρξισμός εἶναι συγγενή καί θεμελιωδῶς ἀντιδραστικά καθεστῶτα. Ὅπου ἐπεκράτησαν, ἐπέφεραν τὴν ἀνάσχεσι τῆς προόδου, ἀλλά καί τὴν κατάλυσι τῆς ἐλευθερίας, τῆς «τελειοποιήσεως» (κατὰ τὴν ἔννοια τοῦ Ρουσσώ) καί τῆς εὐτυχίας. Δέν μπορεί νά καταπιέζει κανεὶς ἐπὶ μακρόν τούς Νόμους τῆς ἀνθρώπινης φύσεως — ἂν καί αὐτό μπορεί νά τό κάνει προσκαίρως.

Τό τραγικό, βέβαια, γιὰ τὴν τόσο σύντομη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὅτι αὐτό τό πρόσκαιρο μπορεί, στό κύλισμα τῆς ἱστορίας, νά ἔχει διάρκεια αἰῶνων. Ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τόν δογματισμό τοῦ Παπισμοῦ χρειάστηκε πάνω ἀπὸ 12 αἰῶνες. Ἀπὸ τόν Φασισμό καί τόν Ναζισμό, μόλις 15 ἕως 25 χρόνια. Ὅσο γιὰ τόν δογματισμό τοῦ Μαρξισμοῦ, ἔχουμε ἤδη ξεπεράσει τόν ἕναν αἰῶνα καί ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας δέν ἔχει ἀκόμη κριθεῖ.

II

Πῶς ὁμῶς ὁ ἀγὼν αὐτός εἶναι δυνατόν νά κριθεῖ; Ποιά βασική, πρωταρχικὴ φυσικὴ ἀρχὴ εἶναι δυνατόν νά προστατεύει τὴν ἔννοια τῆς Δημοκρατίας;

Στό Τρίτο Κεφάλαιο ἐδείξαμε τίς νοητικὲς ἐξεργασίες πού ὀδηγοῦν στήν πλήρη διαστρέβλωσι τῆς ἔννοιας τῆς δημοκρατίας μέσα στό μαρξιστικὸ καθεστῶς. Θεμέλιο ἐπιδιώξεως τῆς «ἀλλαγῆς» καί τοῦ «σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ» εἶναι ἡ «μεταξίωσι τῶν ἀξιών» — δηλαδή, ὅπως τό ἐδείξαμε, ἡ «ἀλλαγὴ» τοῦ ἀξιοματικοῦ συστήματος. Μέ τά μέσα πού παρέχει ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσι τῆς Πολιτικῆς Ψυχολογίας²⁴, ὁ ἀνθρώπος μπορεί νά διαμορφωθεῖ ἔτσι ὥστε νά καταλήξει νά πιστεύει ὅτιδὴποτε. Τοῦτο γίνεται ἀκόμη πιό εὐκόλο ὅταν ἡ Προπαγάνδα τόν παραλάβει στήν παιδικὴ του ἡλικία — ἀπὸ τόν βρεφοκομικὸ σταθμὸ μέχρι τό σχολεῖο καί τό Πανεπιστήμιο — πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ τὴν συνειδητὴ καί μεθοδικὴ ἐπιδίωξι ὅλων τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστῶτων (ἀπὸ τόν Παπισμό μέχρι τόν Μαρξισμό).

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁποιοδὴποτε σύστημα ἀξιών μπορεί νά λύσει μέ συνέπεια ὅλα τά θεωρήματα τῆς ζωῆς — ἀκόμη καί νά κάνει μερικοὺς ἀνθρώπους νά αἰσθάνονται εὐτυχεῖς. Οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ

23. Βλ. τὴν ἔρμηνεία πού δίνουμε στήν διαλεκτικὴν, Ὁ Μαρξιστικὸς Μῦθος, σελ. 99 κ.ε.

24. Βλ. τό βιβλίον μου Ἡ Προπαγάνδα, μέσον βιασμοῦ τῶν λαῶν.

Σπαρτιάται, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Ἰνδοί, οἱ Κινέζοι, οἱ πρωτόγονοι τῆς Αὐστραλίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς ἔχουν, ὁ καθένας, τό δικό του σύστημα ἀξιομάτων. Ἀκόμα καί αὐτά τά ἀξιώματα πού θεμελιώνουσι τὴν Λογικὴν (ὅπως π.χ. ὁ νόμος τῆς ἀντιφάσεως) διαφέρουν σέ διαφοροὺς λαοὺς ὅπως ἀπέδειξαν οἱ ἔρευνοι τοῦ Λεβύ-Μπρῦλ. Ἀπομένει μήπως κάποιος ἀπόλυτο, γενικό, κριτήριον ἐπιλογῆς; Τό τραγικὸ γιὰ τόν ἀνθρώπον εἶναι ὅτι, καί ἂν ὑπάρχει, θά πρέπει κι αὐτό νά βασίζεται σέ κάποιον ἄλλο σύστημα ἀξιών. Ποιὸ λοιπὸν μπορεί νά εἶναι τό «τελευταῖο», ἢ μᾶλλον τό πρωταρχικὸ αὐτό σύστημα;

Μπορεῖ μερικοὶ νά ποῦν ὅτι αὐτό πού προέχει, αὐτό πού κρίνει «σέ τελευταίαν ἀνάλυσι», εἶναι τό ἀποτελέσμα. Ἀλλά καί πάλι, τό «ἀποτελέσμα» τοῦτο θά κριθεῖ σύμφωνα μέ ποιὸ σύστημα ἀξιών; Μήπως μέ τὴν μεταφυσικὴ πίστι σὸ Ὑπερέραν, τὴν πραγματιστικὴν πίστι σὸ συμφέρον, τὴν ὑλιστικὴν πίστι στήν οἰκονομικὴν εὐημερία καί τὴν affluent society, ἢ τὴν ἠθικὴν πίστι στήν εὐτυχία, στήν ἀταραξία καί εὐδαιμονία; Εἴμαστε μήπως βέβαιοι ὅτι οἱ ἅγιοι ἀναχωρητές, ἢ Κουβανὴ μελλοννυμφ²⁵, οἱ Ρῶσοι-μέλη τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἢ τῆς νομενκλατούρας, ὅλοι ὅσοι δέν ἀφήνονται νά τρέφουν ἀμφιβολίας γιὰ τό «ἐφ' ᾧ ἐτάχθησαν», δέν εἶναι ἴσως οἱ εὐτυχέστεροι ἀνθρώποι πάνω στὴ γῆ; Ὅπως γράφω στὶς *Στροφές καὶ Ἀντιστροφές*, «ὁ καθένας τό εἶδωλό του» σὸν ἀναγκαστικὸ καί ἀργιοῖ πόθο γιὰ τὴν εὐτυχία τῆς αὐταπάτης! Ὅμως ἡ ἀμφιβολία, ἢ «ἐποχὴ» — δηλαδή τό ἐπέχειν ἀπὸ κάθε ἀπόλυτη κρίσι — ἴσως ὀδηγήσουν μερικοὺς σ' ἕναν ἀνυπέβλητο σκεπτικισμό γι' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἀξία καί τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴν γῆ. Σκεπτικισμό γι' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ἀπύθμενη ματαιότητα μιᾶς σύντομης, πολὺ σύντομης, ζωῆς χωρὶς συνειδητὴν ἐπαύριον. «Ὁ καθένας τό εἶδωλό του» μέχρι ὅτου κλείσει τά μάτια του γιὰ πάντα. Ἀκόμη καί ὅταν αὐτό τό εἶδωλο λέγεται «σοσιαλιστικὸς μετασχηματισμός» πού θά ἐπιβάλλει μέ τὴν «ἀναπόφευκτη βία» κάποιος χυδαῖος πολιτικάντης τῆς κατωτάτης πνευματικῆς καί ἠθικῆς ὑποστάθμης.

Τό τραγικὸ φαινόμενο τοῦ θρησκοκληπτικοῦ φανατισμοῦ στήν μαρξιστικὴν πίστι²⁶, ὅπως τό βλέπουμε νά ξετυλίγεται σήμερον μπροστά στά μάτια μας, ἀποτελεῖ μία φρικτὴ ἐπανάληψι τῆς σκοτεινῆς περιόδου πού προηγήθη τῆς Ἀναγεννήσεως καί τοῦ Μεγάλου Αἰῶνα τοῦ Φωτισμοῦ. Μπροστά στὴ μισαλλοδοξία, τόν φανατισμό καί τὴν τύφλωσι, μπροστά σὸ τραγικὸ θέαμα τῆς συνεχοῦς καί ἐπίμονης ἐπανάστροφῆς τῶν ὄτο-ντά-φέ, τῶν γκέτο καί τῶν γκουλάγκ, μήπως εἶναι προτιμώτερος ὁ σκεπτικισμός καί ἡ ἀμφιβολία; Μήπως ὁ

25. Βλ. ἄνωτ. Κεφ. 3ον.

26. Πθ. Ὁ Μαρξιστικὸς Μῦθος, Παράρτημα §2, Ὁ Μαρξισμός σάν Ἐρησκεία.

άνθρωπος είναι καταδικασμένος στην άθλιότητα της αταπάλτης; "Αν ή απάντησις είναι «ναί» τότε και ο Μαρξισμός είναι κι αυτός αναγκαστικός, αποτελεί «ιστορικήν αναγκαιότητα». "Οχι, βέβαια, όπως υπέθετεν ο Χέγκελ, διότι αυτό είναι ή φαινομενοποίηση του «Πνεύματος», αλλά διότι σ' αυτό οδηγεί μοιραία ή φύσι του ανθρώπινου λογικού. Ο Παπισμός, ο Φασισμός, ο Ναζισμός, ο Μαρξισμός παρουσιάζονται σάν μονότονες «παραλλαγές πάνω στο ίδιο θέμα», αναγκαστικές και αναπόφευκτες. "Αν είναι έτσι, τότε είμαστε αναγκασμένοι νά ξαναζήσουμε τον Μεσαίωνα. Μέχρις ότου ξανάρθουν πάλι, σέ μία μοιραίαν ανακύκλινσι της ιστορίας, οί Τζιορντάνο Μπροϋνο και οί Γαλιλαίοι.

"Όμως δέν φαίνεται νά είναι έτσι. Αυτό τό ενθύμημα, ότι οί Γαλιλαίοι μοιραίως ξανάρχονται, ότι μετά από κάθε Μεσαίωνα ακολουθεί μέ αναγκαστική νομοτέλεια μία 'Αναγέννησι, μάς δίνει τήν άρχικήν υπόνοιαν ότι υπάρχει πάντα μία καλύτερη λύσι. Μία λύσι πού, αν τήν αναζητήσουμε, τελικά θά αναιρέσει τόν σκεπτικισμό και τήν άπογοήτευσιν. Και θά προβάλλει τό ιδιαίτερο μεγαλείο της παρουσίας του ανθρώπου, σάν αυτόνομης α τ ο μ ι κ η ς όντότητος. Η λύσι λοιπόν είναι αυτή πού μπορεί νά ταιριάζει στον κ α θ ε άνθρωπο, στο κάθε ειδικό, ελεύθερο και αυτόνομο άτομο. Και αυτή τήν λύσι τήν εξασφαλίζει μόνον εκείνο τό καθεστώς πού παραδέχεται τήν ιδιορρυθμία του ατόμου, τόν σεβασμό στο ατομικό φυσικό δικαίωμα για τήν ιδιαίτερη επιλογή των ειδώλων²⁷.

Τό έχουμε πει και άλλοτε, αλλά δέν έχουν γίνει ίσως σαφείς όλες οί συνέπειες αυτής της αλήθειας: ο άνθρωπος είναι τό μοναδικόν όν της δημιουργίας πού έχει τήν έννοια του 'Απειρου²⁸. Διότι ή βási της λογικής εξεργασίας, ή όλότελα Πρώτη 'Αξιωματική 'Αρχή, είναι ή ένόρασι του Χώρου και είναι αυτή πού γεννά τήν έννοια του 'Απειρου. Ο «Σωκράτης», στους *Νέους Σωκρατικούς Διαλόγους*, εκφράζει όλη τήν αγωνία της ανθρώπινης μοίρας όταν λέγει «τό 'Απειρο είναι ή κλεισούρα μας και ή φυλακή μας». Είναι αυτή ή φύσι του 'Ανθρώπου, ή πρωταρχική νοητική του 'Αρχή, πού θέτει τήν έννοια της α τ ο μ ι κ η ς ελευθερίας σάν 'Ανάγκη πού επιβάλλει τό Φυσικό Δίκαιο. 'Επειδή λοιπόν ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος (μέσα στην φυλακή του 'Απειρου) νά είναι ελεύθερος γι' αυτό και ποτέ κανείς δέν θά σταματήσει τούς Γαλιλαίους και κανείς δέν θά μπορέσει νά κάψει τό πνεύμα των Τζιορντάνο Μπροϋνο. «Είναι υπέροχη δουλεία νά αισθάνεσαι ελεύθερος», λέμε στις *Στροφές και 'Αντιστροφές* και αυτό εκφράζει τό Πρώτο 'Ανθρώπινο 'Αξίωμα και

27. «'Ελάτε μαζί μας», είπε ο Κ. Μητσοτάκης, «έστω και αν διαφωνείτε, ακριβώς για νά διατηρήσετε τό δικαίωμά σας νά διαφωνείτε».

28. Βλ. *Νέοι Σωκρατικοί Διαλόγοι και Στροφές και 'Αντιστροφές*.

τό πρωταρχικό κριτήριο της ανθρώπινης καταστάσεως. Τό 'Απειρο καθορίζει τήν σφαίρα δράσεως του ατόμου και αυτό συνιστά τό πρωταρχικό σύστημα αξιωμάτων. Αυτή ή αξία πού δέν αλλάζει ούτε «μεταξιώνεται» είναι ή αξία της 'Απειρης Φύσεως του ανθρώπου.

Μία τέτοια ελευθερία, θεμελιωμένη στο ανθρώπινο Φυσικό Δίκαιο, αρνείται κατηγορηματικά τόν άπατηλόν όρο της «όμοψυχίας». Φύσι του ανθρώπου είναι ή πολυνομία των αξιωμάτων όπως αυτή πλανάται μέσα στον χώρο του άπειρου. Η δημοκρατία, όπως είδαμε τήν γενεαλογία της μέ βási τό ίδιο αξίωμα, είναι τό καθεστώς εκείνο πού παραδέχεται τήν φύσι του 'Ανθρώπου, καθορίζοντας τά πλαίσια δράσεως όπως τά επιβάλλει ή κοινωνική συμβίωσι — δηλαδή τόν άμοιβαίο σεβασμό και τόν άμοιβαίο συμβιβασμό για τήν επιδίωξι του κοινού σκοπού. «Μετά τόν Ρουσσώ», λέγει ο Κάντ, «ή άρετή δέν τίθεται πλέον στην τελειότητα του ατόμου, αλλά στις δίκαιες σχέσεις των ατόμων μεταξύ τους». 'Αλλά μήπως αυτό δέν είναι ή τελειότητα του ατόμου; Μήπως αυτός ο άμοιβαίος συμβιβασμός δέν εξασφαλίζει τήν τελειότητα του ατόμου;

Μέσα σ' αυτά τά πλαίσια, όπως λέμε στις *Στροφές και 'Αντιστροφές*, ή φύσι του 'Ανθρώπου είναι ν' αναζητᾶ ελεύθερα, «ο καθένας τό είδωλό του». Νά μπορεί νά πετᾶ βομβώντας χαρούμενα από τό ένα σύστημα αξιών στο άλλο. Σάν τήν μέλισσα πού ζητᾶ σ' όλη τήν ποικιλία των λουλουδιών του άγρου μία μόνον ούσια για νά φτειάζει τό μέλι της και τήν τροφή της. Η φύσι λοιπόν του 'Ανθρώπου είναι ν' αναζητᾶ ελεύθερα τό είδωλό του — χωρίς νά εμποδίζει τόν άλλον άνθρωπο, και μάλιστα νά τόν διευκολύνει για νά κάνει τό ίδιο. "Ετσι, μαζί μέ τήν έννοια της 'Ισότητας γεννιέται και ή έννοια της 'Αδελφότητας σάν συστατικό στοιχείο της Δημοκρατίας. 'Ελευθερία, 'Ισότης, 'Αδελφότης σημαίνει Δημοκρατία και αυτά όλα είναι ή κατηγορηματική άρνησι της «όμοψυχίας». Κατηγορηματική, διότι δέν είναι εύχη. Είναι καθήκον. Τό φυσικό λοιπόν δίκαιο πού θεμελιώνει τήν έννοια της Δημοκρατίας θεμελιώνει τήν «πολυψυχία». 'Αλλοίμονο σ' αυτούς πού πλάθουν Μεσαίωνες και επιδιώκουν τήν επιβολήν ενός μόνο συστήματος αξιών μέ τόν Μεγάλο 'Ιεροεξεταστή παντοτινό φύλακα της «όμοψυχίας».

Και αυτό θά πρέπει νά τό καταλάβει καλά ο άνιερσ Μαρξιστής. Η χειρότερη 'Υβρις πού προσβάλλει τούς θεούς-φύλακες της φυσικής τάξεως, είναι ή 'Υβρις στην 'Ελευθερία του 'Ανθρώπου. Είναι ή 'Υβρις στην άπειρη φύσι του. Είναι ή 'Υβρις στο θαυμαστό δώρο της Πολυψυχίας πού συνιστά τό μεγαλείο της ανθρώπινης καταστάσεως.

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Μεταξύ πολλών άλλων αναφέρω μόνο τὰ ἐξῆς βοηθήματα):

- Ἀριστοτέλους: Ἀθηναίων Πολιτεία
Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Τόμοι Β καὶ Γ,
Claude Mossé, *Histoire d'une démocratie: Athènes*
N. D. Andréa, *La démocratie athénienne*
G. Sauser-Hall, *Guide politique suisse*
Jean- François Bergier, *Histoire économique de la Suisse*
Jean Meynaud, *Démocratie semi-directe suisse*
Blaise Lempereur, *Un modèle en crise, la Suisse*
Edgar Fasel, *Faut-il brûler la Suisse?*
John Locke, *Two Treatises of Civil Government*
Montesquieu, *De l'esprit des lois*
Jean-Jacques Rousseau, *Du contrat social*
John Stuart Mill, *Utilitarianism, Liberty and Representative Government*
Georges Burdeau, *La démocratie*
Carl Cohen, *Democracy*
Crane Brinton, *The Shaping of the Modern Mind*
John Hermann Randall, *The Making of the Modern Mind*
Will and Ariel Durant, *The Story of Civilisation*, Τόμ. 20, 24
Joseph Schumpeter, *Two Concepts of Democracy*
Paul Hazard, *La crise de la conscience européenne*
Μωρίς Ντρουόν, *Νά αναπλάσουμε τὴν Δημοκρατία* (Ἐκδ. Σιδέρη)

Ὅπου τὸ κείμενο ἐκφράζει φιλοσοφικὴς κρίσεις, αὐτὲς ἀναφέρονται σὲ συνάρτησι μὲ τὴν Γενικὴν Ἀρχὴν τῆς Θεωρίας μου τῆς «Ὁλοκληρώσεως» πού ἐκθέτω κυρίως στὰ βιβλία μου *Théorie de l'espace*, *Principe de distinction*, *Νέοι Σωκρατικοὶ Διάλογοι* καὶ *Στροφές* καὶ *Ἀντιστροφές*.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
Σ. Κλαπάκης & Υιοί Ο.Ε.
☎ 24.62.631
ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ 1985
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ
ΣΤΑΔΙΟΥ 44 ΤΗΛ. 32.29.638

ΓΑΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Μεταξύ του Ιωάννου Σιδέρη - ΕΚΔΟΤΟΥ και του Ν.Α. Καλογερό-
πουλου - ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ, δια του παρόντος συμφωνήθησαν τα κάτωθι:

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ έχει συγγράψει βιβλίο με τον τίτλο "Η ΔΗΜΟΚΡΑ-
ΤΙΑ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΔΙΑ" τα χειρόγραφα του οποίου παραδίδει δια
του παρόντος στον εκδότη προς έκδοση.

Ο εκδότης αναλαμβάνει την έκδοση και κυκλοφορία του βιβλίου
καταβάδων όλα τα έξοδα εκδόσεως σε σχήμα 58/86 και χαρτί γραφής
και στοιχειοθεσίας ως το βιβλίο του ΔΡΥΟΝ "ΝΑ ΑΝΑΠΛΑΣΟΥΜΕ ΤΗΝ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ" εκδόσεώς του.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ θα λάβει ως συγγραφικά δικαιώματα ποσοστόν
150/ο επί της χονδρικής τιμής του βιβλίου, δηλ. λιανική τιμή
μείον 300/ο έκπτωση ως βιβλιοπώλης. Την λιανική τιμή θα ορίζει
ο ΕΚΔΟΥΤΗΣ.

Η α' έκδοση θα γίνει σε 2.000 αντίτυπα τα οποία θα υπογραφούν
από τον ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ.

Εκκαθάριση των πωλήσεων θα παραδίδει ο ΕΚΔΟΥΤΗΣ στον ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
εκάστην 10ην Ιουλίου οπότε θα εξοφλεί τα συγγραφικά δικαιώματα
παρακατώντας τις νόμιμες κρατήσεις.

Μόλις εκδοθεί το βιβλίο, εντός του Νοεμβρίου 1985, θα λάβουν
ανα 20 αντίτυπα ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ και ΕΚΔΟΥΤΗΣ ως "ΤΙΜΗ ΕΝΕΚΕΝ".

Διορθώσεις θα γίνουν η πρώτη από τον εκδότη και η δεύτερη
από τον συγγραφέα άνευ άλλης αμοιβής.

Το παρόν ισχύει δια 3 εκδόσεις ει 2.000αντιτύπων. Η πνευ-
ματική ιδιοκτησία του βιβλίου ανήκει στον ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ η δε στοι-
χειοθεσία και εμφάνιση στον ΕΚΔΟΥΤΗ.

Εν Αθήναις τη 24 Απριλίου 1985

Ο ΕΚΔΟΥΤΗΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

From: order@chez.com
Date: 27 Mar 2001 09:45
Subject: Hebergement CHEZ [nicolaskaloy] [bf7b9fa1632b8b945741ffd2664d64f5]

Bientot Chez vous !

Pour valider l'ouverture de votre espace sur Chez.com, il vous suffit de répondre a ce mail (fonction reply ou répondre de votre messagerie). N'ajoutez aucun texte a votre reponse et ne modifiez pas le sujet. En renvoyant ce mail vous devenez membre de Chez.com. Cela implique l'acceptation integrale et le respect strict des conditions generales d'utilisation. Vous pouvez les consulter a tout moment : <http://chez.libertysurf.fr/info/charteChez.php3>

Votre espace sur Chez.com

Rappel de vos references:

Nom Prenom : Kaloy Nicolas

Adresse de votre site web : <http://www.chez.com/nicolaskaloy>

Nom de l'acces 'e-mail' : nicolaskaloy

Nom du serveur: mail.chez.com

Nom de l'acces 'ftp' : nicolaskaloy

Nom du serveur: ftp.chez.com

Vous pourrez acceder a l'espace membre avec l'identifiant 'nicolaskaloy' et votre mot de passe (7 caracteres).

Sponsor

Votre patron vous refuse une augmentation. Cliquez sur [Jobline.fr](http://www.jobline.fr)! Ce sera bien fait pour lui. [Jobline.fr](http://www.jobline.fr) : <http://chez.libertysurf.fr/jobline.html>

Des maintenant, decouvrez les services de Chez.com :

Communiquez votre nouvelle adresse a vos amis ou contacts :
<http://chez.libertysurf.fr/usr/bin/change>

Utilisez l'atelier des webmasters :
<http://chez.libertysurf.fr/webmaster/index.php3>

Participez aux concours et gagnez plein de cadeaux :
<http://chez.libertysurf.fr/concours/index.php3>

Explorez les 9 sites de glisse :
<http://chez.libertysurf.fr/surfez/bande-des-9.php3>

Gagnez une campagne de promotion de votre site avec Julie :
<http://chez.libertysurf.fr/surfez/julie.php3>

Decouvrez les partenaires exclusifs de Chez.com :
Téléchargez des MP3 inédits : <http://chez.libertysurf.fr/decouvrez/hitsfr.php3>
Envoyez des cartes virtuelles : <http://www.carte.fr/>